

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ 'ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ
ΔΟΜΟΣΤΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ & ΣΥΝΟΛΩΝ'**

**ΑΝΑΠΛΑΣΗ
& ΑΝΑΒΙΩΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΕΝΤΡΩΝ &
ΣΥΝΟΛΩΝ Ι**

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Χ. ΣΑΜΑΡΑ
Αρχιτέκτονα ΕΜΠ MSc PhD
Λέκτορα ΤΜΧΠΠΑ ΠΘ

ΑΘΗΝΑ 2019

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ενώ το ενδιαφέρον της παγκόσμιας κοινότητας για την προστασία, συντήρηση και αποκατάσταση των μεμονωμένων αρχιτεκτονικών μνημείων εκδηλώνεται σχετικά νωρίς (18^{ος} αι.), αντίθετα, τα ιστορικά οικιστικά σύνολα καταφέρνουν να συγκεντρώσουν το παγκόσμιο ενδιαφέρον μόλις μετά τις εκτεταμένες καταστροφές του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου. Ήδη, ακόμη, τον καιρό του μεσοπολέμου τα ιστορικά κέντρα των Ευρωπαϊκών πόλεων γίνονταν αντικείμενο πολεοδομικών σχεδιασμών μεγάλης κλίμακας, με στοχο την "ανάπλαση" και "εξυγίανσή" τους, ώστε να ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές της μοντέρνας πόλης –έτσι όπως αυτές διατυπώνονται στη Χάρτα των Αθηνών.

Μόλις το 1964, στο Χάρτη της Βενετίας (άρ. 14: μνημειακά σύνολα), αναφέρονται, για πρώτη φορά, τα ιστορικά σύνολα ως αντικείμενα ειδικής φροντίδας, ενώ, με τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975), το ενδιαφέρον για προστασία αναφέρεται εκτός από τα μεμονωμένα μνημεία, επίσης σε συνοικίες πόλεων και χωριά. Τέλος, στην πιο πρόσφατη (1985) Σύμβαση της Γρανάδας, για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, διατυπώνεται, σαφώς, η ανάγκη για μια πολιτική διατήρησης του οικιστικού αποθέματος των ιστορικών οικιστικών συνόλων.

Στις σημειώσεις αυτές συμπεριλαμβάνονται τόσο οι γενικές αρχές που διέπουν την Ανάπλαση και Αναβίωση των Ιστορικών Οικιστικών Συνόλων (Παραδοσιακών Οικισμών και Ιστορικών Κέντρων πόλεων), όσο και η προσέγγιση της μεθοδολογίας ανάλυσης, καταγραφής και αξιολόγησής τους, αλλά και της συνθετικής διαδικασίας – σύνταξης μελέτης ανάπλασης σε χωροταξική, πολεοδομική και αρχιτεκτονική κλίμακα. Για την εμπέδωση της μεθοδολογίας παρουσιάζεται και σχετική εφαρμογή.

Σε παράρτημα παρατίθεται η σχετική διεθνής και ελληνική νομοθεσία.

N.X.Σ

2. ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ.

2.1 Η επιστήμη της Πολεοδομίας.

Ο όρος “Πολεοδομία”, με την έννοια της αναγωγής του σε ειδική εφαρμοσμένη επιστήμη, φαίνεται, πως εμφανίστηκε, για πρώτη φορά το 1910, στην Αγγλία και τη Γαλλία, ενώ οι πρώτες αρχές της σύγχρονης πολεοδομίας παρουσιάζονται στα πορίσματα του 4^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Μοντέρνων Αρχιτεκτόνων (C.I.A.M.) - που έγινε στην Αθήνα το 1933 - έτσι όπως αυτά συνοψίστηκαν από τον Le Corbusier στη “Χάρτα των Αθηνών”¹.

Αφορμή για τη γέννηση της νέας επιστήμης υπήρξε η διαμόρφωση υποβαθμισμένων περιοχών στις νεοδημιουργούμενες κατά τον 19^ο αι. βιομηχανικές πόλεις, με απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης για τους κατοίκους τους, αφού δεν εξασφάλιζαν ούτε τους στοιχειώδεις όρους υγιεινής και ασφάλειας. Αρχικά οι μεγάλες μάζες του εισρέοντος εργατικού δυναμικού κατοικούσαν στην περίμετρο των βιομηχανιών σε ελάχιστων διαστάσεων κατοικίες, τις επονομαζόμενες και «αποθήκες εργατικών χεριών (slums)» ή πύκνωναν τα υφιστάμενα τμήματα των παλαιών πόλεων² διαμορφώνοντας πρωτόγνωρες συνθήκες κατοίκησης, με ιδιαίτερα υψηλές πυκνότητες, για τις οποίες το υφιστάμενο κέλυφος των μεσαιωνικών πόλεων ήταν ανεπαρκές. Η επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης στις βιομηχανοποιούμενες πόλεις του 19^{ου} αι. προέβαλε τη διπλή ανάγκη, αφ’ ενός μεν οργανωμένης επέκτασης των πόλεων, αφ’ ετέρου δε μελετημένων θεραπευτικών επεμβάσεων στον ιστορικό ιστό τους.

Επεμβάσεις στην πόλη, με παρεμβατικό και διορθωτικό χαρακτήρα, παρατηρούνταν και σε παλαιότερες εποχές. Όμως, αυτό, που σηματοδοτεί ουσιαστικά την αναγκαιότητα για τη γέννηση της νέας επιστήμης, είναι οι ραγδαίες μεγεθύνσεις κάποιων οικονομικών, κυρίως, χαρακτηριστικών - που είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή της πόλης - μετά τη βιομηχανική επανάσταση.

¹ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ «Από την πολεοδομοποίηση της αρχιτεκτονικής στην αρχιτεκτονοποίηση της πολεοδομίας» στο Ψυχάρης Ι., Γοσποδίνη Α., Χριστοπούλου Ο. (επ.) *Δεκαεπτά κείμενα για το σχεδιασμό, τις πόλεις και την ανάπτυξη*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2000, σ. 147.

² Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ *Έννοια και λειτουργία της πόλεως*, Αθήνα, Ε.Μ.Π. Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών, 1977/1978, σ. 27.

Κυριότερες απ' αυτές είναι:

- Μεταβολές στη σχέση του ανθρώπου με τη φύση και στον έλεγχο των μέσων παραγωγής.
- Μεγάλη συσσώρευση "ανθρώπινου κεφαλαίου" (εργατικού δυναμικού) στις πόλεις (παλαιές και νέες), όπου ήταν συγκεντρωμένα τα μέσα παραγωγής, σε συνθήκες απαράδεκτες για ανθρώπινη διαβίωση.
- Εξειδίκευση οικονομική και κοινωνική των διαφόρων τομέων της πόλης και απώλεια της ενότητας του χώρου της και των προσδιορισμένων ορίων της.
- Εξασθένηση του πνευματικού και πολιτιστικού χαρακτήρα της πόλης, που πλέον καταντάει για τους κατοίκους της "φαινόμενο εξωτερικό"³.

2.2 Η πόλη. Σχέση κτιρίου και ευρύτερου πολεοδομικού περιβάλλοντος.

Η συνοίκηση αποτελούσε ανέκαθεν για τον άνθρωπο βασική κοινωνική ανάγκη. Σε όλες τις φάσεις της ανθρώπινης κοινωνίας, από την πρώτη της συλλογής τροφής, σ' εκείνη του κυνηγιού και στη συνέχεια σ' αυτή της κτηνοτροφίας και γεωργίας, η συνύπαρξη αποτελεί όρο επιβίωσης, για το ανθρώπινο είδος. Ειδικά, η τελευταία, με τις διάφορες φάσεις της, στον ετήσιο κύκλο, απαιτεί μόνιμους δεσμούς με το χώρο και ευνοεί τη δημιουργία ανθρώπινου οικισμού⁴.

Είναι επιστημονικά παραδεκτό, πως η μορφή της κατοικίας, κάθε κοινωνίας και εποχής, καθορίζεται, κυρίως, από κοινωνικοπολιτιστικούς παράγοντες, ενώ οι υλικοί παράγοντες (κλίμα, υλικά, τεχνολογία) εκ των υστέρων και τροποποιητικά, μόνο, επηρεάζουν τη μορφή της⁵.

Κατ' επέκταση η οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική φυσιογνωμία μιας κοινωνίας και μιας εποχής καθρεφτίζεται στην εικόνα της ευρύτερης οργάνωσης του χώρου, της πόλης.

Μόνο, που αυτή η κατ' επέκταση μετάβαση, από το κτίριο στο ευρύτερο πολεοδομικό περιβάλλον δεν αφορά μια στατική μετατροπή κλίμακας,

³ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ, ό.π., σ. 149.

⁴ Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, ό.π., σ. 11.

μόνο. Πρόκειται για μια δυναμική μετάβαση, κατά την οποία, δεν παρατηρούνται, μόνον, οι αναμενόμενες ποσοτικές αλλά κυρίως ποιοτικές διαφορές.

Η πόλη δεν μπορεί να νοηθεί ως ένα σύνολο κατοικιών. Με τις σύνθετες και αλληλοεξαρτώμενες οικονομικές και κοινωνικές της σχέσεις, στους δρόμους και τις πλατείες της, αλλά και στα δημόσια κτίριά της, με τον τεχνικό και τον κοινωνικό της εξοπλισμό, με το πολιτιστικό της απόθεμα, υλικό και άυλο, με τις ποικίλες και διαρκώς εξελισσόμενες ανθρώπινες δραστηριότητες, αποτελεί ένα πολυσύνθετο χωρικό μόρφωμα, το οποίο βρίσκεται σε συνεχή κινητικότητα, μεταλλάσσεται και αλλοιώνεται, πολλαπλασιάζεται και διαχέεται, αντιμετωπίζοντας διαρκώς νέες προκλήσεις, από το εσωτερικό, αλλά και το εξωτερικό της περιβάλλον, από το οποίο διαρκώς επηρεάζεται, αλλά και, με τη σειρά του, το επηρεάζει.

2.3 Οι λειτουργίες της πόλης και η έκφρασή τους στο χώρο.

Σύμφωνα με τη «Χάρτα των Αθηνών» οι λειτουργίες της πόλης είναι οι εξής τέσσερις:

Κατοικία – Εργασία – Αναψυχή – Κυκλοφορία

Έκτοτε έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες βελτίωσης και συμπλήρωσης αυτής της πρώτης ταξινόμησης⁶, με ενδιαφέροντα κάποιες φορές αποτελέσματα, η βασική, όμως, αυτή αρχική προσέγγιση θεωρείται, ακόμη, σε μεγάλο βαθμό, ικανοποιητική, για λειτουργικούς, κυρίως, λόγους, καθώς είναι η πλέον επιγραμματική και σύντομη.

Για κάποιες, απ' αυτές τις λειτουργίες (προφανώς την κατοικία, την εργασία, την αναψυχή) η χωρική τους έκφραση είναι κάποιες εγκαταστάσεις, συνήθως κτιριακές, ενώ για άλλες (προφανώς την κυκλοφορία, την αναψυχή, αλλά και κάποιες μορφές εργασίας) είναι οι ελεύθεροι κοινόχρηστοι χώροι της πόλης, οι δρόμοι και οι πλατείες. Εξυπακούεται πως αν δεχθούμε πως αυτές είναι οι βασικές λειτουργίες για κάθε οργανωμένο οικιστικό σύνολο, αυτό που έχει περισσότερη αξία είναι ο πολιτισμικά διαφο-

⁶ Α. ΡΑΠΟΡΤ, *Ανώνυμη Αρχιτεκτονική και Πολιτιστικοί Παράγοντες*, Αθήνα, Εκδ. Αρχιτεκτονικών Θεμάτων, 1976.

ροποιημένος τρόπος με τον οποίο τις αντιλαμβάνεται και τις εκφράζει η κάθε πολιτισμική ομάδα, με τη συγκεκριμένη κουλτούρα και τη συγκεκριμένη συλλογική κοσμοθεωρία. Έτσι, για παράδειγμα, φαίνεται, πως η μορφή της κατοικίας δεν υπαγορεύεται, κυρίως, από υλικούς παράγοντες, αλλά μάλλον “αποφασίζεται με κριτήρια κοινωνικοπολιτιστικά – τον τρόπο ζωής, τις αξίες, που συμμερίζεται η ομάδα και το «ιδανικό» περιβάλλον, που επιθυμεί”⁷. Άλλωστε στο παραδοσιακό πρότυπο της κατοικίας, που “είναι καρπός συνεργασίας πολλών ανθρώπων, στη διάρκεια πολλών γενεών, όπως και της συνεργασίας, ανάμεσα στους κατασκευαστές και χρήστες των κτισμάτων...”⁸, ενσωματώνεται, κυρίως, η “ιδέα του κατοικείν”. Στην “ιδέα” της κατοικίας υπάρχουν, επίσης, αποτυπωμένα, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της κοινότητας, η μορφή της οικογένειας⁹, η θέση της γυναίκας, η ανάγκη για επικοινωνία.

Εικ. 1 Ινδιάνοι, Ν. Ντακότα, 1877.

Εικ. 2 Κάσπαχ, Μαρόκο.

2.4 Ο δρόμος.

Ο δρόμος αποτελεί τη χωρική έκφραση της λειτουργίας της κυκλοφορίας στην πόλη. Στους προβιομηχανικούς και ανώνυμους οικισμούς προέκυπτε χωρίς ιδιαίτερο σχεδιασμό και προοριζόταν να εξυπηρετήσει την κυκλοφορία κυρίως πεζών και φορτωμένων υποζυγίων, ενώ κάποιοι προβλέπονταν φαρδύτεροι ώστε να επιτρέπουν τη διέλευση άμαξας (αμαξιτοί).

⁶ Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, ό.π., σ. 44.

⁷ Α. ΡΑΠΟΡΤ, ό.π., σ. 143.

⁸ Α. ΡΑΠΟΡΤ, ό.π., σ. 22.

⁹ Α. ΡΑΠΟΡΤ, ό.π., σ. 93.

Εικ. 3 Σίφνος, 1961.

Εικ. 4 Παραμυθιά, 1913.

Στους ορεινούς παραδοσιακούς οικισμούς τόσο της ηπειρωτικής Ελλάδας, όσο και των νησιών του Αιγαίου, οι δρόμοι έχουν συχνά χαρακτηριστική οφιοειδή μορφή, καθώς τόσο οι κατοικίες όσο και τα δημόσια κτίρια αναπτύσσονται δυναμικά, χωρίς ιδιαίτερο σχεδιασμό, προσαρμοζόμενα στο ανάγλυφο του εδάφους¹⁰. Εξ άλλου οι έντονες κλίσεις απαιτούν επιμήκυνση του δρόμου, ο οποίος γι' αυτό το λόγο ανέρχεται, με μια οφιοειδή παλινδρομική κίνηση, ώστε να επιτευχθεί ομαλότερη διαμόρφωση. Άλλοτε, πάλι, σε οικισμούς με ιδιαίτερα φρουριακή μορφή, όπως είναι οι μεσαιωνι-

Εικ. 5 Σέριφος.

Εικ. 6 Μεστά, Χίος.

κοί οικισμοί της Χίου, που υπακούουν σε ένα σαφή πολεοδομικό σχεδιασμό πολλοί δρόμοι ή είναι αδιέξοδοι, ή καταλήγουν, μετά από μια καμπύλη δια-

¹⁰ Χ. ΜΠΟΥΡΑΣ, *Ιστορία της Αρχιτεκτονικής*, τ.2, Αθήνα, Εκδ. Μέλισσα, 1994/1999, σ. 403.

δρομή, στο ίδιο σημείο (cul de sac), για λόγους αμυντικούς¹¹.

Στις ιστορικές πόλεις, ο δρόμος αποτελούσε, επίσης, πεδίο ανάπτυξης κοινωνικο-οικονομικών και θρησκευτικών δραστηριοτήτων. Ήταν το πρώτο σημείο επαφής με τον κοινόχρηστο χώρο της πόλης, τη γειτονιά, μετά το κατώφλι του απόλυτα ιδιωτικού χώρου της κατοικίας, ενώ συνήθως οδηγούσε στην εκκλησία, που αποτελούσε χώρο όχι μόνο άσκησης θρησκευτικής λατρείας, αλλά και ευκαιριών για κοινωνικές επαφές.

Εικ. 7 Ακουιλήια, Ούντινε, Ιταλία, 1951.

Εικ. 8 Καντούνι Αϊ-Σπυρίδωνα, Κέρκυρα.

Όσον αφορά το εμπόριο, θα μπορούσαμε να πούμε, πως ο δρόμος ήταν, ανέκαθεν, ο φυσικός χώρος άσκησής του, καθώς αυτός εξασφάλιζε άφθονο διερχόμενο κοινό - άμεσους αγοραστές - δυνατότητα άνετης προβολής του εμπορεύματος και άμεσης επικοινωνίας, ευκολία μεταφοράς των εμπορευμάτων και εύκολης διάθεσης, χωρίς την ανάγκη μεταφόρτωσης, πρόσβαση σε χρηματοπιστωτικούς μηχανισμούς (σαράφηδες, αργυραμοιβούς, τραπεζίτες).

Για τους άνδρες, κυρίως, ο δρόμος υπήρξε, από αρχαιοτάτων χρόνων και χώρος πολιτικής δραστηριότητας.

¹¹ Χ. ΜΠΟΥΡΑΣ, ό.π., σ. 403.

Εικ. 9 Μάλμπερρυ στρητ, Νέα Υόρκη, 1900.

Η εισβολή του αυτοκινήτου, στο σύγχρονο τρόπο ζωής, έχει επιφέρει κοσμογονικές αλλαγές στον τρόπο, με τον οποίο ο άνθρωπος της πόλης χρησιμοποιεί τον δρόμο, ένα χώρο παραδοσιακά φιλόξενο για πάσης φύσης δραστηριότητες. Η καταλυτική παρουσία του αυτοκινήτου λειτουργεί αποτρεπτικά, κάποτε απαγορευτικά, για την ανάπτυξη οποιασδήποτε παράλληλης δραστηριότητας, εκ μέρους των πεζών. Έτσι, ακόμη, κι όταν υπάρχει ακόμη σχετική υποδομή, αυτή ¹² μένει, συνήθως, αχρησιμοποίητη, νεκρή. Εκτός από τον κίνδυνο ατυχήματος, η οπτική και ηχητική όχληση έρχονται

Εικ. 10 Κέρκυρα, Το Λιστόν.

Εικ. 11 Πασέιτζ ντε Γκράσια, Βαρκελώνη.

να προστεθούν στην ιδιαίτερα αισθητή ατμοσφαιρική ρύπανση. Η κυκλοφορία του αυτοκινήτου και η κίνηση των πεζών είναι δύο ασυμβίβαστες λει-

¹² Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ, *Οδηγός Πεζοδρόμησης*, Αθήνα, Ε.Ε.Τ.Α.Α., 2000, σ. 9.

τουργίες, που μόνον ο διαχωρισμός τους δημιουργεί προϋποθέσεις ανάπτυξης δραστηριοτήτων αναψυχής και ελεύθερου χρόνου.

Έτσι τόσο στα ιστορικά κέντρα των παλαιών πόλεων, όσο και στις νέες πόλεις σχεδιάζονται πλέον δίκτυα πεζοδρόμων, αλλά και άλλων ήπιων μετακινήσεων (τράμ, ποδηλατόδρομοι) ¹³, με προφανείς ωφέλειες για κατοίκους και επισκέπτες, όπως είναι η απελευθέρωση των κοινόχρηστων χώρων από την παρουσία και κίνηση του αυτοκινήτου, μείωση σκόνης, θορύβου και ρύπανσης του αέρα, μείωση ρυθμών μετακίνησης και ψυχολογική υγεία, αισθητική ποιότητα και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής της πόλης, αλλά κυρίως δημιουργία προϋποθέσεων για ανθρώπινη επικοινωνία.

Εικ. 12 Κοπεγχάγη.

Εικ. 13 Πράγα.

Κάποτε, βέβαια, η κοινωνική δυναμική μιας λειτουργίας μπορεί να είναι τόσο μεγάλη (ιδίως όταν αποτελεί βιωμένη πραγματική ανάγκη), που μπορεί να εκδηλωθεί ακόμη και αν ο σχεδιασμός δεν έχει προβλέψει σχετική υποδομή. Μια τέτοια στάση ουσιαστικής αξιοποίησης και όχι συμβατικής χρήσης της πόλης (αν δεν τους χρεωθεί ως πράξη κατάληψης), που παρέχει τη δυνατότητα εναλλακτικής ¹⁴ (συγκυριακής ή ανεπίσημης) χρήσης του δημόσιου χώρου και μιας βιωματικής εξοικείωσης μαζί του, ανιχνεύεται, σήμερα, από μέρος της βιβλιογραφίας ¹⁵, σε κοινότητες μεταναστών, που προέρχονται από ξένες με την πόλη πολιτισμικές παραδόσεις, με πιο

¹³ Θ. ΒΛΑΣΤΟΣ, *Μια διαφορετική δημόσια συγκοινωνία σε μια διαφορετική πόλη*, Αθήνα, European Commission / DG Regio / ECOS ouverture programme / Αναπτυξιακή Εταιρεία Δήμου Αθηναίων, 2003, σ. 34.

¹⁴ Η. HERTZBERGER, *Μαθήματα για σπουδαστές της Αρχιτεκτονικής*, Αθήνα, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., 2002, σ. 176.

¹⁵ Β. BROLIN, *Η αποτυχία της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Γ. Κατσούλης, 1979.

φιλικές σχέσεις με τη φύση και άμεση αίσθηση του κόσμου και από κοινότητες, όπου επιβιώνουν ακόμη συνθήκες κοινοτικού βίου. Μια τέτοια στάση μπορεί να ιδωθεί και ως πράξη αντίστασης στους ισοπεδωτικούς ρυθμούς της πόλης, αλλά και σε μια διαδικασία βίαιου εκσυγχρονισμού.

Εικ. 14 Οδός Σαιν Λουί, Παρίσι.

Εικ. 15 Ντέβον στρητ, Σικάγο.

2.5 Η πλατεία.

Η πλατεία αποτελεί το κέντρο της μεσαιωνικής πόλης. Διατηρεί, από την αρχαία πόλη το χαρακτήρα της κεντρικής πλατείας – αγοράς, και σ' αυτήν εκφράζεται όλη η κοινωνικο-οικονομική δομή της κοινωνίας. Μιας κοινωνίας σε μεταβατική φάση, όπου η πόλη αποτελεί τη δημοκρατικότερη έκφρασή της. Η εξαθλίωση των δουλοπάροικων αγροτών στην ύπαιθρο τους οδηγεί να αναζητούν καλύτερη μοίρα στον «ελεύθερο αέρα»¹⁶ της πόλης, ως βιοτέχνες, στρατιώτες, έμποροι. Ο καθεδρικός ναός, το Δημαρχείο και σε αντιπαράσταση ο πύργος των φεουδαρχών από τη μία και το κτίριο των συντεχνιών από την άλλη. Την εικόνα συμπλήρωνε το πλήθος των καταστημάτων, εργαστηρίων, τραπεζιτών και εμπορικών αντιπροσώπων.

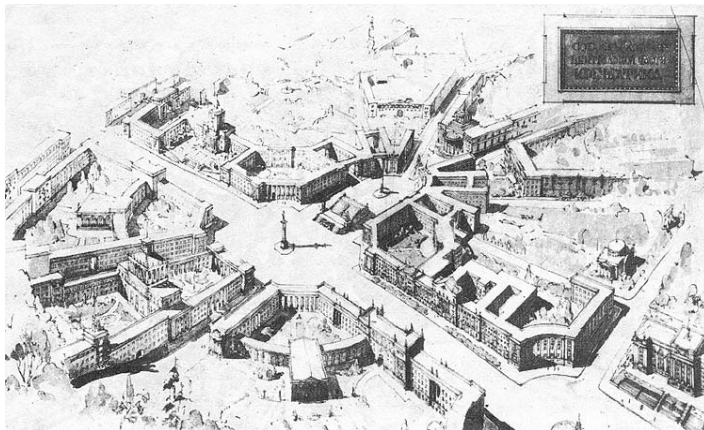
Εικ. 16 Μιλάνο, πλατεία Ντουόμο, 1909.

Η αναγεννησιακή πλατεία του Αγίου Πέτρου της Ρώμης, στο κρατίδιο του Βατικανού, με τις χαρακτηριστικές μπαρόκ ημικυκλικές κιονοστοιχίες του Μπερνίνι και την πρόσοψη της Βασιλικής του Αγίου Πέτρου να κυριαρχεί στη σύνθεση έχει μονοσήμαντα θρησκευτικό χαρακτήρα.

Εικ. 17,18 Βατικανό, πλατεία Αγ. Πέτρου.

Με μνημειακές χαράξεις, μακριά από την ανθρώπινη κλίμακα, έντονους άξονες συμμετρίας και επιβλητικές προσόψεις δημόσιων κτιρίων με εκλεκτική χρησιμοποίηση των ιστορικών ρυθμών, αλλά και προφανή διάθεση επιβολής κύρους και εξουσίας, επεχείρησαν και στον 20^ο αι., κυρίως ολοκληρωτικά καθεστώτα, τον σχεδιασμό πλατειών, στα -υπό κατεδάφιση- κέντρα ιστορικών πόλεων.

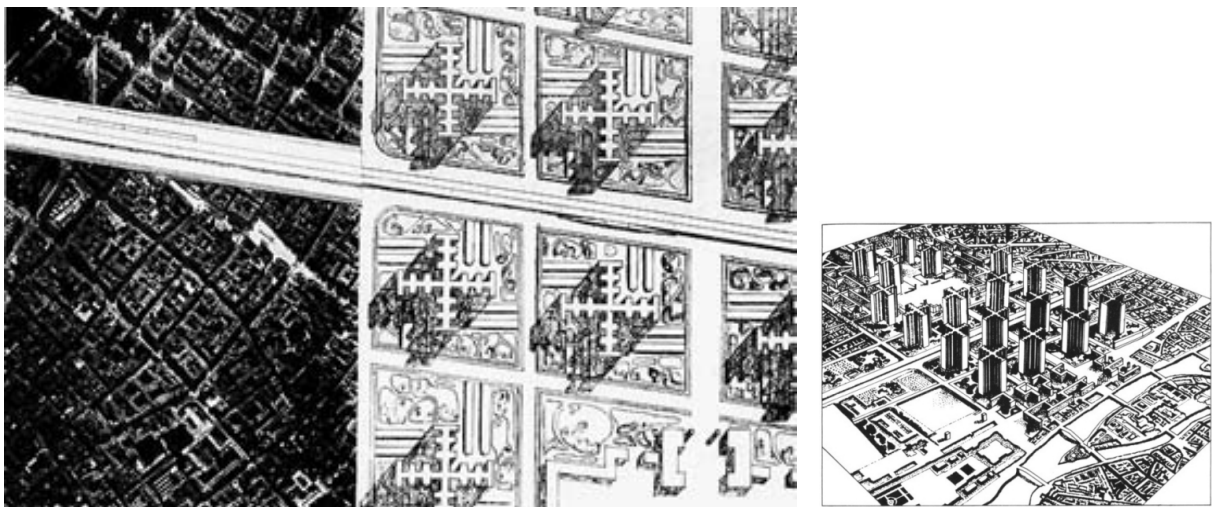
Εικ. 19 Σχέδια για το Κίεβο.

Εικ. 20 Βερολίνο, αρχ. Α. Σπέερ, 1937.

¹⁶ Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, ό.π., σ. 16.

Απ' αυτή τη διαδικασία του ανασχεδιασμού του κέντρου της πόλης με στόχο την "ανάπλαση" και "εξυγίανσή" του, ώστε να ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές για τις πλατείες και τους ελεύθερους χώρους της μοντέρνας πόλης –έτσι όπως αυτές διατυπώνονται στα άρθρα της Χάρτας των Αθηνών- δε γλίτωσε ούτε το Παρίσι (σχέδιο Voisin του Le Corbusier για το κέντρο του Παρισιού, το 1925). Ευτυχώς ο διάσημος αρχιτέκτονας δεν κατάφερε να πείσει, τελικά, πως άξιζε να καταστραφεί ο ιστορικός ιστός της πόλης, για χάρη μιας τόσο αμφιλεγόμενης εξυγίανσης.

Εικ. 21,22 Σχέδιο Voisin για το κέντρο του Παρισιού, Le Corbusier, 1925.

Αντίθετα, όλες οι ευρωπαϊκές πόλεις, που διατήρησαν τις μεσαιωνικές τους πλατείες, με σεβασμό στην ιστορική τους διάσταση, μακριά από μεγάλης κλίμακας πολεοδομικές "αναπλάσεις" και "εξυγιάνσεις" διαθέτουν σήμερα τις πιο λειτουργικές και πιο δημοφιλείς πλατείες στον κόσμο.

Εικ. 23 Πλατεία της Σιέννα, Ιταλία.

Εικ. 24 Κάμπο ντέι Φιόρι, Ρώμη.

Εικ. 25,26 Ρώμη, πιάτσα Ναβόνα.

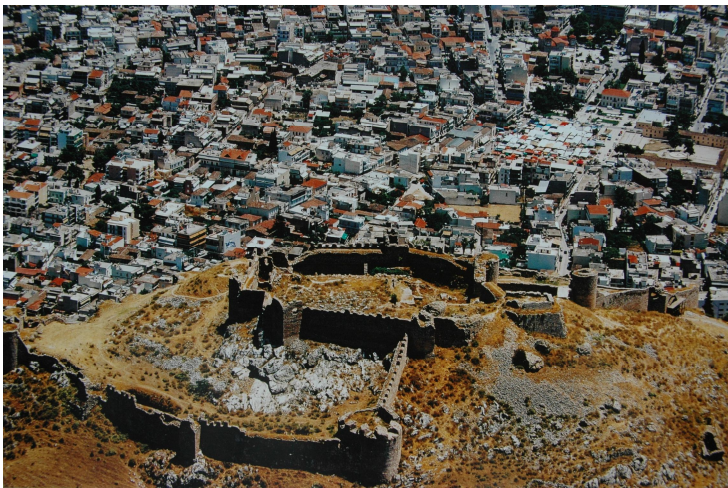
Σε αντίθεση με την επίσημη πολεοδομία, στην αρχιτεκτονική των ανώνυμων οικισμών το σχήμα της πλατείας δεν προσχεδιάζεται, αλλά προκύπτει δυναμικά, προσαρμοζόμενο στην τοποϋφομετρία και τις ιδιαιτερότητες της γεωμορφολογίας του κάθε τόπου. Χωροθετείται, συνήθως, στο κέντρο του οικισμού, εκτός αν οι ιδιομορφίες και η κλίση του φυσικού εδάφους το αποκλείουν, με τον συνήθη αιωνόβιο πλάτανο, που κάτω από την ευεργετική σκιά του συγκεντρώνει τις κοινωνικές, οικονομικές, διοικητικές και θρησκευτικές λειτουργίες. Αποτελεί το σημείο συνάντησης, μετά την απόλυση της κυριακάτικης λειτουργίας, και ευκαιρία για σύναψη κοινωνικών επαφών και εμπορικών συμφωνιών. Γύρω της διατάσσονται τα καφενεία και τα καταστήματα, που δε διστάζουν να επεκτείνουν τη δραστηριότητά τους, μ' ένα τρόπο φυσικό και στο πάντοτε φιλόξενο πλακόστρωτό της.

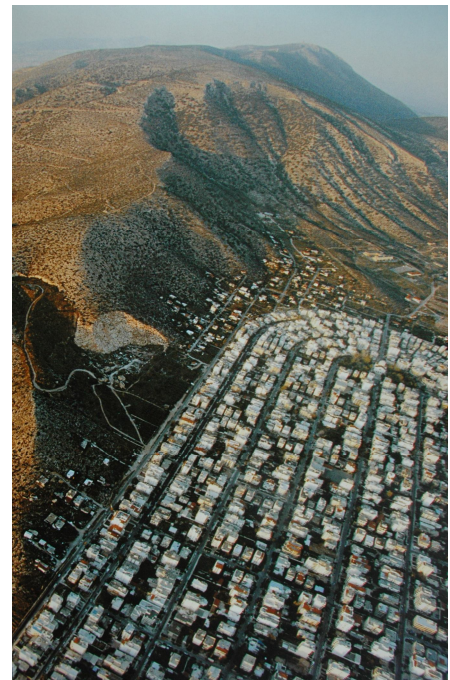
Εικ. 27 Πήλιο, Βυζίτσα.

2.6 Τα όρια της πόλης.

Σε αντίθεση με την αρχαία και τη μεσαιωνική πόλη, που ήταν περιτειχισμένες και τα φυσικά όριά τους ήταν σαφώς καθορισμένα, η σύγχρονη πόλη ορίζει τα όριά της, μόνο, με τρόπο συμβατικό. Έτσι παλιότερα (Ν.Δ. 17-7-1923) με το όριο Σχεδίου Πόλης και πιο πρόσφατα (Ν. 1337/83 και Ν. 2508 /97) με το όριο του Ρυμοτομικού Σχεδίου και του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου, οριοθετεί ουσιαστικά την περιοχή νόμιμης οικοδομικής δραστηριότητας, τα όρια ανάμεσα στις κοινόχρηστες και μη κοινόχρηστες επιφάνειες του οικισμού, καθώς και τα όρια του οικοδομικού όγκου¹⁷. Στις παρυφές αυτού του ορίου εντοπίζεται, για προφανείς οικονομικούς λόγους, η συνήθης στην Ελλάδα, αλλά και σε πολλές χώρες του τρίτου κόσμου, περιστασική αυθαίρετη δόμηση.

Εικ. 28 Άργος.

Εικ. 29 Υμηττός.

Σήμερα, σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, βοήθουσης και της σύγχρονης τεχνολογίας, κάποιον δεν μιλάνε πλέον για τα φυσικά ή συμβατικά όρια της παραδοσιακής πόλης, αλλά της “ψηφιακής πόλης”, που δεν δεσμεύεται από χωρικούς περιορισμούς, αλλά επεκτείνεται με τρόπο δυναμικό στα δίκτυα συνεργασίας και επικοινωνίας, που μετέχει.

¹⁷ Α. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ, *Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Αθήνα, Εκδόσεις Συμμετρία, 1997, σ.165.

3. ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ.

3.1 Ανάπλαση οικιστικού συνόλου, γενικά.

Ανάπλαση οικιστικού συνόλου, γενικά, είναι η αναβάθμιση υφιστάμενου οικιστικού αποθέματος της πόλης ¹⁸, που αδυνατεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες, με στόχο την αναβίωσή του. Περιλαμβάνει μια σειρά από θεραπευτικές παρεμβάσεις πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής κλίμακας, για την επίλυση προβλημάτων και δυσλειτουργιών, που οφείλονται, κυρίως, στην ασυμβατότητα του σημερινού τρόπου ζωής με το υφιστάμενο κέλυφος και που θα στοχεύουν στην οργανική ένταξη του οικιστικού αυτού τμήματος στη σημερινή πόλη. Αφορά τις τυχόν αναγκαίες προσαρμογές του υφισταμένου κελύφους, ώστε να δεχθεί τις εξυπηρετήσεις των απαιτήσεων της σημερινής ζωής και της νέας τεχνολογίας, αλλά και την ανάπτυξη ενός πλέγματος διαρθρωτικών (νομοθετικών - διοικητικών) και οικονομικών μέτρων σε χωροταξική κλίμακα, που θα εξασφαλίζει την μικρότερη κατά το δυνατόν αλλαγή στην κοινωνική σύνθεση των κατοίκων.

Μέχρι και τη δεκαετία του '60, στον βωμό ενός κακώς νοούμενου εκσυγχρονισμού, τα κέντρα των παλαιών πόλεων έπεσαν θύματα επιχειρήσεων αναπλάσεων δια των κατεδαφίσεων. Η μοντέρνα πολεοδομία δεν εκτίμησε ιδιαίτερα την παλαιά πόλη, η δομή της οποίας θεωρήθηκε τροχοπέδη στην ανάπτυξη της σύγχρονης πόλης. Έτσι μεγάλα τμήματά του οικοδομικού πλούτου της αντικαταστάθηκαν με σύγχρονα κτίρια, δρόμοι διαπλατύνθηκαν, ελεύθεροι χώροι ανακτήθηκαν. Όμως έτσι, ο ιστορικά διαμορφωμένος αστικός ιστός καταστράφηκε κι αλλοιώθηκε δραματικά ο τρόπος προσέγγισης και θέασης ¹⁹ ακόμη και των ολίγων διατηρημένων αρχιτεκτονικών μνημείων, τα οποία διατηρήθηκαν σε μια μη λειτουργική μοναξιά.

Τα ιστορικά σύνολα αναφέρονται, για πρώτη φορά, ως αντικείμενα ειδικής φροντίδας στο Χάρτη της Βενετίας το 1964, ενώ με τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975) το ενδιαφέρον για προστασία στρέφεται εκτός από τα μεμονωμένα μνημεία, επίσης σε συνοικίες πόλεων και χωριά. Στην Σύμ-

¹⁸ Ζ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ, *Αποκατάσταση επανάχρηση κτιρίων και συνόλων. Αναβάθμιση προβληματικών οικιστικών περιοχών*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Γιαχούδη, 1997, σ. 1.

¹⁹ Μ. ΝΟΜΙΚΟΣ, *Αποκατάσταση επανάχρηση ιστορικών κτιρίων και συνόλων. Μεθοδολογία - εφαρμογές*, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ. Τμήμα Αρχιτεκτόνων / Εκδόσεις Γιαχούδη, 1997, σ. 1.

βαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα 1985) διατυπώνεται σαφώς η ανάγκη μιας πολιτικής διατήρησης του οικιστικού αποθέματος των ιστορικών οικιστικών συνόλων.

Ανάπλαση ιστορικού οικιστικού συνόλου σημαίνει, εκτός από τις προαναφερθείσες παρεμβάσεις χωροταξικής, πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής κλίμακας, επίσης τις απαραίτητες μελέτες και εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης των κτιρίων και δημόσιων ελεύθερων χώρων του, για την αναβάθμισή του, ώστε να μπορεί να ενταχθεί οργανικά στη σημερινή πόλη, αλλά κυρίως μια μεγάλη φροντίδα και συντονισμένες ενέργειες για τη διατήρηση της ιστορικής φυσιογνωμίας του, καθώς το προστατευόμενο αγαθό εδώ είναι η ιστορική διάσταση. Καθώς η αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελεί μια αναντικατάστατη έκφραση του πλούτου και της ποικιλίας της πολιτιστικής κληρονομιάς του κάθε τόπου, μια ανεκτίμητη μαρτυρία του παρελθόντος του και ένα κοινό αγαθό για όλους τους λαούς του κόσμου, η διατήρησή της είναι ζήτημα ζωτικής σημασίας.

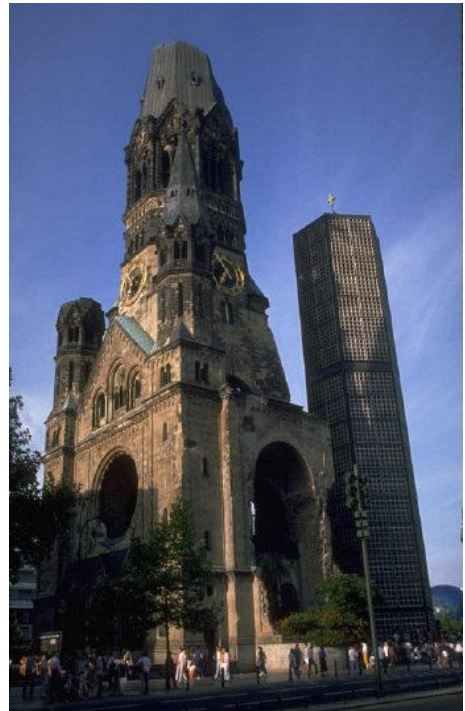
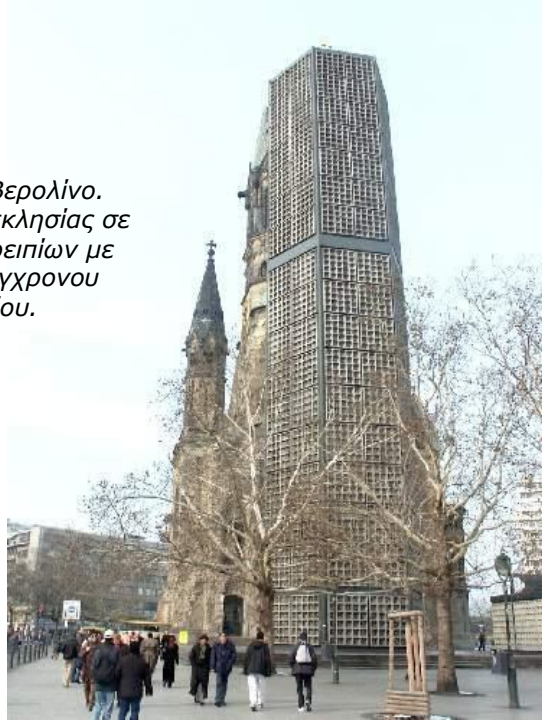
Οι αναπλάσεις ιστορικών συνόλων, στην Ευρώπη, μεταπολεμικά, υπήρξαν συνήθως πρακτική, ενώ για την ελληνική πραγματικότητα τα σχετικά παραδείγματα μετριούνται στα δάχτυλα των δύο χεριών.

3.2 Ανάπλαση και αναβίωση ιστορικών συνόλων στην Ευρώπη.

Στη μεταπολεμική Ευρώπη, ιδίως μετά τους ισοπεδωτικούς βομβαρδισμούς του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, που κατέστρεψαν σε μεγάλο βαθμό τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, επιτακτικό προέβαλλε το αίτημα για αποκατάσταση της ιστορικής φυσιογνωμίας τους. Η λύση της εκτεταμένης ανακατασκευής, που κατ' εξοχήν επιλέχθηκε για τις περιπτώσεις μεγάλων καταστροφών, συναντούσε και τους αρνητές της. Η αντίθετη άποψη υποστήριζε, είτε την διατήρηση του μνημείου σε κατάσταση ερειπίου, είτε τη μετατροπή της περιοχής σε χώρο πρασίνου, με ανάδειξη και αρχαίων ερειπίων, που, με την συγκυρία της καταστροφής των νεώτερων κατασκευών, θα μπορούσαν, πλέον, να ανασκαφούν²⁰.

²⁰ Γ. ΚΑΡΑΔΕΔΟΣ, *Προστασία μνημείων και συνόλων – Ιστορία και εξέλιξη της προστασίας μνημείων και συνόλων*, τ.2, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ. Τμήμα Αρχιτεκτόνων / Τομέας Β', 1984/1991-92, σ. 46.

*Εικ. 30,31 Βερολίνο.
Διατήρηση εκκλησίας σε
κατάσταση ερειπίων με
προσθήκη σύγχρονου
κωδωνοστασίου.*

Η άποψη, όμως, που, κυρίως, επεκράτησε στις μεταπολεμικές ευρωπαϊκές πόλεις είναι εκείνη της ανακατασκευής «όπου και όπως ήταν»²¹. Τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα εκτεταμένων ανακατασκευών ιστορικών κέντρων ευρωπαϊκών πόλεων είναι της Φλωρεντίας, της Βαρσοβίας, της Δρέσδης, του Αμβούργου, της Φρανκφούρτης. Η κριτική, που συνήθως αρθρώνεται, απέναντι σ' αυτή την επιλογή, είναι πως διάφορα στυλ και αρχιτεκτονικές εποχές ανακατασκευάστηκαν, ταυτόχρονα, πράγμα που προδίδει την πλαστότητά τους, καθώς φαίνονται να παλιώνουν όλα μαζί. Από την άλλη μεριά η εμπειρία αυτή αποτελεί απόδειξη τοις πράγμασι πως μπορεί κάλλιστα να συμβαδίσει η διατήρηση της δομής και του χαρακτήρα της παλαιάς πόλης, με την απρόσκοπτη ανάπτυξη της σύγχρονης πόλης.

Εικ. 32 Φλωρεντία, Πόντε Βέκκιο.

²¹ Γ. ΚΑΡΑΔΕΔΟΣ, ό.π., σ. 47.

Εικ. 33 Αμβούργο, 1943.

Εικ. 34 Αμβούργο, ιστορικό κέντρο.

Εικ. 35 Φρανκφούρτη, 1944.

Εικ. 36 Φρανκφούρτη, ιστορικό κέντρο.

Εικ. 37 Φρανκφούρτη, θέα από τον Maintower.

Ήδη από τη δεκαετία του '60, σε όλη την Ευρώπη, εκδηλώνεται μια κίνηση για τη σωτηρία της ιστορικής φυσιογνωμίας των παλαιών ευρωπαϊκών πόλεων, όχι εξ αιτίας καταστροφικών πολέμων πια, αλλά κυρίως λόγω της τάσης εκσυγχρονισμού και των έντονων οικονομικών πιέσεων, που αποτελούν τη σύγχρονη απειλή. Το 1975, Έτος Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, συντάσσεται στο Άμστερνταμ η Ευρωπαϊκή Χάρτα για την Πολιτιστική Κληρονομιά, την οποία αναλαμβάνουν την υποχρέωση να ενσωματώσουν, όλες οι ευρωπαϊκές νομοθεσίες.

3.3 Ανάπλαση και αναβίωση ιστορικών συνόλων στην Ελλάδα.

Η ελληνική νομοθεσία, με το Π.Δ. 19-10/13-11-1978 (ΦΕΚ 594 Δ') «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών», αλλά και με τους Αρχαιολογικούς Νόμους 5351/1932 και 1469/1950, όπως αυτοί συμπληρώθηκαν και ισχύουν σήμερα με το Ν. 3028/2002, μεριμνά για την κήρυξη, προστασία και αναβίωση των Ιστορικών Συνόλων ήτοι των Παραδοσιακών Οικισμών και των Ιστορικών Κέντρων πόλεων.

Την αποκλειστική αρμοδιότητα έχουν το Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ) και το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ), αλλά και τα Υπουργεία Μακεδονίας - Θράκης (ΥΜΑΘ) και Εμπορικής Ναυτιλίας, Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής (ΥΕΝΑΝΠ), στα οποία έχουν μεταβιβασθεί οι αρμοδιότητες για την Βόρεια Ελλάδα και τα νησιά του Αιγαίου, αντίστοιχα. Στο ΥΠΠΟ και τις Εφορείες Νεωτέρων Μνημείων υπάγονται οικιστικά σύνολα, τα οποία είναι κηρυγμένα, ως ιστορικά μνημεία, στο σύνολό τους (π.χ. οι παλαιές πόλεις του Ρεθύμνου και των Χανίων, η Ύδρα, η Κέρκυρα, η μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, η Μονεμβασιά), ενώ οι λοιποί Παραδοσιακοί Οικισμοί και Ιστορικοί Τόποι υπάγονται στο ΥΠΕΧΩΔΕ και τα ΥΜΑΘ, ΥΕΝΑΝΠ, στα γνωμοδοτικά όργανα των οποίων, εκπροσωπείται το ΥΠΠΟ ²².

Εικ. 38,39 Μονεμβασιά.

²² Ι. ΣΤΕΡΙΩΤΟΥ, «Η ισχύουσα νομοθεσία για την προστασία ιστορικών μνημείων και συνόλων στην Ελλάδα. Προθέσεις, πρακτικές και αποτελέσματα της κρατικής πολιτικής», Χ. Καλλιγά, Α. Μάλλιρη

3.3.1 Ανάπλαση και αναβίωση Παραδοσιακών Οικισμών.

Στην Ελλάδα οι περισσότεροι Παραδοσιακοί Οικισμοί έχουν εγκαταλειφθεί, καθώς οι μόνιμοι κάτοικοί τους μετακινήθηκαν στις πόλεις, κατά τις δεκαετίες του '50 και '60 (εσωτερική μετανάστευση).

Καθώς η εγκατάλειψη, εκ μέρους του ενεργού τους πληθυσμού, συνοδεύτηκε και από σχεδόν ολοκληρωτική παραγωγική αποδόμηση, μέχρι πρότινος, δύσκολα θα διατυπώνονταν άποψη ελπιδοφόρα όσον αφορά την αναβίωσή τους. Η προστασία των Παραδοσιακών Οικισμών στην Ελλάδα ξεκίνησε και αργότερα από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες και με ένα τρόπο αποσπασματικό και άτολμο.

Τη δεκαετία του '70 το πρόγραμμα του ΕΟΤ²³ για μετατροπή σε ξενώνες σπιτιών σε 10 αξιόλογους οικισμούς (μεταξύ τους τα Μεστά στη Χίο, η Οία στη Σαντορίνη, το Πάπιγκο και το Μονοδένδρι στο Ζαγόρι, η Βυζίτσα

Εικ. 40 Οία, Σαντορίνη.

στο Πήλιο), που μετά από δεκαετή αξιοποίησή τους από τον οργανισμό θα επανέρχονταν στους ιδιοκτήτες τους, αποτελεί την μόνη εκτεταμένη κρατική επιχείρηση διατήρησης και ανάδειξης Παραδοσιακών Οικισμών στην Ελλάδα.

Η αλήθεια, βέβαια, είναι, πως αν η εγκατάλειψή τους, από τους κατοίκους τους, από τη μια μεριά, τους παρέδωσε στη φθορά του χρόνου και του καιρού, από την άλλη, όμως, τους προφύλαξε από τις εκτεταμένες αλ-

(επ.) Θεωρία και πρακτική για την αποκατάσταση ιστορικών οικισμών με σκοπό τις νέες χρήσεις, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 2004, σσ. 147-8.

²³ Ο. ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ, «Οικιστικά σύνολα υπό καθεστώς προστασίας. Έλεγχος του κελύφους ή και των χρήσεων;», Χ. Καλλιγά, Α. Μάλλιαρης (επ.) Θεωρία και πρακτική για την αποκατάσταση ιστορικών οικισμών με σκοπό τις νέες χρήσεις, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 2004, σ. 61.

λοιώσεις, που υπέστησαν στη συνέχεια τα ιστορικά κέντρα, όλων σχεδόν των Ελληνικών πόλεων, λόγω της ραγδαίας ανοικοδόμησης, μέσα σε ένα πνεύμα κακώς νοούμενου εκσυγχρονισμού.

Σήμερα, νέα δεδομένα, επιτρέπουν, εκ νέου, μια συγκρατημένη αισιοδοξία για την αναβίωση των Παραδοσιακών Οικισμών: οι νέες διαστάσεις, που προσδίδει στην εργασία και την κατοικία, η νέα τεχνολογία (τηλε-εργασία), η σημαντική αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης των ανθρώπων, μετά την έξοδο από την εργασία (συνταξιούχοι), η μειούμενη, από περιβαλλοντική άποψη, ελκυστικότητα των πόλεων, αλλά και η ευκολία των μετακινήσεων, σε επαρχιακό και εθνικό δίκτυο, εγκαθιστούν νέες χωρικές σχέσεις, ανάμεσα στους τόπους κατοικίας και τους τόπους εργασίας. Οι νέες κοινωνικο - οικονομικές συνθήκες, που προκύπτουν ως εκ τούτου, διαμορφώνουν ένα θετικό πλαίσιο για τη διατήρηση και την αναβίωση των Παραδοσιακών Οικισμών της πατρίδας μας.

Αξιοποιώντας το, κατά τεκμήριο, ποιοτικό φυσικό περιβάλλον, αλλά και το αξιόλογο, οπωσδήποτε, οικιστικό απόθεμα των Παραδοσιακών Οικισμών, φαίνεται να παρουσιάζεται γι' αυτούς μια νέα δυνατότητα, που κάνει τους πιο αισιόδοξους να ελπίζουν και σε μίαν ανάσχεση της μείωσης του πληθυσμού τους, που κατά τα τελευταία 40 χρόνια, εκτιμάται, ότι ξεπέρασε το 60% του σημερινού μόνιμου πληθυσμού ²⁴.

3.3.1.1 Αντικείμενο της ανάπλασης και αναβίωσης των Παραδοσιακών Οικισμών.

Δυστυχώς η παραδοσιακή αρχιτεκτονική στην πατρίδα μας, σε μεγάλο βαθμό, είναι μια υπόθεση παρεξηγημένη, τόσο στο επίπεδο του κόσμου, όσο και στο επίπεδο της κρατικής εξουσίας. Η σχέση της μεγαλύτερης μερίδας του κόσμου, με την παραδοσιακή μας αρχιτεκτονική περιορίζεται στα μορφολογικά της χαρακτηριστικά, που όμως δεν είναι παρά μια σχέση κυριολεκτικά... επιδερμική. Η σχετική έκθεση του Τ.Ε.Ε. στα 1976 - 77, στο πλαίσιο του έτους προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, ανέδειξε τις

²⁴ Δ. ΓΟΥΣΙΟΣ, «Υπαιθρος, Αγροτικός Χώρος & Μικρή Πόλη», Δ. Οικονόμου, Γ. Πετράκος (επ.) Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 1999, σ. 184.

δύο αυτές διαστάσεις του θέματος: την «*προβολή της μορφολογικής αξίας της "λαϊκής" αρχιτεκτονικής*» και την «*κρατική ολιγωρία για τη διατήρηση του παραδοσιακού περιβάλλοντος*»²⁵.

Εξ άλλου ο όρος «*παραδοσιακή αρχιτεκτονική*», ταυτισμένος στη συνείδηση του κόσμου μ' αυτή τη συγκεκριμένη μορφολογία και εγκλωβισμένος στο άκαμπο εκφραστικό της λεξιλόγιο, επαναφέρεται, αδόκιμα, στην εποχή μας, συνοδεύοντας την πρόθεση για κατασκευή «*τέτοιας*» αρχιτεκτονικής σήμερα. Επιδιώκοντας, εξ αρχής, την άρση αυτών των παρεξηγήσεων, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε, πως η μίμηση μορφολογικών χαρακτηριστικών του παρελθόντος, στα κτίριά μας, σήμερα, δεν συνιστά, σε κάθε περίπτωση, παραδοσιακή αρχιτεκτονική και κατ' επέκταση, μια σημερινή αρχιτεκτονική, αν ήθελε να είναι σύμφωνη με την παράδοση, δεν θα χαρακτηριζόταν, κατ' ανάγκη, από μια τέτοια επανάληψη. Ο Δημήτρης Πικιώνης αναζητεί τα όρια μεταξύ παλιού και νέου: «*Δεν είναι η μίμηση του παλιού που προτείνω. Ούτε καταδικάζω νέων κατασκευών τη χρήση...*»²⁶. Ανάμεσα σε μια στείρα αντιγραφή και σ' ένα χωρίς παράδοση, άκρατο νεωτερισμό, υπάρχει, βεβαίως και η μέση οδός για την αρχιτεκτονική μορφή, που «*παλιά δεν πρέπει να είναι από απομνημόνευση. Ούτε καινούρια χωρίς μνήμη...*»²⁷. Αυτό σε καμιά περίπτωση δεν ισοδυναμεί με απόρριψη της «*ουσιαστικής αρχιτεκτονικής παράδοσης*»²⁸ αφού κατά την άποψη και του Παναγιώτη Μιχελή «*η παράδοση παραμένει στη μνήμη, διότι παραδίδει κυρίως αξίες και όχι μόνον μορφές...*»²⁹.

Μια αρχιτεκτονική της μίμησης και της αντιγραφής δεν θα δικαιούταν τον χαρακτηρισμό της παραδοσιακής, παρά μόνο ίσως εκείνο της «*λαϊκότροπης*»³⁰, αφού η παράδοση δεν εντοπίζεται στην μορφή αλλά μάλλον

²⁵ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, «*Η Αντιμετώπιση της Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής. Ιστορική Αναδρομή*», *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Μέλισσα, τ.1, σ. 48.

²⁶ Δ. ΠΙΚΙΩΝΗΣ, «*Το Πρόβλημα της Μορφής*» (1950), *Κείμενα*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1987, σ. 227.

²⁷ Δ. ΠΙΚΙΩΝΗΣ, «*Η Ανοικοδόμηση και το Πνεύμα της Παράδοσης*» (1946), *Κείμενα*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1987, σ. 166.

²⁸ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «*Για τα Ξενοδοχεία του ΕΟΤ*» (1960), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ.144.

²⁹ Π. ΜΙΧΕΛΗΣ, «*Η Νεοελληνική Αρχιτεκτονική και η Τροπή των Καιρών*», *Ανακοίνωση στο ΣΤ' Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο*, Πάτρα 8-11/12/1966.

³⁰ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 48.

στη διαδικασία, που την παράγει ³¹. Έτσι, η προβαλλόμενη πρόθεση, για συνέχιση της παράδοσης, μέσα από μια αρχιτεκτονική της μίμησης, δεν έχει ανταπόκριση στο τελικό αποτέλεσμα, αφού «στην προσπάθεια να προσαρμοσθούν οι διαδικασίες του παρελθόντος στις ανάγκες του παρόντος παραβιάζονται λίγο - λίγο αυτές οι διαδικασίες, ως το όριο θραύσης» ³².

Να διευκρινίσουμε, εδώ, πως αναφερόμενοι με τρόπο επιφυλακτικό στην μονοδιάστατη ταύτιση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής με τα μορφολογικά της χαρακτηριστικά, καθόλου δεν παραγνωρίζουμε την υψηλή καλλιτεχνική τους αξία, ως δημιουργιών του λαϊκού μας πολιτισμού, αλλά και την ιστορική τους αξία, ως τεκμηρίων μιας εποχής, μιας κοινωνίας και μιας τεχνικής, που δεν υπάρχουν πια ³³. Αποτελούν εθνική και κατ' επέκταση παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά και η διάσωσή τους, η συντήρησή τους, καθώς και η προβολή τους, ως μουσειακού υλικού - και μάλιστα επί τόπου, στο φυσικό χώρο του οικισμού και σε οργανική σχέση με το κτίριο - είναι αναγκαία και επιβεβλημένα, με διεθνώς αναγνωρισμένες διαδικασίες.

34

Η μελέτη τους - σε συνδυασμό, όμως, και με τις άλλες διαστάσεις του αρχιτεκτονικού έργου - μπορεί να ερμηνεύσει μια περίοδο της ιστορίας, ακόμη και να διδάξει για ένα εναλλακτικό τρόπο θεώρησης του μέλλοντος, καθώς η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ενσωματώνει αξίες μιας κοινωνίας, που αναζητούνται επιτακτικά και στην εποχή μας, όπως είναι η εναρμόνιση της ανθρώπινης δραστηριότητας με το περιβάλλον. Οι προβιομηχανικοί κατασκευαστές, είτε λόγω τεχνολογικού ελλείμματος, είτε λόγω της φιλοσοφικής τους στάσης απέναντι στη φύση» ³⁵, δεν μπορούσαν να αγνοήσουν το φυσικό περιβάλλον. Αντίθετα, σήμερα, η ανθρωπότητα εμφανίζεται να «*παραείναι έξυπνη για το δικό της καλό*» ³⁶ με το αντιφατικό αποτέλεσμα, να εργάζεται μακροπρόθεσμα για το κακό της.

³¹ Α. ΡΑΡΟΡΤ, *Ανώνυμη Αρχιτεκτονική και Πολιτιστικοί Παράγοντες*, Αθήνα, Εκδ. Αρχιτεκτονικών Θεμάτων, 1976, σ. 22.

³² L. BENEVOLO, *Η Ιστορικότητα του Αρχιτεκτονικού Έργου*, Αθήνα, Νέα Σύνορα, σ. 331.

³³ Μ. ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ, Μ.Δ. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Λ. ΚΑΖΟΛΕΑ, Δ. ΚΑΜΠΑΝΗ-ΔΕΤΖΩΡΤΖΗ, Δ. ΚΑΣΔΑΓΛΗ, Ε. ΚΕΣΙΣΟΓΛΟΥ, Λ. ΚΟΥΖΗΝΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Α. ΣΙΔΕΡΗ, *Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός* (τ.2), Αθήνα, Γνώση, 1986, σ. 20.

³⁴ ΝΤ. ΚΟΝΣΟΛΑ, *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1994, σσ. 217 - 220.

³⁵ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 119.

³⁶ Ε. Β. WHITE, στο Α. Ραρορτ ό.π., σ. 118.

Εικ. 41 Γαλαξίδι.

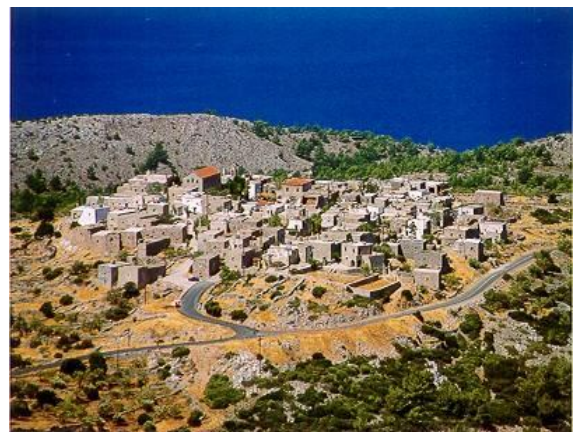
Χρειάζεται να καταστεί, εδώ, σαφές, πως ακόμη και απόψεις αρνητικές απέναντι στην μίμηση των μορφών του παρελθόντος, στη σημερινή εποχή, δεν θέτουν, σε καμιά περίπτωση, υπό αμφισβήτηση την αναγκαιότητα της διατήρησης των παραδοσιακών κτισμάτων και των ιστορικών πολεοδομικών συνόλων. Είναι αντίθετα η μοναδικότητα της αυθεντικής και καλλιτεχνικής τους ιστορικής αξίας, που επιβάλλει τη διατήρησή τους, αλλά είναι η ίδια ακριβώς, που πρέπει να αποθαρρύνει κάθε απόπειρα σημερινής ψεύτικης μίμησης.

Στη σημερινή εποχή, με το αίσθημα της φαινομενικής παντοδυναμίας, που μας διακατέχει, λόγω της σύγχρονης τεχνολογίας και της οικονομικής ευμάρειας, χρειάζεται να κατανοήσουμε ότι υπάρχουν και ορισμένα πράγματα, που δεν ξαναγίνονται. Αν δεχθούμε, πως ο χρόνος είναι η τέταρτη διάσταση, μετά από τις τρεις του Ευκλείδειου χώρου – ο Αϊνστάιν το θεμελίωσε τόσο θεωρητικά, όσο και μαθηματικά – είναι επίσης κι η πιο σημαντική, καθώς είναι αυτή, που δίνει νόημα στα πράγματα. Αυτή εμποτίζει μ' ένα μυστικό τρόπο τα αρχιτεκτονικά μνημεία και τους δίνει αυτή τη μοναδική αίσθηση, που δεν μπορούν να αποκτήσουν σημερινά κτίρια, που καμώνονται τα παλιά. Γιατί η διάσταση του χρόνου εμπεριέχεται στα αυθεντικά παλαιά πράγματα, που τον σέβονται και τον αφήνουν να επιδράσει πάνω τους, με τους δικούς του νόμους και σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί, βιαίως, να ενσωματωθεί σε καινούργια κι εφήμερα.

Καθώς ο ιστορικός χώρος της πόλης προσλαμβάνεται μέσα από τη μελέτη των πηγών και τις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις του χώρου ³⁷, αλλά επίσης και με την άμεση επαφή με τα μνημεία, που αποτελούν τεκμήρια της ιστορικής συνέχειας της πόλης, ορατά στον καθημερινό βίο, η άμεση επαφή με τα αρχιτεκτονικά μνημεία είναι πολύτιμη και αναντικατάστατη, ιδίως όταν αναφερόμαστε σε ιδιαίτερες αξίες και ποιότητες, που ένα αρχιτεκτονικό έργο ενσωματώνει και που καμιά περιγραφή ή αναπαράσταση δεν μπορεί να αναπληρώσει. Καθώς η αρχιτεκτονική δεν είναι μόνον οπτικό ερέθισμα, αλλά απευθύνεται σ' όλες τις αισθήσεις του ανθρώπου, την ακοή, την όσφρηση, τη γεύση, την αφή, αλλά και σε μίαν έκκτη αίσθηση, που αγγίζει τα όρια του θυμικού και της μνήμης, αναρωτιέται κανείς, ποια περιγραφή ή αναπαράσταση μπορεί να μεταφέρει αυτό το μοναδικό συναίσθημα, που εισπράττει ο επισκέπτης ενός κτιρίου του παρελθόντος.

Εξ άλλου η διαλεκτική σχέση ανάμεσα στο παλιό και το νέο παράγει και θα παράγει και την αρχιτεκτονική του μέλλοντος. Αυτή η διαδικασία προϋποθέτει αυτογνωσία, αλλά και υπεύθυνη στάση στα προβλήματα, που σήμερα η ζωή θέτει. Μ' άλλα λόγια ισχύει η διαχρονική αρχή που ο Άρης Κωνσταντινίδης τόσο επιγραμματικά είχε διατυπώσει: « ...αν γνωρίζαμε καλά τον εαυτό μας, δηλαδή και στην ιστορική μας διάσταση και στις ρίζες και στις αλήθειες που δικαιώνουνε τον τόπο μας, θα είχαμε βρει τον τρόπο να κάνουμε μια αληθινή σύγχρονη αρχιτεκτονική... ».

Είναι λοιπόν και γι αυτό το λόγο αναγκαίο να διατηρούμε τα τεκμήρια

Εικ. 42 Χίος. Αυγώνυμα.

³⁷ Π. ΑΣΤΡΕΙΝΙΔΟΥ, «Οι παρεμβάσεις σε δέκα αρχαιολογικούς χώρους. Ερμηνεία και σχεδιασμός», Η

της ιστορικής μας συνέχειας όλων των περιόδων χωρίς εξαιρέσεις και αποκλεισμούς.

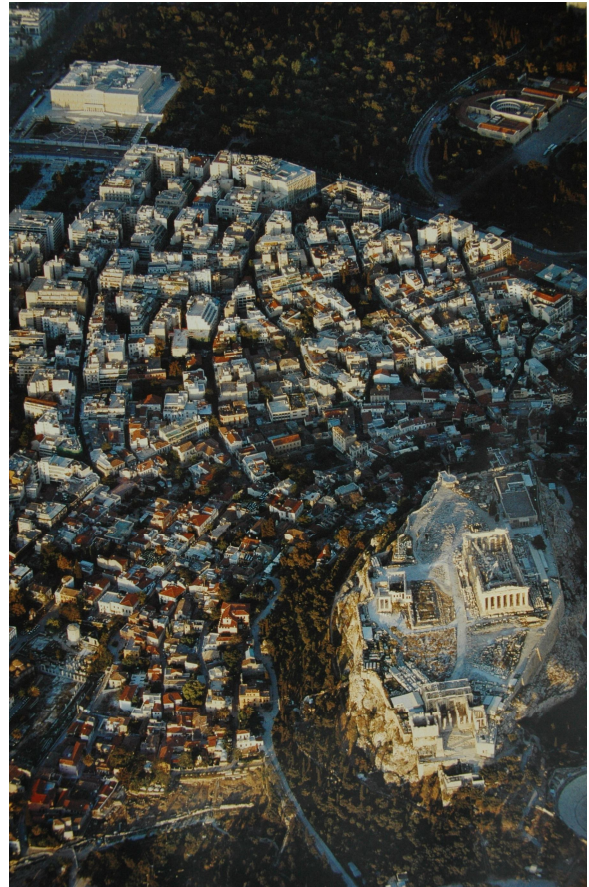
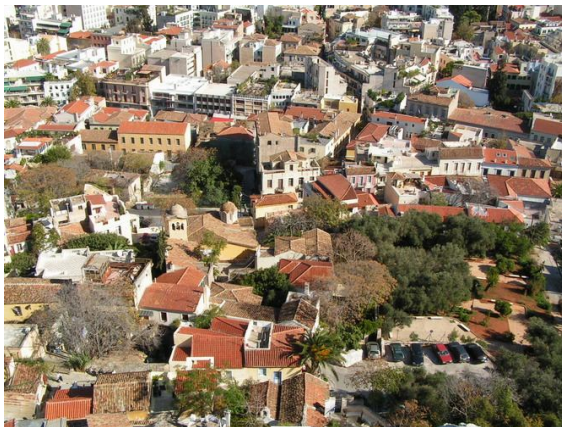
Χαρακτηριστική και, σε πρώτη ανάγνωση, απόλυτη η άποψη του Παναγιώτη Μιχελή, που θέλει τη σύγχρονη αρχιτεκτονική *«ελεύθερη από τη μίμηση του παρελθόντος ώστε να εκφράσει το πνεύμα της εποχής...»* γι' αυτό και επιχειρώντας να το θεμελιώσει και θεωρητικά σημειώνει: *«Κάθε φορά που οι Έλληνες δημιούργησαν ένα νέο πολιτισμό δεν μιμήθηκαν τον παλιό... Αρκεί να σκεφθεί κανείς ποια άβυσσος χωρίζει την βυζαντινή από την κλασική τέχνη... Και όμως, μέσα στη βυζαντινή τέχνη επιζούν όλες σχεδόν οι αξίες της κλασικής, αναμορφωμένες και ανανεωμένες»*. Προς ενίσχυση του παραπάνω επιχειρήματός του, τέλος, προσφεύγει στο γνωστό ιστορικό παράδειγμα: *«Όταν οι Πέρσες κατέστρεψαν την Ακρόπολη, οι Έλληνες δεν αναστηλώσανε τον ναό της Αθηνάς (Εκατόμπεδον), αλλά έθαψαν τα αγάλματα στο χώμα, τοποθέτησαν τα μέλη του ναού στο τείχος και έχτισαν τον Παρθενώνα...»*³⁸. Αυτή η απόλυτη θεωρητική άποψη, σε καμιά περίπτωση δεν προκρίνει την αντικατάσταση των αρχιτεκτονικών μνημείων με σύγχρονα κτίρια. Ο Μιχελής, αναφέρεται σ' ένα μνημείο, που καταστράφηκε από πολεμικές επιχειρήσεις και όχι από την αδιαφορία μας, ενώ μόνο σκεπτικισμό μπορεί να μας δημιουργήσει μια σύγκριση της εποχής μας, με εκείνη του χρυσού αιώνα. Εξ άλλου, η επιφυλακτικότητα απέναντι σε μια στείρα προσκόλληση στο παρελθόν, που εκφράζεται ως απόρριψη της μίμησης των παλαιών αρχιτεκτονικών μορφών, δεν δικαιώνει, συλλήβδην, όλες τις νέες μορφές αρχιτεκτονικής, αφού *«το καινούργιο δεν είναι πάντοτε το αληθινό και το αληθινό δεν είναι πάντοτε το καινούργιο»*³⁹. Ο Μιχελής φαίνεται να καταλήγει, τελικά, όπως και ο Πικιώνης, στη μέση οδό: *«...ο συντηρητισμός έχει και αυτός τα δίκαιά του, όταν αντιμάχεται την προχειρότητα, τον απατηλό και επιφανειακό νεωτερισμό. Δίχως μάλιστα τη διαλεκτική μεταξύ νεωτερισμού και συντηρητισμού, δεν είναι δυνατή η αληθινή εξέλιξη και πρόοδος»*⁴⁰.

άγνωστη πόλη, Θεσσαλονίκη, ΥΠΠΟ – 9^η ΕΒΑ, 1977, σ. 14.

³⁸ Π. ΜΙΧΕΛΗΣ, ό.π.

³⁹ ΓΚ. ΚΡ. ΛΙΧΤΕΝΜΠΕΡΓΚ, στο Α. Κωνσταντινίδης, «Δοχεία Ζωής ή το Πρόβλημα για μια Αληθινή Ελληνική Αρχιτεκτονική» (1972), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 44.

⁴⁰ Π. ΜΙΧΕΛΗΣ, ό.π.

Εικ. 43,44 Αθήνα, Ακρόπολη και Πλάκα.

Η στείρα αντιγραφή της μορφής του παρελθόντος, σε συνθήκες τόσο διαφορετικές από εκείνες, που τη «γέννησαν», όποτε συνέβη στην ιστορία της αρχιτεκτονικής, εκτός του ότι αναδεικνύει την κρίση και το αδιέξοδο μιας εποχής, που «αναζητά φυγές και στηρίγματα στα περασμένα»⁴¹ καταλήγει να είναι ανούσια σκηνογραφία, ιδίως σ' ένα περιβάλλον, όπως το ελληνικό, που υπήρξε πάντοτε «σκηνή»⁴² για δράση και πραγματική ζωή. Αν και «ο ρόλος του φυσικού περιβάλλοντος έχει κατά καιρούς υπερεκτιμηθεί»⁴³ και ενίοτε έχει αντιμετωπισθεί με διάθεση «φιλοσοφική» ή και «λυρική»⁴⁴. Ο Δημήτρης Πικιώνης αναφέρεται σε μια μυστική και «ανεξιχνίαστη σχέση» που «ενώνει τις πέτρες τούτες και το πικρό χορτάρι, την πράσινη τουτη σκιά, τις φωνές, που σκίζουν τον αγέρα, τις πνοές του νότου και τους

⁴¹ Γ. ΛΑΒΒΑΣ, *19ος - 20ος Αιώνας. Σύνομη Ιστορία της Αρχιτεκτονικής*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1986, σ. 48.

⁴² Ι. ΜΕΛΕΝΤΗΣ, «Φυσικό και Γεωγραφικό πλαίσιο», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, τ.1, σ. 10.

⁴³ Χ. ΜΠΟΥΡΑΣ, «Η Αντιμετώπιση της Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής. Γενική Εισαγωγή», *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Μέλισσα, τ.1, σ. 28.

⁴⁴ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 48.

σχισμένους θύσανους των νεφών»⁴⁵, ενώ ο Άρης Κωνσταντινίδης αναφέρεται σε «άγιο τόπο» και πλειοδοτεί συνεχίζοντας πως «άγιο πράγμα είναι ένα δένδρο σαν την ελιά...άγιο πράγμα είναι κι ένα τσαμπί σταφύλι...άγιο και το κρασί που βγαίνει από το ζουμί του...» για να καταλήξει σ' ένα λυρικό κρεσέντο με τον «καθαγιασμό» και της ανώνυμης αρχιτεκτονικής: «γιατί άγιο πράγμα είναι και το κάθε ανώνυμο χτίσμα, που γίνεται ένα με το τοπίο, στην ύλη και στο πνεύμα... ένα τσομπανόπουλο, στον κάμπο, κάτω από την κάπα του με την αγκλίτσα του όρθια: ένας ζωντανός Αϊ Γιώργης...»⁴⁶.

Με προσεγγίσεις άλλοτε λαογραφικές⁴⁷, άλλοτε αρχιτεκτονικές⁴⁸ κι αργότερα γεωγραφικές, εθνολογικές και κοινωνιολογικές⁴⁹ η παραδοσιακή μας αρχιτεκτονική μελετήθηκε ως λαϊκή εκδήλωση, για την καλλιτεχνική της αξία, για το τυπολογικό και μορφολογικό της ενδιαφέρον ή μέσα από ένα πλέγμα παραγόντων, που με πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις, συνεισφέρουν στη διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής μορφής, με χαρακτήρα άλλοι πιο καθοριστικό – οι κοινωνικο-πολιτιστικοί⁵⁰ – κι άλλοι απλά τροποποιητικό.

Από τις καθαρά αρχιτεκτονικές προσεγγίσεις, η έκδοση, στα 1960, του πρώτου τόμου του Ε. Μ. Πολυτεχνείου «Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι», με φροντιστηριακές ασκήσεις σπουδαστών, υπό την εποπτεία του καθηγητή Π. Μιχελή, δεν βρήκε συνέχεια. Το 1971 κυκλοφόρησε το βιβλίο του καθηγητή του Α. Π. Θεσσαλονίκης Ν. Μουτσόπουλου «Μακεδονική Αρχιτεκτονική – Συμβολή εις την Μελέτην της Ελληνικής Κατοικίας». Η σειρά των εκδόσεων Μέλισσα «Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική», κατά την δεκαετία του 1980, με συντονιστή τον καθηγητή του Ε. Μ. Πολυτεχνείου Δ. Φιλιππίδη είναι η πρώτη, και μόνη έως σήμερα, ολοκληρωμένη παρουσίαση του ζητήματος.

⁴⁵ Δ. ΠΙΚΙΩΝΗΣ, «Συναισθηματική Τοπογραφία» (1935), *Κείμενα*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1987, σ. 80.

⁴⁶ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Ένα Ανοιχτό Γράμμα» (1972), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγκρας, 1987, σ. 257 και 260.

⁴⁷ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 39.

⁴⁸ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 40.

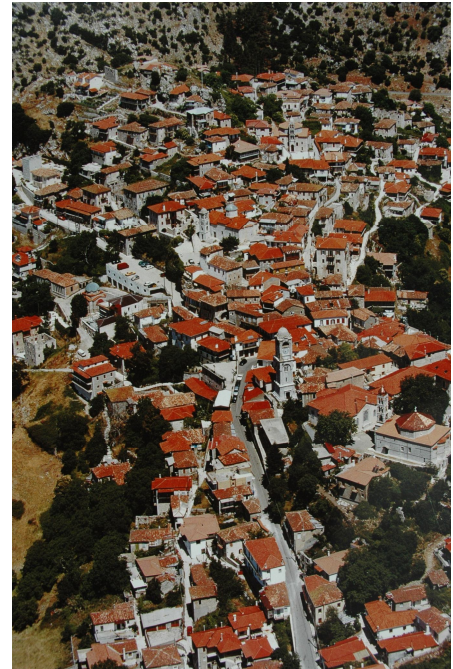
⁴⁹ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 47.

⁵⁰ Α. ΡΑΡΟΡΟΡΤ, ό.π., σσ. 72-117.

Το ζήτημα της Ανάπλασης και Αναβίωσης των Παραδοσιακών Οικισμών, αφορά διαφορετικές κατηγορίες οικισμών (άλλοτε αυτοκαταναλωτικούς και αυτάρκειες, και άλλοτε στενά αλληλοεξαρτώμενους, με διακριτούς

Εικ. 45 Δημητσάνα.

Εικ. 46 Μάνη.

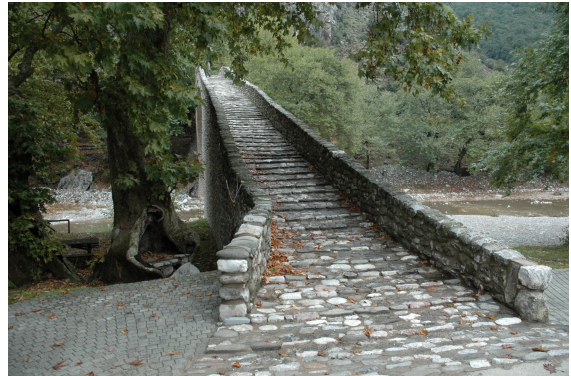
ρόλους σε μια σαφή μεταπρατική αλυσίδα, μονοκεντρικούς, αλλά με περιφερειακούς μαχαλάδες, άλλοτε με συνεκτική και πυκνή δόμηση και άλλοτε με αραιότερη δομή και ενσωμάτωση μέσα στον ιστό τους φυσικών θυλάκων), αλλά και κτισμάτων και κατασκευών, διαφόρων χρήσεων (από το μεγαλόπρεπο αρχοντικό ως την ταπεινή βρύση κι απ' το πολύπλοκο μοναστήρι ως το απέριπτο πέτρινο γεφύρι) και χαρακτηριστικής ποικιλομορφίας, ένα «ευρύτατο φάσμα αρχιτεκτονικών εκφράσεων ανάμεσα σ' ένα αυτοσχέδιο κατάλυμα μετακινούμενων κτηνοτρόφων λ.χ. και σ' ένα αρχοντικό σε πόλη γύρω στα 1800...»⁵¹

Το ερώτημα σε ποια; Ανάπλαση και Αναβίωση Παραδοσιακών Οικισμών αναφερόμαστε δεν απαντιέται ανεξάρτητα από το ερώτημα για ποιόν; Γιατί είναι αυτό το δεύτερο, που καθορίζει το πρώτο.

Αν η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα είναι για τον επιστήμονα – ερευνητή, τότε η απάντηση στο πρώτο ερώτημα έχει χαρακτηριστικά σχολαστικής επιστημονικής διατήρησης και αποκατάστασης, που αφορά, εκτός

⁵¹ Χ. ΜΠΟΥΡΑΣ, ό.π., σ. 23.

από ένα πλούτο θρησκευτικών μνημείων ⁵², επίσης, τόσο μια αξιόλογη κοσμική αρχιτεκτονική, με τυπολογικό και μορφολογικό ενδιαφέρον, όσο και μια λαϊκή «καθημερινή» αρχιτεκτονική, που αφορά «ταπεινά έργα» ⁵³, χωρίς ίσως ιδιαίτερη καλλιτεχνική αξία, που, όμως, μπορεί να ενσωματώνει, εξ ίσου, όσο και η προηγούμενη – αν όχι καλύτερα και εναργέστερα – τεκμήρια του καθημερινού βίου μιας κοινωνίας, που χάνεται, με προφανές κοινωνιολογικό και εθνολογικό ενδιαφέρον ⁵⁴. Περιλαμβάνει, επίσης, κατασκευές κοινόχρηστες, από το καλντερίμι και την πλατεία του χωριού, ως τη βρύση και τον νερόμυλο ⁵⁵, αλλά και από το αλώνι και το χοροστάσι, ως τον απλό αναλημματικό τοίχο, καθώς και κατασκευές με εξαιρετικό ιστορικό και τεχνικό ενδιαφέρον, όπως τα πέτρινα γεφύρια, που αναπτύσσονται σε όλο τον γεωγραφικό χώρο της ηπειρωτικής Ελλάδας, «ακολουθώντας το

Εικ. 47,48 Γέφυρα Πύλης Τρικάλων.

ρου των ποταμών» ⁵⁶, που διακόπτουν, συχνά, τις σημαντικές διαβάσεις, από Ήπειρο και Ιόνια Νησιά, προς Θεσσαλία, Μακεδονία και Παραδουνάβιες χώρες.

Αν η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα είναι για τον επισκέπτη – τουρίστα, τότε η απάντηση στο πρώτο, θα μπορούσε να διαμόρφωνε τις εξής εναλλακτικές περιπτώσεις: Πρώτη περίπτωση εκείνη, οικισμών «αναπλασμένων» με μουσειακό χαρακτήρα και μορφολογική «καθαρότητα», κατά

⁵² Χ. ΜΠΟΥΡΑΣ, *Ιστορία της Αρχιτεκτονικής*, Αθήνα, Μέλισσα, τ.2, 1994/1999, σ. 464.

⁵³ Χάρτης της Βενετίας, στο Ντ. Κόνσολα, ό.π., σ. 217.

⁵⁴ Μ. ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ κ.ά. ό.π., σ. 61.

⁵⁵ Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ – ΜΠΟΤΣΙΟΥ «Στην Οροσειρά της Πίνδου», *Ελληνικοί Νερόμυλοι*, Επτά Ημέρες, Εφ. «Η Καθημερινή», 15/10/2000, σσ. 12-13.

⁵⁶ Β. ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ, Μ. ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ, *Ήπειρος. Ακολουθώντας τον Ρου των Ποταμών*, Επτά Ημέρες, Εφ. «Η Καθημερινή», 9/7/2000.

τρόπο «σχολαστικό», που προσφέρουν μίαν «αυθεντική» εικόνα της παράδοσης, μιας παράδοσης παγωμένης, όμως, σε μια χρονική στιγμή του παρελθόντος. Δεύτερη – κατά μια πιο σύγχρονη επιχειρηματική άποψη και στυλ πιο «αμερικάνικο» - χωριών δημιουργημένων σήμερα, με μια παραδοσιακίζουσα μορφολογία (λαϊκότροπα;) ⁵⁷, όπου θα μπαίνει κανείς (με εισιτήριο;) και θα «καταναλώνει» παράδοση, μέσα από εικόνες, δραστηριότητες και προϊόντα, όπως, ίσως, στα θεματικά πάρκα τύπου «ντίσνεϋλαντ» ή στα παρόμοια «πολιτιστικά θεματικά πάρκα» της Ευρώπης ⁵⁸. Τρίτη - σε μια ενδιάμεση αντιμετώπιση - «αναπλασμένων» οικισμών, όπου επιχειρηματίες του τουρισμού θα κατασκευάσουν νέα «λαϊκότροπα» κτίσματα, δίπλα στα παλιά, τα οποία επίσης θα συντηρήσουν, σε μια προσπάθεια τουριστικής τους «αξιοποίησης». Η αδιάκριτη συνύπαρξη αυθεντικών και κατασκευασμένων στοιχείων, όμως, είναι δυνατόν να οδηγήσει σε «πλαστογράφηση των ιστορικών τεκμηρίων των κτιρίων» ⁵⁹, ενώ ο σημαντικός τουριστικός φόρτος θα «ρυπαίνει» την «περιρέουσα ατμόσφαιρα των κτιριακών δομών» ⁶⁰ με αποτέλεσμα να καθιστά δύσκολη ή και «...αδύνατη την άνετη θεώρησή τους... η οποία είναι απαραίτητη για την κατανόησή τους...» ⁶¹.

Κατόπιν αυτών, βέβαια, τίθεται το ερώτημα, για ποια διατήρηση του παραδοσιακού στοιχείου, γίνεται εδώ λόγος. Και να σκεφτεί κανείς, πως αυτές είναι επιφυλάξεις, που αφορούν μόνο το κέλυφος και αποκτούν άλλες διαστάσεις, αν λάβουν υπ' όψη και τον παράγοντα «κάτοικος». Έχουν, από παλιά, εκφραστεί οι φόβοι πως ένας αποσπασματικός προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης «μονόπλευρα προσανατολισμένος προς τα οικονομικά και μόνο οφέλη... θα οδηγήσει σε πλήρες αδιέξοδο, στον τομέα τουλάχιστον της πολιτιστικής κληρονομιάς του παρελθόντος...» ⁶². Με αφορμή και τους Ολυμπιακούς του 2004, ανάμεσα στην ιστορική κληρονομιά και στην τουριστική ανάπτυξη, αναζητήθηκε, από μέρος της

⁵⁷ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ ό.π., σ. 48.

⁵⁸ G. RICHARDS (ed.) *Cultural Tourism in Europe*, Λονδίνο, 1996, p. 314.

⁵⁹ Χάρτης της Βενετίας, ό.π., σ. 219.

⁶⁰ Γ. ΛΑΒΒΑΣ «Προστασία και Ανάδειξη Βυζαντινών Αρχαιολογικών Χώρων», *Η Άγνωστη Πόλη. Διαμορφώσεις Δέκα Αρχαιολογικών Χώρων στη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη, ΥΠΠΟ, 9^η ΕΒΑ, 1997, σ. 169.

⁶¹ Χ. ΜΠΟΥΡΑΣ «Τουρισμός και μνημειακός πλούτος», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, τ.8 (1974), σ. 46.

σύγχρονης βιβλιογραφίας, δρόμος «αλληλοσυσχέτισης παράδοσης και μοντερνισμού»⁶³, μια ενδιαφέρουσα διάσταση του ζητήματος, που όμως τελικά δεν αξιοποιήθηκε.

Αν η απάντηση, τέλος, στο δεύτερο ερώτημα είναι *για τον κάτοικο*, τότε το ερευνητικό ενδιαφέρον, ο μουσειακός χαρακτήρας και η τουριστική «ατραξιόν», θα έπρεπε να παραχωρήσουν την θέση τους, σε μια ζωντανή άποψη για την παράδοση, που να εξασφαλίζει, κατ' αρχήν, συνθήκες ανθρώπινης διαβίωσης, σ' αυτούς τους, καθ' όλα, αξιόλογους Παραδοσιακούς Οικισμούς. Έτσι η ανάπλαση θα αφορά τόσο τις αναγκαίες προσαρμογές του παραδοσιακού κελύφους, ώστε να δεχθεί τις εξυπηρετήσεις των απαιτήσεων της σημερινής ζωής και της νέας τεχνολογίας, όσο και την ανάπτυξη ενός πλέγματος δραστηριοτήτων, που θα εξασφαλίζουν, με το ικανοποιητικό τους εισόδημα, την παραμονή των κατοίκων. Ο τουρισμός είναι αναμφισβήτητα μία από αυτές. Η ενδεχόμενη, όμως, παραγωγική αποδόμηση των Παραδοσιακών Οικισμών, με στόχο τον μονομερή προσανατολισμό των κατοίκων τους, προς τις τουριστικές δραστηριότητες, ενέχει και άμεσο οικονομικό ρίσκο, αλλά και περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις, όπως πιθανές αντιπαραθέσεις κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων, που παρουσιάστηκαν αλλού⁶⁴.

Η ήπια τουριστική ανάπτυξη των Παραδοσιακών Οικισμών, αυτών που συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις, μπορεί να εξασφαλίσει συμπληρωματικό εισόδημα στους κατοίκους, χωρίς να είναι αναγκαίες επενδύσεις εκτός της κλίμακας του οικιστικού συνόλου, αφού η διατήρηση των φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών του αποτελεί προτεραιότητα εκ τωνών ουκ άνευ, αλλά και προϋπόθεση για την προσέλκυση τουριστών⁶⁵, *«γιατί... αν... πάψει ο τόπος μας να είναι αυτός που είναι, θα πάψουμε να έχουμε και*

⁶² Χ. ΜΠΟΥΡΑΣ, ό.π., σ. 47.

⁶³ Α. ΔΕΦΝΕΡ, «Οι Πολιτιστικές Βιομηχανίες στην Αθήνα», *Δεκαεφτά Κείμενα για το σχεδιασμό, τις πόλεις και την ανάπτυξη*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2000, σ. 280.

⁶⁴ Π. ΤΣΑΡΤΑΣ, «Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις του Τουρισμού σε μικρά Αστικά Κέντρα με Τουριστική Ανάπτυξη», *Τόπος* (τ.15/98), σ. 112.

⁶⁵ Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ, «Η Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, ως Συνιστώσα Ανάπτυξης των Ορεινών Οικισμών» Διάλεξη στην Ημερίδα *Ανάπτυξη Ορεινών Όγκων*, Λιβάδι Ελασσόνας, 8/8/99.

“τουρισμό”, αφού κανένας “τουρίστας” δε θα γυρίζει να μας κοιτάξει, έτσι όπως εμείς οι ίδιοι, από μόνοι μας, θα έχουμε αυτοκαταστροφεί»⁶⁶.

Εδώ υπάρχει και ένα σημαντικό ζήτημα διαδικασίας, που καταλήγει να είναι ζήτημα ουσίας. Η διαχείριση της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς, όπως και του φυσικού περιβάλλοντος, δεν γίνεται ερήμην των κατοίκων – που είναι, άλλωστε και οι φυσικοί διαχειριστές τους. Θεωρήσεις του ζητήματος, αφ’ υψηλού, με περισπούδαστες προσπάθειες προσδιορισμού μιας αφηρημένης «αυθεντικότητας» του «παραδοσιακού», έξω και μακριά από τη ζωή, αντιμετωπίζουν την έμπρακτη αμφισβήτηση, εκ μέρους των κατοίκων, που εκδηλώνεται με απροθυμία για συμμόρφωση σ’ ένα τέτοιο μοντέλο. Οι τοπικές κοινωνίες δεν εκχωρούν σε κανένα το δικαίωμα να παίρνουν τις καθοριστικές για τη ζωή τους αποφάσεις⁶⁷. Αυτή η αυτονόητη αρχή, βεβαίως, προϋποθέτει άτομο με συνείδηση συλλογική, ότι δηλαδή «είναι πάντοτε το συγκεκριμένο συναμφοότερον της κοινωνίας και της υπεύθυνης αφεντιάς του»⁶⁸, αλλά και κοινωνία με τέτοια οργάνωση και κουλτούρα που να «σέβεται την προσωπική μοναδικότητα» και να «αναδείχνει τη λειτουργική ενότητα της ανθρώπινης συνύπαρξης»⁶⁹. Προϋποθέτει με άλλα λόγια τον «κοινοτικό βίο», ως τρόπο ζωής, όπως οι Παραδοσιακές Κοινότητες της πατρίδας μας τον ανέπτυξαν, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, με βασικούς άξονες «την αλληλεγγύη και την επιείκεια, τη δημοκρατία και τη συνεισφορά στα κοινά του τόπου»⁷⁰, είτε ως φυσική συνέπεια της έμφυτης «κοινωνικότητας»⁷¹ της ελληνικής φυλής, είτε επειδή οι «ιδιαίτερα σκληρές συνθήκες της ορεινής ζωής»⁷² το επέβαλαν.

Η συνεργασία των τοπικών κοινωνιών με την επιστημονική κοινότητα και τις κατά τόπους εφορείες αρχαιοτήτων του υπουργείου πολιτισμού είναι απαραίτητη, ώστε να μη γίνουν λάθη και παραλείψεις, σ’ ένα ευαίσθητο

⁶⁶ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Αρχιτεκτονική και Παράδοση. Με Αναφορά στο Πρόγραμμα του ΕΟΤ για τους Παραδοσιακούς Οικισμούς» (1977), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 303.

⁶⁷ Μ. ΤΡΕΜΟΠΟΥΛΟΣ, «Για μια Οικολογική Δημοτική Παρέμβαση», *Οικολογία, Πόλη, Αυτοδιοίκηση*, Αθήνα, Γραφείο Οικολογικής Πληροφόρησης, 1990, σ. 15.

⁶⁸ Κ. ΖΟΥΡΑΡΙΣ, *Άθλια, Άθλα, Θέμεθλα*, Αθήνα, Αρμός, 1997, σ. 68.

⁶⁹ Χ. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ, *Η Ελευθερία του Ήθους*, Αθήνα, Γρηγόρη, 1979, σ. 291.

⁷⁰ Ν. ΜΕΡΤΖΟΣ, «Ένας Γαλαξίας Ελπίδας», *Των Ελλήνων οι Κοινότητες*, Επτά Ημέρες, Εφημερίδα «Η Καθημερινή», 17/9/2000, σ. 4.

⁷¹ R.W. HUTCHINSON, στο Α. Rapoport, ό.π., σ. 54.

⁷² Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, *Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική της Μακεδονίας 15^{ος} –19^{ος} Αιώνας*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1993, σ. 11.

χώρο, όπου περιθώρια για περαιτέρω απώλειες δεν υπάρχουν. Στην κοινή προσπάθεια αναμένεται να συνεισφέρουν με την επιστημονική τους γνώση και οι απόφοιτοι των τμημάτων Ανακαίνισης και Αποκατάστασης Κτιρίων των Τ.Ε.Ι. της Πάτρας, αλλά και της Λάρισας, που εδρεύει στην πόλη των Τρικάλων και που η επαγγελματική τους δραστηριοποίηση αναμένεται περίπου σε μια διετία. Η κατάρτιση, σε θέματα συντήρησης και αποκατάστασης μνημείων, του υπάρχοντος, τοπικού, ανθρώπινου δυναμικού, που απασχολείται στην οικοδομή, με στόχο την αξιοποίησή του σε τοπικά έργα συντήρησης, μπορεί να συνεισφέρει, επίσης και στην ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας⁷³.

Η εξεύρεση πηγών χρηματοδότησης τόσο των αναγκαίων μελετών ανάπλασης ιστορικών κέντρων και πολεοδομικών συνόλων, όσο και των - πανθομολογουμένως ιδιαίτερα δαπανηρών - εργασιών συντήρησης και αποκατάστασης διατηρητέων κτιρίων, αποτελεί τη λυδία λίθο, η οποία μπορεί να γεφυρώσει το χάσμα, που χωρίζει, συνήθως, τις αγνές προθέσεις, από την αναγκαία υλοποίηση. Κατά τις εργασίες του Περιφερειακού Εργαστηρίου: «Επιχειρησιακός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη Πόλεων και Οικισμών» των συνεργαζόμενων φορέων διεπιστημονικής και κοινωνικής διαβούλευσης, στο πλαίσιο του σχεδιασμού για το Δ' Κ.Π.Σ. (Λάρισα, Περιφέρεια Θεσσαλίας, Φεβρουάριος - Μάιος 2005), στο οποίο συμμετείχαμε εκπροσωπώντας το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος / Τμήμα Κεντρικής - Δυτικής Θεσσαλίας, οι «αποκαταστάσεις διατηρητέων κτιρίων», κατόπιν εισήγησής μας, αξιολογήθηκαν ως «δράσεις με υψηλή συμβολή στη νέα στρατηγική τομέα» και ανάλογη επιλεξιμότητα για χρηματοδότηση, κατά την προγραμματική περίοδο 2007-13.

Η προσέγγιση του ζητήματος σε όλες του τις διαστάσεις απαιτεί υιοθέτηση ρεαλιστικών γενικών αρχών, ένα «δεκάλογο»⁷⁴ αρχών και κατευ-

⁷³ Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ, Ανάπτυξη Εκπαιδευτικών Ενοτήτων (Πρόγραμμα Σπουδών - Syllabus) για τις Ειδικότητες Συντηρητές Αναστηλωτές Εργατοτεχνίτες Πέτρας - Μαρμάρου - Ξύλου, Λάρισα, Πρόγραμμα Restore / Youthstart, Κ.Ε.Ε. «ΔΗΜΗΤΡΑ», 1999.

⁷⁴ Γ. ΛΑΒΒΑΣ, «Διαμόρφωση Αρχαιολογικών Χώρων και Συνθέτες - Αρχιτέκτονες», *Η Αγνώστη Πόλη. Διαμορφώσεις Δέκα Αρχαιολογικών Χώρων στη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη, ΥΠΠΟ, 9^η ΕΒΑ 1997, σ. 9.

θύνσεων, αλλά κυρίως «επί τόπου»⁷⁵ μελέτες, που θα λαμβάνουν υπ' όψη, εκτός των αρχιτεκτονικών – τεχνικών χαρακτηριστικών και τα συγκεκριμένα τοπικά, οικονομικά, κοινωνικά και δημογραφικά δεδομένα, γιατί σ' ένα τόσο εκτεταμένο και ανομοιογενή χώρο, όπως είναι ο γεωγραφικός χώρος της πατρίδας μας, με τις γεωμορφολογικές, δημογραφικές και οικο-

Εικ. 49,50 Βαρούσι, Τρίκαλα.

νομικές ιδιαιτερότητες του κάθε τόπου, οι γενικεύσεις και οι απλουστεύσεις, απομακρύνουν, σημαντικά, από την πραγματική ζωή και καθιστούν τις όποιες προτάσεις πρακτικά ανεφάρμοστες. Απόλυτες θεωρητικές απόψεις, που εξαντλούνται σε γενικές απαγορεύσεις αφήνουν τα περιθώρια - αν δεν παρέχουν, κιόλας, το άλλοθι - για «αυθαίρετες λύσεις»⁷⁶.

Η θεσμοθέτηση ειδικών όρων δόμησης ανά οικισμό, που κατισχύουν των γενικών όρων του νόμου περί Παραδοσιακών Οικισμών, αποτελεί ένα θετικό βήμα για εντοπισμό και εξειδίκευση της δράσης, αλλά και μέτρο για την αποφυγή της επικράτησης ενός γενικού άχρου, άγευστου, άοσμου «νεοπαραδοσιακού» ύφους στους Παραδοσιακούς Οικισμούς.

⁷⁵ Δ. ΠΙΚΙΩΝΗΣ, «Εκθεσις επί των Έργων Διευθετήσεως εν Δελφοίς» (1946), *Η Αγνώστη Πόλη. Διαμορφώσεις Δέκα Αρχαιολογικών Χώρων στη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη, ΥΠΠΟ, 9^η ΕΒΑ 1997, σ. 161.

⁷⁶ Χ. ΣΦΑΕΛΛΟΣ, «Σύγχρονα Έργα σε Αρχαιολογικούς Χώρους» (1956) *Η Αγνώστη Πόλη. Διαμορφώσεις Δέκα Αρχαιολογικών Χώρων στη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη, ΥΠΠΟ, 9^η ΕΒΑ 1997, σ. 167.

3.3.1.2 Οι γενεσιουργές αιτίες των Παραδοσιακών Οικισμών.

3.3.1.2.α Η λειτουργία.

Λειτουργία, κατασκευή και μορφή είναι τρεις βασικές συνιστώσες της αρχιτεκτονικής όλων των εποχών. Ανάλογα με το ποια από τις τρεις καταλαμβάνει την πρώτη θέση στην ιεράρχησή τους, το αρχιτεκτονικό έργο αποκτά χαρακτήρα, αντίστοιχα, «εξυπηρετικό, τεχνικό ή καλλιτεχνικό»⁷⁷. Υπήρξε στη σύγχρονη παγκόσμια ιστορία της αρχιτεκτονικής μια περίοδος - εποχή του μεσοπολέμου - που η επίσημη αρχιτεκτονική έδωσε απόλυτη προτεραιότητα στην λειτουργία. Ήταν η εποχή του μοντέρνου κινήματος, με κυρίαρχη τάση τον «φονξιοναλισμό»⁷⁸ από τη γαλλική λέξη fonction, που σημαίνει λειτουργία και με θεμελιώδες αξίωμα πως: «η μορφή ακολουθεί τη λειτουργία» (form follows function), που διατυπώθηκε, επιγραμματικά, από τον αμερικανό αρχιτέκτονα Louis Sullivan⁷⁹. Σύμφωνα μ' αυτή τη διατύπωση, από τη στιγμή, που η μορφή εξυπηρετεί τη λειτουργία, δεν χρειάζεται να αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης.

Την τεκμηρίωση της άποψής τους αυτής, οι μοντέρνοι αρχιτέκτονες αναζήτησαν και στην παραδοσιακή μας αρχιτεκτονική, όπου ανακάλυψαν ομοιότητες και «συγγένειες»⁸⁰. Ο Le Corbusier, ο σημαντικότερος, ίσως, αρχιτέκτονας του μοντέρνου κινήματος και αυθεντικός εκφραστής των θεωρητικών του απόψεων⁸¹, έκανε δύο ταξίδια στην Ελλάδα. Το πρώτο του, νεανικό, στα 1911 και το δεύτερο, με την ευκαιρία των εργασιών του 4^{ου} CIAM (Διεθνούς Συνεδρίου των Μοντέρνων Αρχιτεκτόνων), που έγινε στην Αθήνα το 1933. Η επαφή των μοντέρνων αρχιτεκτόνων με την ανώνυμη αρχιτεκτονική της πατρίδας μας, όμως, ήταν μάλλον επιλεκτική και αξιοποιήθηκαν, μονομερώς, εκείνα τα ιστορικά τεκμήρια - κυρίως στα νησιά των Κυκλάδων - που δικαίωναν μια «μινιμαλιστική» άποψη για την αρχιτεκτο-

⁷⁷ Π. ΜΙΧΕΛΗΣ, *Η Αρχιτεκτονική ως Τέχνη*, Αθήνα, Ε.Μ.Πολυτεχνείο, 1940/1951/1977, σσ. 12-18.

⁷⁸ Γ. ΛΑΒΒΑΣ, *19ος - 20ος Αιώνας. Σύνοψη Ιστορία της Αρχιτεκτονικής*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1986, σ. 146.

⁷⁹ Κ. FRAMPTON, *Modern Architecture. A Critical History*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 1980, pp. 51-55.

⁸⁰ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 45.

⁸¹ LE CORBUSIER, *Η Χάρτα των Αθηνών* (1941), Αθήνα, Ύψιλον/Βιβλία, 1987.

νική κι έκαναν τον Le Corbusier να διαπιστώνει πως «...η αρχιτεκτονική δεν έχει τίποτα να κάνει με τη διακόσμηση...»⁸².

Είναι γεγονός, πως στην ανώνυμη αρχιτεκτονική, αναμένει κανείς να αποτυπώνονται, ενταργέστερα, στην μορφή της κατοικίας, οι «βασικές ανάγκες»⁸³, αφού η κυρίαρχη ανάγκη για στέγαση και το πνεύμα οικονομίας, που διέπει την όλη διαδικασία παραγωγής, μειώνουν τα περιθώρια, για άλλες διαστάσεις (επίδειξη, γόητρο, στυλιστικές επιρροές), που είναι περισσότερο ορατές, στην επίσημη αρχιτεκτονική. Όμως αυτή η γενική αρχή της απόλυτης λειτουργικής αιτιοκρατίας, όπως και κάθε «υλικής αιτιοκρατίας»⁸⁴ στην ανώνυμη αρχιτεκτονική, δεν έχει εφαρμογή παρά μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ίσως, σε πρωτόγονες και απομονωμένες κουλτούρες, που, βεβαίως, δεν αφορούν τον ελλαδικό χώρο, που είχε συνεχή επικοινωνία και εμπορικές συναλλαγές, καθ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, με τις Παραδουνάβιες χώρες αλλά και χώρες της βόρειας Ευρώπης.

Καθώς η στέγαση, στο εύκρατο ελληνικό κλίμα, δεν είναι τόσο μεγάλης «κρυσιμότητας»⁸⁵, υπάρχουν αρκετές δυνατότητες «επιλογών», ενώ είναι πανάρχαια στον άνθρωπο η ανάγκη για διακόσμηση της κατοικίας του (ακόμη και κατά την Παλαιολιθική εποχή: σπήλαια Λασκώ και Αλταμύρας) και αφορά, ακόμη και αντικείμενα με καθημερινή πρακτική χρήση, με, καθαρά, εξυπηρετικό χαρακτήρα⁸⁶. Ακόμη και σε καθεστώς μεγάλης οικονομικής στενότητας, που αφορούσε φτωχικές παραδοσιακές κατοικίες, κάποιος λαϊκός λιθοξόος (πελεκάνος), μέλος του μπουλουκιού, που είχε αναλάβει το χτίσιμο, συχνά, έβαζε την διακοσμητική του πινελιά, έστω και χωρίς ιδιαίτερη αμοιβή, έτσι από προσωπικό μεράκι.

Σε άλλες περιπτώσεις, βέβαια, σημαντικές εργασίες διαμόρφωσης γωνιακών αποτμήσεων (φαλτσογωνιές), παραστάδων (λαμπάδες), υπέρθυρων και διακοσμητικών προβόλων (φορούσια), αποτελούσαν αντικείμενο συμφωνίας, εξ αρχής και, συχνά, αναφέρονταν σαφώς, μαζί με τη συμφωνηθείσα αμοιβή, στο συμφωνητικό, μεταξύ ιδιοκτήτη του σπιτιού και μπου-

⁸² Γ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΙΔΗΣ, (επ.) *Le Corbusier. Κείμενα για την Ελλάδα*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 17.

⁸³ Α. ΡΑΠΟΡΤ, ό.π., σσ. 89-93.

⁸⁴ Α. ΡΑΠΟΡΤ, ό.π., σ. 67.

⁸⁵ Α. ΡΑΠΟΡΤ, ό.π., σ. 87.

⁸⁶ Β. ΒΡΟΛΙΝ, *Η Αποτυχία της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής*, Αθήνα, Γ. Κατσούλης, 1979, σ. 20.

λουκιού⁸⁷. Εξ άλλου, είναι χαρακτηριστικά τα καταστόλιστα εσωτερικά των αρχοντικών, τόσο της Ηπείρου, όσο και της Δ. Μακεδονίας⁸⁸ αλλά και της Θεσσαλίας, με τα περίτεχνα ταβάνια, τους ζωγραφισμένους ταμπλάδες των κανατιών στις «μισάντρες» ή «μουσαντράδες», αλλά και τα πέτρινα σκαλιστά τζάκια.

Εικ. 51 Οικία Γ. Σβάρτς,
Αμπελάκια Λάρισας.

Υπάρχουν περίοδοι στην ιστορία της επίσημης αρχιτεκτονικής, που σ' αυτή τη λεπτή ισορροπία, ανάμεσα στη λειτουργία και τη μορφή, χάθηκε το μέτρο και προς την αντίθετη κατεύθυνση: η μορφή αυτονομήθηκε και έγινε το κύριο αντικείμενο μελέτης του αρχιτεκτονικού έργου. Οι αρχιτέκτονες, στην αναζήτηση των ιδανικών αναλογιών και χαράξεων, και στην προσπάθεια να υπηρετήσουν, πιστά, ένα συγκεκριμένο μορφολογικό λεξιλόγιο ενός αρχιτεκτονικού στυλ, συχνά, θυσίασαν τη λειτουργία. Αναφερόμαστε σε εποχές, που οι ιστορικοί ρυθμοί εκφυλίζονται σε διακοσμητικά στυλ, σε μια τάση, που από κριτικούς και αισθητικούς χαρακτηρίστηκε «φορμαλισμός» ή «μορφοκρατία»⁸⁹. Σ' ένα τέτοιο περιβάλλον «επιφανειακής διακοσμητικότητας»⁹⁰, κάνει τα πρώτα του βήματα το μοντέρνο κίνημα κι έτσι μπορεί να εξηγηθεί, ως ένα βαθμό, η έντονη κριτική του διάθεση.

Έχει να αντιμετωπίσει, κυρίως, τον νεοκλασικισμό, που πρεσβεύει τη χρησιμοποίηση τυπολογικών και μορφολογικών χαρακτηριστικών του παρελθόντος, στα σύγχρονα κτίρια. Ο Π. Μιχελής αναφέρεται σε «διχασμό

⁸⁷ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, «Κουδαράιοι. Μακεδόνες και Ηπειρώτες Μαΐστορες» *Οι Πρώτοι Έλληνες Τεχνικοί Επιστήμονες περιόδου Απελευθέρωσης*, Αθήνα, ΤΕΕ 1976, σ. 366.

⁸⁸ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, *Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική της Μακεδονίας 15^{ος} - 19^{ος} Αιώνας*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1993, σ. 61.

⁸⁹ Π. ΜΙΧΕΛΗΣ, ό.π., σ. 37.

περιεχομένου και μορφής»⁹¹, ενώ ο Άρης Κωνσταντινίδης γράφει για «σκηνοθεσίες χωρίς νόημα και ουσία»⁹², αν και αναγνωρίζει πως ο νεοκλασικισμός, όπως εφαρμόστηκε στην Ελλάδα «πήρε ένα ελληνικό νόημα, ένα νεοελληνικό ύφος»⁹³. Για «έντονα εθνικό περιεχόμενο» του ελληνικού κλασικισμού κάνει λόγο ο Δ. Φιλιππίδης⁹⁴. Και δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετικά, αφού στην Ελλάδα το «αντίγραφο» ήταν εκτεθειμένο στη διαρκή σύγκριση με το πρωτότυπο, γεγονός, που το ανάγκασε να αποκτήσει μια έκφραση πιο ανθρώπινη και λιγότερο πομπώδη. Η μη πραγματοποίηση μεγάλων, επιβλητικών, συνθέσεων, στα πρότυπα του γερμανικού κλασικισμού, οφείλεται, επίσης, και στο μικρό μέγεθος της έγγειας ιδιοκτησίας στην Ελλάδα, αλλά και στην οικονομική δυσπραγία του νεοσύστατου ελληνικού κράτους⁹⁵.

Εικ. 52 Δημαρχείο Σύρου, Ερμούπολη.

Αυτό το ψευδοδίλλημα: «λειτουργία ή μορφή» - στο οποίο αντιστοιχεί κι άλλο ένα: «κατασκευή ή μορφή», σε μια διασταλτική διατύπωση του αξιώματος του Sullivan⁹⁶ - είναι ένας ακόμη από τους «αμέτρητους διϊσμούς»⁹⁷ με τους οποίους πορεύεται η δυτική σκέψη. Για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, όμως, δεν υφίστανται τέτοια ζητήματα. Λειτουργία, κατα-

⁹⁰ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Μέλισσα, 1984, σ. 29.

⁹¹ Π. ΜΙΧΕΛΗΣ, ό.π., σ. 37.

⁹² Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Τα Παλιά Αθηναϊκά Σπίτια» (1948), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 87.

⁹³ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ό.π., σ. 87.

⁹⁴ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 70.

⁹⁵ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 70.

⁹⁶ Γ. ΛΑΒΒΑΣ, ό.π., σ. 146.

σκευή και μορφή δεν κατακερματίζονται, ούτε αυτονομούνται, κατά την παραγωγή του αρχιτεκτονικού έργου. Το γνωστό και κατανοητό, απ' όλα τα μέλη της παραδοσιακής κοινότητας, πρότυπο κατοικίας, που εφαρμόζεται - με μικρές παραλλαγές και τις αναγκαίες προσαρμογές - σε όλη την έκταση του οικισμού, χαρακτηρίζεται από εσωτερική ενότητα και ενσωματώνει, αρμονικά και τις τρεις συνιστώσες: λειτουργικό σχέδιο, απλή κατασκευή και λιτή μορφή, που διαπνέονται από πνεύμα οικονομίας. Έτσι η μελέτη της μορφής δεν είναι αντικείμενο της κάθε μεμονωμένης περίπτωσης, καθώς «...η αισθητική ποιότητα δεν δημιουργείται, ειδικά για κάθε σπίτι. Είναι παραδοσιακή και κληρονομείται από γενιά σε γενιά»⁹⁸.

Είναι γεγονός, πως κατά τον 18^ο αιώνα, που η «ανάπτυξη της βιοτεχνικής επεξεργασίας των προϊόντων των ποιμενικών ενασχολήσεων»⁹⁹, βρίσκεται στο αποκορύφωμά της και στο Μέτσοβο ανθεί η «καποτοποία»¹⁰⁰, ενώ στα Γιάννενα, το Συρράκο και τους Καλαρρύτες η αργυροχρυσοχοΐα, στα Τρίκαλα η σαπωνοποιία και στην Καστοριά η επεξεργασία της γούνας¹⁰¹, τα караβάνια του διαμετακομιστικού εμπορίου οδηγούν τους «αστικοποιημένους» Βλάχους της Πίνδου μέχρι το Βουκουρέστι, τη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη, αλλά και τη Βιέννη, τη Βουδαπέστη, τη Μόσχα, το Μπρεσλάου, τη Λειψία, το Αμστερνταμ¹⁰². Μετά τον τερματισμό του δεκαετή πολέμου μεταξύ Τουρκίας, αφ' ενός, και Βενετίας, Αυστρίας και Πολωνίας, αφ' ετέρου, και την υπογραφή της συνθήκης του Κάρλοβιτς (το 1699)¹⁰³, αλλά και της συνθήκης του Παζάροβιτς (το 1718)¹⁰⁴, ευνοήθηκε ιδιαίτερα η ανάπτυξη του εμπορίου, ανοίγοντας νέες δυνατότητες.

Έτσι οι «Κουτσόβλαχοι εμποροβιοτέχνες»¹⁰⁵ έρχονταν σε συνεχή επαφή με τις πρωτεύουσες και τις άλλες μεγαλουπόλεις των ευρωπαίων και

⁹⁷ D. HARVEY, *Social Justice and the City*, Λονδίνο, Basil Blackwell (eds.), 1973, p. 14.

⁹⁸ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ.22.

⁹⁹ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 20.

¹⁰⁰ Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ, Τα Ισνάφια και τα Επαγγέλματα επί Τουρκοκρατίας στα Γιάννενα, Ιωάννινα, 1959, σ. 18.

¹⁰¹ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 28.

¹⁰² Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 28.

¹⁰³ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 29.

¹⁰⁴ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 30.

¹⁰⁵ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 28.

«ενοστιμεύοντο... την κατασκευήν των οίκων των»¹⁰⁶. Η άλλη γειτονεύουσα αρχιτεκτονική, κατά τον 18^ο αιώνα, είναι η «ώριμη αστική αρχιτεκτονική της Ισταμπούλ»¹⁰⁷, που ύστερα από μακροχρόνια συνύπαρξη με την ύστερη βυζαντινή αρχιτεκτονική και με τον ιδιαίτερα αξιόλογο «κτιριακό πλούτο της πολυπόθητης Βασιλεύουσας» έχει κωδικοποιήσει μια σύνθετη τυπολογικά και μορφολογικά αρχιτεκτονική γλώσσα, με επιρροές τόσο βυζαντινές όσο και ανατολίτικες (ιρανικές και σελτζουκικές)¹⁰⁸, με «την πολυτελέστερη εκφορά της στα σαράγια και τα κονάκια»¹⁰⁹.

Υπάρχει, τέλος, πάντοτε και η αξιόλογη τοπική αρχιτεκτονική παράδοση, της οποίας φορείς είναι τα οικοδομικά «ισνάφια» των Κουδαραίων, Μακεδόνων και Ηπειρωτών Μαϊστόρων¹¹⁰, «με παράδοση που χάνεται στους βυζαντινούς χρόνους»¹¹¹, κυρίως από τα περίφημα μαστοροχώρια της Κόνιτσας (Πυρσόγιανη, Βούρμπιανη, Καστάνιανη, Μοναστήρι) και του Βοΐου (Πεντάλοφος, Δίλοφο, Επταχώρι), που κτίζουν σύμφωνα με τα πρότυπα, που αποκρυσταλλώθηκαν από την μακραίωνη εφαρμογή των Βυζαντινών Οικοδομικών Κανονισμών¹¹² και την σύνθεσή τους με τα τοπικά αρχιτεκτονικά ιδιώματα. Αυτή η τοπική αρχιτεκτονική παράδοση, είναι ο κορμός της αρχιτεκτονικής παραγωγής της υπόδουλης Ελλάδας, που ελάχιστα επηρεάστηκε από Οθωμανικούς Οικοδομικούς Κανονισμούς¹¹³, αφού αυτοί είχαν μάλλον απαγορευτικό χαρακτήρα, στην λογική θρησκευτικών διακρίσεων και κυρίως μέσα στα όρια των πόλεων, με μεγάλο ποσοστό οθωμανικού στοιχείου, όπου, όμως, ουσιαστικά «οι οικοδομικές

¹⁰⁶ Ι. ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ, στο Ν. Μουτσόπουλος, ό.π., σ. 48.

¹⁰⁷ Γ. ΚΙΖΗΣ, ό.π., σ. 155.

¹⁰⁸ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 22.

¹⁰⁹ Γ. ΚΙΖΗΣ, ό.π., σ. 155.

¹¹⁰ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, «Κουδαραίοι. Μακεδόνες και Ηπειρώτες Μαϊστορες», *Οι Πρώτοι Έλληνες Τεχνικοί Επιστήμονες περιόδου Απελευθέρωσης*, Αθήνα, ΤΕΕ, 1976, σ. 354.

¹¹¹ Ε. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, «Οικιστικός Χώρος και Κατοικία στην Ήπειρο κατά τον 19^ο Αιώνα», *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 7-10/1997: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης / Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, 1999, σ. 171.

¹¹² Β. ΤΟΥΡΠΤΣΟΓΛΟΥ – ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, «Βυζαντινοί Οικοδομικοί Κανονισμοί», *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 7-10/1997: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης / Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, 1999, σσ. 275-293.

¹¹³ Α. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, «Οθωμανικοί Οικοδομικοί Κανονισμοί», *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 7-10/1997: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης / Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, 1999, σσ. 295-324.

κατασκευές... συνέχισαν εξελικτικά το οικοδομικό σύστημα, που προϋπήρχε, κατά τη βυζαντινή περίοδο»¹¹⁴.

Έτσι δεν επηρεάστηκαν, καθόλου, οι αμιγώς χριστιανικοί οικισμοί, πολλοί από τους οποίους, απολάμβαναν καθεστώς αυτονομίας¹¹⁵. Αυτή η στέρεα αρχιτεκτονική κληρονομιά, ελάχιστες, επίσης, επιρροές, φαίνεται, πως δέχθηκε από γειτονικές αρχιτεκτονικές παραδόσεις, και αυτές, κυρίως, στη διακόσμηση¹¹⁶ του τύπου του «αρχοντικού», όπου παρατηρούμε επιδράσεις από ευρωπαϊκά υποδείγματα, που τα ενσωματώνουν «σχεδόν αμετάπλαστα στην τοιχογράφηση του σπιτιού»¹¹⁷, αλλά και «εντονότατη, κάποτε, την ανατολίζουσα τεχνική των αραβουργημάτων»¹¹⁸. Τυπολογικά, όμως, διασώζει χαρακτηριστικά στοιχεία της βυζαντινής κοσμικής αρχιτε-

Εικ. 53 Μακρυνίτσα, Πήλιο.

κτονικής, όπως ο «δοξάτος» (υπόστυλο χαγιάτι του ορόφου)¹¹⁹. Η κατοικία με χαγιάτι¹²⁰ είναι από τους παλαιότερους αρχιτεκτονικούς τύπους και συναντιέται από τις «πλατυμέτωπες» κατοικίες των Πρεσπών¹²¹, μέχρι τα «μονόσπιτα» της Αιτωλίας¹²². Ήδη από τον 17^ο αιώνα στους «αστικοποιημένους» οικισμούς της ηπειρωτικής Ελλάδας, έχει διαμορφωθεί, μια διώροφη μορφή κατοικίας, που εξυπηρετεί την καθημερινή ζωή και την εργασία

¹¹⁴ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική της Μακεδονίας 15^{ος} –19^{ος} Αιώνας, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1993, σ. 22.

¹¹⁵ Ε. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, ό.π., σ. 167.

¹¹⁶ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 48.

¹¹⁷ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 48.

¹¹⁸ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 34.

¹¹⁹ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 30.

¹²⁰ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 30.

¹²¹ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σσ. 26-27.

¹²² Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ «Αιτωλικαί Οικήσεις...» στο Κ. Κουρεμένος, «Φωκίδα», Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, Μέλισσα, τ.5, σσ. 284-285.

στο σπίτι: την άνετη και ασφαλή διαβίωση της πολυμελούς οικογένειας και τις κοινωνικές της επαφές με την κοινότητα, στον όροφο, αλλά και την βιοτεχνική επεξεργασία και αποθήκευση του προϊόντος στο ισόγειο, που μένει γι' αυτό το λόγο, συνήθως, ελεύθερο.

Εικ. 54 Βαρούσι, Τρίκαλα.

Πάνω στους περιμετρικούς πέτρινους τοίχους και στις ξύλινες κολώνες του ισογείου, τα «ντιρέκια»¹²³, κατασκευάζεται το ξύλινο πάτωμα του ορόφου με γερά ξύλινα δοκάρια τις «γριντιές». Στον όροφο, βρίσκονται τα δωμάτια ύπνου και διημέρευσης και τμήματά τους προεξέχουν, πάνω από το δρόμο, σύμφωνα με τους βυζαντινούς οικοδομικούς κανονισμούς για τους κλειστούς εξώστες¹²⁴, τα «σαχισιά» ή «τεπέγκια», όπως τα λένε στο Μέτσοβο¹²⁵ και που, συνήθως, είναι φτιαγμένα από «τσατμά»¹²⁶ ή, σπανιότερα, εξ ολοκλήρου από ξύλο. Αυτές οι προεξοχές, ή «ξεπεταχτά»¹²⁷, υποστηρίζονται από λοξά τοποθετημένες ξύλινες «αντηρίδες»¹²⁸, τις «παγιάντες»¹²⁹, που, κάποτε, είναι ξυλόγλυπτες.

¹²³ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 23.

¹²⁴ Β. ΤΟΥΡΠΤΣΟΓΛΟΥ – ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ό.π., σ. 280.

¹²⁵ Β. ΧΑΡΙΣΣΗΣ, «Το Μετσοβίτικο Σπίτι», στο Π. Μιχαήλ (επ.), *Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι. Φροντιστηριακά Ασκήσεις*, Αθήνα, Ε. Μ. Πολυτεχνείο, Β' Εκδ., 1977, σ. 231.

¹²⁶ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ, «Το Γιαννιώτικο Σπίτι», στο Π. Μιχαήλ (επ.), *Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι. Φροντιστηριακά Ασκήσεις*, Αθήνα, Ε. Μ. Πολυτεχνείο, Β' Εκδ., 1977, σ. 197.

¹²⁷ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 42.

¹²⁸ Μ. ΣΙΔΕΡΗΣ, Μ. ΤΣΙΡΩΝΗΣ, «Σπίτια της Σιάτιστας», στο Π. Μιχαήλ (επ.), *Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι. Φροντιστηριακά Ασκήσεις*, Αθήνα, Ε. Μ. Πολυτεχνείο, Β' Εκδ., 1977, σ. 270.

¹²⁹ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 42.

Εικ. 55 Βαρούσι,
Τρίκαλα.

Εικ. 56 Κήποι,
Ζαγόρι, 1913.

Χαρακτηριστικό τυπολογικό και μορφολογικό στοιχείο της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής είναι το «χαγιάτι» ή «τσαρδάκι»¹³⁰ ή «ηλιακός» ή «κρεββάτα»¹³¹, όπως λέγεται στην Ήπειρο και τη Μακεδονία ή «λόντζα»¹³², όπως λέγεται τη Στερεά, ο βυζαντινός «δοξάτος», το «ξάνωγο» του θεσσαλικού σπιτιού¹³³, ημιυπαίθριος, δηλαδή, χώρος διημέρευσης στον όροφο, με προφανή πλεονεκτήματα, από κλιματολογική άποψη, τόσο κατά τους χειμερινούς, όσο και κατά τους θερινούς μήνες¹³⁴, και τυπολογική συγγένεια «*προς τας οικίας της Πομπηίας και της Δήλου*», αλλά και το βυζαντινό «*μητροπολιτικόν μέγαρον του Μυστρά...*»¹³⁵. Στους πεδινούς και ημιορεινούς οικισμούς, μόνο το ισόγειο, συνήθως, είναι από πέτρα, ενώ ο όροφος είναι από ξύλινο σκελετό, πάνω στον οποίο στερεώνεται ξύλινο πλέγμα, που σοβατίζεται από τις δύο πλευρές, για να αποτελέσει τους τοί-

¹³⁰ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 32.

¹³¹ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ, ό.π., σ. 207.

¹³² Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 284.

¹³³ Γ. ΜΕΓΑΣ, *Θεσσαλικαί Οικήσεις*, Αθήνα, Σειρά Εκδ. Υφυπουργείου Ανοικοδομήσεως, αρ.4, 1946.

¹³⁴ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 30.

¹³⁵ Α. ΖΑΧΟΣ, «Ιωάννινα. Αρχιτεκτονικά Σημειώματα», *Ηπειρωτικά Χρονικά*, τ.3 (1928), σ. 301.

χους του ορόφου. Λίγο πιο βαριάς μορφής για τους εξωτερικούς τοίχους – με την προσθήκη και ωμής πλίνθρας για την «εξαιρετική μονωτική της ικανότητα»¹³⁶ – και ελαφρύτερης για τους εσωτερικούς διαχωριστικούς, η κατασκευή αυτή ονομάζεται «τσατμάς» ή «μπαγδατί»¹³⁷.

Εικ. 57 Βαρούσι, Τρίκαλα.

Στους ορεινούς οικισμούς, όλοι οι όροφοι είναι από λιθοδομή¹³⁸, που φτάνει, κάποιες φορές το πάχος των 90 εκ., μένει εξωτερικά ανεπίχριστη και φέρει εμφανείς «ξυλοδεσιές»¹³⁹ ή «ζουνάρια» ή «χατίλια», τις βυζαντινές «ιμαντώσεις»¹⁴⁰, σε κανονικές, καθ' ύψος, αποστάσεις, μικρότερες του ενός μέτρου, για το «δέσιμο» της λιθοδομής και την ενίσχυσή της, ώστε να αναλάβει οριζόντιες δυνάμεις (σεισμό). Οι ακμές του κτιρίου διαμορφώνονται με σχετικά μεγαλύτερες και επιμελημένα λαξευμένες πέτρες τους «γωνιόλιθους» ή «αγκωνάρια»¹⁴¹.

Εικ. 58 Αγ. Αθανάσιος,
Καϊμακτσάλαν.

¹³⁶ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ, ό.π., σ. 197.

¹³⁷ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ, ό.π., σ. 204.

¹³⁸ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 34.

¹³⁹ Β. ΧΑΡΙΣΣΗΣ, ό.π., σ. 231.

¹⁴⁰ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 36.

¹⁴¹ Μ. ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ κ.ά., ό.π., σ. 70.

Εικ. 59,60 Ιστορικό κέντρο Βέρροιας.

Σε μια ενδιαφέρουσα εκδοχή «επαρχιωτικού νεοκλασικισμού, εμπλουτισμένου με παλιότερα λαϊκά στοιχεία»¹⁴² ή κατ' άλλη διατύπωση: «άτεχνης μίμησης του νεοκλασικού τύπου»¹⁴³, στη Φωκίδα, οι επιμελημένοι γωνιόλιθοι τονίζονται ιδιαίτερα, σε αντίθεση με την ακανόνιστη λιθοδομή, που προορίζεται για σοβάτισμα¹⁴⁴. Για λειτουργικούς λόγους, η ακμή της γωνίας του κτιρίου, συχνά, αποτέμνεται υπό γωνία 45° σε κάτοψη, στο ύψος του φορτίου ενός φορτωμένου υποζυγίου, διαμορφώνοντας μια «φαλτσογωνιά», που στα αρχοντικά της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας διακοσμείται με «σταλακτίτες», όπως στα Γιάννενα,¹⁴⁵ στο Ζαγόρι¹⁴⁶, αλλά και στο Βαρούσι των Τρικάλων.

¹⁴² Κ. ΚΟΥΡΕΜΕΝΟΣ, «Φωκίδα», *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Μέλισσα, τ.5, σ. 280.

¹⁴³ Κ. ΚΟΥΡΕΜΕΝΟΣ, ό.π., σ. 285.

¹⁴⁴ Κ. ΚΟΥΡΕΜΕΝΟΣ, ό.π., σ. 290.

¹⁴⁵ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ, ό.π., σ. 217.

¹⁴⁶ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 35.

Εικ. 61 Κουκούλι, Ζαγόρι.

Εικ. 62 Βαρούσι, Τρίκαλα.

Η στέγη είναι από ξύλινο σκελετό (ζευκτά) και καλύπτεται, συνήθως, από ντόπιες σχιστόπλακες ή σπανιότερα από βυζαντινά κεραμίδια ¹⁴⁷, ενώ έχει μεγάλη περιμετρική προεξοχή, γείσο ή «αστρέχα», που σε εξαιρετικές περιπτώσεις πλησιάζει, σε διάσταση και το 1,5 μέτρο ¹⁴⁸.

Εικ. 63 Οικία Δ. Σβάρτς, Αμπελάκια Λάρισας.

Στα αρχοντικά και τα νοικοκυρόσπιτα, πάνω από το περίγραμμα του κτιρίου, εξέχουν οι πολλές καμινάδες των τζακιών και του μαγεριού. Άλλοτε λιθόκτιστες με λιτή κατασκευαστική δομή και σπανιότερα διακοσμημένες συμβάλλουν, καθοριστικά, στην φυσιογνωμία του κτιρίου. Τα λαϊκά σπίτια, συνήθως, δεν διέθεταν τζάκι, πράγμα που υπαγόρευαν οικονομικοί λόγοι, αφού η κατασκευή τζακιού ήταν δαπανηρή υπόθεση ¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 36.

¹⁴⁸ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ, ό.π., σ. 216.

3.3.1.2.β Τα υλικά, η κατασκευή και το κλίμα.

Ερμηνεύεται, συχνά, η μορφή των Παραδοσιακών Οικισμών, ως απόρροια των διαθέσιμων υλικών (πέτρα και ξύλο), της τεχνολογίας της εποχής, και του κλίματος της περιοχής. Όμως, φαίνεται, πως αυτή είναι μόνο η μισή αλήθεια και η άποψη, πως ή διαθεσιμότητα των υλικών και το επίπεδο της τεχνολογίας, καθώς και το κλίμα, υπαγορεύουν την μορφή της κατοικίας και κατ' επέκταση του οικισμού, είναι σωστή, μόνο, ως ένα βαθμό. Είναι γεγονός, πως σε κοινωνίες και εποχές ιδιαίτερα περιορισμένης τεχνολογίας¹⁵⁰, ή σε περιοχές του πλανήτη με «αυστηρούς κλιματικούς περιορισμούς»¹⁵¹, τα περιθώρια επιλογής είναι μικρά. Είναι, όμως, επίσης, γεγονός, πως τα ίδια υλικά και στην ίδια, λίγο - πολύ, τεχνολογική βάση, έχουν χρησιμοποιηθεί, σε ανάλογες κλιματικές συνθήκες, από διάφορες κοινωνίες, την ίδια εποχή, για την παραγωγή πολύ διαφορετικών μορφών.

Η «υλική αιτιοκρατία»¹⁵² δεν εξηγεί, πάντοτε, ικανοποιητικά, πως τα ίδια υλικά και η ίδια τεχνολογία παρήγαγαν, την ίδια εποχή, μορφές τόσο διαφορετικές, όπως το σπίτι με ανεπίχριστη λιθοδομή και ξύλινη πλακοσκεπή στέγη, στην ηπειρωτική Ελλάδα και το λευκό επιχρισμένο, με επίπεδο δώμα, Αιγαιοπελαγίτικο σπίτι.

Εικ. 64 Σίφνος.

Εικ. 65 Πάπιγκο.

¹⁴⁹ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ, ό.π., σ. 203.

¹⁵⁰ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 87.

¹⁵¹ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 120.

¹⁵² Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 67.

Το επιχείρημα της διαθεσιμότητας των υλικών δεν είναι πάντοτε πειστικό. Στην Άνδρο, για παράδειγμα, αφθονούν τα ψηλά κυπαρίσσια, με διατομές ικανές να γεφυρώσουν ανοίγματα μέχρι και 6μ.¹⁵³, όμως το λαϊκό σπίτι δεν σκεπαζόταν με στέγη, αλλά χρησιμοποιούνταν οι κορμοί αυτοί για την παράλογη κατασκευαστικά (συσσώρευση αργιλώδους χώματος με μεγάλη πάχη και υπερβολικά βάρη) λύση του επίπεδου δώματος. Η δικαιολογία του κινδύνου υφαρπαγής της στέγης, από τους ισχυρούς ανέμους, αποδυναμώνεται από το γεγονός ότι, δυο αιώνες αργότερα, «η στέγη με κεραμίδια... επικρατεί πια στα χωριά της Άνδρου...»¹⁵⁴. Όσο για την ανάγκη συγκέντρωσης του νερού της βροχής, που εξυπηρετούσαν τα επίπεδα νησιώτικα δώματα, έχουμε παραδείγματα αποτελεσματικής αντιμετώπισης αυτής της ανάγκης και με τις πλακοσκεπείς στέγες της Πίνδου κι από εκεί, μέσω της περιμετρικής υδρορροής, σε παρακείμενη «κινστέρνα»¹⁵⁵.

Το πρόβλημα της διαθεσιμότητας των υλικών, στην παραδοσιακή μας αρχιτεκτονική, συχνά, ξεπερνιέται με μεταφορά. Στην Τήνο μεταφέρονται, δια θαλάσσης, τα δοκάρια από καστανιά¹⁵⁶, για την κατασκευή οριζόντιου δώματος, ενώ η έλλειψη δασών στην περιοχή των Ιωαννίνων, ιδίως μετά την εποχή του Αλή πασά¹⁵⁷, υπαγορεύει την μεταφορά ξύλων, για την κατασκευή των πλακοσκεπών στεγών. Κλιματικά επιχειρήματα, που επιστρατεύονται για να ερμηνεύσουν την μορφή της παραδοσιακής στέγης της Πίνδου, μοιάζουν ξενόφερτα και μάλλον «βάζουν το κάρο μπροστά από το βόδι», όταν επικαλούνται ως εξήγηση την ανάγκη της απομάκρυνσης του χιονιού. Γιατί είναι δεδομένο, πως η χαμηλή, συνήθως, κλίση της στέγης της Πίνδου – που στα Γιάννενα φτάνει τις 25°¹⁵⁸, ενώ στη Σιάτιστα τις 18° με 20°¹⁵⁹ και στο Βαρούσι των Τρικάλων μόλις τις 17° (30%)¹⁶⁰ – δύσκολα απομακρύνει το χιόνι, που σωρεύεται, απειλητικά, προσθέτοντας το φορτίο

¹⁵³ Α. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ, «Το Λαϊκό Σπίτι στην Άνδρο» στο Π. Μιχαήλ (επ.) *Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι. Φροντιστηριακά Ασκήσεις*, Αθήνα, Ε. Μ. Πολυτεχνείο, Β' Εκδ. 1977, σ. 107.

¹⁵⁴ Α. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ, ό.π., σ. 108.

¹⁵⁵ Α. ΤΖΑΚΟΥ, «Το Καθολικό της Μονής Άβελ στη Βήσσανη Πωγωνίου, Ηπείρου», *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο / Σπουδαστήριο Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής 1979 τ.2, σ. 62.

¹⁵⁶ Ε. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ, «Το Παλιό Τηνιακό Σπίτι» στο Π. Μιχαήλ (επ.) *Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι. Φροντιστηριακά Ασκήσεις*, Αθήνα, Ε. Μ. Πολυτεχνείο, Β' Εκδ. 1977, σ. 80.

¹⁵⁷ Ι. ΚΑΝΕΤΑΚΗΣ, *Το Κάστρο: Συμβολή στην Πολεοδομική Ιστορία των Ιωαννίνων*, Αθήνα, ΤΕΕ 1994, σ. 167.

¹⁵⁸ Π. ΛΟΥΚΑΚΗΣ, ό.π., σ. 197.

¹⁵⁹ Μ. ΣΙΔΕΡΗΣ, Μ. ΤΣΙΡΩΝΗΣ, ό.π., σ. 274.

του, στο ήδη σημαντικό βάρος της στέγης, και απαιτεί, γι' αυτό, συνεχή φροντίδα για την απομάκρυνσή του.

Αν η μορφή της κατοικίας καθορίζονταν, μονοσήμαντα, από τα διαθέσιμα υλικά, την τεχνολογία και το τοπικό κλίμα, τότε δεν θα υπήρχαν αρχιτεκτονικές μορφές τόσο διαφορετικές σε γεωγραφικές περιοχές με τα ίδια διαθέσιμα υλικά, τεχνολογία και κλίμα και δεν θα είχαν συμβεί, στην ιστο-

Εικ. 66 Μύκονος.

Εικ. 67 Σύμη.

ρία της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής, «μεταναστεύσεις» αρχιτεκτονικών μορφών, κυρίως από την ηπειρωτική προς την νησιωτική Ελλάδα, όπως συνέβη στην περίπτωση των αρχοντικών της Λέσβου ¹⁶¹, ενώ σε περιόδους μαζικής εγκατάστασης πληθυσμών, σε νέο τόπο – όπως συνέβη κατά τον 19^ο αιώνα στη Σύρο ¹⁶² – οι νεοφερμένοι δεν θα μετέφεραν το πρότυπο κατοικίας της δικιάς τους κοινωνίας, αν δεσμευόταν από τεχνολογία, υλικά και κλίμα του νέου τόπου εγκατάστασης. Οι τοπικές κοινωνίες, στον γεωγραφικό και πολιτισμικό χώρο της υπόδουλης Ελλάδας, δεν ήταν απομονωμένες. Η γνώση της τεχνικής και των αρχιτεκτονικών μορφών διαχέονταν, κυρίως, χάρις στη δραστηριότητα των μετακινούμενων ισνασφίων των μαστόρων, αλλά και στην κινητικότητα, που διέκρινε τόσο τους εμποροβιοτέχνες της Πίνδου, όσο και τους καπεταναίους του Αιγαίου, ενώ η μεταφορά οικοδομικών υλικών, από περιοχή σε περιοχή, δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο. Μια ορθότερη διατύπωση, λοιπόν, φαίνεται, πως είναι, ότι το επίπεδο της τεχνολογίας, η διαθεσιμότητα των υλικών και το κλίμα, σ' ένα

¹⁶⁰ Φ. ΤΣΑΠΑΛΑ – ΒΑΡΔΟΥΛΗ, ό.π., σ. 100.

¹⁶¹ Ε. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, «Το Παλιό Λεσβιακό Σπίτι» στο Π. Μιχαήλ (επ.) *Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι. Φροντιστηριακά Ασκήσεις*, Αθήνα, Ε. Μ. Πολυτεχνείο, Β' Εκδ. 1977, σ. 134.

τόπο και μια κοινωνία, μπορούν, ίσως, να αποκλείσουν κάποιες μορφές, όχι όμως και να επιβάλουν: «επειδή ακριβώς ο άνθρωπος μπορεί να κάνει κάτι, δεν σημαίνει ότι θα το κάνει»¹⁶³. Οι αρχαίοι έλληνες γνωρίζουν την κατασκευή του τόξου – βρέθηκαν σχετικές κατασκευές, σε αποχετευτικά και υδροδοτικά δίκτυα – αρνούνται, όμως, να το χρησιμοποιήσουν, στην «υψηλή» αρχιτεκτονική τους, επιμένοντας στην τριλιθική μορφή «της δοκού επί στύλων»¹⁶⁴. Όπως σημειώνει ο Π. Μιχελής: «η κλασική ελληνική αρχιτεκτονική... αποκλείει τη θολοδομία»¹⁶⁵, παρότι την γνωρίζει. Ο Γιάκομπ Μπούρκχαρντ μιλάει για «καλλιτεχνική σωφροσύνη»¹⁶⁶ των αρχαίων ελλήνων και είναι το ίδιο επιχείρημα, που διατύπωνε ο Γιάννης Τσαρούχης σε συνέντευξή του στην κρατική τηλεόραση, λέγοντας πως «ένας πολιτισμός δεν κρίνεται από το "τι κάνει", αλλά από το "τι -ενώ μπορεί να το κάνει- δεν κάνει"».

Κατά τα λοιπά στους παραδοσιακούς οικισμούς ανιχνεύονται επιλογές με προφανές το κλιματικό κριτήριο¹⁶⁷, όπως: Ο προσανατολισμός χώρων του σπιτιού, του "χειμωνιάτικου" προς νότο και του "καλοκαιρινού" προς βορρά, καθώς και η φιλοξενία των ζώων στο κατώι για αξιοποίηση της ζωϊκής θερμότητας. Σε επίπεδο οικισμού η χωροθέτησή του σε πλαγιά με νότιο προσανατολισμό για προστασία από βόρειους ανέμους και μεγιστοποίηση του ηλιασμού. Οι περίκλειστες, φυτεμένες αυλές του οικισμού, που συμβάλλουν στη διατήρηση ενός ιδιαίτερα ευνοϊκού μικροκλίματος, ως χώροι ανάσχεσης της θερμικής μετάδοσης.

Εικ. 68 Πήλιο, Βυζίτσα.

¹⁶² Α. ΚΑΡΤΑΣ, «Σύρος», *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Μέλισσα, τ.2, σ. 217.

¹⁶³ Α. ΡΑΡΟΡΟΡΤ, ό.π., σ. 46.

¹⁶⁴ Α. ΟΡΛΑΝΔΟΣ, *Τα Υλικά Δομής των Αρχαίων Ελλήνων* στη ΣτΜ στο Α. Ραρορort, ό.π., σ. 46.

¹⁶⁵ Π. ΜΙΧΕΛΗΣ, *Αισθητική θεώρηση της βυζαντινής τέχνης*, Αθήνα, Ε. Μ. Πολυτεχνείο, 1946/77, σ. 85.

¹⁶⁶ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Σημερινή Αρχιτεκτονική και Ανώνυμη Παράδοση» (1965), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας 1987, σ. 169.

¹⁶⁷ Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ, «Ο κλιματικός παράγοντας ως συνιστώσα του σχεδιασμού. Η περίπτωση των Θεσσαλικών πόλεων», *Εισήγηση στην Προσυνεδριακή Ημερίδα Λάρισας 4-12-2002 HELECO '03*.

3.3.1.2.γ Οι κοινωνικο-πολιτιστικοί παράγοντες.

Αν εξαιρέσουμε κάποιες μορφές, χαρακτηριστικής διαφορετικότητας, ίσως και εκκεντρικότητας, όπου «ο δημιουργός τους μπορεί να ήταν υπερβολικά πλούσιος ή εκκεντρικός»¹⁶⁸, η παραδοσιακή κοινωνία χτίζει την κατοικία της, σύμφωνα με το γενικά αποδεκτό πρότυπο, με μικρές, κατά περίπτωση, προσαρμογές¹⁶⁹. Σ' αυτό το «πρότυπο», που «είναι καρπός συνεργασίας πολλών ανθρώπων, στη διάρκεια πολλών γενεών, όπως και της συνεργασίας, ανάμεσα στους κατασκευαστές και χρήστες των κτισμάτων...»¹⁷⁰, ενσωματώνεται, εκτός των άλλων, κυρίως, η «ιδέα του σπιτιού»¹⁷¹, που αντιπροσωπεύει την ιδανική έννοια του «κατοικείν» για τη συγκεκριμένη κουλτούρα, με τη συγκεκριμένη συλλογική κοσμοθεωρία.

Σ' αυτή την «ιδέα» υπάρχουν, επίσης, ενσωματωμένα, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της κοινότητας, η μορφή της οικογένειας¹⁷², η θέση της γυναίκας¹⁷³, η ανάγκη για κοινωνικές επαφές¹⁷⁴ και για ιδιωτικότητα¹⁷⁵, αλλά και μυστικοί συμβολισμοί, που μπορεί να σχετίζονται, με την επιλογή της θέσης του σπιτιού, τον προσανατολισμό και την διάταξη των χώρων του, ίσως μη αναγνωρίσιμοι, πια, οπωσδήποτε, όμως πιθανοί, σε μια κοινωνία «που αντιλαμβάνεται τον κόσμο, μέσα από ένα σύνολο κοινών παραδόσεων, δοξασιών και μύθων»¹⁷⁶.

Γεμάτο συμβολικές τελετουργίες ήταν – και είναι, ακόμη, σε ορισμένες περιοχές – το «γκαινίασμα» (εγκαινίασμα) του σπιτιού, αλλά και του οικισμού. Αναφέρεται, στη Μακεδονία, η ύψωση τεσσάρων δένδρων για την οριοθέτησή του, που στο εσωτερικό των κορμών τους τοποθετούσαν τεμάχιο, από το πρόσφορο της πρώτης λειτουργίας και στη συνέχεια θεωρούνταν «ιερά»¹⁷⁷.

¹⁶⁸ Θ. ΤΕΡΚΕΝΛΗ, *Το Πολιτισμικό Τοπίο: Γεωγραφικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1996, σ. 113.

¹⁶⁹ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 22.

¹⁷⁰ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 22.

¹⁷¹ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 46.

¹⁷² Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 93.

¹⁷³ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 95.

¹⁷⁴ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 100.

¹⁷⁵ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 96.

¹⁷⁶ Μ. ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ κ.ά., ό.π. σ. 23.

¹⁷⁷ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, «Η Γένεση των Ορεινών Οικισμών και η Αναγέννησή τους στα Χρόνια της Τουρκοκρατίας», *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 7-10/1997: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης / Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, 1999, σ. 23.

Μαζί με τη μελέτη των χαρακτηριστικών των δημόσιων χώρων των παραδοσιακών οικισμών, των δρόμων, της πλατείας του χωριού, αλλά και των άλλων ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων, εξ ίσου ενδιαφέρουσα αποδεικνύεται και μια προσπάθεια για κατανόηση του συμβολισμού, που ενέ-

Εικ. 69 Ιωάννινα 1889.

Εικ. 70 Ιωάννινα 1920. Εβραϊκός γάμος.

χουν οι δημόσιοι χώροι και για αναζήτηση της μνήμης από την περίοδο της ακμής τους ¹⁷⁸, μέσα από μίαν «ανάγνωση του πολιτισμικού τοπίου» τους ¹⁷⁹, όπου είναι ανιχνεύσιμα «σύμβολα», που δεν ανάγονται μόνο στο παρελθόν, αλλά είναι συνυφασμένα με την διαχρονική ανθρώπινη δραστηριότητα ¹⁸⁰, μέσα από μια διαρκή, ζωντανή σχέση με την παράδοση ¹⁸¹. Η μορφή της κατοικίας, αλλά και του οικισμού, κατ' επέκταση, φαίνεται, πως δεν υπαγορεύεται, κυρίως, από υλικούς παράγοντες, αλλά μάλλον «*απόφασίζεται με κριτήρια κοινωνικοπολιτιστικά – τον τρόπο ζωής, τις αξίες, που συμμαρίζει η ομάδα και το "ιδανικό" περιβάλλον, που επιθυμεί*» ¹⁸². Οι υλικοί παράγοντες, το κλίμα ¹⁸³, καθώς και τα υλικά και η τεχνολογία ¹⁸⁴, τροποποιητικά, μόνο και εκ των υστέρων, επιδρούν στη μορφή.

¹⁷⁸ Μ. ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ, «Η Πλατεία στο Ηπειρωτικό Χωριό. Δομή και Λειτουργίες», *Ηπειρωτικά Χρονικά*, (τ.32/1997), σσ. 387-395.

¹⁷⁹ Θ. ΤΕΡΚΕΝΛΗ, ό.π., σ.111.

¹⁸⁰ Μ. ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ, «Ο Συμβολισμός του Χώρου», *Ηπειρωτικό Ημερολόγιο 1993-94*, σ. 47.

¹⁸¹ Β. ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ, *Παραδοσιακές Κοινωνικές Δομές* στο Μ. Αράπογλου, ό.π., σ. 46.

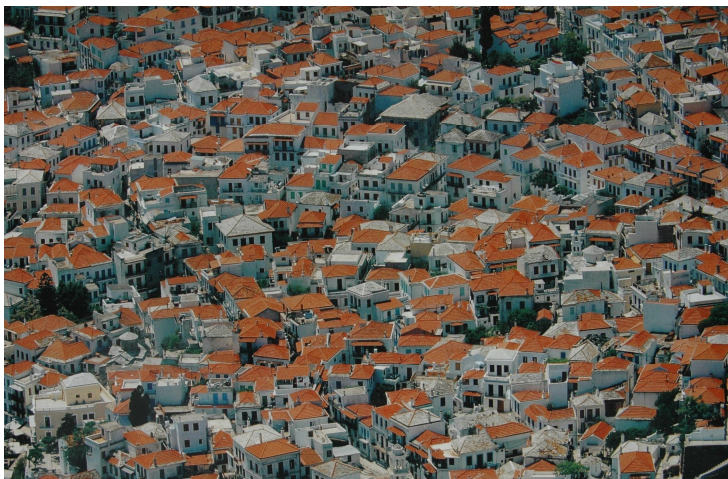
¹⁸² Α. ΡΑΡΟΡΟΡΤ, ό.π., σ. 143.

¹⁸³ Α. ΡΑΡΟΡΟΡΤ, ό.π., σ. 118.

¹⁸⁴ Α. ΡΑΡΟΡΟΡΤ, ό.π., σ. 143.

3.3.1.3 Πολεοδομική συγκρότηση των Παραδοσιακών Οικισμών.

Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί δεν υπακούουν σε κάποιας μορφής πολεοδομικό σχεδιασμό, αλλά αναπτύσσονται δυναμικά, προσαρμοζόμενοι ελεύθερα στη μορφή του φυσικού εδάφους. Τα σπίτια ή και οι μανδρότοιχοί τους, «στρέφουν την πλάτη» στα οφιοειδή «γκαλντερίμια», δημιουργώντας

Εικ. 71 Χώρα Σκοπέλου.

για μια φρουριακή εντύπωση, η οποία επιτείνεται ενίοτε και από τα «σαχνισιά» του ορόφου, που εξέχουν «τολμηρά» πάνω απ' τους στενούς δρόμους¹⁸⁵ που κάποτε τους διαμορφώνουν σε στοές. Στην κλειστή, πλακοστρωμένη

Εικ. 72 Ιωάννινα 1946.

Εικ. 73 Ιστορικό κέντρο Ξάνθης.

¹⁸⁵ Φ. ΤΣΑΠΑΛΑ – ΒΑΡΔΟΥΛΗ, ό.π., σ. 98.

αυλή ¹⁸⁶, οδηγούμαστε από την δίφυλλη συμπαγή ξύλινη αυλόθυρα, που στεγάζεται με μικρή δίρριχτη στέγη, που εξέχει αρκετά ¹⁸⁷. Οι ιστορικοί και κοινωνικοπολιτιστικοί παράγοντες, που υπαγόρευαν την μορφή αυτή, όπως η ανάγκη της άμυνας ¹⁸⁸, η θέση της γυναίκας στην κοινωνία ¹⁸⁹, η ανάγκη για ιδιωτικότητα ¹⁹⁰ και σε όποιο βαθμό καθένας από αυτούς την καθόρισαν, είναι ενδιαφέροντα ζητήματα για περαιτέρω μελέτη.

Στο κέντρο του οικισμού, με μικρές παραλλαγές, δεσπόζει η πλατεία του οικισμού, με τον αιωνόβιο πλάτανο, που συγκεντρώνει τις κοινωνικές, οικονομικές, διοικητικές και θρησκευτικές λειτουργίες. Αποτελεί το σημείο συνάντησης, για τις κοινωνικές επαφές και τις εμπορικές συναλλαγές και το πλέον διευρυμένο σημείο στο σύστημα ελεύθερων χώρων του οικισμού.

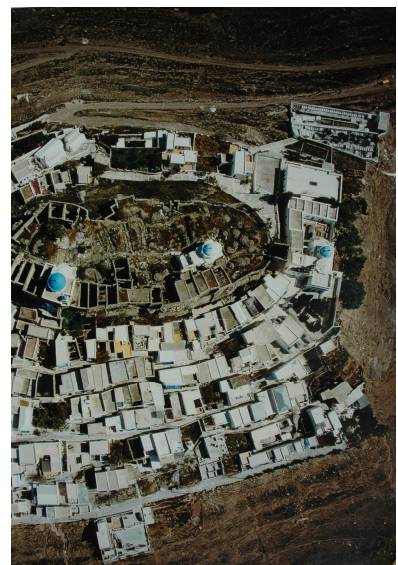

Εικ. 74 Πήλιο, Τσαγκαράδα.

Χαρακτηριστική μορφή έχουν οι οικισμοί του Αιγαίου, που επεκτείνονται με ομόκεντρους κύκλους έξω από την περίμετρο του κάστρου-ακρόπολης, που κάποτε αποτελούσε το όριο του οικισμού.

Εικ. 75 Αστυπάλαια.

Εικ. 76 Ρόδος, Λίνδος.

¹⁸⁶ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 38.

¹⁸⁷ Μ. ΣΙΔΕΡΗΣ, Μ. ΤΣΙΡΩΝΗΣ, ό.π., σ. 262.

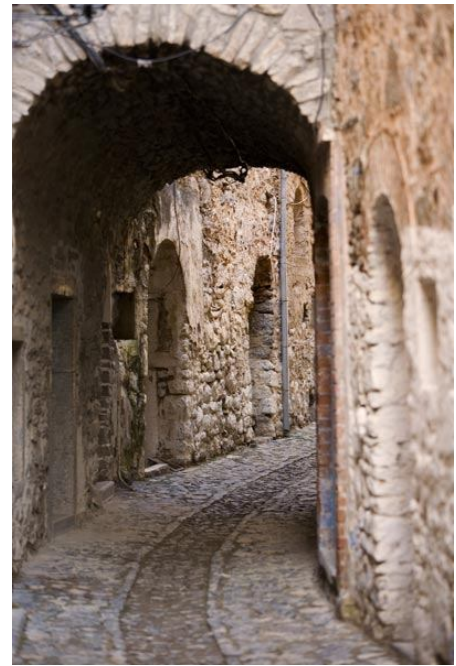
¹⁸⁸ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σσ. 54-57.

¹⁸⁹ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σσ. 95-96.

Σε νησιά του Αιγαίου παρατηρούνται, επίσης, οικισμοί με ιδιαίτερα φρουριακή μορφή, όπως οι μεσαιωνικοί οικισμοί της Χίου, που υπακούουν σε ένα σαφή πολεοδομικό σχεδιασμό, κατά τον οποίο, αφ' ενός μεν τα περιμετρικά σπίτια τοποθετούνται σε μια συνεχή σειρά, χωρίς ενδιάμεσα κενά και χωρίς ανοίγματα προς τα έξω, αφ' ετέρου δε, πολλοί δευτερεύοντες δρόμοι ή είναι αδιέξοδοι, ή καταλήγουν, μετά από μια καμπύλη διαδρομή, στο ίδιο σημείο, για προφανείς αμυντικούς λόγους.

Εικ. 77 Χίος, Ολύμποι.

Εικ. 78 Χίος, Μεστά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, επίσης, οικισμού με πολεοδομικό σχεδιασμό αποτελεί η Χώρα της Αντιπάρου, που χτίστηκε από τον Βενετό διοικητή του νησιού το 1440. Και εκεί σαράντα οκτώ κατοικίες διατάσσονται περιμετρικά, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, για τη επίτευξη μορφής, που να παρέχει αποτελεσματική άμυνα ¹⁹⁰.

Σημαντική είναι η διαδικασία επιλογής της τοποθεσίας για την αρχική χωροθέτηση του οικισμού, αφού αυτή θα προδιαγράψει την πορεία και το μέλλον του για πολλές γενιές. Όταν αυτός δεν χτίζεται, όπως συνήθως, πάνω στα λείψανα ενός αρχαιότερου οικισμού, η θέση επιλέγεται με κριτήρια ασφάλειας, ύπαρξης νερού, δάσους και βοσκής, προσβασιμότητας και με

¹⁹⁰ Α. ΡΑΠΟΡΤ, ό.π., σσ. 96-100.

¹⁹¹ Χ. ΜΠΟΥΡΑΣ, ό.π., σ. 403.

κλιματικά κριτήρια. Έτσι λαμβάνονται υπ' όψη, τόσο ο προσανατολισμός, όσο και οι συνθήκες ηλιασμού και οι πνέοντες άνεμοι, στην περιοχή.

Είτε επιλέγονταν ο σωστός, από κλιματική άποψη, προσανατολισμός, είτε - όταν κάποιο άλλο κριτήριο βάρυνε περισσότερο - επιλέγονταν ένας άλλος, ο προσανατολισμός του οικισμού ήταν, όχι σπάνια, το πιο χαρακτηριστικό του γνώρισμα, σε βαθμό, που να παίρνει, κάποτε, απ' αυτόν την ονομασία του (διαδεδομένα στον ελληνικό χώρο τα τοπωνύμια Ανατολή, Ανατολικό, Δυτικό, Βορινό, Βόρειο, Βοριάς, Νότος, Νότια, Μεσημβρία, Προσήλιο, Ανήλιο κ.ά.)¹⁹².

Εικ. 79 Προσήλιο (πρ. Λιασίνοβα) του Ν. Μεσσηνίας.

Η χωροθέτηση του οικισμού εκατέρωθεν της κοίτης ενός ποταμού, ή στο σημείο διαμόρφωσης ενός φυσικού λιμένα, που προσφέρει ένας όρμος, αποτελούσε πανάρχαια πρακτική, καθώς και οι δύο προσφέρουν προφανή πλεονεκτήματα, τόσο για την επιβίωση του οικισμού, όσο και για την ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας.

Εικ. 80 Βωβούσα, Ζαγόρι.

Εικ. 81 Ύδρα.

¹⁹² Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ, «Ο κλιματικός παράγοντας ως συνιστώσα του σχεδιασμού. Η περίπτωση των Θεσσαλικών πόλεων», *Εισήγηση στην Προσυνεδριακή Ημερίδα Λάρισας 4-12-2002 HELECO '03*.

Ενδιαφέρον για μελέτη παρουσιάζουν οι οικισμοί που εγκαταλείφθηκαν για διάφορους λόγους, οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς, περιβαλλοντικούς κ.ά. Συνήθως, η παλαιά θέση χρησιμοποιείται ως ένα ιδιότυπο λατομείο έτοιμων δόμων, ή αν η μεταφορά της πέτρας είναι αδύνατη ή ασύμφορη, συνήθως μεταφέρουν στη νέα θέση μόνο τα ελαφρά ξύλινα αρχιτεκτονικά μέλη (ξύλινα κουφώματα, γριντιές πατωμάτων, ζευκτά στεγών) – σεβόμενοι μόνο τις εκκλησίες – εγκαταλείποντας, πάντως, πίσω τους, μόνο τα πέτρινα κουφάρια των σπιτιών, θλιβερά απομεινάρια μιας άλλοτε σφύζουσας από ζωή κοινότητας. Τέτοια περίπτωση αποτελεί η παλαιά Χώρα Σφακίων, που εγκαταλείφθηκε για λόγους βεντέτας και οι κάτοικοί της εγκαταστάθηκαν στο λιμάνι, όπου έφτιαξαν τη νέα Χώρα Σφακίων, αλλά και το ορεινό Μικρό Χωριό της νήσου Τήλου, που οι κάτοικοί του το εγκατέλειψαν δημιουργώντας στη θάλασσα τον νέο οικισμό των Λιβαδιών.

Εικ. 82 Αγ. Απόστολοι. Παλαιά Χώρα Σφακίων.

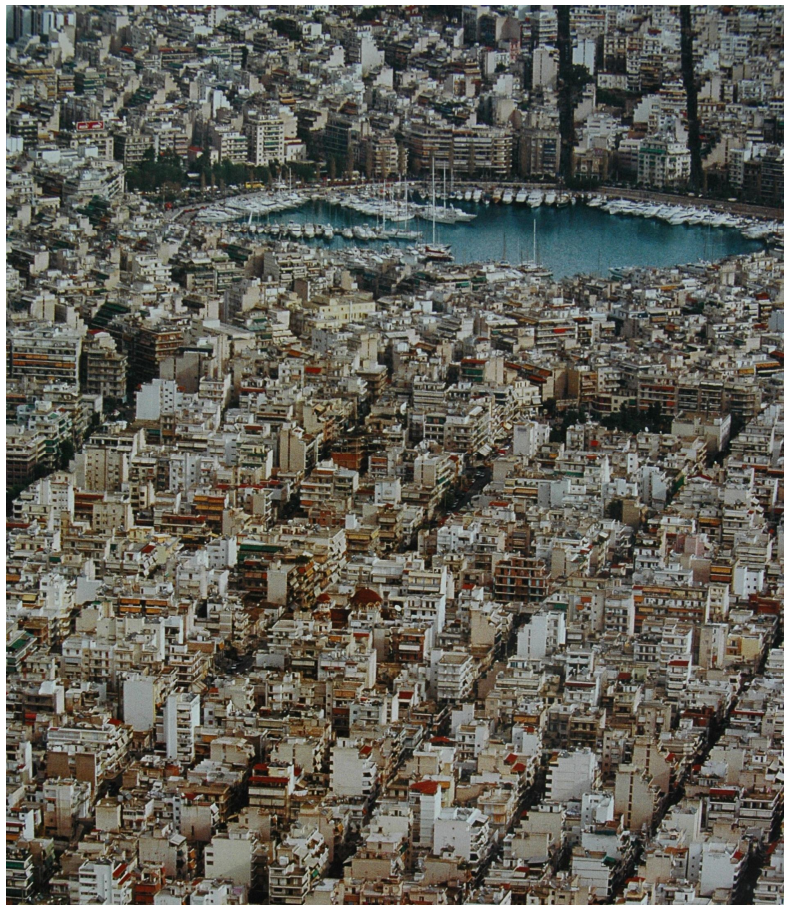
Εικ. 83 Μικρό Χωριό Τήλου.

Η μελέτη της πολεοδομικής συγκρότησης ενός οικισμού αποβλέπει στη διατήρηση του ιστορικού πολεοδομικού ιστού, καθώς άλλωστε η διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντος στην κλίμακά του, με αποκλεισμό κάθε προσθήκης και κατεδάφισης, αποτελεί και προϋπόθεση για την σωστή προσέγγιση και θέαση των διατηρημένων αρχιτεκτονικών μνημείων, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Χάρτη της Βενετίας¹⁹³.

¹⁹³ Χάρτης της Βενετίας, στο Ντ. Κόνσολα, ό.π., σ. 217.

3.3.2 Ανάπλαση και αναβίωση Ιστορικών Κέντρων πόλεων.

Στον επισκέπτη της η ελληνική πόλη παρουσιάζει την εικόνα μιας τυπικής πόλης της πολυκατοικίας. Το κέντρο της, κατά κανόνα, έχει ανοικοδομηθεί, σχεδόν αποκλειστικά, με την διαδικασία της αντιπαροχής, ενώ εμφανίζει μια σχετική ομοιομορφία, καθώς μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80, κυριαρχούσε το πρότυπο της εργολαβικής πολυκατοικίας, όπως αυτό μεταφέρθηκε, αδόκιμα και αναφομοίωτα, από το παράδειγμα της πρωτεύουσας.

Εικ. 84 Τμήμα του Πειραιά, με το Πασαλιμάνι.

Έκτοτε, άρχισε ένας συναγωνισμός, όσον αφορά την διαφοροποίηση της μορφής, που δεν απέδωσε πάντοτε ενδιαφέροντα κτίρια, αλλά αρκετές φορές και... τέρατα (όταν απλώς αντιγράφηκαν, αβασάνιστα, φόρμες, από ανθρώπους χωρίς αρχιτεκτονική παιδεία και αίσθηση του μέτρου). Σήμερα, που η διαθέσιμη γη στο κέντρο σπανίζει, η αντιπαροχή εξαπλώνεται περιφερειακά, ακόμη και σε περιοχές, που τα πολεοδομικά χαρακτηριστικά τους

(συντελεστής δόμησης κ.ά.) δεν δικαιολογούν ιδιαίτερο οικονομικό ενδιαφέρον για τους ιδιοκτήτες ή τους κατασκευαστές. Σ' αυτό συμβάλλει και η οικονομική συγκυρία της στροφής του μικρού και μεσαίου κεφαλαίου από την κλασική αποταμίευση ή το χρηματιστήριο προς την αγορά ακινήτων, καθώς και η προθυμία των τραπεζών για χορήγηση στεγαστικών δανείων με δελεαστικούς -φαινομενικά τουλάχιστον- όρους.

Μέσα απ' αυτή τη διαδικασία, δυστυχώς, στην πλειοψηφία της, η ελληνική πόλη στερήθηκε των τεκμηρίων της ιστορικής της συνέχειας και, παρόλη την, κατά κανόνα, μακραίωνη ιστορία της, εμφανίζεται ως πόλη των τελευταίων 50 ετών. Δεν είναι μόνο τα νεοκλασικά του δεύτερου μισού του 19^{ου} αι., που μόνο λίγα δείγματά τους διασώζονται πια, όσα έχουν χαρακτηρισθεί ως "διατηρητέα" και όσων η σημερινή τους χρήση, κυρίως ως επιχειρήσεις φαγητού και ποτού, υπαγόρευσε την συντήρηση και αποκατάστασή τους. Είναι και τα δείγματα της Οθωμανικής πόλης (κτίρια ηλικίας 130 έως 180 ετών), τα οποία εξαφανίστηκαν, είτε λόγω της ευτέλειας της κατασκευής τους (πλινθόκτιστα), είτε λόγω φυσικών καταστροφών (σεισμοί, κυρίως, κατά τις δεκαετίες του '40 και του '50), αλλά κυρίως γιατί ποτέ δεν εξασφάλισαν την εκτίμηση των ιδιοκτητών τους και ως "τούρκικα" (κατά τον αγοραίο χαρακτηρισμό τους) κατεδαφίστηκαν για να αντικατασταθούν από κτίσματα νεώτερης κατασκευής, όχι πάντοτε, όμως, καλύτερης ποιότητας και φυσικά ασυγκρίτως φτωχότερα από άποψη ιστορικής και καλλιτεχνικής αξίας.

Αν εξαιρέσει κανείς εκτεταμένα τμήματα παλαιών πόλεων, όπως οι παλαιές πόλεις του Ρεθύμνου και των Χανίων, η Ύδρα, η Κέρκυρα, η μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, η Μονεμβασιά, που χαρακτηρίστηκαν, εγκαίρως, εξ ολοκλήρου ιστορικοί τόποι, τα περισσότερα ιστορικά κέντρα των ελληνικών πόλεων έπεσαν θύματα ενός κακώς νοούμενου εκσυγχρονισμού, μέσω των κατεδαφίσεων και της άκρατης ανοικοδόμησης. Τα παλιά κτίσματα θεωρήθηκαν αναχρονιστικά, ενώ ο ιστορικά διαμορφωμένος πολεοδομικός ιστός, εμπόδιο σε μίαν ανάπτυξη ταυτισμένη με το μπετόν και το αυτοκίνητο.

Εικ. 85 Κέρκυρα.

Όσον αφορά την επιλογή εγκατάστασης των κατοίκων στο κέντρο αντί της περιμέτρου της πόλης, είναι γεγονός, πως οι περιοχές μακριά από το κέντρο χαρακτηρίζονται από μικρότερο κόστος γης, καλύτερες συνθήκες φυσικού περιβάλλοντος, παρουσιάζουν, όμως, μικρό ή μεγαλύτερο έλλειμμα σε υποδομές, ενώ επιβαρύνονται με το κόστος (χρηματικό και χρονικό) των μετακινήσεων προς το κέντρο.

Τα τελευταία χρόνια και ακόμη σήμερα, παρατηρείται μια τάση εγκατάστασης στην περίμετρο της πόλης, που και αυτή, όμως, φαίνεται, πως είναι μια φάση μόνο από αντίρροπες μεταξύ τους διαδικασίες, που διαδέχονται η μια την άλλη και που η ευρωπαϊκή ιστορία της σύγχρονης πόλης τις έχει καταγράψει με τη σειρά ως: “αστικοποίηση – περιαστικοποίηση – αποσυγκεντροποίηση – επανασυγκεντροποίηση”¹⁹⁴.

Χωρίς να είναι καθόλου βέβαιο ότι στην ελληνική πραγματικότητα θα επαληθευθεί το παραπάνω μοντέλο, ή θα ακολουθηθεί η ίδια σειρά, είναι γεγονός, πως σήμερα διεθνώς, βρίσκεται σε εξέλιξη ενδιαφέρων επιστημονικός διάλογος, για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της “διάχυτης” (defuse) πόλης, σε αντιδιαστολή με εκείνα της “συμπαγούς” (compact) πόλης¹⁹⁵, που τα συμπεράσματά του μπορούν να φανούν χρήσιμα σ’ αυτούς

¹⁹⁴ Γ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ, Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, «Διεθνοποίηση και διαρθρωτικές αλλαγές στο σύστημα αστικών κέντρων» στο Δ. Οικονόμου και Γ. Πετράκος (επ.) *Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής*, Βόλος/Αθήνα, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας/GUTENBERG, 1999, σ. 17.

¹⁹⁵ M. WENTZ (επ.), *Die Kompakte Stadt*, Frankfurt/New York, 2001.

που έχουν την ευθύνη για τον σχεδιασμό της πόλης, ιδίως αυτή την περίοδο που σ' όλη τη χώρα βρίσκονται σε εξέλιξη αναθεωρήσεις των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων των πόλεων. Η απάντηση στο ερώτημα "τι πόλη θέλουμε;" δεν μπορεί να μη περιέχει και τη διάσταση της διατήρησης της ιστορικής συνέχειας της πόλης, μέσα από την Ανάπλαση και Αναβίωση Ιστορικών Οικιστικών Συνόλων της πόλης.

Εικ. 86 Τμήμα της Θεσσαλονίκης, με την Άνω Πόλη.

Καθώς το κέντρο είναι σε μεγάλο βαθμό κορεσμένο, προς το παρόν και για το άμεσο μέλλον η έντονη οικοδομική δραστηριότητα βρίσκεται στην περίμετρο της πόλης. Αυτό αποσυμπιέζει προσωρινά τα Ιστορικά Κέντρα των πόλεων, από τις έντονες οικονομικές πιέσεις του άμεσου παρελθόντος. Αν και παρατηρείται, ήδη, σε κάποιες πόλεις, σχετική οικοδομική δραστηριότητα, μετά από κατεδάφιση, σε ήδη οικοδομημένα οικόπεδα του κέντρου, κυρίως σ' εκείνα, που δεν είχαν εξαντλήσει την επιτρεπόμενη δόμηση. Εδώ χρειάζεται εγρήγορση για να μη χαθεί, τώρα, ό,τι έχει πια απομείνει. Έτσι κι αλλιώς το ενδιαφέρον για οικοδομήσιμη γη στο κέντρο - των υψηλών αξιών γης- υπάρχει πάντοτε, ενώ παρατηρείται, διεθνώς, μια τάση για επανάκτηση και "αναγέννηση" των κέντρων των πόλεων ¹⁹⁶ από τα ανώτερα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα.

¹⁹⁶ Α. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ, *Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Αθήνα, Εκδόσεις Συμμετρία, 1997, σ.538.

3.3.2.1 Αντικείμενο της ανάπλασης και αναβίωσης των Ιστορικών Κέντρων πόλεων.

Η Ανάπλαση και Αναβίωση των Ιστορικών Κέντρων πόλεων αποτελεί υπόθεση συνθετότερη εκείνης των Παραδοσιακών Οικισμών. Η ύπαρξη ιστορικών θυλάκων στην αρχιτεκτονική της πόλης, ακόμη κι όταν αυτοί έχουν διακριτά όρια, δεν μας επιτρέπει τη θεώρησή τους εν είδει μουσειακής

Εικ. 87 Ιστορικό Κέντρο Βέροιας.

νησίδας. Η σύνθετη φυσιογνωμία της πόλης με τα ιστορικά, πολιτιστικά, κοινωνικά – δημογραφικά, οικονομικά χαρακτηριστικά της επιβάλλει την εξέτασή της ως σύνολο. Εξ άλλου οι αλληλεξαρτήσεις της περιοχής μελέτης (ιστορικό κέντρο) και της σύγχρονης πόλης, που την περιβάλλει, συνήθως είναι μεγάλες (σχέσεις περιοχής κατοικίας – περιοχής εργασίας κ.ά.), αλλά και επιθυμητές, καθώς η ανάπλαση δεν επιδιώκει την απομόνωση του ιστορικού τόπου, αλλά την οργανική του ένταξη στην πόλη.

Έτσι η Ανάπλαση του Ιστορικού Κέντρου θα αφορά, εκτός από την ιδιαίτερη φροντίδα και τις συντονισμένες ενέργειες για τη διατήρηση της ιστορικής φυσιογνωμίας του, καθώς η αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελεί μια ανεκτίμητη μαρτυρία του παρελθόντος της πόλης, επίσης και την αναβάθμιση του υφιστάμενου οικιστικού αποθέματος της πόλης, που αδυνατεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες, με στόχο την αναβίωσή του. Θα περιλαμβάνει, πιθανώς, και μια σειρά από θεραπευτικές παρεμβάσεις πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής κλίμακας, συμβατές με τον ιστορικό χαρακτήρα του, για την επίλυση τυχόν προβλημάτων και δυσλειτουργιών, αλλά και

την ανάπτυξη ενός πλέγματος διαρθρωτικών και οικονομικών μέτρων σε χωροταξική κλίμακα, που θα εξασφαλίζει την μικρότερη κατά το δυνατόν αλλαγή στην κοινωνική σύνθεση των κατοίκων. Αυτό το τελευταίο απαιτεί μελέτη των κοινωνικών – δημογραφικών χαρακτηριστικών (πραγματικός και μόνιμος πληθυσμός και η διαχρονική του εξέλιξη, κατά φύλο, ηλικία, , οικογενειακή κατάσταση, επίπεδο εκπαίδευσης, σύνθεση νοικοκυριών) και κυρίως των δεδομένων απασχόλησης (ανά οικονομική δραστηριότητα, κατά φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης).

Εξ άλλου, σε αντίθεση με την ύπαιθρο, η πόλη, αποτελεί προνομιακό χώρο προσέλευσης των σύγχρονων οικονομικών μεταναστών, όχι μόνον επειδή εξυπηρετεί από άποψη διοικητική, αλλά και γιατί ευνοεί την ανάπτυξη και λειτουργία δικτύων πληροφόρησης και παρέχει ευκαιρίες απασχόλησης σε δευτερογενή και τριτογενή τομέα οικονομικής δραστηριότητας.

Οι μετανάστες, παρόλη την ανάγκη συχνής συνεύρεσης με ομοεθνείς τους, είτε λόγω δυσκολιών αρχικής προσαρμογής, είτε λόγω μιας διαρκούς σχέσης αλληλεγγύης, δεν εντοπίζονται χωρικά σε κάποιες συνοικίες, αλλά διαχέονται στην πόλη, γεμίζοντας τα κενά της ¹⁹⁷, κυρίως σε περιοχές χαμηλών ενοικίων και γι' αυτό και, με σχετικά μεγάλη συχνότητα, και στο μειωμένης ελκυστικότητας, για τους ντόπιους, οικιστικό απόθεμα του ιστορικού κέντρου.

Εικ. 88 Ιστορικό Κέντρο Καβάλας.

¹⁹⁷ Θ. ΜΑΛΟΥΤΑΣ (επ.), *Κοινωνικός και οικονομικός άτλας της Ελλάδας. Οι πόλεις*, Αθήνα/Βόλος, ΕΚΚΕ/ Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2000, σ. 51.

3.3.2.2 Οι γενεσιουργές αιτίες των κέντρων των ελληνικών πόλεων.

Σε κάθε περίπτωση, η κύρια γενεσιουργός αιτία της μορφής του κέντρου της ελληνικής πόλης είναι η έλλειψη πολιτικής για το χτισμένο περιβάλλον και η θεώρηση της οικοδομικής δραστηριότητας ως μέσου αναθέρμανσης της οικονομίας.

Επί μέρους αιτίες είναι η θέσπιση υψηλών συντελεστών δόμησης, κυρίως με τους Γενικούς Οικοδομικούς Κανονισμούς του '55 και του '73.

Συγκεκριμένα, ο Γ.Ο.Κ. του 1955, αύξησε τα όρια εκμετάλλευσης του οικοπέδου, σε μια προσπάθεια τόνωσης της οικοδομικής δραστηριότητας. Ενδεικτικό του πνεύματος του νόμου είναι το άρθρο 42.1, σύμφωνα με το οποίο, η στατική μελέτη των κτιρίων, στα κέντρα των πόλεων, πρέπει να γίνεται, υποχρεωτικά, για τον μέγιστο επιτρεπόμενο αριθμό ορόφων¹⁹⁸. Μ' αυτό το θεσμικό πλαίσιο πραγματοποιήθηκε η μεγάλη ανοικοδόμηση της δεκαετίας του '60.

Χαρακτηριστικό της έλλειψης αντανακλαστικών της χώρας μας σε ότι αφορά τις διεθνείς εξελίξεις σε ζητήματα περιβάλλοντος – εξηγούμενης, εν μέρει, λόγω της ανώμαλης πολιτικής κατάστασης της εποχής – είναι το γεγονός, πως ένα χρόνο μετά το 1972 και την *“Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον”* στη Στοκχόλμη, θεσπίζεται ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός (ΓΟΚ) του 1973, ο *“ΓΟΚ εξολοθρευτής”*, όπως χαρακτηρίστηκε¹⁹⁹, που με τους υψηλούς του συντελεστές δόμησης, αποτέλεσε κίνητρο για αντικατάσταση του οικοδομικού πλούτου του κέντρου των πόλεων με νέα υψηλά κτίρια.

Έτσι χάθηκαν, στο βωμό του κέρδους, η ιστορική συνέχεια της αρχιτεκτονικής της ελληνικής πόλης, αλλά και σημαντικό τοπόσημα, που συγκροτούσαν αυτή καθαυτή την μνήμη της πόλης και την αναγνωρισιμότητά της από κατοίκους και επισκέπτες.

¹⁹⁸ Α. ΚΑΡΑΔΗΜΟΥ – ΓΕΡΟΛΥΜΠΟΥ, «Ο ΓΟΚ και η ελληνική πόλη (1920-1985). Από τη συνολική πολεοδομική αντίληψη στη ρύθμιση της ιδιωτικής κερδοσκοπίας», *Η πολεοδομία στην Ελλάδα από το 1949 έως το 1974: Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου Εταιρείας της πόλης και της πολεοδομίας*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σ. 158.

¹⁹⁹ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, *Για την Ελληνική πόλη: Μεταπολεμική πορεία και μελλοντικές προοπτικές*, Αθήνα, Εκδ. Θεμέλιο, 1990, σ. 39.

3.3.2.3 Η αναβίωση των Ιστορικών Κέντρων, συμβολή στην ανάπτυξη των σύγχρονων ελληνικών πόλεων.

Είναι αναμενόμενο ο “πρακτικός νους” της “ρεαλιστικής” μας εποχής ν’ αναρωτιέται: Πέραν του αυτονόητου χρέους μας, απέναντι στην ιστορία και στον πολιτισμό μας, να κληροδοτήσουμε, και στις επόμενες γενιές, τις πόλεις μας, τουλάχιστον όχι φτωχότερες απ’ ότι εμείς τις παραλάβαμε, υπάρχει και κάποια πιο “χειροπιαστή” ωφέλεια για την εποχή μας, από τη διατήρηση και αναβίωση των Ιστορικών Κέντρων;

Είναι, με άλλα λόγια, σε θέση, σήμερα, τα παλαιά τμήματα των πόλεων μας να συμβάλουν στην ανάπτυξή τους, έστω να μας διδάξουν κάτι, για τον τρόπο, ίσως, που εμείς τις αντιλαμβανόμαστε; Ακόμη περισσότερο, η ιστορική οικιστική δομή, αλλά και η παραδοσιακή αρχιτεκτονική μορφή – πέρα από την αναμφισβήτητη ιστορική και καλλιτεχνική τους αξία – μπορούν να αποτελέσουν και πρότυπο για μια σημερινή αρχιτεκτονική;

Η αλήθεια είναι, πως η ιστορία της σύγχρονης πόλης, μόνο να ζηλέψει έχει, από παλιότερες, πιο «ανθρώπινες» περιόδους, της ιστορίας της. Φτάνει να αναλογισθούμε τις τραγικές συνθήκες διαβίωσης, στις πρώτες μαζικές απόπειρες αντιμετώπισης του στεγαστικού προβλήματος στην Αθήνα, με τα πρώτα κύματα των εσωτερικών μεταναστών που συνέρεαν στην πρωτεύουσα ²⁰⁰. Η εμπορευματοποίηση της αστικής γης και της κατοικίας ²⁰¹, έθετε τους όρους: *«Τα οσπήτια των Αθηνών, άπερ εις διάστημα ολίγου καιρού έγιναν, εκατεσκευάσθησαν με βίαν και άκραν οικονομίαν, με λάσπαις και ξύλα, και με ασβέστην ασπρισμένα, αλλά και δια αισχροκέρδειαν. Δια να δίδουν τους δεσπόταις αυτών εισόδημα 20 και 25 εις τα εκατόν... »* ²⁰².

Μια πολύ σημαντική διάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι η αρμονική συνύπαρξη του ανθρώπινου έργου με τη φύση. Ο F. Loyer σημειώνει χαρακτηριστικά: *«Το ελληνικό τοπίο είναι ένα από τα ωραιότερα του κόσμου, ίσως το ωραιότερο, με ανθρώπινη κλίμακα, διαύγεια φωτός και ποικιλία χρωμάτων. Η αρχιτεκτονική, κλασσική και λαϊκή, είχε ως κύριο*

²⁰⁰ Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, ό.π., σ. 144.

²⁰¹ Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, ό.π., σ. 144.

σκοπό της την ένταξη των κτισμάτων στο τοπίο και την δημιουργία μιας ενότητας, που παραμένει σήμερα μοναδική...»²⁰³, ενώ ο Α. Κωνσταντινίδης γράφει πως «δεν μπορείς να ξεχωρίσεις ποιο είναι το έργο, που έκανε ο άνθρωπος και ποιο είναι το έργο, που έκανε ο Θεός, δηλαδή η φύση»²⁰⁴.

Εικ. 89,90 Χανιά, η παλιά πόλη.

Αυτή η παράμετρος απουσιάζει, δυστυχώς, από τις σύγχρονες πόλεις μας, που ανοικοδομήθηκαν, σχεδόν ολοσχερώς, τις τελευταίες δεκαετίες, αντικαθιστώντας τον οικοδομικό πλούτο, του κέντρου τους, με πολυκατοικίες – σε πολύ μεγάλο ποσοστό, με την μέθοδο της αντιπαροχής. Προβλήματα, όπως η επικράτηση της χαμηλής αισθητικής και ποιότητας κατασκευής μιας εμπορευματοποιημένης «αρχιτεκτονικής» και η εξαφάνιση της ιστορικής συνέχειας των πόλεων, είναι οι πιο εμφανείς επιπτώσεις αυτής της εξέλιξης, όχι όμως και οι μόνες σοβαρές. Οι πόλεις μας είναι σαφώς λιγότερο λειτουργικές και πιο μολυσμένες απ' ό,τι ήταν στο παρελθόν²⁰⁵. Το κυρίαρχο μοντέλο, που ακολουθήθηκε για την ανάπτυξή τους και είναι, δυστυχώς, το ίδιο, που επεκτείνεται και στον υπαίθρο χώρο, με την απατηλή ελκυστικότητα του «σύγχρονου», ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για τα φαι-

²⁰² Β. Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Ο Βαρώνος Κ. Μπέλιος εις τας Αθήνας, 1836», *Εποχές* τ.17 (1964), στο Γ. Σαρηγιάννης, ό.π., σ. 149.

²⁰³ F. LOYER, ό.π., σ. 34.

²⁰⁴ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Ένα Ανοιχτό Γράμμα» (1972) Για την Αρχιτεκτονική, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 257.

νόμενα περιβαλλοντικής υποβάθμισής τους²⁰⁶ και τη σταδιακή μείωση της ελκυστικότητάς τους.

Οι επιπτώσεις στο κλίμα και το τοπικό μικροκλίμα των πόλεων μας, εξ αιτίας αυτής της έντονης και μεγάλης έκτασης οικοδομικής δραστηριότητας δεν είναι αμελητέες. Η παρεμβολή νέων υψηλών και πυκνών κτιριακών όγκων, σε μια ήδη διαμορφωμένη κατάσταση – όσον αφορά το ποσοστό των κοινόχρηστων χώρων στην πόλη, καθώς και το μέγεθος των οικοπέδων και το πλάτος των δρόμων – μεταβάλλει δραστικά την ταχύτητα και την διεύθυνση των ανέμων στην πόλη, άρα και την διαδικασία φυσικού δροσισμού της. Εξ άλλου οι κτιριακοί αυτοί όγκοι λειτουργούν ως τεράστιοι θερμοσυσσωρευτές, που αποδίδουν την θερμότητα κατά τις νυχτερινές ώρες, ακυρώνοντας, σε μεγάλο βαθμό, τη θετική επίδραση των χαμηλών νυχτερινών θερμοκρασιών στην διαμόρφωση στοιχειωδών συνθηκών θερμικής άνεσης²⁰⁷. Η «βιομηχανοποίηση» της κατασκευής, εξ άλλου, σε συνδυασμό με τη χρησιμοποίηση, συχνά, ακατάλληλων ή και επικίνδυνων, για την υγεία, οικοδομικών υλικών, παράγουν κτίρια σε μεγάλο βαθμό «άρρωστα»²⁰⁸. Την αισθητή διαφορά, στο θέμα της δυνατότητας ελέγχου της θερμοκρασίας, ανάμεσα στα σύγχρονα σπίτια και στα παραδοσιακά κελύφη, αντιλαμβανόμαστε, αμέσως, αν μας δοθεί η ευκαιρία να διανυκτερεύσουμε, έστω, και μια καλοκαιρινή βραδιά σ' ένα παλιό σπίτι.

Αντίθετα με τα σημερινά κτίρια και σε ανταπόκριση με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, όσον αφορά την τυπολογία και όχι τόσο την μορφολογία – αξιοποιώντας την εμπειρική γνώση των μαστόρων, αλλά και των ίδιων των κατοίκων – χτίστηκαν, στις πόλεις μας, τα παλιά λαϊκά σπίτια. Μονώροφα ή διώροφα με τις εσωτερικές τους αυλές, τους χτιστούς αυλόγυρους και τα χαγιάτια επιτύγχαναν μίαν αρμονική ένταξη στο περιβάλλον, μίαν οργανική σχέση ανάμεσα στον εσωτερικό και τον εξωτερικό χώρο του

²⁰⁵ Φ. ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ, «Χαιρετισμός», Η Πολεοδομία στην Ελλάδα από το 1949 έως το 1974: Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου Εταιρείας Ιστορίας της Πόλης και της Πολεοδομίας, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2000, σ. 24.

²⁰⁶ Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Πράσινο Βιβλίο για το Αστικό Περιβάλλον*, Βρυξέλλες 1990, σ. 11.

²⁰⁷ Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. / Δ.Ι.Π.Ε., *Οικολογική Δόμηση*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σσ. 122-124.

²⁰⁸ Χ. ΤΖΑΝΑΒΑΡΑ (επ.), «Πότε ένα κτίριο είναι άρρωστο». *Ελευθεροτυπία - Αφιέρωμα: Η Πράσινη Αρχιτεκτονική*, 3/6/2000, σσ. 4-5.

σπιτιού, καθώς και μια βαθμιαία μετάβαση από τον ιδιωτικό στον δημόσιο χώρο, μέσω της ενδιάμεσης αυλής.

Σ' αυτά τα σπίτια διατηρούνταν οι βασικές κλιματικές μεταβλητές (θερμοκρασία, υγρασία) του τοπικού μικροκλίματος, μέσω της αξιοποίησης των θετικών κλιματικών παραμέτρων του (ήλιος, άνεμος), και διασώζονταν μια πανάρχαια αρχιτεκτονική τυπολογία (αίθριο, στοά), που ανάγεται «στην αχλύ της προϊστορίας»²⁰⁹, και που εφαρμόστηκε ακόμη και στη θρησκευτική αρχιτεκτονική της Πίνδου²¹⁰, κατά την Τουρκοκρατία, παραλλάσσοντας με τόλμη τον τύπο της βασιλικής²¹¹.

Αυτές τις αρετές εντόπιζε και στα «Παλιά Αθηναϊκά Σπίτια» του 1948, ο Άρης Κωνσταντινίδης : *«Και προσέξτε πόσο θαυμάσια συνθέτουμε οι Νεοέλληνες έναν αρχιτεκτονικό οργανισμό, πώς με πυρήνα έναν κλειστό υπαίθριο χώρο, την αυλή, ολοκληρώνουμε έναν ελληνικό τρόπο ζωής και πώς εδώ τώρα ο άνθρωπος αγκαλιάζει τη φύση... Πόσο θαυμάσια ενώνεται ο εσωτερικός χώρος με τον εξωτερικό χώρο, πόσο ο άνθρωπος ζει και αισθάνεται και χαίρεται... Και πόσο ζεστά – όχι παγερά – ορθώνεται σε μορφή αρχιτεκτονική αυτή η αυλή και το χαγιάτι και τα υαλοστάσια – οι τζαμαρίες – και οι μικρές αυλές και όλα τα προστεγάσματα και όλος ο λουλουδισμέ-*

Εικ. 91 Λάρισα, κατοικία στα Ταμπάκικα.

²⁰⁹ Ν. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π., σ. 30.

²¹⁰ Μ. ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ, ό.π., σ. 106.

νος τους κόσμοι. Αρχαίο σπίτι ελληνικό, θα έλεγα...θα πρέπει να φέρουμε στη μνήμη μας τις πιο γνήσιες, αρχαίες ή μεσαιωνικές ελληνικές αρχιτεκτονικές μορφές και να διαπιστώσουμε τη θαυμαστή συγγενειά τους με κείνες»²¹².

Η αναγκαιότητα της οργανικής σχέσης του εσωτερικού με τον εξωτερικό χώρο του σπιτιού και η αστοχία των σύγχρονων «ξενόφερτων» διμερισμάτων, στην προσπάθεια για αποτελεσματικό έλεγχο της θερμοκρασίας, περιγράφεται, γλαφυρά, σ' ένα κείμενο του Περικλή Γιαννόπουλου, του 1938 : «Ο βίος εν Ελλάδι είναι υπαίθριος. Οκτώ μήνας το έτος ο άνθρωπος ζή ευδαιμόνως εις το υπαίθρον. Και επειδή ετρελλάθη τόσον ώστε να κάμη σπίτια Γαλλικά, Αγγλικά, Γοτθικά, όταν ανάψη ο Ήλιος το καλοκαίρι, την ημέραν μεν ψήνεται και τρελλαίνεται εντός αυτών και των ρούχων του, την δε νύκτα κυλιέται εις τους δρόμους σαν άστεγος και κάνει ολονυκτίας φαμελικώς, καταυλιζόμενος εις τας πλατείας και τα καφενεία, μαζί με τα άλογα των αμαξών, παρομοίως ελεεινός και ξεχαρβαλωμένος, διότι δεν δύναται να εύρη ανάπαυσιν και ησυχίαν και δροσιάν εις το σπίτι του το καίον σαν φούρνος»²¹³.

Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης διασώζει χαρακτηριστικές περιγραφές για τα σπίτια αυτά: « ...αθλία είναι η αυλή κατά τα άλλα, τρώγλας πολλές έχει δι' ενοικίασμα, αλλά στολίζεται επί έξι μήνας το έτος από λαμπράν κληματαριάν»²¹⁴ και αλλού αναφέρει: « ...Τα άλλα οικήματα, έξι επτά δωμάτια χαμόγεια, εις γραμμήν, όλα παμπάλαια, τρώγλαι, άλλα χωρίς παράθυρα, όλα σχεδόν με σαθρούς τους τοίχους, κατείχοντο από διαφόρους. Υπήρχον δύο ή τρεις μπεκιάρηδες, μία οικογένεια με πέντε ή έξι παιδιά, μία νέα ζωντοχήρα, Κατερινιώ η Πολίτισσα, ξενοδουλεύουσα, ζώσα κατά το φαινόμενο ολομόναχη και το μέγα δωμάτιον εις τον μυχόν της αυλής κατείχεν η σπιτονοικοκυρά κυρα-Γιάννινα, χήρα, με την κόρη της την Δημητρούλαν. Η μάνδρα με τα πενιχρά οικήματα έκειτο εις τινά πάροδον, ανάμεσα στου

²¹¹ Ρ. ΛΕΩΝΙΔΟΠΟΥΛΟΥ – ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, «Το Καθολικό της Μονής της Αγίας Τριάδας στο Ζουπάνι», *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο / Σπουδαστήριο Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, 1979, τ.1, σ. 71.

²¹² Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Τα Παλιά Αθηναϊκά Σπίτια» (1948), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 86.

²¹³ Π. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, στο Α. Κωνσταντινίδης, ό.π., σ. 86.

²¹⁴ Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ (επ.), *Τα άπαντα Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη*, τ.6, Αθήναι, Γιοβάνης, 1972, σ. 253.

Ψυρρή και στου Τάτση... » ²¹⁵. Οι αφόρητες συνθήκες, που επικρατούσαν στο εσωτερικό των σπιτιών, το καλοκαίρι, ανάγκαζαν τους ενοίκους τους να κοιμούνται στην αυλή, όπως περιγράφει σε άλλο σημείο: « *...Αν και σχεδόν ποτέ δεν παρεπονούμην δια τίποτε, συνέβη να ενοχληθώ ποτε από μερικούς νοικάρηδες, οπού συνήθιζαν να κοιμώνται και να ρέγχουν υπαίθριοι το θέρος, καταλαμβάνοντες όλον το μήκος και το πλάτος, πλην των δρυφάκτων της έξω αυλής... »* ²¹⁶ .

Η επιτυχημένη εμπειρική αντιμετώπιση του αρχιτεκτονικού προβλήματος, εκ μέρους των παλιών μαστόρων αλλά και των παλιών κατοίκων, αποκαλύπτει κάποια παραδοσιακή γνώση, και μια σοφία στον τρόπο αντιμετώπισης του. Τον θαυμασμό του εκφράζει, περιγράφοντας δυό σπίτια της Πλάκας, και ο Δημήτρης Φατούρος, σ' ένα κείμενο του 1959: «*Καθώς από το στενό δρόμο θα περάσουμε την ψηλή μάντρα, κάτω απ' τη σκιά της κληματαριάς, θα βρεθούμε στο φωτεινό και άνετο χώρο της αυλής»* για να καταλήξει: «*Δεν ξέρω ποιος τους έδωσε αυτή τη σοφία. Δεν ξέρω πώς κατόρθωσαν τη σύνθεση. Ίσως η άμεση αίσθηση του κόσμου, του ανθρώπου»* ²¹⁷ .

Πώς χάθηκε αυτή η θαυμαστή παραδοσιακή γνώση των μυστικών της φύσης και πώς διακόπηκε η επιτυχημένη, επί αιώνες, αξιοποίησή της, στον τομέα της οικοδομικής κατασκευής; Φαίνεται, πως δεν πρόκειται, απλώς, για έλλειψη γνώσης, αλλά για μια διαφορετική φιλοσοφία, που έχει να κάνει με τη στάση του σύγχρονου ανθρώπου απέναντι στη φύση. Ο Ε. Β. White σημειώνει σχετικά: « *...Αντιμετωπίζουμε τη φύση επιβάλλοντας την κυριαρχία μας πάνω της, με τη βία. Θα μπορούσαμε να είχαμε μεγαλύτερες πιθανότητες επιβίωσης, αν προσαρμοζόμαστε, πάνω σ' αυτόν τον πλανήτη και του φερόμαστε με εκτίμηση, αντί να του φερόμαστε με σκεπτικισμό και δικτατορικό τρόπο... »* ²¹⁸ .

²¹⁵ ΑΛ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, «Ο γείτονας με το λαούτο», στο Γ. Σαρηγιάννης, «Η σύγχρονη πολεοδομική νομοθεσία σαν αποτέλεσμα της θέσεως της κατοικίας στην παραγωγική διαδικασία» *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, τ.12, 1978, σ. 149.

²¹⁶ Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ, ό.π., σ. 252.

²¹⁷ Δ. ΦΑΤΟΥΡΟΣ, *Γραπτά Αρχιτεκτονικής*, Αθήνα, Καστανιώτης 1989, σ. 25.

²¹⁸ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 118.

Η άγνοια του κλιματικού παράγοντα στη διαδικασία του σχεδιασμού²¹⁹, σήμερα, μας οδηγεί σε λύσεις, συχνά, λανθασμένες και τα κτίρια μας απαιτούν την εγκατάσταση πολύπλοκων κλιματιστικών συστημάτων, που το κόστος τους αποτελεί σεβαστό ποσοστό του συνολικού κόστους κατασκευής. Σ' αυτό πρέπει να συνυπολογισθεί και το κόστος λειτουργίας τους, καθώς και οι επιπτώσεις στο περιβάλλον (φρεόν – τρύπα του όζοντος, αύξηση της θερμοκρασίας της πόλης), ώστε να εκτιμηθεί, στις σωστές της διαστάσεις, η μικρή, τελικά, απόδοση του όλου εγχειρήματος για τον έλεγχο της θερμοκρασίας.

Στην εποχή μας επιβάλλεται, πια, από τα πράγματα, η υιοθέτηση μιας «οικο-φιλοσοφίας»²²⁰, αφού η κατασπατάληση των φυσικών πόρων έχει φτάσει σε οριακό σημείο, ενώ η αύξηση της θερμοκρασίας γίνεται πια ιδιαίτερα αισθητή, στις αβίωτες πόλεις μας και ακραία φυσικά φαινόμενα εμφανίζονται όλο και συχνότερα. Καθώς οι περιβαλλοντικές ευαισθησίες, σήμερα, δεν είναι πια πολυτέλεια αλλά επιτακτική ανάγκη, η μελέτη της αρχιτεκτονικής του παρελθόντος, έχει να μας διδάξει προς αυτή την κατεύθυνση, σε πολλαπλά επίπεδα, καθώς περιβαλλοντικά είναι συχνά τα κριτήρια χωροθέτησης και οργάνωσής τους, ενώ η διατήρηση των παραδοσιακών κελυφών μας παρέχει την μοναδική δυνατότητα της αναντικατάστατης βιωματικής σχέσης με την πλέον επιτυχημένη αξιοποίηση του κλιματικού παράγοντα στην αρχιτεκτονική της κατοικίας.

Τέλος, μια, ακόμη, ενδιαφέρουσα διάσταση, που ενσωματώνει η παραδοσιακή μας αρχιτεκτονική, είναι η συμμετοχή των κατοίκων στη διαδικασία παραγωγής της κατοικίας τους, που αν ανιχνευθεί και αξιοποιηθεί σωστά, προσαρμοσμένη και στα νέα δεδομένα της εποχής μας, μπορεί να αποτελέσει απάντηση στο μοντέλο της διαρκώς αποπροσωποποιούμενης αστικής κατοικίας²²¹. Η συμμετοχή του κατοίκου, και στη σύγχρονη διαδικασία παραγωγής της κατοικίας του, σε όλα της τα στάδια (σχεδιασμός, α-

²¹⁹ Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ, «Ο κλιματικός παράγων ως συνιστώσα του σχεδιασμού. Η περίπτωση των Θεσσαλικών πόλεων», εισήγηση στην Προσυνεδριακή Ημερίδα Λάρισας του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας Τμήμα Κεντρικής Δυτικής Θεσσαλίας (4/12/2002) στο πλαίσιο της HELECO '03.

²²⁰ J. WINES *Green Architecture*, Λονδίνο, Taschen 2000, p. 35.

²²¹ Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ «Η συμμετοχή των κατοίκων στη διαδικασία παραγωγής της κατοικίας τους, μόνιμη απάντηση στο μοντέλο της διαρκώς αποπροσωποποιούμενης αστικής κατοικίας», Ανακοίνωση στο *1' Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο – Προσυνεδριακή Ημερίδα Λάρισας 4/12/1999*.

νοικοδόμηση, δια βίου κατασκευή), θα του έδινε τη δυνατότητα να ενσωματώσει, στην κατοικία του, προσωπικά στοιχεία, ενώ έτσι θα διασφαλιζόταν και το στοιχείο της συνέχειας και της ουσιαστικής παράδοσης ώστε να γίνει η κατοικία του αυτό, που παραδοσιακά, πάντοτε, ήταν: «δοχείο» αληθινής «ζωής»²²².

Συμπερασματικά, σήμερα, μόνο όφελος μπορεί να έχει η σύγχρονη πόλη από τη διατήρηση και την αναβίωση του ιστορικού της πυρήνα. Αν και υποστηρίζεται²²³, πως, ακόμη και σε καθαρά οικονομικό επίπεδο, υπάρχει κίνητρο για τη διατήρηση, καθώς η αποκατάσταση μιας συνοικίας ή ενός συνόλου κοστίζει λιγότερο (ως 40%), από την κατεδάφιση και την ανακατασκευή ενός νέου συγκροτήματος, βεβαίως το ζήτημα δεν τίθεται σ' αυτή τη βάση, καθώς ο ουσιαστικός πλούτος του Ιστορικού Κέντρου έγκειται στην αναμφισβήτητη καλλιτεχνική και ιστορική του αξία.

Χρειάζεται, όμως, διαρκής εγρήγορση και άμεσες ενέργειες, γιατί η συντήρηση και η πρόληψη είναι, ασύγκριτα, προτιμότερες από μια εκ των υστέρων επέμβαση, όταν η φθορά θα έχει αφήσει ανεξίτηλα τα σημάδια της στα αρχιτεκτονικά μνημεία και τα πολεοδομικά σύνολα, αν δεν τα έχει εξαφανίσει. Σε κάθε περίπτωση έχουμε χρέος να τα διατηρήσουμε, ώστε να συνεχίσουν να διδάσκουν με τη σιωπηρή παρουσία τους, ως έργα συλλογικά των κοινωνιών, ως επιτεύγματα τεχνικής θαυμαστά, που διαπνέονται από αρετές, που είναι ζητούμενες σε κάθε εποχή και ιδιαίτερα σήμερα – όπως η αίσθηση του μέτρου, η εναρμόνιση με το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον και το κλίμα, η πρόταξη του συλλογικού έναντι του ατομικού.

Εικ. 92 Άποψη της Θεσσαλονίκης και του Θερμαϊκού, από τα Κάστρα.

²²² Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Δοχεία Ζωής ή το Πρόβλημα για μίαν Αληθινή Ελληνική Αρχιτεκτονική» (1972), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 223.

²²³ Μ. ΝΟΜΙΚΟΣ, ό.π., σ. 2.

3.3.2.4 Ένταξη νέας αρχιτεκτονικής σε Ιστορικά Κέντρα σύγχρονων πόλεων.

Πέρα από το ζήτημα της διατήρησης, ανάπλασης και αναβίωσης της αρχιτεκτονικής του παρελθόντος, για τα Ιστορικά Κέντρα σύγχρονων πόλεων, τίθεται και το ζήτημα της μορφής της νέας αρχιτεκτονικής. Αυτή αφορά τόσο τους αδόμητους χώρους του κέντρου, όσο και τα κτίσματα τρίτου βαθμού προστασίας (που μπορούν να ανακατασκευασθούν εξ ολοκλήρου, με μεγαλύτερη ελευθερία στη σύνθεση, αλλά υποχρέωση διατήρησης της κλίμακας, καθώς και των βασικών τυπολογικών και μορφολογικών γνωρισμάτων του κελύφους ²²⁴). Οι συνήθως θεσπιζόμενοι ειδικοί οικοδομικοί κανονισμοί, με τους ειδικούς όρους δόμησης, αντιμετωπίζονται από τους αρχιτέκτονες με σκεπτικισμό καθώς ενώ αποτελούν σημαντική δεσμευση στην αρχιτεκτονική έκφραση, αποδεικνύονται αναποτελεσματικοί στην προσπάθεια για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, καθώς υπαγορεύουν την υιοθέτηση ενός «νέο-παραδοσιακού» στυλ, που αποτελεί σήμερα μεγάλη απειλή κατά τις αυθεντικότητας των ιστορικών οικιστικών συνόλων.

Εικ. 93 Βαρούσι, Τρίκαλα.

Κατ' αρχήν να διευκρινίσουμε, πως ο όρος «παραδοσιακή» αρχιτεκτονική δεν είναι ο πιο πετυχημένος, για να αποδώσει αυτό, που, επίσης, οι όροι «λαϊκή» και «ανώνυμη» αρχιτεκτονική σημαίνουν, εμπεριέχει, όμως, τη διάσταση της συνέχειας και της συνεργασίας, που οι άλλοι δυο όροι δεν συμπεριλαμβάνουν, απαραίτητα, και χρησιμοποιείται, ευρέως, αν όχι, ως ο

πιο δόκιμος, επιστημονικά, οπωσδήποτε πάντως, ως ο πιο γνωστός και διαδεδομένος, στον πολύ κόσμο.

Ας ξαναδιαβάσουμε, εδώ, μερικούς ορισμούς:

«*Λαϊκή*» Αρχιτεκτονική είναι η οικοδομική τέχνη, που γεννιέται, άμεσα, από τις ανάγκες ενός λαού, χωρίς τη μεσολάβηση ειδικού επιστήμονα, με συνειδητά καλλιτεχνικές προθέσεις ²²⁵.

«*Ανώνυμη*» Αρχιτεκτονική είναι η αρχιτεκτονική, που δεν σχεδιάστηκε από αρχιτέκτονες ²²⁶.

«*Popular*» είναι το δημοφιλές, αυτό που ανήκει και δημιουργείται από τους κοινούς ανθρώπους, σε διάκριση από τη μερίδα των εκλεκτών ²²⁷.

«*Folk*» είναι το λαϊκό, αυτό που χαρακτηρίζει τις μάζες των ατόμων, που ανήκουν στην κατώτερη κουλτούρα, οπότε κάτι που δημιουργείται ή έχει πλατιά διάδοση στους κοινούς ανθρώπους ²²⁸.

«*Παράδοση*» είναι το σύνολο των πνευματικών και υλικών επιτευγμάτων, που κάθε γενιά κληρονομεί στην επόμενη, αφού προσθέσει τη δική της συγκομιδή, σ' ότι εκείνη κληρονόμησε από την προηγούμενη ²²⁹.

«*Παραδοσιακή*» Αρχιτεκτονική είναι αυτή που εφαρμόζει ένα πρότυπο, καρπό συνεργασίας πολλών ανθρώπων, στη διάρκεια πολλών γενεών, όπως και της συνεργασίας, ανάμεσα στους κατασκευαστές και χρήστες των κτισμάτων ²³⁰.

Μετά τη διευκρίνιση των εννοιών αυτών, μπορεί κάποιος να συμπεράνει, πως «παραδοσιακή» θα μπορούσε να είναι και μέρος της σημερινής αρχιτεκτονικής, εφ' όσον διασώζει τις διαστάσεις της συνέχειας και της συνεργασίας. Είναι σαφές, πως οι διαστάσεις αυτές αναφέρονται όχι, βεβαίως, στη μορφή της, αλλά στη διαδικασία παραγωγής της. Εξ άλλου «α-νώνυμη» θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί, για παράδειγμα, η αρχιτεκτονική των αυθαιρέτων πρώτης κατοικίας, ενώ εκφράζεται η άποψη, πως, σήμερα,

²²⁴ Μ. ΝΟΜΙΚΟΣ, ό.π., σ. 54.

²²⁵ Μ. ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ κ.ά., ό.π., σ. 61.

²²⁶ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 6.

²²⁷ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 18.

²²⁸ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 18.

²²⁹ ελεύθερη απόδοση από Μ. ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ κ.ά., ό.π., σ. 13.

²³⁰ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 22.

«λαϊκή» ή «δημοφιλής» αρχιτεκτονική θα μπορούσε να είναι η «μαζική»²³¹ αρχιτεκτονική των διαμερισμάτων των πολυκατοικιών. Αλήθεια, τι είναι αυτό, που οριοθετεί την «παραδοσιακή» αρχιτεκτονική από όλες αυτές τις σημερινές εκφάνσεις της οικοδομικής δραστηριότητας, νόμιμης ή μη, που «διεκδικούν» την διάσταση της συνέχειας, αφού «η παράδοση εξυπακούει τη συνέχεια»²³².

Κατ' αρχήν, οι διαδικασίες παραγωγής της «παραδοσιακής» αρχιτεκτονικής δεν μπορούν να ισχύσουν σήμερα. Καθώς έχουμε μεταβεί από τη συμβιωτική στην εκμεταλλευτική μορφή κοινωνίας²³³, με ότι αυτό συνεπάγεται, στη σχέση μας με το περιβάλλον, ενώ η εμπορευματοποίηση της κατοικίας²³⁴ έχει μετατρέψει την αξία χρήσης της σε ανταλλακτική αξία, έχουν εκλείψει οι κοινωνικο-οικονομικές προϋποθέσεις, που η παραδοσιακή κοινωνία διέθετε²³⁵. Έτσι η συλλογική παραδοχή του προτύπου, που εξασφαλιζόταν μέσα από τον άτυπο κοινωνικό έλεγχο της κοινοτικής οργάνωσης του οικισμού, δεν μπορεί να λειτουργήσει πια, δεδομένων και των ισχυρών οικονομικών πιέσεων, που αναπτύσσονται στο κύκλωμα αξία γης - κόστος κατασκευής - εμπορευματική αξία κατοικίας. Η «προσωπική ιδιοτέλεια ή ιδιοτροπία»²³⁶, που δεν νοιάζεται να εξασφαλίσει λύσεις για όλους κι αποδεκτές απ' όλους, που δεν ενδιαφέρεται για το «κοινό και το κύριο»²³⁷ και που επιδιώκει την «πρωτοτυπία σαν αυταξία»²³⁸, εκφράζουν την κυρίαρχη, σήμερα, κουλτούρα του ανταγωνισμού.

Σε περιοχές αυθαιρέτων και κυρίως σε προσφυγικούς οικισμούς, που είναι, αναμφισβήτητα, μια μορφή κατοικίας «εκ των κάτω»²³⁹, περιμένει να εντοπίσει κανείς την εκδήλωση μιας «ανώνυμης» αρχιτεκτονικής. Ο Δ. Πικιώνης αναφερόταν στην επιβίωση στοιχείων «του αρχαίου ιωνικού πνεύματος» αφού με την «συμμετοχή του λαϊκού τεχνίτη στην ανοικοδό-

²³¹ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ό.π., σ. 11.

²³² Δ. ΠΙΚΙΩΝΗΣ, «Σπουδαστικός Κόσμος» (1955), *Κείμενα*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1987, σ. 122.

²³³ Θ. ΤΕΡΚΕΝΛΗ, ό.π., σ. 41.

²³⁴ Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, «Η Σύγχρονη Πολεοδομική Νομοθεσία σαν Αποτέλεσμα της Θέσεως της Κατοικίας στην Παραγωγική Διαδικασία», *Αρχιτεκτονικά Θέματα* τ.12 (1978), σσ. 144-150.

²³⁵ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σσ. 22-23.

²³⁶ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ό.π., σ. 224.

²³⁷ Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ, στο Α. Κωνσταντινίδης, ό.π., σ. 224.

²³⁸ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 24.

²³⁹ Α. ΡΑΡΟΡΤ, ό.π., σ. 24.

μηση» το σχέδιο «μετασχηματιζόταν, μ' ένα τρόπο τόσο ζωντανό, από τις έμφυτες πλαστικές και χρωματικές αρετές του Μικρασιάτη...»²⁴⁰, ενώ και ο Α. Κωνσταντινίδης ανακάλυπτε σ' αυτούς στοιχεία μιας μακραίωνης παράδοσης, που διασώζει τον τύπο του αρχαίου μεγάρου της Τίρυνθας, της Πύλου και κατ' επέκταση της Φαιστού και της Κνωσού²⁴¹. Χτισμένοι από «*Ιωνες στην ευαισθησία, με πηγαία καλλιτεχνική σωφροσύνη... για να κατασκευάζουνε αυτό που πραγματικά τους χρειαζότανε*»²⁴², ακολουθούσαν ένα παραδοσιακό πρότυπο «*στον ίδιο τύπο: ένα κλειστό δωμάτιο, μ' ένα υπόστεγο μπροστά του και σε συνέχεια μ' αυτό το υπόστεγο χτίζανε μια αυλή...*»²⁴³.

Εικ. 94 Βαρούσι, Τρίκαλα.

Όσον αφορά την αρχιτεκτονική των αυθαιρέτων, ο Δ. Εμμανουήλ υποστήριζε, πως εκεί «*το σπίτι υλοποιούσε λειτουργικότητα και όχι εμπορευματικότητα*»²⁴⁴, όμως μεταγενέστερες μελέτες, σε συνοικισμούς αυθαιρέ-

²⁴⁰ Δ. ΠΙΚΙΩΝΗΣ, «Η Ανοικοδόμηση και Το Πνεύμα της Παράδοσης» (1946), *Κείμενα*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1987, σ. 166.

²⁴¹ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Αρχιτεκτονική και Παράδοση. Με Αναφορά στο Πρόγραμμα του ΕΟΤ για τους Παραδοσιακούς Οικισμούς» (1977), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 313.

²⁴² Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Δοχεία Ζωής ή το Πρόβλημα για μίαν Αληθινή Ελληνική Αρχιτεκτονική» (1972), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 243.

²⁴³ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Αρχιτεκτονική και Παράδοση. Με Αναφορά στο Πρόγραμμα του ΕΟΤ για τους Παραδοσιακούς Οικισμούς» (1977), *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, Άγρας, 1987, σ. 313.

²⁴⁴ Δ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ, στο Δ. Φιλιππίδης, «Εισαγωγή», στο Α. Ραποροτ, *Ανώσυμη Αρχιτεκτονική και Πολιτιστικοί Παράγοντες*, Αθήνα, Εκδ. Αρχιτεκτονικών Θεμάτων, 1976, σ. 12.

των ²⁴⁵, έχουν δείξει, πως οι οικονομικές πιέσεις υφίστανται κι εκεί, παραχάσσοντας την διαδικασία παραγωγής «λαϊκής» κατοικίας. Τέλος, η μαζική κατοικία των πολυκατοικιών, όπως και άλλες μορφές κτισμάτων, στην Ελλάδα και αλλού, όπου θα περίμενε να αναζητήσει κανείς στοιχεία «λαϊκής» κατοικίας, έχουν κατασκευαστεί *«για το λαϊκό γούστο, όχι από αυτό»* ²⁴⁶.

Συμπερασματικά, σήμερα, δεν μπορούμε να μιλάμε, πια, για παραγωγή «παραδοσιακής» ή «ανώνυμης» αρχιτεκτονικής. Κι αν, ακόμη, κάποιος επέλεγε, να εφαρμόσει το παραδοσιακό πρότυπο κατοικίας, ως προς την μορφή, αυτό δεν θα συνιστούσε παραδοσιακή αρχιτεκτονική, από τη στιγμή, που δεν ισχύει η διαδικασία, που την παρήγαγε. Αυτό που μπορεί κανείς να αναζητήσει στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική δεν είναι η μορφή, αλλά το πνεύμα της παράδοσης. Κατά την διατύπωση του Paul Valery : *«...η αληθινή παράδοση, στα μεγάλα έργα, δεν είναι να ξανακάνει κανείς εκείνο, που οι άλλοι έχουν κάνει, αλλά να ξαναβρεί το πνεύμα, που δημιούργησε αυτά τα έργα και που θα έφτιαχνε εντελώς άλλα, σε άλλους καιρούς...»* και κατά τον Πικώνη: θα είμαστε πιο κοντά στο πνεύμα της παράδοσης *«... αν αντί να γυρεύουμε τα γνωρίσματα, προσπαθούμε ν' ανεύρουμε την θεμελιακή αρχή, που τα γνωρίσματα αυτά θα ήσαν τα παράγωγά της...»* ²⁴⁷.

Εικ. 95 Κτίριο γραφείων και καταστημάτων, Ούντινε Ιταλία, 1966, αρχιτ. Τζίνο Βάλλε.

²⁴⁵ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ, ΜΠΕΛΕΖΙΝΗ, ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗ, ΤΣΑΛΗ, «Πέραμα», *Διπλωματική Εργασία στην Έδρα Πολεοδομίας ΕΜΠ* 1975, στο Δ. Φιλιππίδης, «Εισαγωγή», στο Α. Ραροपोर्ट *Ανώνυμη Αρχιτεκτονική και Πολιτιστικοί Παράγοντες*, Αθήνα, Εκδ. Αρχιτεκτονικών Θεμάτων, 1976, σ. 12.

²⁴⁶ Α. ΡΑΡΟΡΠΟΡΤ, ό.π., σ. 24.

²⁴⁷ Δ. ΠΙΚΙΩΝΗΣ, ό.π., σσ. 155-288.

Η διεθνής εμπειρία, από την ένταξη νέας αρχιτεκτονικής, σε Ιστορικά Κέντρα πόλεων, έχει να επιδείξει σημαντικά, κάποτε αμφιλεγόμενα παραδείγματα. Αρκετά επιτυχημένες είναι οι απόπειρες χρησιμοποίησης νέων υλικών και σύγχρονου αρχιτεκτονικού λεξιλογίου, αλλά με σεβασμό στην κλίμακα του δομημένου περιβάλλοντος.

Εικ. 96 Κτίριο γραφείων και κατοικιών, Άμστερνταμ, 1971, αρχιτ. Άμπελ Κάχεν.

Το συνήθως προβαλλόμενο επιχειρήμα -υπέρ των γυάλινων σύγχρονων κτιρίων- πως εντάσσονται αρμονικά με την «απουσία» τους, καθρεφτίζοντας τα κτίρια του Ιστορικού Κέντρου, δεν είναι πάντοτε πειστικό. Εξ άλλου, συχνά, η νέα αρχιτεκτονική διεκδικούσε τον χώρο της, στην πόλη με όρους ρήξης με το παρελθόν.

Εικ. 97 Κτίριο τράπεζας, Στουτγάρδη, 1971.

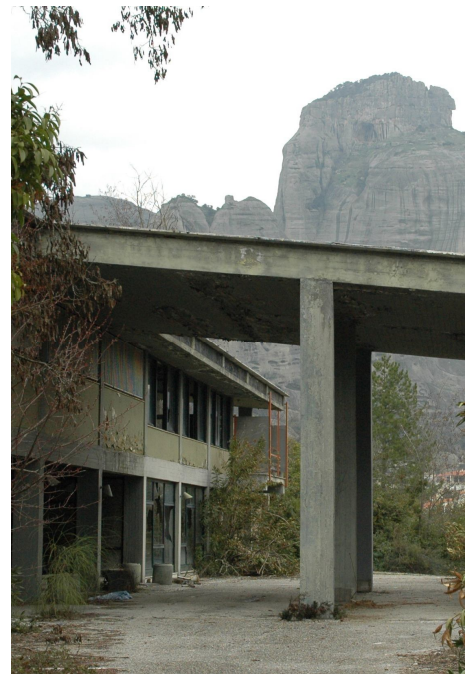

Εικ. 98 Πύργος του Άιφελ, Παρίσι, 1889.

Η ελληνική νομοθεσία έχει θεσπίσει ένα πλαίσιο περιορισμών και ελέγχου ²⁴⁸, για την αρχιτεκτονική δημιουργία σε Ιστορικά Οικιστικά Σύνο-λα. Αυτό συγκροτούν οι Ειδικοί Οικοδομικοί Κανονισμοί και οι Επιτροπές Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΠΑΕ). Καθώς οι πρώτοι κιν-δυνεύουν να εκπέσουν σε απλοϊκές συνταγές, που εικονογραφούν κάποια “παραδοσιακίζοντα” κτίρια, με δεδομένες μορφές και υλικά -τα οποία, ό-μως, αναμειγνυόμενα με τα αυθεντικά διατηρημένα, νοθεύουν την εικόνα του συνόλου- εγείρεται, σε θεωρητικό επίπεδο, η άποψη ²⁴⁹ να θεσπίζεται, για την νέα αρχιτεκτονική, μόνον ένα γενικό πλαίσιο αρχών (π.χ. σεβα-σμού της κλίμακας, της σχέσης πλήρων και κενών, αποφυγής ανταγωνι-στικών μορφών, κ.ά.), με παράλληλη αναβάθμιση του ρόλου των ΕΠΑΕ, ώστε να παράγεται μια εναρμονισμένη με το περιβάλλον της αρχιτεκτονική -αλλά που “να φέρει τη σφραγίδα της εποχής μας” ²⁵⁰. Που να μη αντα-γωνίζεται, παρά να σέβεται την οικιστική δομή και την πολεοδομική φυσιο-γνωμία του συνόλου, αλλά να μην αντιγράφει παθητικά τα αυθεντικά τε-κμήρια της αρχιτεκτονικής του παρελθόντος.

*Εικ. 99 Δημήτρης Πικιώνης,
Κατοικία στο Μαρούσι, 1953.*

*Εικ. 100 Άρης Κωνσταντινίδης,
Ξενία Καλαμπάκας, 1960.*

²⁴⁸ Μ. ΝΟΜΙΚΟΣ, ό.π., σ. 54.

²⁴⁹ Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ «9+1 σενάρια αρχιτεκτονικής φαντασίας», *Πρακτικά Θ' Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου - Προσυνεδριακής Διημερίδας Λάρισας*, Λάρισα/Βόλος, ΤΕΕ Τμ. Κ.Δ. Θεσσαλίας και Τμ. Μαγνησίας, 12-13/3/1988, σ.σ. 16-22 και συζήτηση, σ. 66.

²⁵⁰ Χάρτης της Βενετίας, στο Ντ. Κόνσολα, ό.π., σ. 218.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ.

Η κατά την άποψή μας πληρέστερη μέθοδος ²⁵¹, αλλά και άλλες ανάλογες, που προτείνονται ²⁵² για τη μελέτη ανάπλασης και αναβίωσης ιστορικών οικιστικών συνόλων, προβλέπουν αναλυτικό και συνθετικό στάδιο. Το πρώτο (αναλυτικό) έχει ως αντικείμενο και σκοπό την αναγνώριση και καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης και της ακριβούς εικόνας και φυσιογνωμίας του οικισμού. Επιδιώκεται επίσης η διάγνωση των βασικών προβλημάτων και δυσλειτουργιών, αλλά και ο εντοπισμός των διαφαινομένων δυνατοτήτων και ευκαιριών. Στο δεύτερο (συνθετικό) στάδιο περιλαμβάνονται οι προτάσεις ανάπλασης του ιστορικού οικιστικού συνόλου, μέσω: της ανάδειξης στοιχείων της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού κοινόχρηστων χώρων και τυπικών κτισμάτων, των πολεοδομικών ρυθμίσεων και της θέσπισης όρων και περιορισμών για την ένταξη νέας αρχιτεκτονικής.

4.1 ΑΝΑΛΥΣΗ - ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.

Το αναλυτικό στάδιο της μελέτης ανάπλασης και αναβίωσης ιστορικού οικιστικού συνόλου αποσκοπεί στην αναγνώριση καταγραφή και αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης του οικισμού. Η προσέγγιση γίνεται σε τέσσερα διαφορετικά επίπεδα (κλίμακες μελέτης):

- σχέσεις του οικισμού με τον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο, κοινωνικά - δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά (χωροταξική κλίμακα),
- γενικά πολεοδομικά χαρακτηριστικά του οικισμού – ιστορική ανάλυση (κλίμακα Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου),
- τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του οικιστικού συνόλου (κλίμακα Πολεοδομικής Μελέτης) και
- τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτισμάτων – φυσική κατάσταση (Αρχιτεκτονική κλίμακα).

²⁵¹ Ομάδα εργασίας του ΤΕΕ Τμ. Κεντρ. Μακεδονίας αποτελούμενη από Ν. Καλογήρου, Μ. Νομικό, Γ. Παλάσκα και Ν. Παπαμίχο (1989) στο Μ. ΝΟΜΙΚΟΣ, ό.π. σ. 7 και εξής.

²⁵² Ζ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ, ό.π.

4.1.1 Σχέσεις του οικισμού με τον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.

Εξετάζονται οι σχέσεις του οικισμού με το φυσικό και ανθρωπογενές ευρύτερο περιβάλλον. Αναγνωρίζονται τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής και καταγράφονται τα φυσικά γεωγραφικά δεδομένα (ανάγλυφο εδάφους, όρη, πεδιάδες, ποτάμια, λίμνες), αλλά και το σύστημα οικισμών της ευρύτερης περιοχής, κατά μέγεθος και διοικητική ιεραρχία (δήμου, επαρχίας, νομού). Εξετάζεται η θέση του οικισμού στην ιεραρχία του συστήματος οικισμών και τα όρια της περιοχής επιρροής του (διοικητικής, οικονομικής ή άλλης). Τέλος καταγράφονται οι κυριότερες οδικές συνδέσεις. Για την καταγραφή των δεδομένων αυτών χρησιμοποιούνται, ως υπόβαθρα, χάρτες της ευρύτερης περιοχής.

4.1.2 Κοινωνικά - δημογραφικά - οικονομικά χαρακτηριστικά του οικισμού (Χωροταξική κλίμακα).

Αποτυπώνονται τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού, καθώς και οι παραγωγικές και επαγγελματικές δραστηριότητές του, αξιοποιώντας στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος, της Γενικής Γραμματείας της αντίστοιχης Περιφέρειας, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, του οικείου Δήμου ή Κοινότητας, καθώς και δημοσιευμένες εργασίες του Τεχνικού Επιμελητηρίου, μελέτες Αναπτυξιακών Εταιρειών και ιδιωτών, ή έρευνες Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων για την περιοχή. Όταν αυτά δεν αρκούν, απαιτείται έρευνα πεδίου με συλλογή πρωτογενούς υλικού, μέσω ερωτηματολογίων, που απευθύνονται στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις της περιοχής και αποσκοπούν στην καταγραφή του πραγματικού πληθυσμού κατά φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, επίπεδο εκπαίδευσης και παραγωγική δραστηριότητα, καθώς και των στοιχείων των επιχειρήσεων και των απασχολούμενων κατά κατηγορία απασχόλησης και της ανεργίας.

4.1.3 Γενικά πολεοδομικά χαρακτηριστικά του οικισμού - Ιστορική ανάλυση (κλίμακα Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου).

Αποτυπώνονται οι χρήσεις γης της περιοχής μελέτης και της ευρύτερης περιοχής ενώ επιχειρείται η οριοθέτηση του ιστορικού οικιστικού συ-

νόλου και καταγράφονται τα στοιχεία που αφορούν την κυκλοφορία (αυτοκινήτων και πεζών). Σ' αυτή τη διαδικασία διαφαίνονται τυχόν προβλήματα και δυσλειτουργίες που οφείλονται κυρίως στην ασυμβατότητα του σημερινού τρόπου ζωής με το ιστορικό οικιστικό κέλυφος. Επίσης επισημαίνονται τυχόν οχλούσες χρήσεις γης, που πρέπει να απομακρυνθούν, τυχόν διαμπερής κυκλοφορία που διαλύει την ενότητα και νοθεύει τον ιστορικό χαρακτήρα του οικιστικού συνόλου και πρέπει να μετακινηθεί περιφερειακά, ενώ προκύπτουν δυνατότητες τυχόν πεζοδρομήσεων. Μέσα από την ιστορική ανάλυση της περιοχής μελέτης (αξιοποιώντας ιστορικές πηγές και προφορικές μαρτυρίες), μπορούν να επισημανθούν στοιχεία πολιτισμικής έκφρασης διαφορετικών θρησκευτικών ή φυλετικών ομάδων, που κατοίκησαν τον οικισμό, ενώ ενδιαφέρον είναι να ερευνηθεί η διαχρονική εξέλιξη των χρήσεων γης και της κυκλοφορίας, σε διάφορες ιστορικές περιόδους ακμής και παρακμής του οικισμού και συγκριτικά με το σήμερα. Κατά την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης, εδώ, χρήσιμα είναι και ποιοτικά στοιχεία ανάλυσης, πέραν των ποσοτικών (π.χ. σκοπός και συχνότητα προσέλευσης επισκέπτη στην περιοχή, βαθμός όχλησης συγκεκριμένης χρήσης ή δραστηριότητας κλπ), που μπορούν να προκύψουν μέσα από ερωτηματολόγια προς κατοίκους και επισκέπτες του οικιστικού συνόλου.

4.1.4 Τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του οικιστικού συνόλου (κλίμακα Πολεοδομικής Μελέτης).

Σκοπός της ανάλυσης του οικισμού σ' αυτή την κλίμακα (Πολεοδομικής Μελέτης) είναι η αναγνώρισή του ως οικιστικής ενότητας με ενιαία χαρακτηριστικά, τυπολογικά και μορφολογικά. Αρχικά καταγράφονται τα στοιχεία και τα συστήματα που συγκροτούν το οικιστικό σύνολο (οδικό σύστημα, σύστημα οικοπέδων, σύστημα κτισμένων χώρων, οικοδομικών νησίδων, ελεύθερων χώρων, μνημείων και διακεκριμένων κτιρίων), αλλά και οι σχέσεις μεταξύ των συστημάτων (κτισμάτων – ελεύθερων χώρων, κτισμάτων, κτισμάτων – μνημείων κλπ), όπου αποτυπώνεται η μορφή των οικοδομικών νησίδων, η διάρθρωση των δημόσιων και ιδιωτικών ελεύθε-

ρων χώρων, η γεωγραφία των μνημείων, η ανάπτυξη του κυκλοφοριακού δικτύου. Αναλυτικά:

α) Οδικό σύστημα. Η χάραξη και τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά των δρόμων, τα πλάτη και οι κλίσεις τους, το υλικό κατασκευής τους, το είδος κυκλοφορίας, ο τύπος και η πυκνότητα δενδροφύτευσής τους, αποτελούν το πλέον χαρακτηριστικό στοιχείο του πολεοδομικού ιστού του οικισμού. Ανάλογα αν η διάταξη είναι γραμμική, σε δίκτυο ή σε κάρναβο, με ιεραρχημένα ή όχι δομή (κύριοι και δευτερεύοντες, με χαράξεις που εξασφαλίζουν συνεχή ροή ή προτάσσουν το κριτήριο της ασφάλειας και γι αυτό ή είναι αδιέξοδοι, ή καταλήγουν στο ίδιο σημείο (*cul de sac*)). Έτσι στη γραμμική διάταξη συναντάμε περιορισμένες επιλογές, καθώς μόνο ένας δρόμος οδηγεί από ένα σημείο σε ένα άλλο, στο δίκτυο δημόσιοι και ημιδημόσιοι χώροι, ιεραρχημένοι, διαμορφώνουν τη μορφή ενός δένδρου, ενώ στη διάταξη σε κάρναβο παρατηρούμε την υπαγωγή σε αυστηρή γεωμετρία.

β) Σύστημα οικοπέδων. Η γεωμετρία, το μέγεθος και η διάταξη των οικοπέδων χαρακτηρίζουν επίσης τον αστικό ιστό. Ο τρόπος και η μορφή ιδιοποίησης του εδάφους είναι αποτέλεσμα τόσο ειδικών τοπικών συνθηκών, όσο και γενικότερων μεταβολών στο θεσμό της ιδιοκτησίας, αλλά καθρεφτίζουν και τον χαρακτήρα του οικισμού. Έτσι στενομέτωπα οικόπεδα, προϊόντα διαδοχικών κατατμήσεων ή και αναγκαστικών τακτοποιήσεων, συναντάμε σε οικισμούς με αστικά χαρακτηριστικά, ενώ στους οικισμούς με αγροτικό χαρακτήρα τα οικόπεδα είναι μεγαλύτερα και ακανόνιστα.

γ) Σύστημα των κτισμένων χώρων. Η διάταξη του οικοδομικού όγκου, ο τρόπος που αναπτύσσεται η κτιριακή μάζα ενδιαφέρει ως συνολική εικόνα και όχι ως επί μέρους κτίσματα. Έτσι παρατηρείται πανταχόθεν ελεύθερη (σημειακή) δόμηση, γραμμική δόμηση ή συνεχής προς πολλές διευθύνσεις. Λόγοι αμυντικοί, κοινωνικοί (θέση της γυναίκας), οικονομικοί (ιδιοκτησιακό καθεστώς) ή ιστορικοί (καθώς, έστω κι αν εξέλειπαν οι παραπάνω λόγοι, διατηρούνται οι αρχικές μορφές με το να ανακατασκευάζονται ή συντηρούνται κτίσματα του παρελθόντος), αποτελούν τις κύριες γενεσιουργές αιτίες.

δ) Σύστημα οικοδομικών νησίδων. Η κανονικότητα ή μη του σχήματος, η σχέση μήκους και πλάτους (επιμήκεις ή τετραγωνικές) των οικοδομικών νησίδων, το μέγεθός τους (πυκνότητα οδικού δικτύου) χαρακτηρίζουν την εικόνα του πολεοδομικού ιστού του οικισμού.

ε) Σύστημα ελεύθερων χώρων. Η μορφή των δημόσιων ελεύθερων χώρων, που αποτελούν διευρύνσεις και διαπλατύνσεις του οδικού συστήματος (πλατείες, ανοίγματα, περάσματα), όσο και των ιδιωτικών αδόμητων χώρων και κυρίως η σχέση τους με το σύστημα των κτισμένων χώρων, αποτελούν κύριο φυσιογνωμικό χαρακτηριστικό του οικισμού. Ο σαφής ή όχι, φυσικός ή συμβατικός διαχωρισμός ανάμεσα στο δημόσιο και ιδιωτικό, αποτυπώνει κοινωνικές, ιστορικές και πολιτισμικές διαφορές (π.χ. ανάμεσα στους οικισμούς της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας) και απαιτεί σεβασμό και διατήρηση, ακόμη και σήμερα, που δεν υπάρχουν πια οι παραπάνω διαφορές.

στ) Σύστημα μνημείων και διακεκριμένων κτισμάτων. Διακεκριμένα κτίσματα είναι τα μοναδικά κτίρια που διακρίνονται ως χρήση (πλην κοινής κατοικίας, εμπορίου ή μεταποίησης) και τυπολογία: πύργοι, εκκλησίες, αρχοντικά, τζαμιά, συναγωγές, χάνια, διοικητικά, στρατιωτικά και εκπαιδευτικά κτίρια. Εξετάζεται η σχέση των μνημείων με τον πολεοδομικό ιστό (έγκλειση-ενσωμάτωση, απλή σύνδεση-επαφή ή απομόνωση), καθώς αυτή επηρεάζει τον τρόπο προσέγγισης και αντίληψής τους και πρέπει να διατηρηθεί επίσης (διατήρηση κλίμακας άμεσου περιβάλλοντος).

4.1.5 Τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτισμάτων - φυσική κατάσταση (Αρχιτεκτονική κλίμακα).

Αποτυπώνονται σε διαφορετικούς χάρτες – υπόβαθρα (1:1000): τα ύψη των κτισμάτων (αριθμός ορόφων), καθώς και το είδος της στέγασης (στέγη ή πλάκα), η κατάσταση διατήρησης, ο βαθμός αλλοίωσης, η χρονολόγησή τους, η αρχιτεκτονική μορφολογία (κατά κατηγορία αρχιτεκτονικών μορφών σύμφωνα με σχετική εργασία που πρέπει να έχει προηγηθεί). Επίσης αποτυπώνονται οι βασικοί τύποι, με κατόψεις (1:200) διαγραμματικής μορφής και οι τρόποι άρθρωσης του τύπου στον πολεοδομικό ιστό,

καθώς και οι αντίστοιχες τομές και όψεις με τα μορφολογικά τους χαρακτηριστικά. Σ' αυτή τη φάση απαιτείται και φωτογραφική αποτύπωση, με λεπτομερή τεκμηρίωση και καταγραφή των μορφολογικών χαρακτηριστικών και των τυχόν καλλιτεχνικών λεπτομερειών των κτισμάτων.

4.2 ΣΥΝΘΕΣΗ - ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ.

Το συνθετικό στάδιο της μελέτης ανάπλασης – αναβίωσης ιστορικού οικιστικού συνόλου περιλαμβάνει την τελική πρόταση. Η ανάλυση, που προηγήθηκε, με την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης, τους χάρτες και τα κείμενα, αποτελούν το αναγκαίο υπόβαθρο για τη διατύπωση της συνθετικής πρότασης.

4.2.1 Αξιολόγηση και βαθμός προστασίας κτισμάτων.

Η αξιολόγηση των κτισμάτων και η κλιμάκωση των προτεινόμενων βαθμών προστασίας είναι συνάρτηση πολλών κριτηρίων, όπως της μνημειακής αξίας, των μορφολογικών και καλλιτεχνικών χαρακτηριστικών, του βαθμού διατήρησης της δομής, καθώς και της σπανιότητας του κτιριακού τύπου. Τα πολεοδομικά κριτήρια αφορούν την ένταξη των κτισμάτων στον πολεοδομικό ιστό, τη συμμετοχή σε χαρακτηριστικό πολεοδομικό μέτωπο, τη γειτνίαση με σημαντικά μνημεία. Έτσι: για τα κλασικά και βυζαντινά μνημεία προβλέπεται απόλυτη αρχαιολογική προστασία, για τα νεώτερα κτίσματα α' βαθμού προστασίας προτείνεται διατήρηση και αποκατάσταση της βασικής δομής και μορφής, για τα β' βαθμού προστασίας επιτρέπονται επεμβάσεις εσωτερικής διαρρύθμισης και για τα γ' βαθμού προστασίας ή κτίρια συνοδείας, επιτρέπονται μεγαλύτερες επεμβάσεις με περισσότερη ελευθερία στη σύνθεση, με υποχρεωτική όμως τη διατήρηση των βασικών τυπολογικών και μορφολογικών γνωρισμάτων του κελύφους.

4.2.2 Ρυμοτομικό Σχέδιο.

Αποτελεί τον βασικό θεσμικό χάρτη, που καθορίζει τους οικοδομήσιμους, τους διατηρούμενους, τους κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους,

καθώς και τους όρους και περιορισμούς δόμησης. Περιλαμβάνει: καθορισμό ή αναπροσαρμογή περιγραμμάτων οικοδομήσιμων, κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων (ρυμοτομικές γραμμές), καθορισμό και αναπροσαρμογή οικοδομικών γραμμών, καθορισμό περιγραμμάτων ακάλυπτων χώρων, ενδεχόμενη ενοποίησή τους, παραχώρησή τους σε κοινή χρήση ή και σύνδεσή τους με τους κοινόχρηστους χώρους του οικισμού, καθορισμό της περιοχής των ειδικών όρων δόμησης, των γηπέδων που δεσμεύονται για κοινωφελείς λειτουργίες, επισήμανση των διατηρητέων κτισμάτων με αναγραφή του αντίστοιχου βαθμού προστασίας.

4.2.3 Ειδικός Πολεοδομικός Κανονισμός.

Περιλαμβάνει τους όρους και περιορισμούς δόμησης για τις νέες κατασκευές, μέσα στα όρια του ιστορικού οικιστικού συνόλου και περιλαμβάνει: τα ελάχιστα όρια αρτιότητας με τις παρεκκλίσεις τους, τα χαρακτηριστικά του οικιστικού συστήματος (ή κατά ΓΟΚ), διαφοροποιήσεις υψών, ποσοστών κάλυψης, συντελεστών δόμησης, ειδικές διατάξεις για τα διατηρητέα κτίσματα, ειδικούς περιορισμούς στη σύνθεση και διάταξη των κτιρίων, την κλιμάκωση των όγκων, τις λειτουργικές προεξοχές, τους ημιυπαίθριους χώρους και εξώστες, τη μορφή και μέγεθος των ανοιγμάτων, την αναλογία πλήρων και κενών, υποδείξεις για χρήση υλικών και χρωμάτων, καθώς και τις αρμοδιότητες της ΕΠΑΕ.

4.2.4 Αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις.

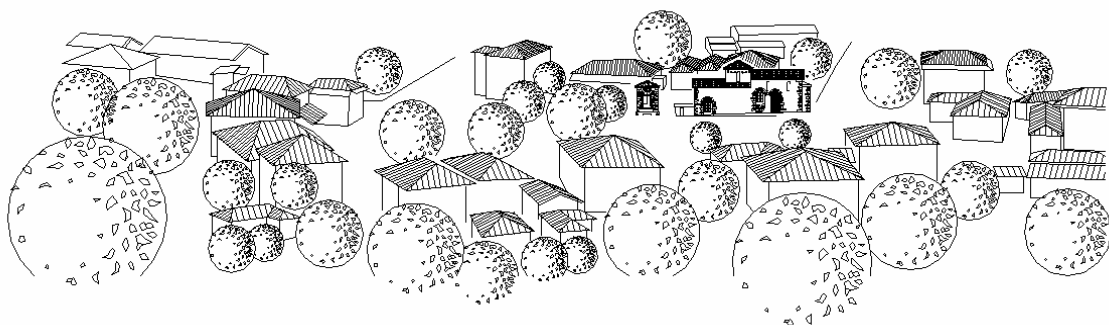
Μια ολοκληρωμένη επέμβαση στο ιστορικό οικιστικό σύνολο, δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνει επίσης και αρχιτεκτονικό σχεδιασμό για τη διαμόρφωση των υπαίθριων χώρων, δημόσιων και ιδιωτικών αδόμητων, με στόχο την αναβάθμισή τους, με πεζοδρομήσεις, πλακοστρώσεις, φυτεύσεις, εξοπλισμό καθιστικών, στεγάστρων και φωτισμού. Απώτερος στόχος η διακριτική ανάδειξη και προβολή του οικιστικού συνόλου και των αρχιτεκτονικών μνημείων. Η όλη διαμόρφωση δεν πρέπει να αναιρεί την κλιμάκωση των χώρων σε δημόσιους, ημιδημόσιους και ιδιωτικούς, ενώ πρέπει

να σέβεται τα γενικά γεωμετρικά χαρακτηριστικά του οικιστικού συνόλου και του γενικότερου ύφους του. Επίσης οι αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις αφορούν τα διατηρούμενα κτίσματα. Έτσι συντάσσονται υποδειγματικές μελέτες επέμβασης σε χαρακτηριστικά κτίσματα και σύνολα. Ιδιαίτερα η αποκατάσταση των κελυφών των κτισμάτων, των στεγών και των όψεων σε χαρακτηριστικά πολεοδομικά μέτωπα, αλλά και μεμονωμένα κτίσματα σε στρατηγικές θέσεις του οικιστικού συνόλου συμβάλλει στη βελτίωση της συνολικής εικόνας του οικισμού.

4.2.5 Ένταξη νέας αρχιτεκτονικής.

Η θέσπιση ειδικών οικοδομικών κανονισμών, που προβλέπουν ειδικούς όρους δόμησης και συγκεκριμένες υποδείξεις για την κλιμάκωση των όγκων, το ποσοστό των ημιυπαιθρίων, και το μήκος των εξωστών, τη χρήση υλικών και χρωμάτων, θεωρείται, συχνά από τους αρχιτέκτονες, ως υπερβολική δέσμευση της αρχιτεκτονικής έκφρασης, ενώ οδηγεί σε κτίρια με αναντιστοιχία μορφής και περιεχομένου. Η αναβάθμιση του ρόλου της ΕΠΑΕ, που θα ελέγχει την εφαρμογή ενός πιο ελαστικού πλαισίου γενικών προδιαγραφών και περιορισμών –που θα σχετίζονται όχι τόσο με τη μορφολογία των κτισμάτων, αλλά με τα τοπολογικά και γεωμετρικά χαρακτηριστικά του πολεοδομικού ιστού και κυρίως με ζητήματα κλίμακας και ύφους και τις αναλογίες πλήρων και κενών- αποτελεί μια βελτιωμένη πρόταση για τη νέα δόμηση σε ιστορικά οικιστικά σύνολα.

Για την πληρέστερη κατανόηση της μεθόδου για τη μελέτη ανάπλασης και αναβίωσης ιστορικών οικιστικών συνόλων, ακολουθεί ως εφαρμογή η “Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου Δολίχης”.

5. ΕΦΑΡΜΟΓΗ: ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ.

5.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

Η μελέτη:
 “Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου Δολίχης”,
 εκπονήθηκε, κατά το χρονικό διάστημα
 Φεβρουάριος – Ιούλιος 2005,
 για το Δήμο Λιβαδίου, του Νομού Λάρισας,
 από τη μελετητική ομάδα:
 Σαμαράς Ν. αρχιτέκτων μηχανικός,
 Βογιατζής Μ. πολιτικός μηχανικός,
 Κάσσιος Β. ηλεκτρολόγος μηχανικός.

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ – ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ.

Ο οικισμός της Δολίχης.

Η Δολίχη βρίσκεται κοντά στους πρόποδες του Ολύμπου. Η ιστορία της ξεκινά από την αρχαιότητα, όταν μαζί με το Πύθιο και την Άζωρο, βόρεια της Θεσσαλίας, δυτικά του Ολύμπου αποτελούσαν την Περραιβική Τρίπολη και οι κάτοικοι μεταξύ τους αποκαλούνταν Τριπολίται. Σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Αρβανιτόπουλο, ο σύνδεσμος αυτός των τριών Πόλεων θα πρέπει να θεωρηθεί ως η αρχαιότερη αμφικτιονία στον Ελλαδικό χώρο. Ήταν το βασικότερο και το στρατηγικότερο σημείο του Περραιβικού χώρου. Από το χώρο της διέρχονται τα μεγάλα περάσματα από τη Μακεδονία προς τη Θεσσαλία που είναι τα Βολούστανα ή Στενά Σαρανταπόρου ή Κελίτ Δερβέν, το στενό του Αγίου Δημητρίου, το στενό της Πέτρας Ολύμπου και το Στενό Λεπτοκαρυά - Λείβηθρα - Καρυά. Ανέναντι από τις στενές αυτές διαβάσεις, στάθηκαν οι κυριότεροι φύλακες του τόπου, προπύργια της Θεσσαλίας που πάνω τους προσέκρουαν οι εισβολείς από το Βορρά. Όταν οι Ρωμαίοι έγιναν κύριοι της Θεσσαλίας μετά τη μάχη της Πύδνας (168 π.Χ.) πήραν ομήρους στη Λάρισα από τη Δολίχη, σαν εγγύηση ότι δε θα επαναστατήσουν κατά της ρωμαϊκής εξουσίας. Οι παραπάνω πόλεις συμμετείχαν και στο «Κοινόν των Περραιβίων» που απαρτιζόταν από την ένωση και τη συμμετοχή όλων των Περραιβικών Πόλεων.

Εικ. 101 Το νόμισμα της Αρχαίας Περραιβικής Τρίπολης - Από τη μια όψη εικονίζει δαφνοστεφανωμένο νέο ενώ από την άλλη Μαντικό Τρίποδα με αυτιά στο άνω χείλος και περιμετρικά τα γράμματα ΤΡΙΠΟΛΙΤΑΝ.

Ο Δήμος Λιβαδίου έχει (πραγματικό) πληθυσμό 3.187 κατοίκους. Στο δήμο περιλαμβάνονται το δ.δ. Λιβαδίου με 2.714 κατοίκους και το δ.δ. Δολίχης με 473 κατοίκους. Οι κάτοικοι της, γεωργοκτηνοτρόφοι στην πλειοψηφία τους, ανέρχονται σε 473 κατά την απογραφή του έτους 2001. Παρά το γεγονός του μικρού μόνιμου πληθυσμού της, η Δολίχη είναι ένα «ζωντανό» χωριό με αξιόλογα αξιοθέατα, όπως ο Ιερός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος που βρίσκεται στην πλατεία. Πρόκειται για βυζαντινό μνημείο του 13ου αιώνα, διατηρημένος σε άριστη κατάσταση και πρόσφατα συντηρημένος από την 7^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Χτισμένος τον 13ο αι. μ.Χ. προσελκύει εκατοντάδες επισκέπτες το χρόνο. Στο πανηγύρι της 5^{ης} και 6^{ης} Αυγούστου, διοργανώνονται πολιτιστικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις.

Εικ. 102,103 Ο Ιερός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος.

Μπορεί κανείς να επισκεφθεί τον λόφο του προφήτη Ηλία που στην αρχαιότητα αποτελούσε το Κάστρο της Αρχαίας Δολίχης της Περραιβικής Τριπόλεως και που δίνει τη δυνατότητα μοναδικής θέας.

Εικ. 104 Ο αρχαιολογικός χώρος στο Καστρί.

Εικ.105 Ο λόφος του Προφήτη Ηλία.

Ο αρχαιολογικός χώρος στη θέση «Καστρί» όπου σύμφωνα με τους ερευνη-τές πιθανότατα εκεί να βρίσκεται η Αρχαία Δολίχη της Βυζαντινής Περιόδου, αποτελεί «σταθμό» στην πολιτιστική ανάπτυξη και την άνοδο της επισκεψιμότητας της Δολίχης και του δήμου Λιβαδίου. Διαθέτει Λαογραφικό Μουσείο, ενώ ο Πολιτιστικός Σύλλογος της Δολίχης δραστηριοποιείται σε θέματα πολιτισμού και παραδόσεων με εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στη Δολίχη κατά σειρά στο έτος ως εξής: 1. Τα «Ροκατσάρια» ή «Μπαμπαλιούρια» κάθε πρωτοχρονιά. 2. Ο «Νταμπρές» κάθε Κυριακή της Αποκριάς. 3. Την Καθαρά Δευτέρα στην πλατεία της Δολίχης, με χαλβά, τουρσί, ελιές, λαγάνες και κρασί. 4. Την Κυριακή των Βαΐων, οι Λαζαρίνες, γυναίκες ντυμένες παραδοσιακά χορεύουν και τραγουδούν στην κεντρική πλατεία της Δολίχης, τραγούδια του Λαζάρου. 5. Την Πρωτομαγιά στο λόφο του Προφήτη Ηλία. 6. Το πανηγυρι της Δολίχης 5 & 6 Αυγούστου, λόγω του Βυζαντινού Ναού Θείας Μεταμορφώσεως του Σωτήρος. Και τις δύο βραδιές 5 και 6 Αυγούστου δίνουν χορευτικές παραστάσεις το χορευτικό συγκρότημα της Δολίχης και χορευτικά συγκροτήματα που προσκαλούνται από το Σύλλογο. Στη συνέχεια ακολουθούν δύο γλέντια με λαϊκή και δημοτική μουσική. 7. Από τα μέσα Ιουλίου μέχρι και τέλος Σεπτεμβρίου, ο «Πολιτιστικός Αύγουστος» από το Δήμο Λιβαδίου σε συνεργασία με τους Πολιτιστικούς Συλλόγους, με μουσικές βραδιές, θεατρικές παραστάσεις κλπ.

Κέικ. 106 Ο Ντόμπρες της Αποκριάς.

Κέικ. 107 Οι Λαμαρίνες την Κυριακή των Βαΐων.

Σχέση του οικισμού με την ευρύτερη περιοχή.

Ο Νομός Λάρισας με έκταση 5.390 τ.χιλ. είναι ο δεύτερος της Ελλάδας σε έκταση και ο πρώτος σε καλλιεργούμενη έκταση. Βρίσκεται σε κεντρική θέση της χώρας καταλαμβάνοντας το βορειότερο τμήμα της Θεσσαλίας και περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του Θεσσαλικού κάμπου. Είναι πάνω στο βασικό συγκοινωνιακό άξονα της χώρας, Αθήνας-Θεσ/νίκης, που συνδέει τις βόρειες περιφέρειες της χώρας με αυτές της νότιας, αλλά και τις χώρες της Ε.Ε. με αυτές της Ανατολικής Μεσογείου. Η γεωγραφική θέση του Νομού στο κέντρο της Ηπειρωτικής Ελλάδας και στο μέσο του εθνικού οδικού δικτύου θεωρείται πλεονεκτική, γιατί καθιστά την πρόσβαση στις δύο μεγάλες αγορές της χώρας γρήγορη κι απρόσκοπτη. Στο Νομό υπάρχουν είκοσι οκτώ νέοι Καποδιστριακοί Δήμοι, και τρεις Κοινότητες. Ο βορειότερος δήμος είναι ο Δήμος Λιβαδίου, του οποίου δημοτικό διαμέρισμα αποτελεί η Δολίχη, που βρίσκεται στο 21ο χιλιόμετρο της Εθνικής Οδού Ελασσόνας - Κατερίνης, στη βορειότερη πλευρά της Θεσσαλίας, 4-5 χιλιόμετρα δυτικά του Ολύμπου με ικανοποιητική οδική σύνδεση με την πόλη της Λάρισας, μέσω της Ελασσόνας. Η όλη περιοχή εξυπηρετείται από τον οδικό άξονα Ελασσόνας - Κατερίνης. Σ' αυτόν τον οδικό άξονα υπάρχουν δύο διασταυρώσεις που οδηγούν στο Δήμο Λιβαδίου. Η πρώτη βρίσκεται στο 41ο χιλ Κατερίνης Ελασσόνας, από την οποία το Λιβάδι απέχει 4 χιλ και η Δολίχη 18 χιλ. Η δεύτερη βρίσκεται στο 21ο χιλ Ελασσόνας - Κατερίνης, από την οποία η Δολίχη απέχει 1,5 χιλ και το Λιβάδι 12 χιλ.

Εικ. 108 Χάρτης της Επαρχίας Ελασσόνας.

Εικ. 109,110 Χάρτες των οδικών συνδέσεων με Λάρισα και Κατερίνη.

Μορφολογική κατανομή της έκτασης

Η έκταση του Νομού Λάρισας ανέρχεται σε 5.390 τ. χιλ. Η έκταση αυτή αντιπροσωπεύει το 38,3% της Θεσσαλίας και το 4 % της χώρας, η δε μορφολογική κατανομή της είναι: πεδινή 47,1%, ημιορεινή 25,4% και ορεινή 27,5%. Η έκταση του Δήμου Λιβαδίου είναι 158.273 στρέμματα, αντιπροσωπεύοντας το 2,86% της συνολικής έκτασης του Νομού Λάρισας. Το κύριο τμήμα του Δήμου είναι ορεινό και αυτό οφείλεται στις εκτάσεις του βασικού Δημοτικού Διαμερίσματος του Λιβαδίου που είναι κτισμένο σε υψόμετρο 1160 μέτρων, ενώ ένα τμήμα του καλύπτεται από ημιορεινές εκτάσεις, που ανήκουν στο Δ.Δ. Δολίχης (σε υψόμετρο 590 μέτρα). Η μορφολογική κατανομή της έκτασης του Δήμου Λιβαδίου είναι περίπου κατά 35% ορεινή και 65% ημιορεινή. Στην ημιορεινή περιοχή, που απλώνεται δυτικά του Ολύμπου και ορίζεται βόρεια από το όρος Τίταρος, Δ-ΒΔ από τα όρη Καμβούνια και νότια από τα υψώματα του Μικρού Ελευθεροχωρίου, υπάρχει μια μεγάλη λεκάνη, που είναι γεμάτη από λόφους. Από το όρος Τίταρος αναβλύζουν οι πηγές του Τιταρησίου, που, αφού διατρέξει όλη την Τριπολίτιδα, χύνεται τελικά στον Πηνειό. Στην περιοχή αυτή, το βόρειο άκρο της Περραιβίας, αναπτύχθηκαν από την αρχαιότητα τρεις πόλεις: η Άζωρος, η Δολίχη και το Πύθιο, που αποτελούσαν την Περραιβική Τριπολίτιδα. Εκεί βρίσκεται και σήμερα ο οικισμός της Δολίχης.

Εικ. 111 Άποψη του οικισμού της Δολίχης στη λεκάνη της Περραιβικής Τριπολίτιδας.

Κατανομή της έκτασης ανάλογα με τη χρήση

στο Νομό Λάρισας είναι γεωργική γη το 45%, βοσκότοποι το 40%, δάση το 10% και λοιπές εκτάσεις το 5%. Από τις καλλιεργούμενες εκτάσεις 2.400.000 στρ. τα 876.360 στρ. είναι αρδευόμενα (36,5 %). Ο μέσος γεωργικός κλήρος είναι 60 στρ. περίπου (όταν ο μ.ο. της χώρας είναι 40 στρ.) με 7 κατά μέσο όρο τεμάχια ανά εκμετάλλευση.

Στην ευρύτερη περιοχή μελέτης (Δήμος Λιβαδίου) η κατανομή των εκτάσεων ανάλογα με τη χρήση αποκλίνει σημαντικά αυτής του μέσου όρου του νομού (περίπου 23% αγροτική γη, 56% βοσκότοποι, 19% δάση και 1% οικισμοί), ενώ διαφοροποιείται αισθητά στην κλίμακα του Δ.Δ. Δολίχης (περίπου 36% αγροτική γη, 61% βοσκότοποι και 3% οικισμοί), όπως συνάγεται από τον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 1. Κατανομή της έκτασης ανάλογα με τη χρήση γης

	Σύνολο εκτάσεων	Αγροτική γη	Βοσκότοποι	Δάση	Ύδατα	Οικισμοί
Δ. Λιβαδίου	158.270	36.000	88.900	30.700	1.300	1.400
ΔΔ Δολίχης	17.400	6.200	10.700	0	0	500
ΔΔ Λιβαδίου	140.900	29.800	78.200	30.700	1.300	900

(σε χιλιάδες στρέμματα)

Πληθυσμός

Ο συνολικός πληθυσμός του Νομού Λάρισας σύμφωνα με την απογραφή του '91 ανέρχεται σε 270.612 κατοίκους έναντι 254.295 το 1981, παρουσιάζοντας αύξηση 6,42%. Είναι δε αισθητή η μείωση του πληθυσμού των ορεινών και κατά δεύτερο λόγο των ημιορεινών περιοχών κατά τη δεκαετία '71-'81, ενώ στην επόμενη δεκαετία '81-'91 παρατηρείται τάση ανάσχεσης της φθίνουσας πορείας των περιοχών αυτών.

Στην περιοχή μελέτης η τάση ανάσχεσης δεν αποτυπώνεται στην εξέλιξη του πληθυσμού. Συγκεκριμένα: Ο πραγματικός πληθυσμός του Δήμου Λιβαδίου σύμφωνα με την τελευταία απογραφή ανέρχεται στα 3.187 άτομα, μέγεθος που αντιστοιχεί στο 1,1% του πληθυσμού του Νομού Λάρισας. Η σύνθεση του πληθυσμού δείχνει ότι το Δ.Δ. Δολίχης συμμετέχει στον πληθυσμό σε ποσοστό 14,7% (+2,3% από το αντίστοιχο ποσοστό το 1991) ενώ το 85,3% του πληθυσμού κατοικεί στο Δ.Δ. Λιβαδίου (-2,3% από το αντίστοιχο του 1991).

Όσον αφορά την εξέλιξη του πληθυσμού στο χρόνο ο πληθυσμός του Δήμου Λιβαδίου στην χρονική εξέλιξη από το 1971 έως το 2001, εμφανίζει συνολικά πτώση. Η μοναδική αύξηση που συνέβη το 1981 οφείλεται στο Δ.Δ. Δολίχης. Γενικά ο πληθυσμός του Δ.Δ. Δολίχης αν και μεταβάλλεται τα τελευταία χρόνια με τον ίδιο αρνητικό ρυθμό όπως και του Δ.Δ. Λιβαδίου, ωστόσο εμφανίζει συνολική αρνητική μεταβολή μόνο -3,9%. Αντίθετα ο πληθυσμός του Δ.Δ. Λιβαδίου έχει σταθερά αρνητική μεταβολή σε όλες τις δεκαετίες, η οποία συνολικά (1961-2001) εκτιμάται -15,2%. Η συνολική μείωση του πληθυσμού του Δήμου εκτιμάται σε -13,7% ή μείωση κατά 523 άτομα, πληθυσμό μεγαλύτερο από εκείνο ολοκλήρου του Δ.Δ. Δολίχης.

Πίνακας 2. Πραγματικός πληθυσμός

	Πραγματικός πληθυσμός 2001	%	Πραγματικός πληθυσμός 1991	%
Δ.Δ. Δολίχης	473	12,4	496	14,7
Δ.Δ. Λιβαδίου	2.714	87,6	2.882	85,3
Δήμος Λιβαδίου	3.187	100,0	3.378	100,0
Νομός Λάρισας	279.305	1,1	270.612	1,2

Πίνακας 3. Εξέλιξη πληθυσμού (περίοδος 1971-2001)

	Πληθυσμός				Μεταβολή %			
	1971	1981	1991	2001	1971-1981	1981-1991	1991-2001	1971-2001
Δ.Δ. Δολίχης	492	546	496	473	11,0	-9,2	-4,6	-3,9
Δ.Δ. Λιβαδίου	3.200	3.164	2.882	2.714	-1,1	-8,9	-5,8	-15,2
Δήμος Λιβαδίου	3.692	3.710	3.378	3.187	0,5	-8,9	-5,7	-13,7

Πηγή ΕΣΥΕ / ΕΕΤΑΑ

Η κατανομή του πληθυσμού στα δύο φύλα, στο Δήμο Λιβαδίου, παρουσιάζει διαφοροποίηση σε σχέση με τον υπόλοιπο Νομό αλλά και με το σύνολο της χώρας. Το ποσοστό των ανδρών στο σύνολο του πληθυσμού, στο Δήμο Λιβαδίου, είναι αυξημένο κατά 1,5 ποσοστιαία μονάδα σε σχέση με το Νομό και το σύνολο της χώρας. Αυτό οφείλεται κυρίως στο Δ.Δ. Λιβαδίου, καθώς στο Δ.Δ. Δολίχης η αντίστοιχη απόκλιση περιορίζεται στη 0,5 ποσοστιαία μονάδα.

Πίνακας 4. Πραγματικός πληθυσμός κατά φύλο

	άρρενες	θήλεις	% άρρενες	% θήλεις
Δ.Δ. Δολίχης	238	235	50	50
Δ.Δ. Λιβαδίου	1.377	1.337	51	49
Δήμος Λιβαδίου	1615	1572	51	49
Νομός Λάρισας	138.333	140.972	49,5	50,5

Πηγή ΕΣΥΕ απογραφή 2001 / ΕΕΤΑΑ

Η ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού των δύο δημοτικών διαμερισμάτων εμφανίζει επίσης μια διαφοροποίηση από το σύνολο της χώρας. Η ηλικιακή πυραμίδα των δύο δημοτικών διαμερισμάτων παρουσιάζει σε σχέση με το σύνολο της χώρας έντονη απώλεια πληθυσμού όλων των παραγωγικών ηλικιών και παράλληλα μεγαλύτερη υπογεννητικότητα, από τον μέσο όρο του νομού και της χώρας, πράγμα που καθρεφτίζει τη δυσμενή εξέλιξη του πληθυσμού της περιοχής. Οι ηλικιακές ομάδες που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά, τόσο σε επίπεδο Δήμου Λιβαδίου, όσο και σε επίπεδο Δ.Δ. Δολίχης αλλά και Δ.Δ. Λιβαδίου είναι οι 60-69.

Πίνακας 5. Πραγματικός πληθυσμός κατά ηλικιακή ομάδα

	ΔΔ.Δολίχης	% ΔΔ.Δολίχης	ΔΔ.Λιβαδίου	% ΔΔ.Λιβαδίου	Δ.Λιβαδίου	% Δ.Λιβαδίου
0-4	16	3,4	103	3,8	119	3,7
5-9	18	3,8	94	3,5	112	3,5
10-14	27	5,7	116	4,3	143	4,5
15-19	24	5,1	182	6,7	206	6,5
20-24	30	6,3	206	7,6	236	7,4
25-29	23	4,9	164	6,0	187	5,9
30-34	28	5,9	151	5,6	179	5,6
35-39	26	5,5	158	5,8	184	5,8
40-44	31	6,6	155	5,7	186	5,8
45-49	27	5,7	175	6,4	202	6,3
50-54	34	7,2	187	6,9	221	6,9
55-59	38	8,0	181	6,7	219	6,9
60-64	50	10,6	232	8,5	282	8,8
65-69	40	8,5	224	8,3	264	8,3
70-74	20	4,2	164	6,0	184	5,8
75-79	12	2,5	118	4,3	130	4,1
80-84	16	3,4	57	2,1	73	2,3
85+	13	2,7	47	1,7	60	1,9

Πίνακας 6. Πληθυσμιακή κατανομή κατά οικογενειακή κατάσταση

Δήμος Λιβαδίου	πραγματικός πληθυσμός	%
Άγαμοι	830	28,1
Έγγαμοι	1.859	62,9
Χήροι ή διαζευγμένοι	267	9,0
Σύνολο	2.956	100,0

Πηγή ΕΣΥΕ απογραφή 2001 / ΕΕΤΑΑ

Εικ. 112,113 Στο Δ.Δ. Δολίχης, το ποσοστό των γυναικών στο σύνολο του πληθυσμού είναι μειωμένο κατά 0,5 ποσοστιαία μονάδα σε σχέση με το Νομό και το σύνολο της χώρας. Όσον αφορά την ηλικιακή κατανομή, τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι ηλικιακές ομάδες από 60 έως 69 ετών.

Όσον αφορά την κατανομή του πληθυσμού κατά εκπαιδευτική βαθμίδα, παρουσιάζεται υστέρηση, σε σχέση με τους μέσους όρους νομού και χώρας, του πληθυσμού του Δήμου Λιβαδίου σε υψηλές και μεσαίες βαθμίδες εκπαίδευσης, ενώ εμφανίζεται μεγάλο ποσοστό ατόμων με βασική εκπαίδευση ή και με καθόλου εκπαίδευση (μόνο γραφή και ανάγνωση ή ούτε καν γραφή και ανάγνωση), κάτι που συμβαίνει σε όμοιο βαθμό και στα δύο φύλα. Η εικόνα αυτή παρουσιάζει αμελητέες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα Δ.Δ. Δολίχης και Λιβαδίου, γι' αυτό και ο ακόλουθος πίνακας αναφέρεται σε επίπεδο Δήμου Λιβαδίου.

Πίνακας 7. Πληθυσμιακή κατανομή κατά φύλο & επίπεδο εκπαίδευσης

Δήμος Λιβαδίου	πραγματ. πληθυσμός	άρρηνες	θήλεις	%	% άρρηνες	% θήλεις
Μεταπτυχιακό	4	2	2	0,1	0,1	0,1
ΑΕΙ	83	45	38	2,8	3,0	2,6
ΤΕΙ	17	7	10	0,6	0,5	0,7
Ανώτερες σχολές	33	16	17	1,1	1,1	1,2
Μέση εκπαίδευση	318	143	175	10,8	9,6	12,0
Έως και Γ' γυμνασίου	400	225	175	13,5	15,0	12,0
Στοιχειώδη εκπ/ση	1.247	647	600	42,2	43,2	41,1
Μόνο γραφή ανάγνωση	543	279	264	18,4	18,6	18,1
Όχι γραφή ανάγνωση	311	132	179	10,5	8,8	12,3
σύνολο	2956	1496	1460	100,0	100,0	100,0

Πηγή ΕΣΥΕ απογραφή 2001 / ΕΕΤΑΑ

Αριθμός και σύνθεση νοικοκυριών – Οικιστικό απόθεμα.

Όσον αφορά τον αριθμό των κατοικιών, στην περιοχή του Δήμου Λιβαδίου, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, υπάρχουν συνολικά 1.264. Ο αριθμός τους ελαττώθηκε την τελευταία δεκαετία (1991-2001) κατά 21 κατοικίες. Η μείωση έχει προκύψει εξ ολοκλήρου από το Δ.Δ. Λιβαδίου, ενώ στο Δ.Δ. Δολίχης έχει καταγραφεί και αύξηση 3 κατοικιών. Όσον αφορά τον αριθμό των κατοικιών ανάμεσα στα δύο Δημοτικά διαμερίσματα στις κατηγορίες «με λουτρό» και «με κεντρική θέρμανση» παρατηρείται, ότι για το Δ.Δ. Δολίχης, υπάρχει μεγαλύτερο πλήθος κατοικιών με ανέσεις. Έτσι: στο Δ.Δ. Δολίχης το 100% των κατοικιών έχουν κουζίνα, το 100% των κατοικιών έχουν λουτρό ή ντους, και το 28% των κατοικιών έχουν κεντρική θέρμανση, ενώ στο Δ.Δ. Λιβαδίου το 100% των

κατοικιών έχουν κουζίνα, το 90% των κατοικιών έχουν λουτρό ή ντους, και το 17% των κατοικιών έχουν κεντρική θέρμανση. Σε σχέση με το 1991, την τελευταία δεκαετία, οι κατοικίες εμφανίζονται βελτιωμένες αφού το 21% των κατοικιών τοποθέτησαν λουτρό ή ντους, και το 16% κεντρική θέρμανση.

Στην περιοχή διαμένουν 952 νοικοκυριά, που αντιστοιχούν στο 1,1% των νοικοκυριών του Νομού. Το 84,7% των νοικοκυριών διαμένουν στο Δ.Δ. Λιβαδίου και το 15,3% στο Δ.Δ. Δολίχης. Ο μέσος αριθμός των μελών ανά νοικοκυριό στον Δήμο Λιβαδίου προσδιορίζεται στα 3,13 μέλη ανά νοικοκυριό με αμελητέες αποκλίσεις ανάμεσα στα δύο Δ.Δ. Λιβαδίου και Δολίχης, καθώς οι δύο οικισμοί δεν εμφανίζονται διαφοροποιημένοι ως προς το μέγεθος των νοικοκυριών. Τα ποσοστά των πολυμελών νοικοκυριών (με 5, 6 και 7 μέλη) είναι μεγαλύτερα σε σχέση με τον Νομό ή τη Χώρα, ενδεικτικό της παραδοσιακής σύνθεσης των νοικοκυριών της περιοχής.

Πίνακας 8. Κατοικίες και χαρακτηριστικά κατοικιών το 2001

	κατοικίες	με κουζίνα	με λουτρό ή ντους	με κεντρική θέρμανση
Δ.Δ. Δολίχης	168	168	168	47
Δ.Δ. Λιβαδίου	1.096	1.096	989	191
Δήμος Λιβαδίου	1.264	1.264	1.157	238

Πίνακας 9. Κατοικίες και χαρακτηριστικά κατοικιών το 1991

	κατοικίες	με κουζίνα	με λουτρό ή ντους	με κεντρική θέρμανση
Δ.Δ. Δολίχης	165	165	150	11
Δ.Δ. Λιβαδίου	1.120	1.096	736	24
Δήμος Λιβαδίου	1.285	1.261	886	35

Πηγή ΕΣΥΕ / ΕΕΤΑΑ

Γενικά ο πληθυσμός του Δήμου Λιβαδίου εμφανίζει σταθερά πτωτική πορεία. Μείωση εμφανίζεται και στον αριθμό των κατοικιών. Όμως στα δύο δημοτικά διαμερίσματα εμφανίζονται διαφοροποιήσεις. Ο πληθυσμός του Δ.Δ. Δολίχης φαίνεται πιο δυναμικός από εκείνον του Δ.Δ. Λιβαδίου, καθώς:

- μειώνεται με μικρότερο ρυθμό
- η συμμετοχή του στον πληθυσμό του Δήμου αυξάνει σταδιακά
- οι κατοικίες του Δ.Δ. Δολίχης βελτιώνονται με υψηλότερο ρυθμό και δεν μειώνονται σε αριθμό.

Εικ. 114 Ο παρατηρούμενος στην περιοχή μελέτης εκσυγχρονισμός των κατοικιών, κατά κανόνα, απαξιώνει το παραδοσιακό πρότυπο, όσον αφορά τόσο την τυπολογία, όσο και την εξωτερική μορφή. Εδώ παλαιά κατοικία στον οικισμό της Δολίχης.

Αυτό όμως το τελευταίο θετικό στοιχείο του οικισμού της Δολίχης, όσον αφορά τη δυναμική του και τις προοπτικές του για το μέλλον, αποτελεί συγχρόνως και αδυναμία, όσον αφορά την διατήρηση του οικιστικού αποθέματος, καθώς ο εκσυγχρονισμός των κατοικιών κατά κανόνα παραβλέπει τον παράγοντα παράδοση και κατα-

φεύγει στην εύκολη λύση της άκριτης αντιγραφής του αστικού προτύπου κατοικίας, με συνέπεια την ανεπανόρθωτη και σε μεγάλη κλίμακα αλλοίωση της εικόνας του οικισμού, όσον αφορά τόσο την αναλογία πλήρων και κενών, όσο και τη χρήση νεώτερων και ασυμβίβαστων υλικών στις όψεις των κτισμάτων.

Παρόμοια φιλοσοφία και πρακτική διέπει και τη διαμόρφωση των δημόσιων χώρων του οικισμού (πλατεία με "αστικό" σχεδιασμό, αυθαίρετες ευθείες χαράξεις, τσιμεντοστρώσεις παντού, στοιχεία εξοπλισμού του εμπορίου, τοποθέτηση τυπικού περιπτέρου σε θέση ανταγωνιστική προς το μνημείο).

Κατανομή πληθυσμού κατά παραγωγική δραστηριότητα

Από τους 270.000 κάτοικους του νομού οικονομικά ενεργός πληθυσμός είναι οι 102.000 κάτοικοι, που κατανέμονται κατά τομέα παραγωγικής δραστηριότητας, σύμφωνα με την απογραφή του 2001 (σε παρένθεση το 1991) ως εξής:

-στον πρωτογενή 28,9% (30,7%)

(γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία)

-στον δευτερογενή 19,8% (21,1%)

-στον τριτογενή 49,2% (43,3%)

-δεν δήλωσαν οικονομική δραστηριότητα 2,1% (5,1%)

Παρατηρείται σαφής μετακίνηση πληθυσμού από τον πρωτογενή και δευτερογενή στον τριτογενή τομέα παραγωγικής δραστηριότητας. Όσον αφορά την εξέλιξη του πληθυσμού στο νομό, στο διάστημα 1961-1991, δείχνει συνεχή αύξηση, γεγονός που φανερώνει τη δυναμική εξέλιξη του Νομού. Όμως ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο Νομός είναι αυτό της αυξανόμενης γήρανσης η οποία προβλέπεται να έχει δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις πολλές από τις οποίες αρχίζουν να γίνονται ορατές στην καθημερινή οικονομική ζωή. Η σημαντικότερη από αυτές είναι η ολοένα και μεγαλύτερη συρρίκνωση του πληθυσμού της παραγωγικής ηλικίας. Με βάση την απογραφή του 1991: Ο αγροτικός πληθυσμός αποτελεί το 37% του συνολικού πληθυσμού, ο ημιαστικός το 17%, ο αστικός το 46%. Το σύνολο του γυναικείου πληθυσμού του Νομού είναι ελαφρά μεγαλύτερο από το σύνολο του ανδρικού. Αξίζει να σημειωθεί ότι στον παιδικό αλλά και στον πληθυσμό παραγωγικής ηλικίας το ποσοστό των ανδρών είναι μεγαλύτερο. Από την ηλικία των 65 ετών κι άνω υπερτερεί ο γυναικείος πληθυσμός.

Κατά την δεκαετία 1961-1971 σε όλες τις Περιφέρειες, πλην της Αττικής, παρουσιάζεται μεταναστευτική εκροή. Την περίοδο αυτή η Θεσσαλία εμφανίζει μικρή σχετικώς εκροή. Την δεκαετία 1971-1981 σε αρκετές Περιφέρειες ανακόπτεται το μεταναστευτικό ρεύμα της προηγούμενης περιόδου και παρουσιάζεται παλιννόστηση. Η Θεσσαλία όμως εξακολουθεί και τότε να παρουσιάζει αρνητική εικόνα. Τέλος κατά την δεκαετία 1981-1991 η Θεσσαλία παρουσιάζει παλιννόστηση της τάξης του 2,2% κοντά στο 2,5% που είναι ο εθνικός μέσος όρος. Ο νόμος έχει 5 επαρχίες: (Λάρισα, Ελασσόνας, Τυρνάβου, Αγιάς και Φαρσάλων). Η κατανομή του πληθυσμού στο νομό είναι ανισομερής με πολύ μεγάλη συγκέντρωση στην πόλη της Λάρισας, η οποία συγκεντρώνει το 41,70% του πληθυσμού του Νομού. Τα επαρχιακά κέντρα Τύρναβος, Φάρσαλα, Ελασσόνα και Αγιά συγκεντρώνουν το 12,22%. Ενώ με βάση την απογραφή του 1991 το 89% των οικισμών έχουν πληθυσμό, που δεν ξεπερνά τους 1.000 κατοίκους.

Ο Δήμος Λιβαδίου, της επαρχίας Ελασσόνας, έχει πληθυσμό 3.187 κατοίκους, εκ των οποίων οι 2.714 στο δ.δ. Λιβαδίου και οι 473 στο δ.δ. Δολίχης. Κύρια οικονομική δραστηριότητα της περιοχής είναι η ενασχόληση με τον πρωτογενή τομέα. Σχεδόν το 67% του ανθρώπινου δυναμικού ασχολείται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Το ποσοστό αυτό είναι σχεδόν 2,3 φορές πάνω από το αντίστοιχο του

Νομού Λάρισας, ενός Νομού με παραδοσιακά αγροτικό προσανατολισμό. Στη διαμόρφωση του υψηλού αυτού ποσοστού συμμετέχουν με τα μεγάλα ποσοστά τους και τα δύο Δημοτικά Διαμερίσματα, με χαρακτηριστικότερο αυτό του Δ.Δ. Δολίχης. Άλλοι κλάδοι, που φαίνεται να συμμετέχουν, σε μικρά ποσοστά είναι οι κατασκευές, η μεταποίηση και το εμπόριο, ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι συμμετέχουν με ποσοστά κάτω του 4%. Γενικότερα όλοι οι κλάδοι εκτός του πρωτογενή και των κατασκευών, υπολείπονται σε σχέση με τον Νομό.

Πίνακας 10. Ποσοστιαία κατανομή πληθυσμού σε τομείς παραγωγικής δραστηριότητας

	πρωτογενής	δευτερογενής	τριτογενής	δεν δήλωσαν
Δήμος Λιβαδίου	66,8	12,3	19,4	1,5
Νομός Λάρισας	28,9	19,8	49,2	2,1

Πίνακας 11. Κατανομή πληθυσμού κατά οικονομική δραστηριότητα

	Δ.Δ. Δολίχης πραγματικός πληθυσμός	Δ.Δ. Λιβαδίου πραγματικός πληθυσμός	Δ. Λιβαδίου πραγματικός πληθυσμός	Ν. Λάρισας πραγματικός πληθυσμός
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία	142	601	743	31.087
Ορυχεία, λατομεία	0	0	0	93
Μεταποιητικές βιομηχανίες	3	81	84	13.984
Παροχή ηλεκτρικού, αερίου, νερού	0	0	0	619
Κατασκευές	2	92	94	7.702
Εμπόριο, επισκευές αυτ/τών, μηχανών,	11	63	74	15.215
Ξενοδοχεία, εστιατόρια	3	35	38	5.051
Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	3	37	40	3.904
Ενδιάμεσοι χρημ/κοί οργανισμοί	0	14	14	5.446
Δημόσια δ/ση, άμυνα, ασφάλιση	3	20	23	9.748
Εκπαίδευση	1	43	44	7.742
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	4	13	17	3.935
Λοιπές υπηρεσίες	1	18	19	3.252
Νέοι μη δυνάμενοι να καταταγούν σε κλάδο	12	69	81	9.084

Πηγή ΕΣΥΕ απογραφή 2001 / ΕΕΤΑΑ

Σήμερα ο Νομός Λάρισας, χωροταξικό κέντρο της Θεσσαλίας με πολύπλευρες δραστηριότητες, είναι η έδρα της Περιφέρειας Θεσσαλίας με τις υπηρεσίες της, τις υπηρεσίες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, Στρατιωτικές Υπηρεσίες κλπ. Όλες οι Νομαρχιακές υπηρεσίες (οι έδρες τους) βρίσκονται στην πόλη της Λάρισας και μόνο μικρές αποκεντρωμένες μονάδες βρίσκονται στις έδρες των επαρχιακών Κέντρων. Είχε γίνει αντιληπτό ήδη από δεκαετίες, ότι το πλήθος των πολλών μικρών κοινοτήτων δεν βοηθά στο να καταστεί η ευρύτερη περιοχή πόλος ανάπτυξης, αφού δεν μπορούσαν να έχουν την δυνατότητα προγραμματισμού, υλοποίησης και παρακολούθησης έργων και δράσεων τοπικής σημασίας, που θα βοηθούσαν στην συγκράτηση του ενδογενούς οικονομικού και ανθρώπινου δυναμικού στην περιφέρεια. Α-

κόμη, όμως, και μετά τη μεταρρύθμιση που πραγματοποιείται στη χώρα μέσω του Προγράμματος "Ιωάννης Καποδίστριας" με στόχο την περιφερειακή ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω των συνενώσεων των Κοινοτήτων σε Δήμους, υπάρχουν μεγάλα κενά στη στελέχωση των νέων δήμων με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό. Όσον αφορά την περιοχή μελέτης, στον Δήμο Λιβαδίου δεν υπάρχει "καποδιστριακός" μηχανικός, που να μπορεί να συντάξει έστω προδιαγραφές μελετών, να παραλάβει ή έστω να παρακολουθήσει τις μελέτες, να επιβλέψει τα έργα. Η ΤΥΔΚ στην αρμοδιότητα της οποίας υπάγονται τα παραπάνω, δεν μπορεί εκ των πραγμάτων να ανταποκριθεί αποτελεσματικά με την ελλειμματική της στελέχωση.

Οικονομική δραστηριότητα.

α. Ο πρωτογενής τομέας.

Αποτελεί βασική παραγωγική δραστηριότητα του Νομού Λάρισας και χαρακτηρίζεται από:

- Το χαμηλό ποσοστό αγρανάπαυσης.
- Την κυριαρχία των αροτριάων καλλιεργειών.
- Τη μικρή συνεισφορά των δασικών κι αλιευτικών προϊόντων.

Όμως ο τομέας αυτός αντιμετωπίζει και βασικά προβλήματα, όπως:

- Η έλλειψη επαρκών ποσοτήτων νερού για τις αρδευόμενες καλλιέργειες.
- Το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- Η έλλειψη συμπληρωματικότητας ζωικής και φυτικής παραγωγής .
- Το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των αγροτών.
- Οι οργανωτικές ελλείψεις στο κύκλωμα παραγωγής, μεταποίησης κι εμπορίας προϊόντων και οι ελλείψεις στις υποδομές.

Η **γεωργία** έχει τις βασικές προϋποθέσεις ανάπτυξης στο Ν.Λάρισας που δεν υπάρχουν στο βαθμό αυτό σε άλλους νομούς όπως είναι:

- η μεγάλη συνεχόμενη πεδινή έκταση και
- το υψηλό ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων.

Η ορθολογικότερη αξιοποίηση των στοιχείων αυτών μπορεί να βελτιώσει την παραγωγικότητα του πρωτογενή τομέα του νομού.

Η γεωργία και η κτηνοτροφία είναι η βασικότερη οικονομική δραστηριότητα στο Δήμο Λιβαδίου. Ο δήμος Λιβαδίου κατέχει το 1,8% των γεωργικών εκμεταλλεύσεων του Νομού, καθώς και το 2,2% των γεωργικών εκτάσεων με μέση χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση ανά εκμετάλλευση αλλά και ανά αγροτεμάχιο υψηλότερη από τον υπόλοιπο Νομό Λάρισας.

Πίνακας 12. Εκμεταλλεύσεις και χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση με διάκριση σε μικτές, γεωργικές και κτηνοτροφικές.

	Εκμεταλλεύσεις και χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση αυτών							
	Σύνολο		Μικτές (Γ/Κ)		Αμιγώς Γεωργικές		Αμιγώς Κτηνοτροφικές	
	εκμετ	εκτάσεις	εκμετ	εκτάσεις	εκμετ	εκτάσεις	εκμετ	εκτάσ
ΝΟΜΟΣ	3.609	1.892.183	6.435	502.769	21.155	1.382.091	796	7.322
ΔΗΜΟΣ	507	42.031	218	23.897	239	14.468	50	3.665
ΔΔ.Λιβαδίου	416	34.062	166	19.146	200	11.251	50	3.665
ΔΔ.Δολίχης	91	7.968	52	4.751	39	3.217	0	0

ΕΣΥΕ, έρευνα διάρθρωσης γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.

Απογραφή γεωργίας – κτηνοτροφίας 1999-2000 / ΕΕΤΑΑ

Η **κτηνοτροφία** αποτελεί κατά σειρά σπουδαιότητας το δεύτερο παραγωγικό σκέλος του πρωτογενή τομέα του Νομού με συμμετοχή 30% περίπου στο συνολικό γεωργικό εισόδημα. Ο Δήμος Λιβαδίου έχει το 6,2% των αμιγώς κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και το 50% της αμιγούς κτηνοτροφικής έκτασης του Νομού Λάρισας, το σύνολο δε αυτής της έκτασης χωροθετείται στο Δ.Δ. Λιβαδίου. Στον επόμενο πίνακα φαίνεται το είδος των εκμεταλλεύσεων και ο αριθμός των ζώων ανά κατηγορία στην περιοχή μελέτης.

Εικ. 115 Μικρή κτηνοτροφική εκμετάλλευση στο Λιβάδι (προβατοειδή).

Πίνακας 13. Εκμεταλλεύσεις και αριθμός ζώων ανά κατηγορία

			ΝΟΜΟΣ Λάρισας	ΔΗΜΟΣ Λιβαδίου	ΔΔ. Λιβαδίου	ΔΔ. Δολίχης
Βοοειδή	Σύνολο	Εκμεταλλ	582	7	5	2
		Κεφαλές	37.342	531	326	205
	Θηλυκά	Εκμεταλλ	555	7	5	2
		Κεφαλές	27.057	372	237	135
Προβατοειδή	Εκμεταλλ	3.977	209	165	44	
	Κεφαλές	603.015	36.617	32.846	3.771	
Αίγες	Εκμεταλλ	2.761	161	139	22	
	Κεφαλές	241.993	14.346	13.150	1.196	
Χοίροι	Εκμεταλλ	503	3	2	1	
	Κεφαλές	49.875	7	6	1	
Ιπποειδή	Εκμεταλλ	692	175	175	0	
	Κεφαλές	1.256	416	416	0	
Κουνέλια	Εκμεταλλ	435	0	0	0	
	Κεφαλές	13.977	0	0	0	
Πουλερικά	Εκμεταλλ	11.865	107	17	90	
	Κεφαλές	555.600	3.805	930	2.875	
Κυψέλες	Εκμεταλλ	187	0	0	0	
	Κυψέλες	11.080	0	0	0	

ΕΣΥΕ, έρευνα διάρθρωσης γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.
Απογραφή γεωργίας – κτηνοτροφίας 1999-2000 / ΕΕΤΑΑ

Εικ.116 Μικρή παραδοσιακή κτηνοτροφική εκμετάλλευση στη Δολίχη.

Όσον αφορά τη **δασοπονία** ο Ν.Λάρισας παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό δασικής κάλυψης, σε σύγκριση με τους υπόλοιπους Νομούς της Θεσσαλίας. Τα είδη που υπάρχουν είναι Δρυς, Οξιά, Ελάτη, Πεύκο, Καστανιά, Πλάτανος. Σημαντικές εκτάσεις καταλαμβάνουν και τα θαμνώδη φυτά ανθεκτικά σε ξηρικές συνθήκες.

Το όρος Τίταρος, κοντά στους πρόποδες του οποίου εκτείνεται ο οικισμός της Δολίχης, βρίσκεται στα βόρεια του Νομού και δυτικά του Ολύμπου και είναι το τρίτο ψηλότερο βουνό του Νομού με υψ. 1.838 μ. (κορυφή «Σάπκα»). Είναι κατάφυτο, κυρίως στις ΒΑ. πλαγιές του από δρύες χαμηλά και αιωνόβιες οξιές ψηλότερα. Το νό-

τιο τμήμα του είναι υποβαθμισμένο από την υπερβόσκηση. Η πανίδα του αποτελείται, κυρίως, από κοινά δασικά είδη (αγριογούρουνα, αλεπούδες, δρυοκολάπτες, κίτσες κ.ά.). Προσφέρει μοναδική θέα στον Όλυμπο και ιδιαίτερα στις ψηλότερες κορφές αλλά και στα Πιέρια, όπως και στον Περραιβικό κάμπο. Πανέμορφες πεζοπορι-

Εικ. 117 Θέα στον Όλυμπο από το όρος Τίταρος.

κές διαδρομές διασχίζουν το βουνό, με αφετηρία το γραφικό Λιβάδι, το μοναδικό οικισμό, που είναι χτισμένος στις πλαγιές του βουνού. Στον τομέα αυτό απαιτούνται σοβαρά έργα προσπέλασης, αναδάσωσης και προστασίας των δασών, αλλά και αξιοποίησης για ποικίλες εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες, ήπιες και συμβατές με το δάσος.

Εικ. 118,119 Εναλλακτικές δραστηριότητες στα λιβάδια της περιοχής μελέτης.

Όσον αφορά στους βοσκότοπους αποτελούν το 40% της συνολικής έκτασης του Νομού και το 56% της έκτασης της περιοχής μελέτης. Παρά όμως την σημαντική έκταση που καταλαμβάνουν δεν είναι αποτελεσματική η χρησιμοποίησή τους για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας.

Πίνακας 14. Κατανομή της γης ανάλογα με τη χρήση

	Σύνολο εκτάσεων	Αγροτική γη	Βοσκότοποι	Δάση	Υδατα
Δήμος Λιβαδίου	158.270	36.000	88.900	30.700	1.300
ΔΔ Δολίχης	17.400	6.200	10.700	0	0
ΔΔ Λιβαδίου	140.900	29.800	78.200	30.700	1.300

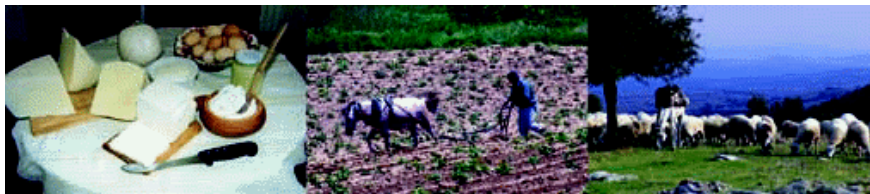
(σε χιλιάδες στρέμματα)

Εικ. 120 Λιβάδια στην περιοχή μελέτης.

Όσον αφορά την αλιεία ο Νομός Λάρισας έχει ακτογραμμή μήκους 60 χλμ περίπου, με κυριότερα αλιευτικά κέντρα τις περιοχές Στομίου - Βελίκας - Αγιοκάμπου. Η θαλάσσια αλιεία στον νομό είναι παράκτια και απασχολούνται 250 άτομα. Η μέση ετήσια παραγωγή είναι περίπου 500 τόνοι. Η διάθεση των προϊόντων γίνεται, είτε από τους ίδιους τους ψαράδες είτε δια μέσου των εμπόρων, μέσα στα όρια του νομού. Οι δυνατότητες ανάπτυξης είναι σημαντικές με την εκμετάλλευση της θαλάσσιας αλιείας αλλά και την ανάπτυξη ιχθυοκαλλιέργειας στα εσωτερικά νερά (Δέλτα Πηνειού, Κεφαλόβρυσο και άλλες μη αξιοποιημένες ακόμη λίμνες και ταμιευτήρες του νομού, μεταξύ των οποίων και κάποιες καθόλου αμελητέες, όπως φαίνεται στον πίνακα 14, εκτάσεις στην ευρύτερη περιοχή μελέτης). Μεγάλες δυνατότητες παρουσιάζονται επίσης και στον τομέα της μεταποίησης των αλιευμάτων.

Εκείνο που καθιερώνει τον αγροτικό τομέα σαν την παραγωγική δραστηριότητα με τη μεγαλύτερη ίσως σημασία για την οικονομία του Νομού, είναι οι διασυνδέσεις του με τη σημαντική μεταποιητική δραστηριότητα της περιοχής, αφού ο κυριώτερος πια κλάδος του δευτερογενή τομέα είναι εκείνος της μεταποίησης των γεωργικών προϊόντων.

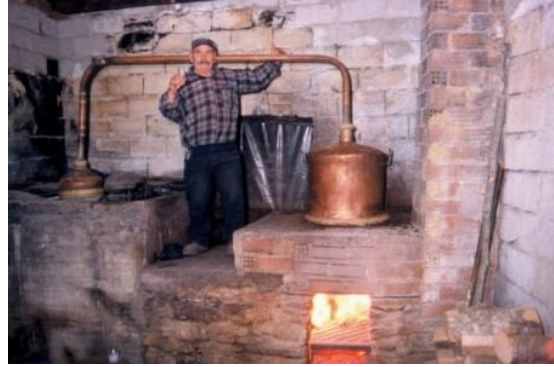
Εικ. 121 Ο γεωργοκτηνοτροφικός τομέας στηρίζει τη μεταποιητική δραστηριότητα στην ευρύτερη περιοχή. Αγνά τοπικά προϊόντα της περιοχής μελέτης.

β. Ο δευτερογενής τομέας.

Στο Νομό Λάρισας η επεξεργασία γεωργικών προϊόντων κατέχει σημαντική θέση στη μεταποίηση. Επίσης ιδιαίτερα αναπτύσσεται η επεξεργασία ξύλου, η υφαντουργία, η παραγωγή ενδυμάτων, τροφίμων, χάρτου και μηχανολογικών και μηχανουργικών κατεργασιών.

Τα κυριότερα προβλήματα του δευτερογενούς τομέα είναι η έλλειψη υποδομών και η έλλειψη σύγχρονων μεθόδων παραγωγής.

Ο δευτερογενής τομέας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική ζωή του Νομού. Είναι ένας τομέας με πολύ σημαντικό ειδικό βάρος στην οικονομία του Νομού το οποίο δεν αποτυπώνεται από τη συμμετοχή του τομέα στο συνολικό ακαθάριστο προϊόν του Νομού (26%), ούτε από τη συμμετοχή του στην απασχόληση. Η μεγαλύτερη σημασία του δευτερογενή τομέα για τον οικονομικό και κοινωνικό ιστό του νομού, φαίνεται από τις έντονες αλληλεξαρτήσεις του με τον τριτογενή, αλλά και με τον πρωτογενή.

Εικ. 122 Παραδοσιακό βράσιμο τσίπουρου.

Ο βιομηχανικός ιστός του Νομού Λάρισας κυριαρχείται από βιομηχανίες άμεσων καταναλωτικών αγαθών (είδη διατροφής, υφαντουργία, έτοιμα ενδύματα και υπόδηση) και είναι μικρού μεγέθους. Ο σημαντικότερος κλάδος της μεταποίησης, όσον αφορά τη συμμετοχή στη συνολική απασχόληση της μεταποίησης είναι ο κλάδος των Τροφίμων, που συγκεντρώνει το 22,5% περίπου των απασχολούμενων. Ακολουθεί ο κλάδος της Υφαντουργίας που αντιπροσωπεύει το 19% της απασχόλησης με σημαντικές τάσεις μείωσης. Οι υπόλοιποι σημαντικοί κλάδοι της μεταποίησης ακολουθούν φθίνουσα πορεία.

Όσον αφορά την εξέλιξη της δυναμικής των μεγάλων μεταποιητικών μονάδων (με απασχόληση >20 άτομα) παρατηρούνται:

- Σταδιακή μείωση των μεγάλων επιχ/σεων.
- Μείωση της Ακαθάριστης αξίας παραγωγής.
- Μείωση της παραγωγικότητας
- Έλλειψη και σταδιακή μείωση των παραγωγικών επενδύσεων.

Η σταδιακή μείωση των επιχειρήσεων του Νομού έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των μικρών επιχειρήσεων που παράγουν το 12% περίπου της αξίας του προϊόντος, που παράγεται από τις μεγάλες επιχειρήσεις. Οι μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν εντονότερα τα προβλήματα των μεγάλων, έχουν χαμηλή ανταγωνιστικότητα, αυξημένο κόστος παραγωγής, μικρό κύκλο ζωής και αδυναμία προσαρμογής στις εκάστοτε συνθήκες της αγοράς.

Σε γενικές γραμμές, ο κίνδυνος κάμψης της μεταποιητικής δραστηριότητας στο Νομό είναι ορατός με άμεσα αρνητικά αποτελέσματα για την περιοχή. Πιο έντονο είναι το πρόβλημα στη μεταποίηση και ιδιαίτερα στο εργατικό δυναμικό.

Η μεταποίηση στο Νομό παρουσιάζει δυνατότητες ανάπτυξης οι οποίες συνίστανται:

- Στην ύπαρξη εξειδικευμένου και διαθέσιμου εργατικού δυναμικού σε όλα τα επίπεδα παραγωγής και κατάλληλη αξιοποίηση του επιστημονικού δυναμικού.
- Στην ύπαρξη minimum υποδομής σε μηχανολογικό εξοπλισμό.
- Στις θετικές εξελίξεις που αφορούν τις εξαγωγές των ελληνικών μεταποιημένων προϊόντων.

Στο Δήμο Λιβαδίου, ο δευτερογενής τομέας δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος καθώς απασχολεί το 13,8% του δυναμικού της περιοχής. Από αυτό το 6,6% απασχολείται στην μεταποίηση. Το υπόλοιπο 7,2% του δυναμικού απασχολείται σε επιχειρήσεις κατασκευών.

Η κατανομή του δυναμικού ανά κατηγορία απασχόλησης ακολουθεί παρακάτω:

Πίνακας 15. Κατανομή δυναμικού, που ασχολείται στην μεταποίηση, ανά κατηγορία απασχόλησης.

	Δήμος Λιβαδίου	% Δήμος Λιβαδίου
Εργοδότης	7	8,3
Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	23	27,4
Μισθωτός	43	51,2
Βοηθός ή / και μη αμειβόμενος	11	13,1
Δεν δηλώθηκε	0	0,0
Σύνολο	84	100,0

Πίνακας 16. Κατανομή δυναμικού, που ασχολείται στις κατασκευές, ανά κατηγορία απασχόλησης.

Γεωγραφική περιοχή	Δήμος Λιβαδίου	% Δήμος Λιβαδίου
Εργοδότης	10	10,6
Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	17	18,1
Μισθωτός	63	67,0
Βοηθός ή / και μη αμειβόμενος	4	4,3
Δεν δηλώθηκε	0	0,0
σύνολο	94	100,0

Πηγή ΕΣΥΕ απογραφή 2001 / ΕΕΤΑΑ

γ. Ο τριτογενής τομέας.

Στο Νομό Λάρισας επικρατούν κυρίως η εμπορική δραστηριότητα και ο κλάδο των διαφόρων υπηρεσιών, (εδώ υπάγονται κι οι υπηρεσίες τουριστικής εξυπηρέτησης που τελευταία άρχισαν ν' αναπτύσσονται στο Νομό). Το εμπόριο συγκεντρώνεται στη πρωτεύουσα του Νομού με κύρια εξαγωγικά προϊόντα τα γεωργικά και τα κλωστοϋφαντουργικά. Σημαντικά προβλήματα του τριτογενή τομέα είναι η έλλειψη υποδομών, περιφερειακών αγορών, τυποποίησης και σύγχρονης οργάνωσης της εμπορίας των προϊόντων.

Τα τελευταία χρόνια ο Τριτογενής τομέας διαδραματίζει έναν αυξανόμενο ρόλο στην οικονομία του νομού Λάρισας. Το γεγονός αυτό προκύπτει τόσο από την εξέλιξη του προϊόντος του τομέα, όσο και από τη συμμετοχή του στη συνολική απασχόληση. Πιο συγκεκριμένα η εξέλιξη του Ακαθάριστου Προϊόντος του τριτογενή τομέα στον νομό, στην περίοδο 1971-1993, χαρακτηρίζεται από μία ελαφρά ανοδική τάση, πολύ χαμηλότερη όμως από την αντίστοιχη, που παρατηρείται σε επίπεδο χώρας.

- Μετά το 1990 παρατηρείται μείωση του ακαθαρ. προϊόντος μόνο στον κλάδο των Μεταφορών ενώ στην Δημόσια Διοίκηση και στον κλάδο των Τραπεζικών - Ασφαλειών μετά το 1991.

- Η εξέλιξη της συμμετοχής του προϊόντος του τριτογενή τομέα στο συνολικό προϊόν εμφανίζεται αύξουσα.

- Η συμμετοχή του τριτογενή τομέα στη συνολική απασχόληση του νομού ανέρχεται στο 48,5 % για το 1993 (έναντι 32,8% τον πρωτογενή και 19,2% του δευτερογενή).

- Η εξέλιξη των μονάδων του τομέα στο νομό και των απασχολούμενων σε αυτές ακολουθεί τις τάσεις που διαπιστώνονται σε εθνικό επίπεδο και οι οποίες προσδιορίζονται από υψηλούς αυξητικούς ρυθμούς και των δύο μεγεθών.

Στο Δήμο Λιβαδίου, ο τριτογενής τομέας απασχολεί το 19% του ανθρώπινου δυναμικού της περιοχής.

Η κατανομή ανά οικονομική δραστηριότητα είναι η ακόλουθη:

Εμπόριο	5,8%
Ξενοδοχεία, εστίαση	3,3%
Μεταφορές	3,0%
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	1,0%
Δημόσια διοίκηση	1,8%
Εκπαίδευση	3,4%
Υγεία	1,3%

Οι επιχειρήσεις που ανήκουν στον κλάδο του εμπορίου ή των μικροεπισκευών είναι επίσης ατομικές.

Η δημόσια διοίκηση και η εκπαίδευση απασχολεί όπως είναι φυσικό κυρίως μισθωτούς (μόνο στην εκπαίδευση υπάρχουν 3 ελεύθεροι επιχειρηματίες με ατομική επιχείρηση), ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι απασχολούν μικρό πλήθος απασχολουμένων.

Γενικά οι επιχειρήσεις είναι κυρίως ατομικές ή ΠΜΕ, χωρίς να παρουσιάζουν δυνατότητες δημιουργίας επιπρόσθετων θέσεων, ενώ η προοπτική τουριστικής ανάπτυξης, δεν φαίνεται να μεταφράζεται ακόμη σε ευνοϊκό για επιχειρηματική δραστηριότητα περιβάλλον.

Πίνακας 17. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων, μηχανών και ειδών οικιακής χρήσης, κατανομή ανά κατηγορία απασχόλησης.

Γεωγραφική περιοχή	Δήμος Λιβαδίου	% Δήμος Λιβαδίου
Εργοδότης	27	36,5
Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	12	16,2
Μισθωτός	29	39,2
Βοηθός ή / και μη αμειβόμενος	6	8,1
Δεν δηλώθηκε	0	0,0
σύνολο	74	100,0

Πίνακας 18. Ξενοδοχεία κι εστιατόρια, κατανομή ανά κατηγορία απασχόλησης.

Γεωγραφική περιοχή	Δήμος Λιβαδίου	% Δήμος Λιβαδίου
Εργοδότης	28	73,7
Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	0	0,0
Μισθωτός	8	21,1
Βοηθός ή / και μη αμειβόμενος	2	5,3
Δεν δηλώθηκε	0	0,0
σύνολο	38	100,0

Πίνακας 19. Μεταφορές & αποθήκευση, κατανομή ανά κατηγορία απασχόλησης.

Γεωγραφική περιοχή	Δήμος Λιβαδίου	% Δήμος Λιβαδίου
Εργοδότης	7	17,5
Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	18	45,0
Μισθωτός	13	32,5
Βοηθός ή / και μη αμειβόμενος	2	5,0
Δεν δηλώθηκε	0	0,0
σύνολο	40	100,0

Πηγή ΕΣΥΕ απογραφή 2001 / ΕΕΤΑΑ

Πίνακας 20. Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, κατανομή ανά κατηγορία απασχόλησης.

Γεωγραφική περιοχή	Δήμος Λιβαδίου	% Δήμος Λιβαδίου
Εργοδότης	0	0,0
Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	6	42,9
Μισθωτός	8	57,1
Βοηθός ή / και μη αμειβόμενος	0	0,0
Δεν δηλώθηκε	0	0,0
Σύνολο	14	100,0

Πίνακας 21. Δημόσια διοίκηση και ασφαλιστικοί φορείς, κατανομή ανά κατηγορία απασχόλησης.

Γεωγραφική περιοχή	Δήμος Λιβαδίου	% Δήμος Λιβαδίου
Εργοδότης	0	0,0
Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	0	0,0
Μισθωτός	23	100,0
Βοηθός ή / και μη αμειβόμενος	0	0,0
Δεν δηλώθηκε	0	0,0
Σύνολο	23	100,0

Πίνακας 22. Εκπαίδευση, κατανομή ανά κατηγορία απασχόλησης.

Γεωγραφική περιοχή	Δήμος Λιβαδίου	% Δήμος Λιβαδίου
Εργοδότης	0	0,0
Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	3	6,8
Μισθωτός	41	93,2
Βοηθός ή / και μη αμειβόμενος	0	0,0
Δεν δηλώθηκε	0	0,0
Σύνολο	44	100,0

Πίνακας 23. Υγεία, κατανομή ανά κατηγορία απασχόλησης.

Γεωγραφική περιοχή	Δήμος Λιβαδίου	% Δήμος Λιβαδίου
Εργοδότης	0	0,0
Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	1	5,9
Μισθωτός	16	94,1
Βοηθός ή / και μη αμειβόμενος	0	0,0
Δεν δηλώθηκε	0	0,0
Σύνολο	17	100,0

Πηγή ΕΣΥΕ απογραφή 2001 / ΕΕΤΑΑ

Ο κλάδος του Τουρισμού παρουσιάζει περιορισμένη ανάπτυξη στο νομό Λάρισας. Συγκριτικά με την υπόλοιπη Ελλάδα, ο Νομός Λάρισας προσελκύει μικρό αριθμό επισκεπτών, ιδιαίτερα αλλοδαπών και υστερεί στον αριθμό διανυκτερεύσεων. Αν και στην περιοχή έχει γίνει προσπάθεια ανάπτυξης υποτυπώδους τουριστικής υποδομής (Ξενοδοχείο, ενοικιαζόμενα δωμάτια, καταστήματα) και ενώ η περιοχή έχει χαρακτηριστεί τουριστική ενώ παράλληλα χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερο φυσικό

περιβάλλον και συγκεκριμένη αρχιτεκτονική φυσιογνωμία, εν τούτοις ο τουρισμός ως οικονομική δραστηριότητα δεν έχει καταφέρει να δημιουργήσει ευνοϊκό περιβάλλον για την δημιουργία πολλών θέσεων εργασίας. Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι τα 3/4 των θέσεων εργασίας που ήδη υπάρχουν στον κλάδο του τουρισμού αφορούν ιδιοκτήτες επιχειρήσεων αποδεικνύοντας την αδυναμία των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών να δημιουργήσουν επιπρόσθετες θέσεις εργασίας.

Εικ. 123,124 Τα μοναδικά ξενοδοχεία Λανάρι (εσωτ.) και Κιόσκι (εξωτ.), στο Λιβάδι, δεν αξιοποιούν παραδοσιακά κελύφη και αποτελούν χαρακτηριστικές σύγχρονες εκδοχές του «νεοπαραδοσιακού».

Σήμερα (στοιχεία 1987) ο νομός διαθέτει:

- **Ξενοδοχεία**

κατηγορίας	A	1	κλίνες	144
"	B	5	"	576
"	Γ	22	"	1396
σύνολο		28	"	2116

- **Ενοικιαζόμενα δωμάτια** (με άδεια του ΕΟΤ) 2542

η δε τουριστική κίνηση έχει ως εξής:

Σύνολο αφίξεων	106.000		
ημεδαποί	95.000	90,00%	
αλλοδαποί	11.000	10,00%	

Παρόλες τις δυσκολίες, υπάρχουν περιθώρια στον Νομό για μεγαλύτερη αξιοποίηση του τομέα του Τουρισμού. Στο βαθμό που υπάρχουν στον Νομό πρωτογενείς τουριστικοί πόροι, τέτοιοι που να μπορούν να προσελκύουν τουριστική μετακίνηση, είναι δυνατόν με ορισμένες παρεμβάσεις (δημόσιου και ιδιωτικού χαρακτήρα) να αξιοποιηθούν οι πόροι αυτοί, έτσι ώστε να δημιουργηθούν νέα κίνητρα για νέες μορφές τουριστικής ζήτησης και να διαμορφωθεί μία νέα τουριστική εικόνα για την περιοχή. Ο τουρισμός στο Νομό Λάρισας παρατηρείται κυρίως τους θερινούς μήνες στους παράκτιους οικισμούς (Στόμιο, Βελίκα, Αγιόκαμπος, Καστρί Λουτρό, Μεσάγγαλα, κλπ), που τους επισκέπτονται οι κάτοικοι της Λάρισας και των όμορων νομών. Τα τελευταία όμως χρόνια, τους επισκέπτονται και αλλοδαποί τουρίστες, ενώ οι υποδομές εκσυγχρονίζονται και βρίσκονται σε αρκετά καλό επίπεδο. Παράλληλα, καθώς ο νομός διαθέτει αξιοζήλευτο φυσικό περιβάλλον και πλούσιους πολιτιστικούς πόρους, αρχίζουν να οργανώνονται και να δημιουργούνται υποδομές με σκοπό να προσελκύσουν τουρίστες όλες τις εποχές του χρόνου. Οικοτουριστικά καταλύματα σε ημιορεινούς και ορεινούς οικισμούς (Αμπελάκια, Καλλιπεύκη, Καρυά, Λιβάδι) κοντά σε περιοχές, όπου προέχει το φυσικό κάλλος, αποτελούν προορισμούς με συνεχώς αυξανόμενη επισκεψιμότητα. Σ' αυτό συμβάλλει και η σημαντική προσπάθεια, που γίνεται για την ανάδειξη και αξιοποίηση των μνημείων (Μονές Ολυμπιώτισσας, Σπαρμού, Παλαιοκαρυάς, Κανάλων, παραδοσιακά σπίτια σε Αμπελάκια, Μεταξοχώρι, Τσαριτσάνη, Λιβάδι) και των αρχαιολογικών χώρων (Πύθιο, Σαραντάπορο, Άζωρος) αυτών των περιοχών.

Εικ. 125 Άποψη του δρόμου, φτάνοντας στο Λιβάδι.

Εικ. 126 Άποψη του οικισμού του Λιβαδίου.

Επιπλέον, σ' αυτή την κατεύθυνση κινούνται και τα τουριστικά γραφεία που ασχολούνται με τις υπαίθριες δραστηριότητες ή αλλιώς τον τουρισμό περιπέτειας. Αυτά αναλαμβάνουν να οδηγήσουν τους ενδιαφερόμενους στη γνωριμία με τις άγνωστες πτυχές της φύσης του Νομού Λάρισας και οργανώνουν πεζοπορικές και ορειβατικές εξορμήσεις στα μονοπάτια του Ολύμπου και του Κισσάβου, αναρριχήσεις στα πεδία

Εικ. 127 Διατηρημένο γκαλντερίμι στο Λιβάδι.

του Κισσάβου και των Τεμπών, διασχίσεις φαραγγιών κοντά στην Καρίτσα και το Ρακοπόταμο, καταβάσεις του Πηνειού με κανό και φουσκωτές βάρκες (rafting), περιηγήσεις με ποδήλατα βουνού στα πανέμορφα δάση του Κισσάβου, του Κάτω Ολύμπου και του Μαυροβουνίου και άλλες δραστηριότητες (αεραθλήματα στα Καλύβια Ολύμπου και την Ελασσόνα σκι στο χιονοδρομικό κέντρο στις Βρυσσοπούλες του Ολύμπου). Αυτού του είδους ο τουρισμός είναι από τις πλέον ανερχόμενες μορφές και υπάρχει συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον όχι μόνο τη θερινή περίοδο αλλά όλες τις εποχές του χρόνου.

Ο κυριότερος τουριστικός πόλος έλξης της περιοχής μελέτης ιδίως το καλοκαίρι είναι το γειτονικό Λιβάδι πατρίδα και γενέτειρα του αγωνιστή του 1821 και Φιλικού Γεωργάκη Ολύμπιου, που είναι κτισμένο στις πλαγιές του Τιτάριου Όρους σε υψόμετρο 1160μ. και με θέα που νότια και δυτικά εκτείνεται μέχρι την Πίνδο, έχοντας

βορειοανατολικά τα Πιέρια Όρη και την Πιερία, ανατολικά τον Όλυμπο και νοτιοδυτικά την Ελασσόνα, τα Χάσια, το Σαραντάπορο, το όρος Σάпка και τα Σέρβια Κοζάνης.

Εικ. 128 Αποψη λιμνούλας στην κορυφή Σάпка.

Διατηρεί την γραφικότητα του και τις παραδόσεις του που τις έλκει από τη βλάχικη καταγωγή των κατοίκων του. Ήδη από τη δεκαετία του '50, το Λιβάδι ήταν ένα από τα σημαντικότερα παραθεριστικά κέντρα της Θεσσαλίας και Μακεδονίας, γνωστό για το υγιεινό του κλίμα και την αγνότητα των προϊόντων του.

Σήμερα ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει ακόμη στο Λιβάδι, τα λιθόστρωτα δρομάκια, τον αιωνόβιο πλάτανο και τη βρύση με το κρυστάλλινο νερό στην πλατεία, να επισκεφθεί το σπίτι του Γεωργάκη Ολύμπιου, που λειτουργεί ως μουσείο. Με έκταση 10.000 στρεμμάτων και περιτριγυρισμένη από άγριο παρθένο δάσος οξιάς, η Σάпка μαγεύει τον επισκέπτη, χειμώνα καλοκαίρι.

Εικ. 129 Η πλατεία στο Λιβάδι.

Εικ. 130 Το σπίτι του Γεωργάκη Ολύμπιου, που λειτουργεί ως μουσείο στο Λιβάδι.

Αξιοθέατα της περιοχής, ναοί, εξωκλήσια και μοναστήρια, όπως ο ναός του Αγίου Χαραλάμπους, στην περιοχή της Αγίας Τριάδος, το μοναστήρι της Αγίας Τριάδος στο Λιβάδι, αλλά και τα πρόσφατα αρχαιολογικά ευρήματα στο Καστρί με το χριστιανικό ναό και το περίφημο ψηφιδωτό πρωτοβυζαντινής εποχής.

Σημαντικότερος όλων και στην καρδιά της περιοχής μελέτης, ο Ι. Ν. Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, στην πλατεία της Δολίχης, βυζαντινό μνημείο του 13ου αιώνα, διατηρημένος σε άριστη κατάσταση και πρόσφατα συντηρημένος από την 7^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, που αποτελεί το κορυφαίο στοιχείο στο σύστημα μνημείων και διακεκριμένων κτισμάτων του οικισμού και το σημείο αναφοράς της πρότασης για την ανάπλαση και αναβίωση του ιστορικού κέντρου.

Εικ. 131,132 Ο Ιερός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην πλατεία της Δολίχης.

Ανεργία

Αν και ο μέσος όρος της ανεργίας, για την Περιφέρεια και το Νομό, ήταν από το 1981 μικρότερος από τον αντίστοιχο εθνικό, εντούτοις παρουσιάζει σαφώς εντονότερη αυξητική τάση. Κύριο αίτιο της εξέλιξης αυτής αποτελεί η συρρίκνωση του δευτερογενή τομέα ιδίως της μεταποίησης από τη δεκαετία του 1980 και εξής.

Η περιοχή μελέτης, αντιμετωπίζεται διοικητικά από τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, ως τμήμα της ευρύτερης περιοχής της Ελασσόνας. Κατά συνέπεια τα στοιχεία που αφορούν την εξέλιξη της ανεργίας στην περιοχή παρέμβασης είναι μέρος των στοιχείων της ευρύτερης περιοχής.

Πίνακας 24. Στοιχεία ανεργίας του Γραφείου ΟΑΕΔ Ελασσόνας

	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ	
2001	Σύνολο			1318	1138	1309	902	1259	1198	1053	1238	1293	1130
	Ανδρες			695	598	593	449	537	522	506	543	650	488
	Γυναίκες			623	540	716	453	722	676	547	695	663	642
	Επιδοτούμενοι			309	281	233	238	164	230	258	252	322	
	Απολύσεις			53	45	50	107	80	121	67	49	70	60
	Προσλήψεις			55	57	81	56	53	28	56	79	57	39
2002	Σύνολο	1493	1452	1410	1413	1212	1186	1464	1194	1185	1170	1393	1428
	Ανδρες	776	768	702	701	546	509	670	505	489	494	613	609
	Γυναίκες	717	684	708	712	666	677	794	689	696	676	780	819
	Επιδοτούμενοι	331	440	418	328	240	219	219	246	226	237	199	352
	Απολύσεις	76	64	28	42	51	79	88	62	162	90	74	98
	Προσλήψεις	78	58	52	55	61	52	67	36	60	76	54	70
2003	Σύνολο	1711	1299	1407	1404	1301		801	1229	1199	1246	1450	1502
	Ανδρες	832	579	740	688	564		299	511	510	527	627	632
	Γυναίκες	379	720	667	716	737		502	718	689	719	823	870
	Επιδοτούμενοι	505	241	343	285	218		202	218	183	192	222	282
	Απολύσεις	65	26	47	68	81		31	63	78	43	53	53
	Προσλήψεις	85	31	62	31	70		100	30	59	55	46	48

Πηγή ΟΑΕΔ / ΕΕΤΑΑ

Ποιοτικά χαρακτηριστικά ανεργίας περιοχής. (Πηγή ΕΕΤΑΑ)

- Το ποσοστό ανεργίας είναι αυξανόμενο τα τελευταία έτη.
- Το ποσοστό ανεργίας της περιοχής είναι υψηλότερο του Νομού και της χώρας.
- Το ποσοστό απασχόλησης της περιοχής είναι χαμηλότερο του Νομού και της χώρας.
- Το πρόβλημα της ανεργίας και του χαμηλού ποσοστού απασχόλησης εντοπίζεται κυρίως στο Δ.Δ. Λιβαδίου.
- Το Δ.Δ. Δολίχης παρουσιάζεται ομαλοποιημένο σε σχέση με τον υπόλοιπο Νομό.
- Η συμμετοχή των γυναικών στον ενεργό πληθυσμό είναι μικρή.
- Η ανεργία πλήττει κυρίως τις γυναίκες.
- Η ανεργία πλήττει κυρίως τις ηλικίες 20-24 και 25-29.
- Στην περιοχή το δυναμικό κατανέμεται κυρίως σε άτομα που εργάζονται για λογαριασμό του και σε βοηθούς / μη αμειβόμενους. Το ποσοστό των μισθωτών είναι σχετικά χαμηλό.
- Οι εργαζόμενοι για λογαριασμό τους είναι κυρίως άνδρες.
- Οι βοηθοί / μη αμειβόμενοι είναι ισόποσα κατανεμημένοι μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων εργάζονται στον πρωτογενή τομέα. Η γεωργία και η κτηνοτροφία είναι ο σημαντικότερος οικονομικός κλάδος.
- Υπάρχει υψηλό ποσοστό ιδιοκτητών αγροτικών εκμεταλλεύσεων.
- Υπάρχει χαμηλό ποσοστό αγροτικής εκπαίδευσης.
- Η κτηνοτροφία είναι σημαντική και ανεπτυγμένη κυρίως στο Δ.Δ. Λιβαδίου.
- Το δυναμικό που απασχολείται στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις είναι κυρίως οι κάτοχοι των εκμεταλλεύσεων και βοηθοί / μη αμειβόμενοι. Στην πλειοψηφία τους τα άτομα αυτά είναι αποκλειστικής απασχόλησης.
- Ο δευτερογενής και τριτογενής τομέας δεν δείχνουν σημεία ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια.
- Η κουλτούρα των επιχειρήσεων του δευτερογενή και τριτογενή τομέα ομοιάζει με αυτή του πρωτογενή. Στην πλειοψηφία τους οι επιχειρήσεις είναι ατομικές, ενώ έχουν ισχυρή βοήθεια από μέλη του νοικοκυριού.
- Υπάρχει υψηλή εποχικότητα στους κύκλους των επιχειρήσεων, ως αποτέλεσμα του έντονου χειμώνα, με συνέπεια την εμφάνιση πολυδραστηριότητας στις επιχειρήσεις, πολυαπασχόλησης στους ιδιοκτήτες και εποχιακής απασχόλησης στο δυναμικό που αυτές απασχολούν.
- Οι επιχειρήσεις είναι στραμμένες στην τοπική αγορά.
- Οι επιχειρήσεις δεν φαίνονται ικανές να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν νέες θέσεις εργασίας.

Εικ. 133 Παραδοσιακό όργωμα στην περιοχή.

Πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του οικισμού της Δολίχης.

Η περιοχή μελέτης αφορά το κεντρικό τμήμα του οικισμού της Δολίχης, σήμερα Δ. Δολίχης του Δήμου Λιβαδίου, της Επαρχίας Ελασσόνας, του Νομού Λάρισας, που περιλαμβάνει, εκτός των οικοδομικών νησίδων και του συστήματος οδικής κυκλοφορίας, επίσης, την κεντρική πλατεία, με πρόσβαση πεζή από το μεγαλύτερο μέρος του οικισμού και ένα εκτεταμένο δημόσιο ελεύθερο χώρο, εντός των ορίων του ιστορικού κέντρου, όπου συγκεντρώνονται ποικίλες λειτουργίες και δραστηριότητες (κοινωνικές, θρησκευτικές, πολιτιστικές, αναψυχής).

Σημείο αναφοράς και κέντρο ενδιαφέροντος της περιοχής –αλλά και της μελέτης– αποτελεί ο αξιόλογος Ιερός Ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος. Εντός του χώρου της πλατείας, υπάρχει ένα περίπτερο για πώληση κυρίως τσιγάρων, σε θέση, όμως, ανταγωνιστική για το μνημείο, πολύ κοντά στο μεταγενέστερο του μνημείου,

Εικ. 134, 135 Ο Ι.Ν. Μεταμορφώσεως Σωτήρος στο Ιστορικό Κέντρο Δολίχης.

αλλά αξιόλογο καμπαναριό. Καθώς η θέση του περιπτέρου υπαγορεύτηκε παλαιότερα από την ύπαρξη ενός δρόμου, που διχοτομούσε τον χώρο της πλατείας και που έχει καταργηθεί, θεωρείται πως δεν υπάρχει πια λόγος ύπαρξής του τόσο κοντά στο μνημείο.

Εικ. 136, 137 Ο Ι.Ν. Μεταμορφώσεως Σωτήρος και το περίπτερο στην κεντρική πλατεία της Δολίχης, μια πλατεία με διαμόρφωση "αστικού" τύπου.

Η υπάρχουσα διαμόρφωση της πλατείας μιμούμενη αστικά πρότυπα ακολουθεί μian αυθαίρετη χάραξη, σε ορθογωνικό κάναβο, αγνοώντας τόσο την κυκλική ανάπτυξη των κτισμάτων γύρω της, όσο και τις καμπύλες των δρόμων, που την περιγράφουν. Περιμετρικά της πλατείας υπάρχουν το διώροφο πρώην κοινοτικό κατάστημα, ένα σύγχρονο απρόσωπο κτίριο, τέσσερα παραδοσιακά καφενεία, παντοπωλείο, αρτοποιείο, αγροτικές αποθήκες, καθώς και ισόγειες ή διώροφες κατοικίες πολλές από τις οποίες αποτελούν κακέκτυπα αστικών προτύπων, όσον αφορά την τυπολογία τους, τη μορφή των στεγών, τη σχέση πλήρων και κενών στη διαμόρφωση των όψεων (αυθαίρετες πιλοτές) και τα χρησιμοποιούμενα υλικά και χρώματα.

Κάποια δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής τυπολογίας και μορφολογίας σώζονται στην περίμετρο της πλατείας, με αρκετά όμως στοιχεία αλλοίωσης, τόσο στα υλικά των όψεων, όσο και στον τύπο κουφωμάτων και σκούρων, στη μορφή των κιγκλιδωμάτων, των στεγάστρων και των περιφράξεων. Την εικόνα ολοκληρώνει η χωρίς κανένα προγραμματισμό ή πρόβλεψη τοποθέτηση κεραιών τηλεοράσεων, ηλίκων θερμοσιφώνων, μετρητών της ΔΕΗ. Η ίδια αδιαφορία για τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας επικρατεί και στην πρακτική των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, που ρυπαίνουν την περιρέουσα ατμόσφαιρα του ιστορικού τόπου με τις ακαλαίσθητες και ασυμβίβαστες εγκαταστάσεις τους.

Εικ. 138, 139, 140, 141 Κτίσματα στην περίμετρο της πλατείας.

Στην ανατολική πλευρά της πλατείας, υπάρχει πέτρινο κτίριο του αγροτικού συνεταιρισμού, με επιχρισμένη, σήμερα, τη λιθοδομή του, όπου θα μπορούσαν να στεγαστούν, μελλοντικά, πολιτιστικές δραστηριότητες. Ανάμεσα στην πλατεία και το κτίριο αυτό διέρχεται σήμερα δημοτική οδός, με βαρύ κυκλοφοριακό φόρτο, καθώς οδηγεί στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις. Αυτός ο δρόμος διχοτομεί τον ελεύθερο δημόσιο χώρο και περνάει κυριολεκτικά σε απόσταση αναπνοής από την κόγχη του ιερού του μνημείου, επιβαρύνοντάς το με τις δονήσεις των διερχόμενων φορτωμένων αγροτικών ελκυστήρων.

Εικ. 142 Το κτίριο του αγροτικού συνεταιρισμού. με τους στύλους της ΔΕΗ σε άμεση θέα από την πλατεία και το μνημείο.

Εικ. 143 Ο Ι.Ν. Μεταμορφώσεως Σωτήρος με το κτίριο του αγροτικού συνεταιρισμού σε πρώτο πλάνο αριστερά.

5.3 ΣΥΝΘΕΣΗ – ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ.

Πολεοδομική κλίμακα.

Σε επίπεδο **χρήσεων γης**, προτείνεται η απομάκρυνση των αγροτικών αποθηκών από την άμεση επαφή με τον ιστορικό πυρήνα και το μνημείο, καθώς και η αξιοποίηση του πρώην κοινοτικού καταστήματος, για τη στέγαση του πολιτιστικού συλλόγου Δολίχης και του κτιρίου του αγροτικού συνεταιρισμού ως πολιτιστικού κέντρου. Καθώς το περίπτερο βρίσκεται σε θέση ανταγωνιστική για το μνημείο, και καθώς εκλείπει, πλέον ο δρόμος, που υπαγόρευσε τη θέση του, προτείνεται η μετακίνησή του στον γειτονικό δημόσιο ελεύθερο χώρο όπου θα εξυπηρετεί και καλύτερα καθώς θα είναι προσβάσιμο από τον δρόμο.

Σε επίπεδο κυκλοφορίας και **ρυμοτομικού**, προτείνονται πεζοδρόμηση του δρόμου, πίσω από την κόγχη του ιερού και μετατόπιση της κυκλοφορίας, προς και από τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις, στον παράλληλο δρόμο, μετά την πλατεία. Για τη διατήρηση ενιαίου πλάτους, σε όλο το μήκος του, προτείνονται αντίστοιχες ρυμοτομήσεις. Προτείνονται ακόμη, πεζοδρόμηση τμήματος κάθετου δρόμου, στα ανατολικά του μνημείου, μέχρι το πίσω όριο ισόγειας κατοικίας, πίσω από το κτίριο του αγροτικού συνεταιρισμού, που διατηρεί απόλυτα τον χαρακτήρα της και την μορφή της. Τέλος προτείνεται να ανακατασκευαστεί και να αναδειχθεί σοκάκι πίσω από το συντηρημένο πλέον και αποκατεστημένο κτίριο του αγροτικού συνεταιρισμού, ώστε να αποτελεί εναλλακτική δυνατότητα προσέγγισης και θέασης του μνημείου από τον περιβάλλοντα χώρο του νέου πολιτιστικού κέντρου.

Αξιολόγηση κτισμάτων και πρόταση προστασίας.

Καθώς το ισχύον θεσμικό πλαίσιο (Π.Δ. της 2/13.3.1981 – ΦΕΚ 138 Δ', για οικισμούς προϋφιστάμενους του 1923, ιδίως με την πρόβλεψη του άρθρου 9, παρ. 2: περί επισκευών και αποκαταστάσεως **παλαιών κτισμάτων παρουσιαζόντων ιδιαίτερον ενδιαφέρον...** κατά την κρίσιν της αρμοδίας ΕΠΑΕ), θεωρείται ικανοποιητικό για τη διατήρηση της κλίμακας του οικιστικού συνόλου, πράγμα που θα αφορούσε τα κτίσματα **γ' βαθμού προστασίας**, δεν θεωρήθηκε αναγκαίο να χαρακτηρισθούν κτίσματα με αυτόν τον βαθμό προστασίας. Προτείνεται η κήρυξη της ισόγειας κατοικίας Νο 4 με **α' βαθμό προστασίας** και της κατοικίας Νο 11, καθώς και του κτιρίου του αγροτικού συνεταιρισμού με **β' βαθμό προστασίας**. Προτείνεται η εξέταση της δυνατότητας ένταξης όλων των κτιρίων του μετώπου της πλατείας, για χρηματοδότηση, στο πρόγραμμα αποκατάστασης όψεων "Ελλάδα 2004". Ο Ι.Ν. Μεταμορφώσεως είναι **κηρυγμένο μνημείο** και προστατεύεται από την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Αρχιτεκτονική κλίμακα.

Σε επίπεδο αρχιτεκτονικής του οικιστικού συνόλου προτείνεται η συμμόρφωση με τη νομιμότητα (θεσμικό πλαίσιο για τη δόμηση σε οικισμούς προϋφιστάμενους του 1923), όσον αφορά την καθαίρεση των αυθαίρετων σοφитών, για την αποκατάσταση της μορφής των στεγών και την πλήρωση των αδιαμόρφωτων ισογείων, που απογορεύονται για τους οικισμούς προ του '23. Προτείνεται ακόμη ο ανασχεδιασμός της πλατείας του οικισμού και του περιβάλλοντος χώρου του μνημείου σε αναφορά με τον χαρακτήρα του οικισμού και την ιστορικότητα του μνημείου.

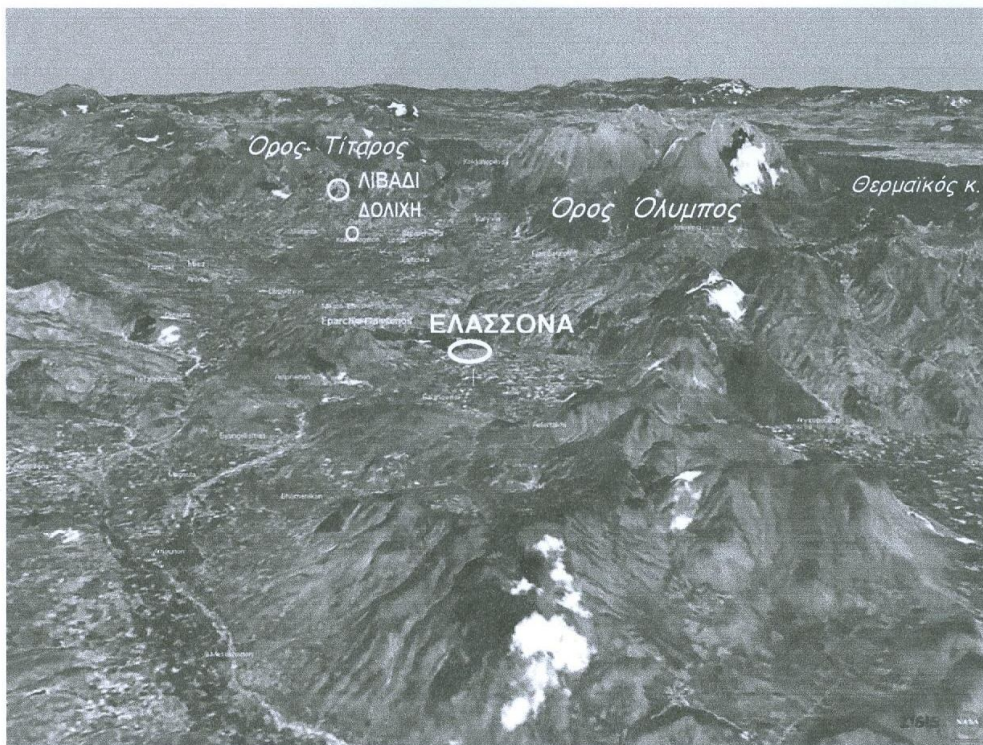
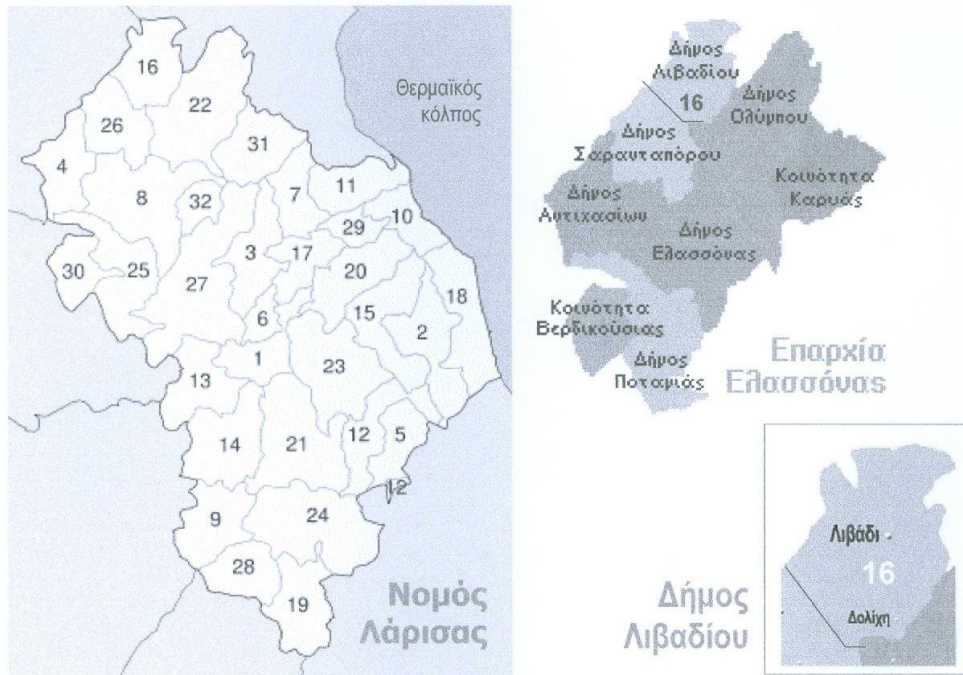
Έτσι υιοθετήθηκε μια σχεδιαστική φιλοσοφία συμβατή με τις ήπιες καμπύλες ανάπτυξης του οδικού συστήματος, αλλά και του οικιστικού αποθέματος, ενώ σχεδιάστηκαν με λεπτομέρεια τα στοιχεία διαμόρφωσης και εξοπλισμού (ημικυκλικό "θεατράκι", περιφερειακή στοά, πέργκολα, περίπτερο, πέτρινοι τοίχοι αντιστήριξης) και προδιαγράφηκαν με ακρίβεια τα υλικά και οι διαδικασίες εφαρμογής τους. Τελικά η αρχιτεκτονική μελέτη και η ειδική αρχιτεκτονική μελέτη εγκρίθηκαν από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.

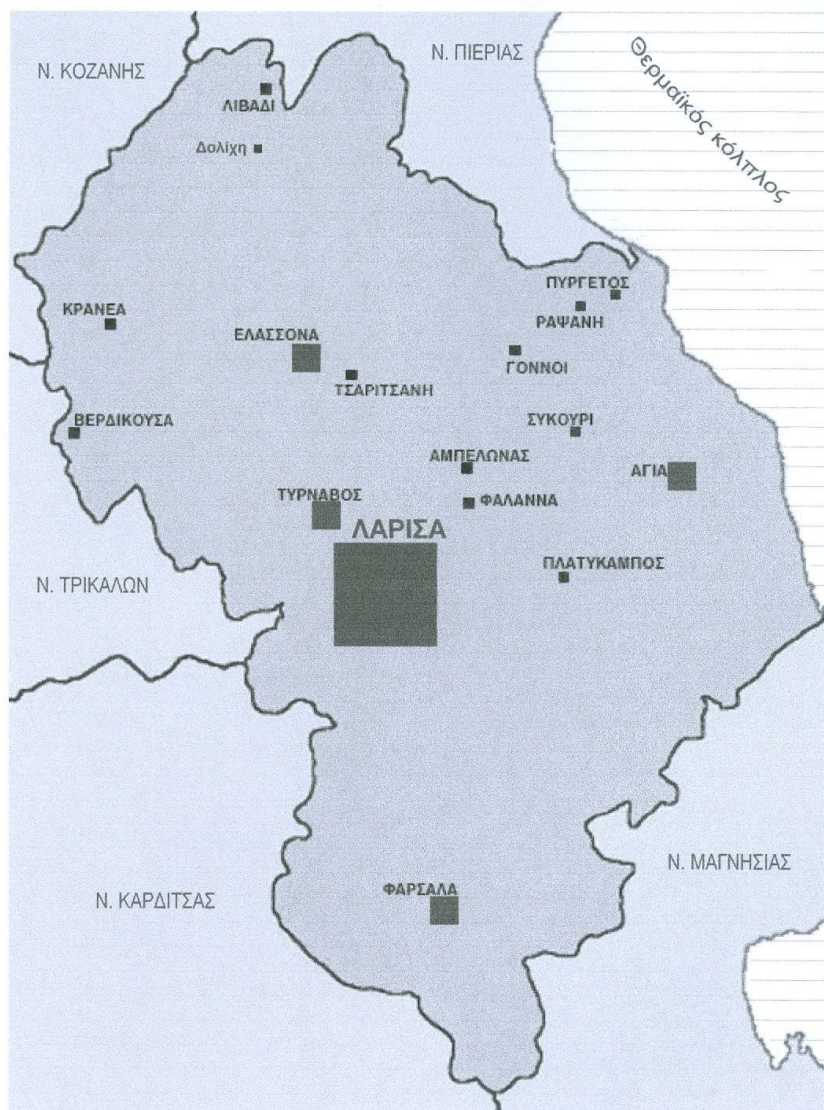
Στον οδικό άξονα Ελασσόνας - Κατερίνης
 δύο διασταυρώσεις προς Δήμο Λιβαδίου:

- Στο 21ο χιλ.
 Απόσταση από διασταύρωση: Δολίχη 1,5 χιλ.
 Λιβάδι 12 χιλ.
- Στο 41ο χιλ.
 Απόσταση από διασταύρωση: Λιβάδι 4 χιλ.
 Δολίχη 18 χιλ.

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ
 Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΧΩΡΟ
 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΟΔΙΚΕΣ ΣΥΝΔΕΞΕΙΣ

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ
Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΙΒΑΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

ΙΕΡΑΡΧΙΑ ΤΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΙΕΡΑΡΧΗΣΗΣ: ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΟ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ:

Ν. ΛΑΡΙΣΑΣ:	279.305
Δ. ΛΑΡΙΣΑΣ:	127.076
Δ. ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ:	14.563
Δ. ΛΙΒΑΔΙΟΥ:	3.187
Δ.Δ. ΔΟΛΙΧΗΣ:	473

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ
Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑΡΧΙΑ
ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ
Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΔΟΧΩΡΑ ΤΟΥ

9 8 7

1 6 5

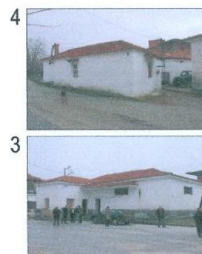

13 2

Το περίπτερο, χρήση ασυμβίβαστη με το μνημείο (λειτουργεί ανταγωνιστικά)

- 1 Πρώην Κοινοτικό κατάστημα
- 2 Ι. Ν. Μεταμορφώσεως Σωτήρος
- 3 Κτίριο Αγροτικού Συνεταιρισμού
- 4 Ισόγεια παραδοσιακή κατοικία
- 5 Σύγχρονη κατοικία με ισόγειο κατάστημα (mini market Χρ.Τσακνάκη)
- 6 Καφέ - ουζερί "Οι Μουριές" Φώτη Μαντζάρα
- 7 Καφέ - ζαχαροπλαστείο "Ολύμπιον" Σπύρου Τσακνάκη
- 8 Παντοπωλείο Αντώνη Γκόγκου
- 9 Αρτοποιείο Νίκου Τσακνάκη
- 10 Καφενείο
- 11 Διώροφη παραδοσιακή κατοικία
- 12 Καφέ - ψησταριά Κώστα Λιόλιου
- 13 Περίπτερο

- Κατοικία
- Λιανικό εμπόριο
- Αναψυχή
- Αγροτικές αποθήκες

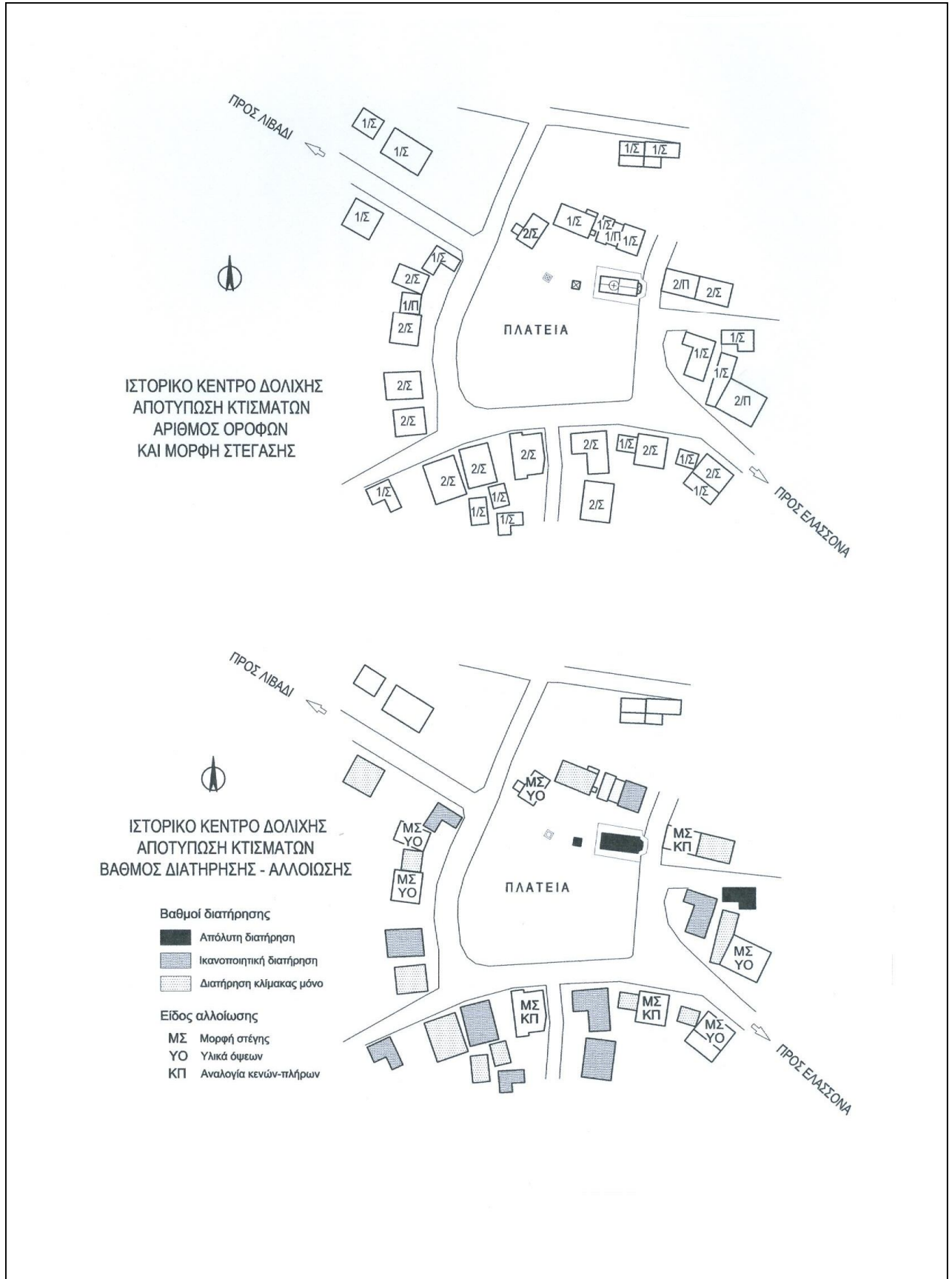

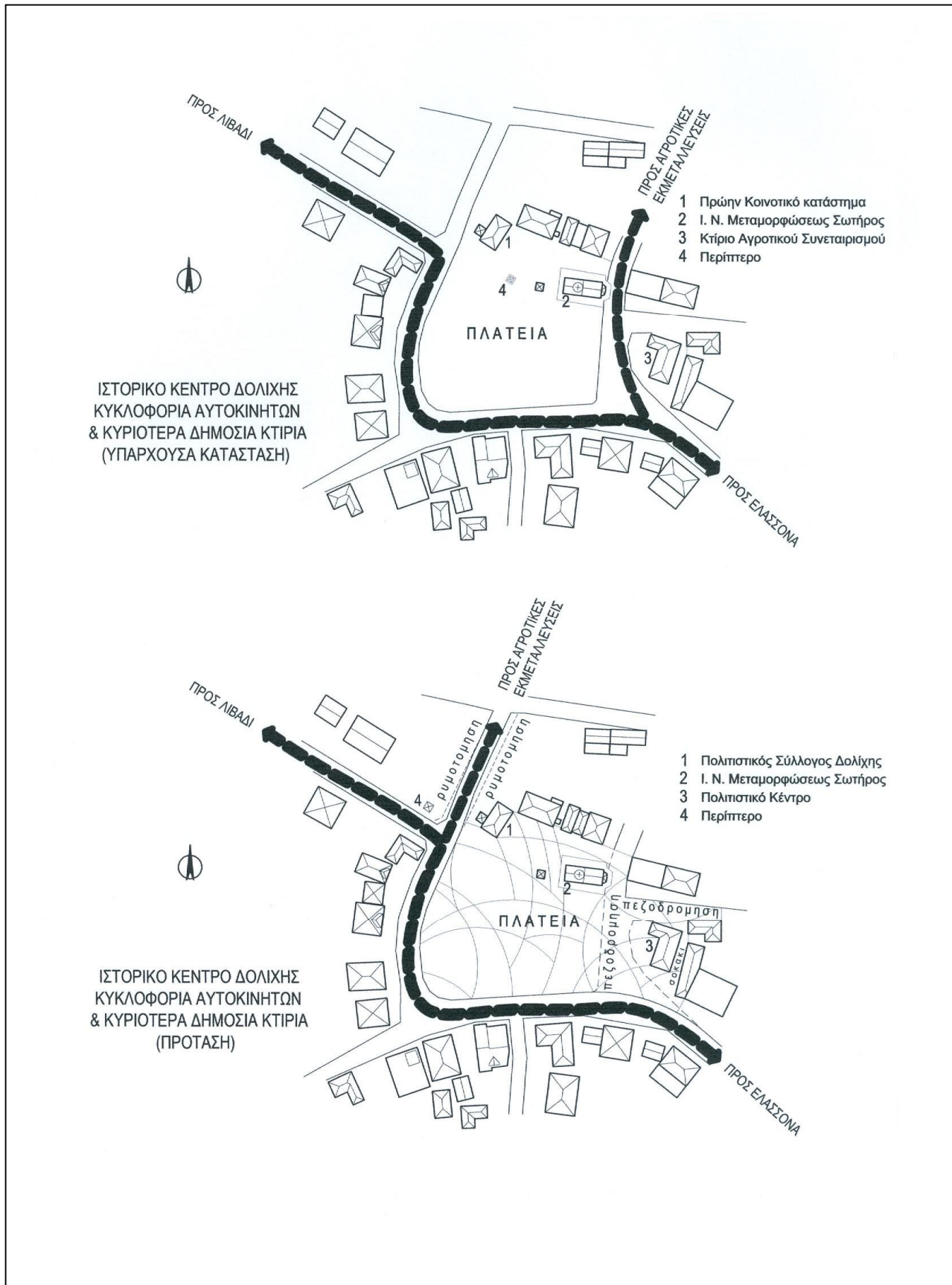
4 3

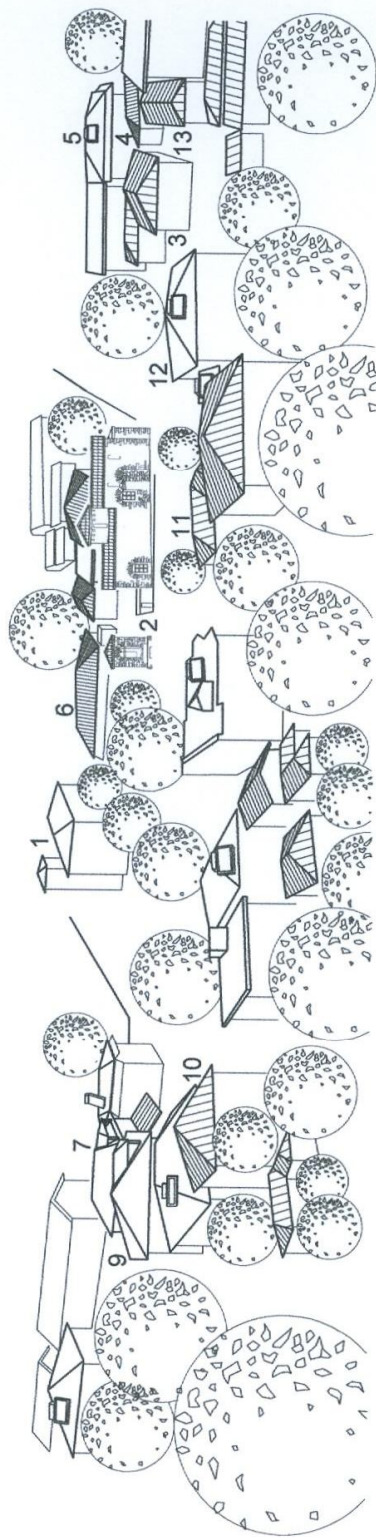

11 12

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΟΛΙΧΗΣ
ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΙΣΟΓΕΙΩΝ

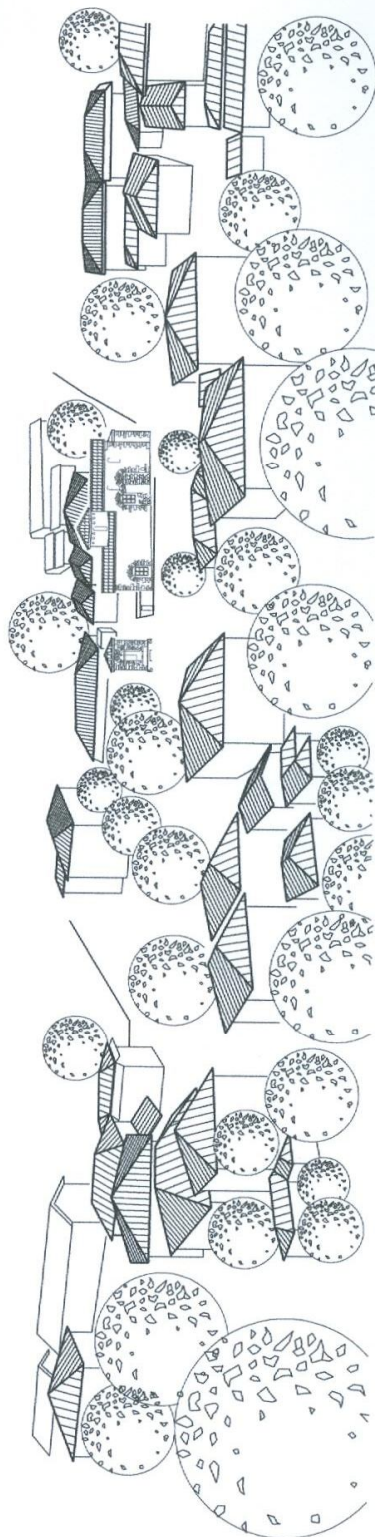

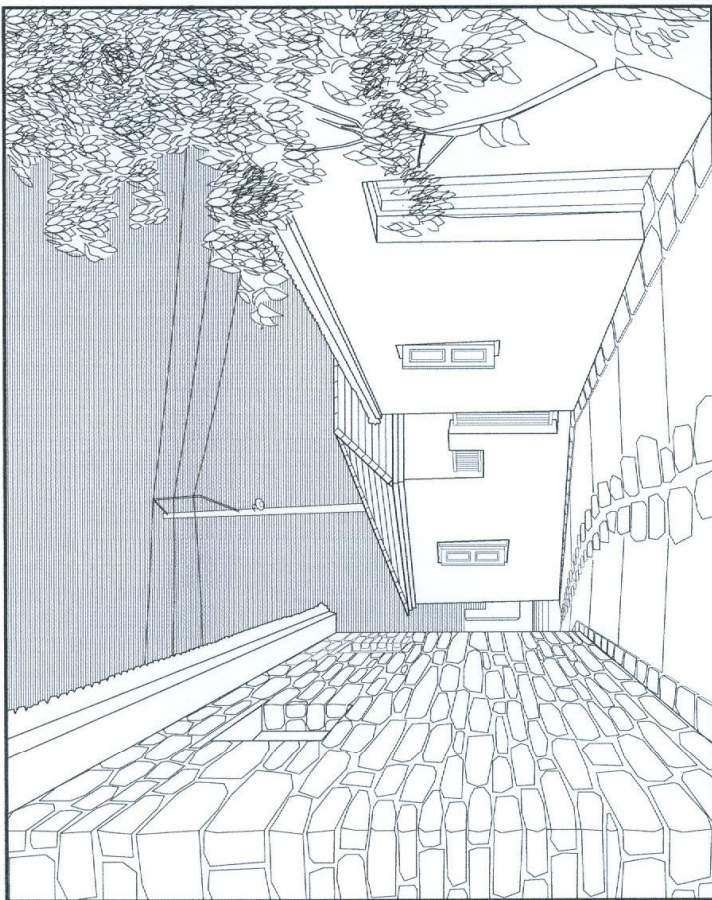
Άποψη του ιστορικού κέντρου. Υπάρχουσα κατάσταση.

1	Πρώην Κοινοτικό κατάστημα	6	Καφέ - ουζερί "Οι Μουριές" Φωτιά Μαντζάρα
2	Ι. Ν. Μεταμορφώσεως Σωτήριος Τσακνάνη	7	Καφέ - ζαχαροπλασείο "Ολύμπιον" Στύρου Τσακνάνη
3	Κτίριο Αγροτικού Συνεταιρισμού	8	Παντοπωλείο Αντύπη Γκόγκου
4	Ισόγειο παραδοσιακή κατοικία	9	Αρτοποιείο Νίκου Τσακνάνη
5	Σύγχρονη κατοικία με ισόγειο κατάστημα (mini market Χρήστου Τσακνάνη)	10	Καφετείο
		11	Διώροφη παραδοσιακή κατοικία
		12	Καφέ - ψισταριά Κώστα Λόλου
		13	Το σοκάκι

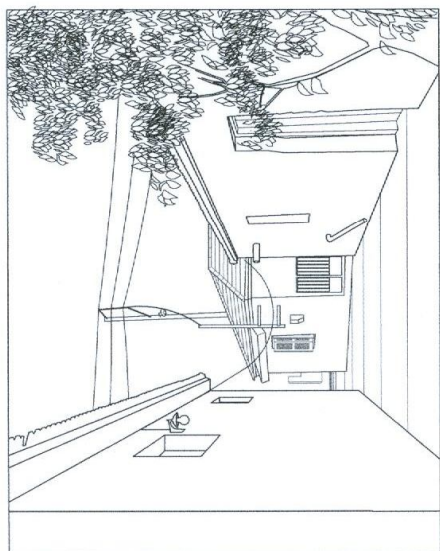

Άποψη του ιστορικού κέντρου. Πρόταση αποκατάστασης στεγών.

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΧΗΣ
Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ

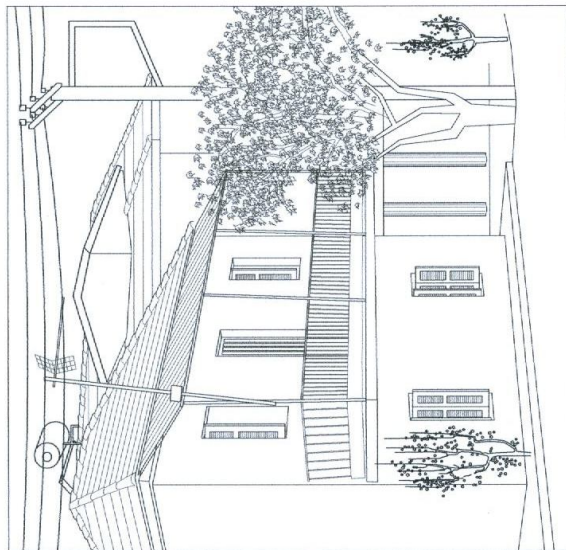
ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

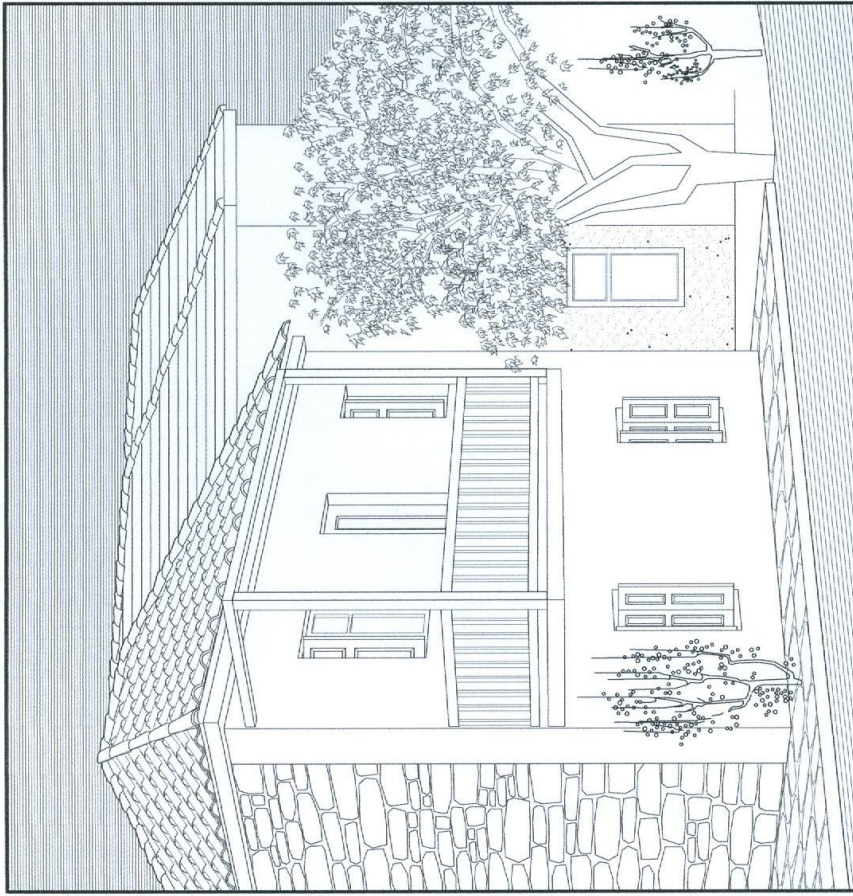
- Απομάκρυνση από την άμεση θέα ηλεκτρολογικών κ.ά. εγκαταστάσεων
- Καθίρεση στεγαστρου παραθύρου κατοικίας
- Αποκατάσταση συμπταγούς μανδρότοιχου
- Αντικατάσταση της αυλόθυρας της κατοικίας και των σκούρων των παραθύρων
- Αποκάλυψη και αρμολόγηση της λιθοδομής του κτιρίου του αγροτικού συνεταιρισμού
- Κατασκευή λιθόστρωτου γκαλντεριμιού

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ
ΣΟΚΑΚΙ: ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ

ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Απομάκρυνση από την άμεση θέα της πλατείας των ηλεκτρολογικών κ.ά. εγκαταστάσεων
Καθάρωση τμήματος εξώστη κατά 1/3 του μήκους
Αντικατάσταση κγκλιδιωμάτων, θυρών και των σκούρων των παραθύρων
Αποκατάσταση στεγών (καθαίρεση υπερβάσεων) και αυθαιρέτων pilotis (χτίσιμο ισογείου)
Αποκάλυψη και αρμολόγηση λιθοδομής πλάι του τοίχου
Διαπλάτυνση και πλακόστρωση πεζοδρομίου

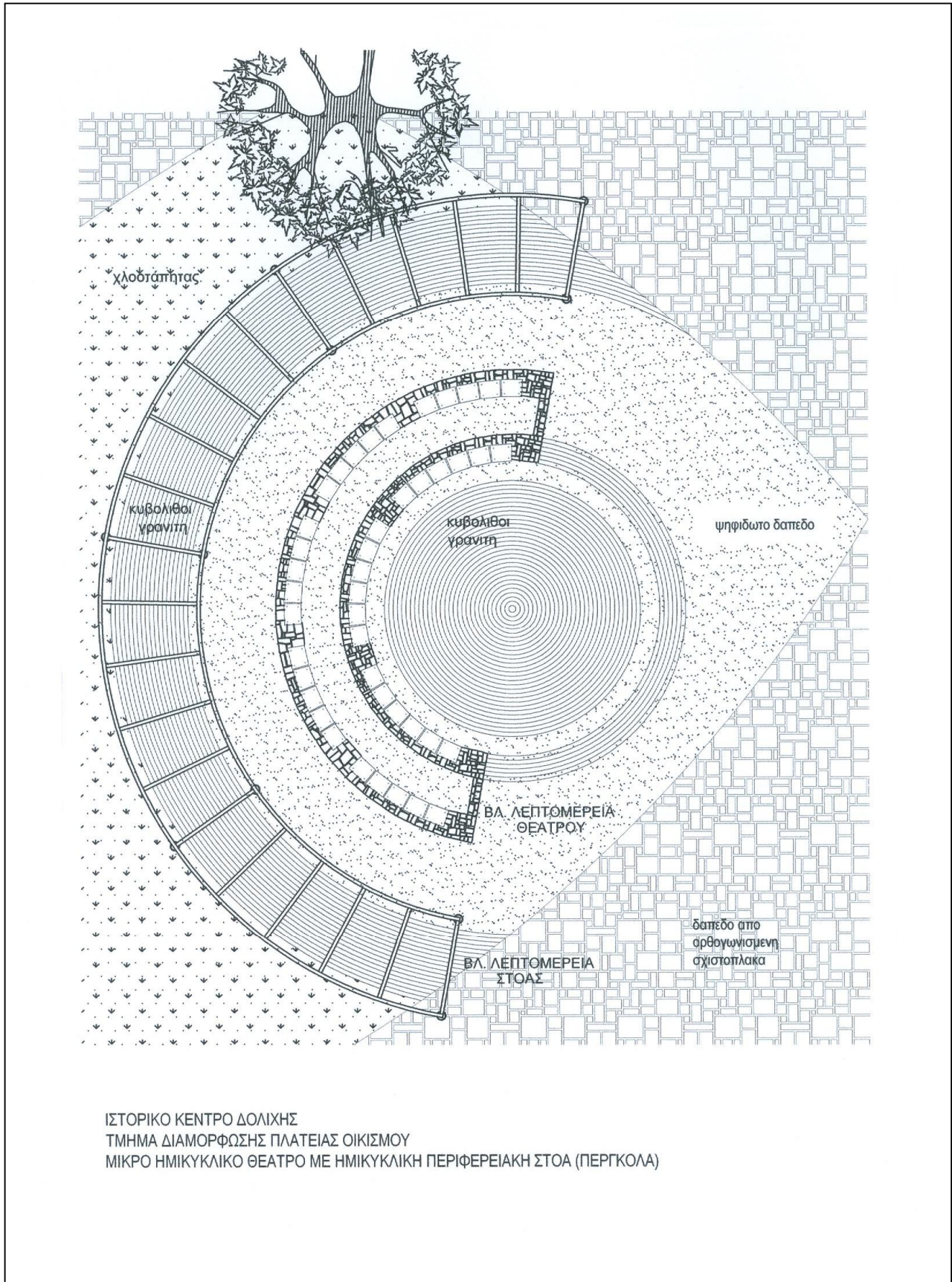
ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

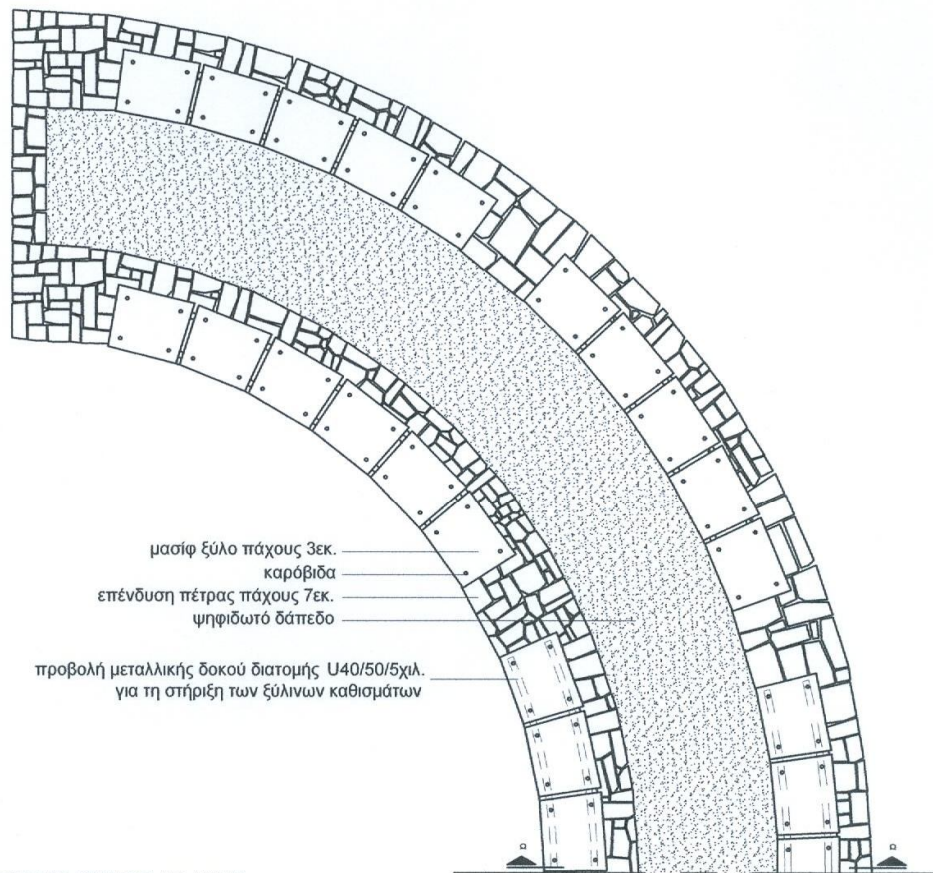
ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ
ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ
(ΠΡΟΤΑΣΗ)
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ: Ν. Χ. ΣΑΜΑΡΑΣ
ΧΡΟΝΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ: 2005

Το ιστορικό κέντρο μετά τις προτεινόμενες πεζοδρομήσεις, ρυμοτομήσεις, κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, τις αποκαταστάσεις στεγών και όψεων, τις συντηρήσεις - αποκαταστάσεις δημοσίων κτιρίων για φιλοξενία πολιτιστικών χρήσεων, καθώς και τη διαμόρφωση της πλατείας του οικισμού και του περιβάλλοντος χώρου του μνημείου.

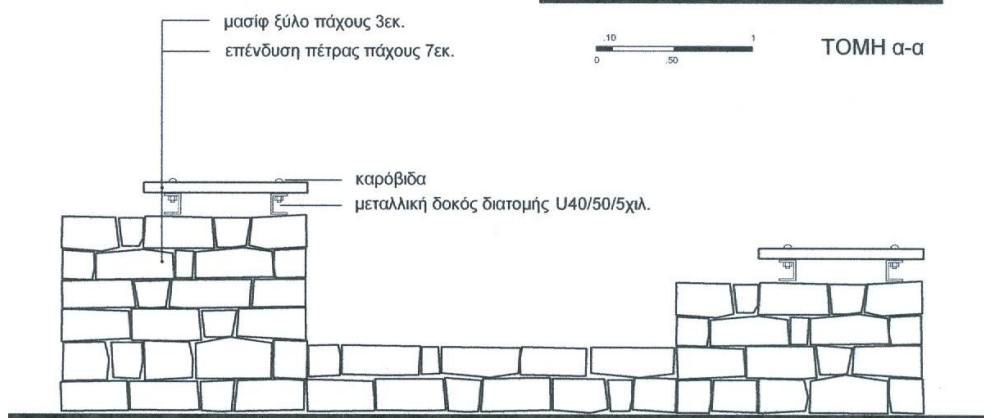

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΟΛΙΧΗΣ
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΠΕΤΡΙΝΗΣ ΚΕΡΚΙΔΑΣ ΘΕΑΤΡΟΥ

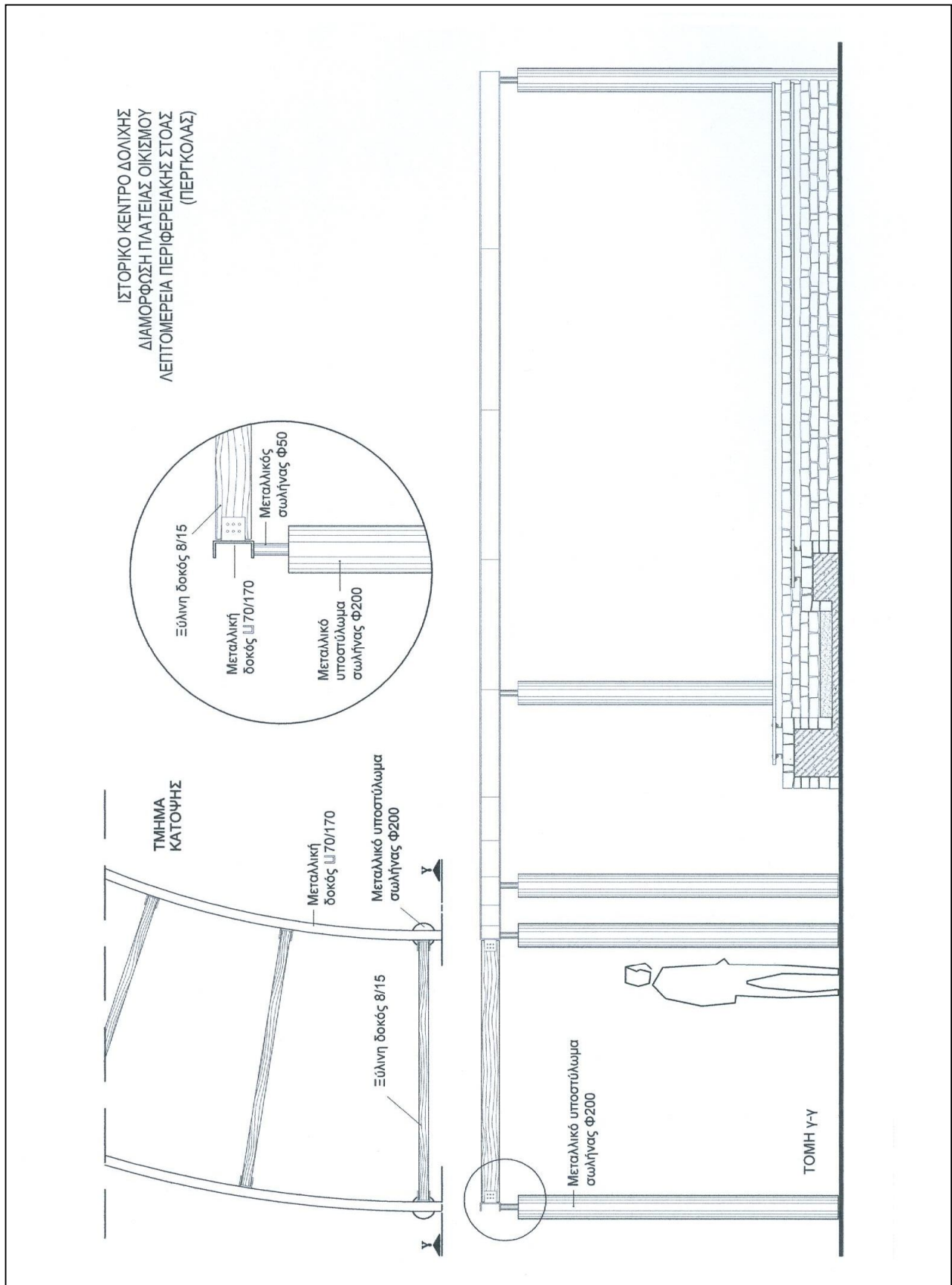
ΤΜΗΜ. ΚΑΤΟΨΗ

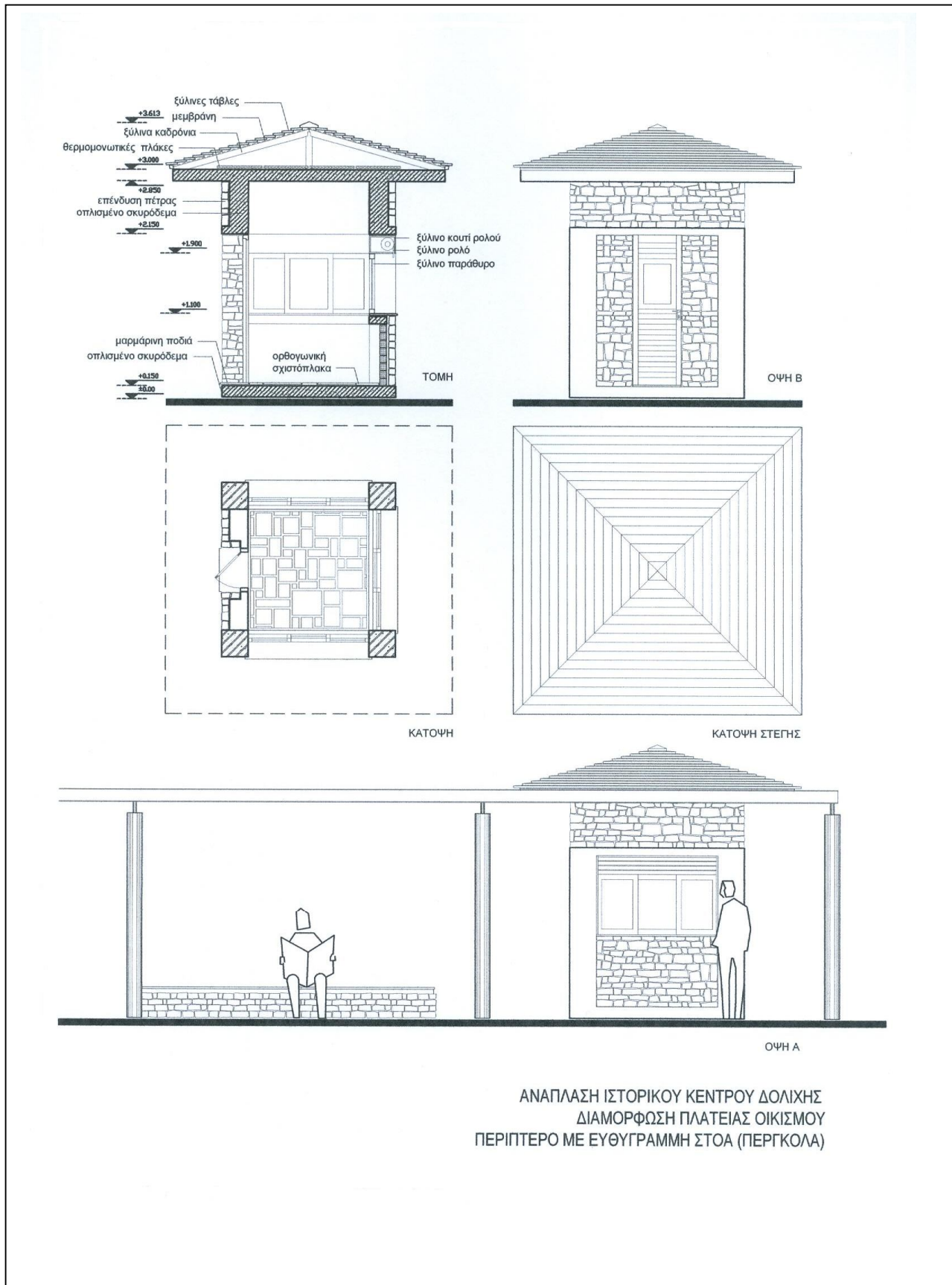

ΤΟΜΗ α-α

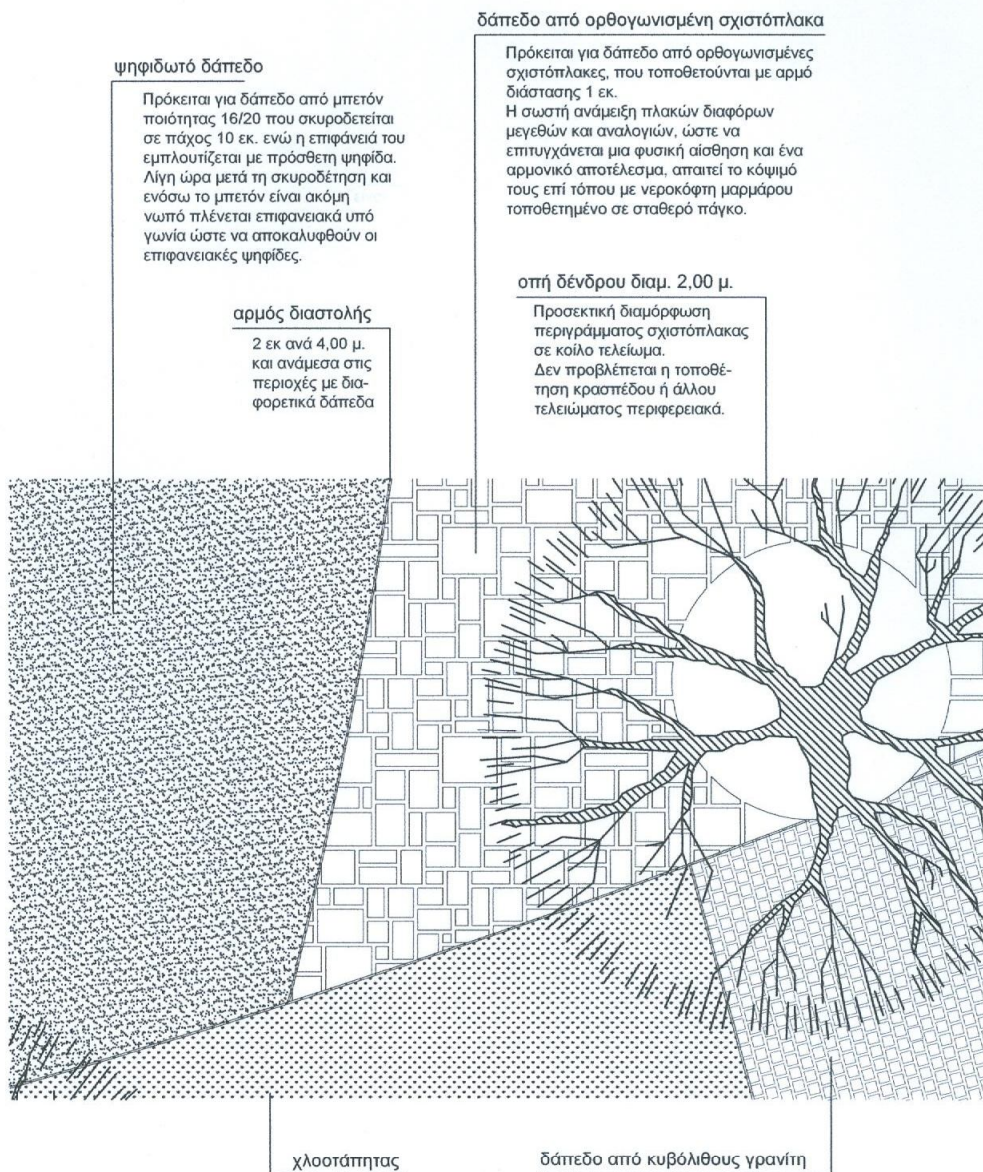

ΠΛΑΓΙΑ ΟΨΗ

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ
ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ ΜΕ ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΗ ΣΤΟΑ (ΠΕΡΓΚΟΛΑ)

ψηφιδωτό δάπεδο

Πρόκειται για δάπεδο από μπετόν ποιότητας 16/20 που σκυροδετείται σε πάχος 10 εκ. ενώ η επιφάνειά του εμπλουτίζεται με πρόσθετη ψηφίδα. Λίγη ώρα μετά τη σκυροδέτηση και ενόσω το μπετόν είναι ακόμη νωπό πλένεται επιφανειακά υπό γωνία ώστε να αποκαλυφθούν οι επιφανειακές ψηφίδες.

αρμός διαστολής

2 εκ ανά 4,00 μ. και ανάμεσα στις περιοχές με διαφορετικά δάπεδα

δάπεδο από ορθογωνισμένη σχιστόπλακα

Πρόκειται για δάπεδο από ορθογωνισμένες σχιστόπλακες, που τοποθετούνται με αρμό διάστασης 1 εκ. Η σωστή ανάμειξη πλακών διαφόρων μεγεθών και αναλογιών, ώστε να επιτυγχάνεται μια φυσική αίσθηση και ένα αρμονικό αποτέλεσμα, απαιτεί το κόψιμό τους επί τόπου με νεροκόφη μαρμάρου τοποθετημένο σε σταθερό πάγκο.

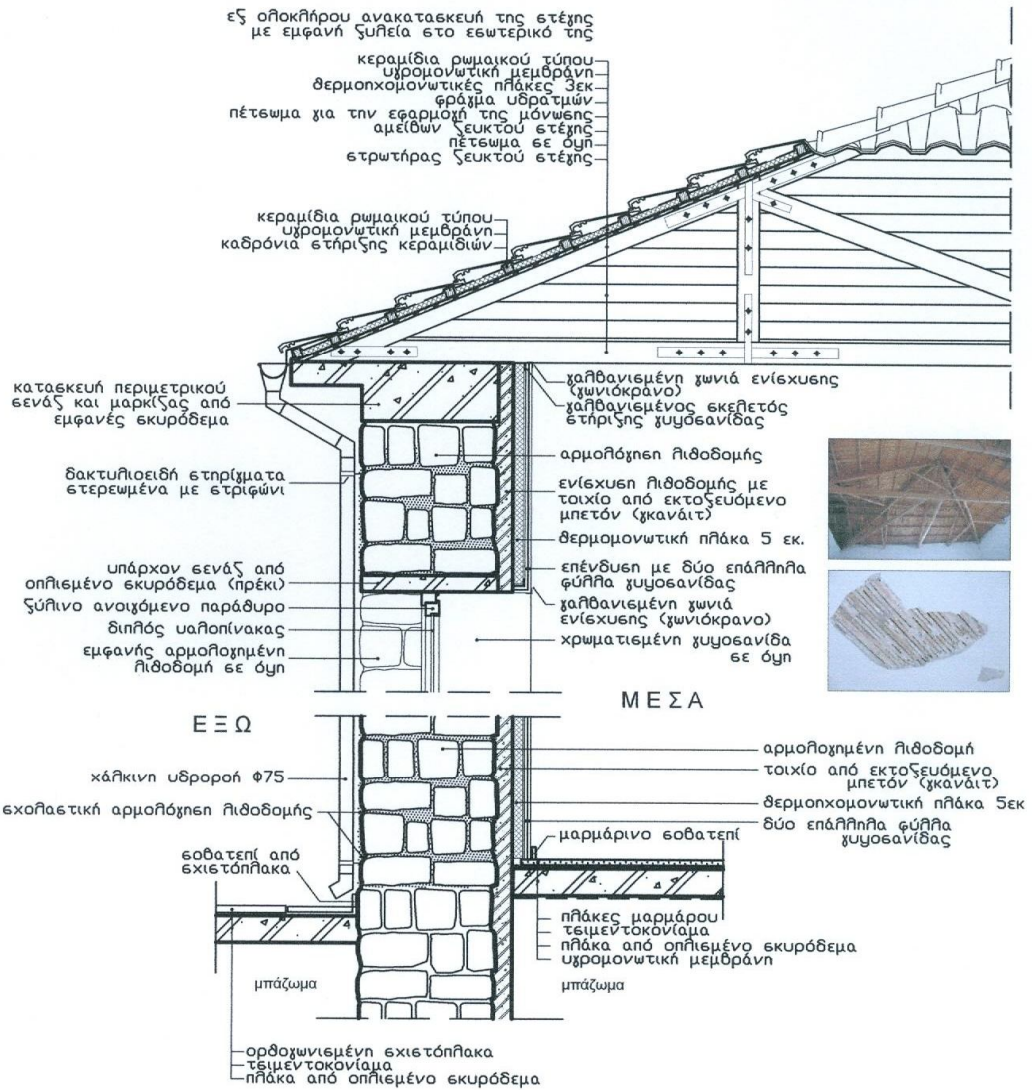
οπή δένδρου διαμ. 2,00 μ.

Προσεκτική διαμόρφωση περιγράμματος σχιστόπλακας σε κόιλο τελείωμα. Δεν προβλέπεται η τοποθέτηση κρασπέδου ή άλλου τελειώματος περιφερειακά.

χλοοτάπητας**δάπεδο από κυβόλιθους γρανίτη**

Πρόκειται για δάπεδο από κυβόλιθους φυσικού γρανίτη διαστάσεων 7X7X7 εκ., που η επιφάνειά τους έχει διαμορφωθεί με αβασθείς ανωμαλίες, που δεν υπερβαίνουν, όμως, τα 5 χιλ., ώστε να αναδεικνύουν τη φυσικότητα του υλικού. Τοποθετούνται με αρμό 15 χιλ. με τσιμεντοκόλλα σε υπόβαση από πλάκα μπετόν ποιότητας 16/20 και αρμολογούνται την επομένη της τοποθέτησης επιμελώς με αριάνι.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΟΛΙΧΗΣ
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΔΑΠΕΔΩΝ

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
& ΔΙΕΘΝΕΣ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ**

1. ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Ν. 3028/28.6.2002 (ΦΕΚ 153 Α')
Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει
της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.**Άρθρο 1: Αντικείμενο.**

1. Στην προστασία που παρέχεται με τις διατάξεις του παρόντος νόμου υπάγεται η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας από τους αρχαιολογικούς χρόνους μέχρι σήμερα. Η προστασία αυτή έχει ως σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών και την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

2. Η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας αποτελείται από τα πολιτιστικά αγαθά που βρίσκονται εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας, συμπεριλαμβανομένων των χωρικών υδάτων, καθώς και εντός άλλων θαλάσσιων ζωνών στις οποίες η Ελλάδα ασκεί σχετική δικαιοδοσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει και τα άυλα πολιτιστικά αγαθά.

3. Στο πλαίσιο των κανόνων του διεθνούς δικαίου, το Ελληνικό Κράτος μεριμνά και για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών που προέρχονται από την ελληνική επικράτεια οποτεδήποτε και αν απομακρύνθηκαν από αυτήν. Το Ελληνικό Κράτος μεριμνά επίσης στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών που συνδέονται ιστορικά με την Ελλάδα οπουδήποτε και αν βρίσκονται.

Άρθρο 2: Έννοια όρων.

Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου:

α) Ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου.

β) Ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία βάσει των εξής διακρίσεων:

αα) Ως αρχαία μνημεία ή αρχαία νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 20. Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται σπήλαια και παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη.

ββ) Ως νεότερα μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 και των οποίων η προστασία επιβάλλεται λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, κατά τις διατάξεις των άρθρων 6 και 20.

γγ) Ως ακίνητα μνημεία νοούνται τα μνημεία που υπήρξαν συνδεδεμένα με το έδαφος και παραμένουν σε αυτό ή στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών, καθώς και τα μνημεία που βρίσκονται στο έδαφος ή στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών και δεν είναι δυνατόν να μετακινηθούν χωρίς βλάβη της αξίας τους ως μαρτυριών. Στα ακίνητα μνημεία συμπεριλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις, οι κατασκευές και τα διακοσμητικά και λοιπά στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους, καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους.

δδ) Ως κινητά μνημεία νοούνται τα μνημεία που δεν θεωρούνται ακίνητα.

γ) Ως αρχαιολογικοί χώροι νοούνται εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία ή αποτελούσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από αρχαιολογικούς χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα. Οι αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα.

δ) Ως ιστορικοί τόποι είτε εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς που αποτελούσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν το χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων, ή εκτάσεις που περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται μνημεία μεταγενέστερα του 1830, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερα του 1830, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατών να οριοθετηθούν τοπογραφικά, και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.

ε) Ως άυλα πολιτιστικά αγαθά νοούνται εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού.

στ) Ως υπηρεσία νοείται η αρμόδια Κεντρική ή Περιφερειακή Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού.

ζ) Ως Συμβούλιο νοείται το κατά περίπτωση αρμόδιο γνωμοδοτικό συλλογικό όργανο, όπως αυτά ορίζονται στις διατάξεις των άρθρων 49 έως 51.

Άρθρο 3: Περιεχόμενο της Προστασίας.

1. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας συνίσταται κυρίως:

α) στον εντοπισμό, την έρευνα, την καταγραφή, την τεκμηρίωση και τη μελέτη των στοιχείων της,

β) στη διατήρηση και στην αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της,

γ) στην αποτροπή της παράνομης ανασκαφής, της κλοπής και της παράνομης εξαγωγής,

δ) στη συντήρηση και κατά περίπτωση αναγκαία αποκατάστασή της,

ε) στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με αυτήν,

στ) στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και

ζ) στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική κληρονομιά.

2. Η προστασία των μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων περιλαμβάνεται στους στόχους οποιουδήποτε επιπέδου χωροταξικού, αναπτυξιακού, περιβαλλοντικού και πολεοδομικού σχεδιασμού ή σχεδίων ισοδυναμικού αποτελέσματος ή υποκατάστατών τους.

Άρθρο 4: Εθνικό Αρχείο Μνημείων.

1. Τα μνημεία καταγράφονται, τεκμηριώνονται και καταχωρούνται στο Εθνικό Αρχείο Μνημείων, που τηρείται στο Υπουργείο Πολιτισμού.

2. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Πολιτισμού, ρυθμίζεται η οργάνωση και η λειτουργία του Εθνικού Αρχείου Μνημείων και προσδιορίζονται ο τρόπος καταγραφής των μνημείων, ο τρόπος προστασίας των δεδομένων, οι προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης σε αυτά για ερευνητικούς και άλλους λόγους και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια. Στο Εθνικό Αρχείο Μνημείων καταχωρίζεται, το αργότερο ανά τριετία, το πόρισμα επιθεώρησης για την κατάσταση κάθε ακινήτου μνημείου που διενεργείται από την αρμόδια Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού.

Άρθρο 5: Προστασία άυλων πολιτιστικών αγαθών.

Το Υπουργείο Πολιτισμού μεριμνά για την αποτύπωση σε γραπτή μορφή, καθώς και σε υλικούς φορείς ήχου, εικόνας ή ήχου και εικόνας, την καταγραφή και την τεκμηρίωση άυλων πολιτιστικών αγαθών του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού που παρουσιάζουν ιδιαίτερη σημασία. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Πολιτισμού, καθορίζονται ο

τρόπος καταγραφής και αποτύπωσης των άυλων πολιτιστικών αγαθών, οι αρμόδιες για την υλοποίηση των παραπάνω ενεργειών υπηρεσίες ή και φορείς και ρυθμίζεται κάθε αναγκαία λεπτομέρεια.

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΚΙΝΗΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΙ.
ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.**

Άρθρο 6: Διακρίσεις ακινήτων μνημείων - Χαρακτηρισμός.

1. Στα ακίνητα μνημεία περιλαμβάνονται:

α) τα αρχαία που χρονολογούνται έως το 1830,

β) τα νεότερα πολιτιστικά αγαθά που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.

γ) τα νεότερα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.

2. Ο χαρακτηρισμός ακινήτου μνημείου είναι δυνατόν να αφορά και κινητά που συνδέονται με ορισμένη χρήση του ακινήτου, τις χρήσεις που είναι σύμφωνες με το χαρακτήρα του ως μνημείου, καθώς και τον περιβάλλοντα χώρο και στοιχεία αυτού

3. Για τη δυνατότητα μετακίνησης μνημείων της περίπτωσης γγ' του εδαφίου β' του άρθρου 2 και την ιδιότητα του ως ακινήτου αποφαινεται ο Υπουργός Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου.

4. Τα αρχαία ακίνητα μνημεία προστατεύονται από το νόμο χωρίς να απαιτείται η έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης. Τα ακίνητα των περιπτώσεων β' και γ' της παραγράφου 1 χαρακτηρίζονται μνημεία με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση της Υπηρεσίας και γνώμη του Συμβουλίου και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

5. Η εισήγηση κοινοποιείται απευθείας, με μέριμνα της Υπηρεσίας, στον κύριο, τον νομέα ή κάτοχο, ο οποίος μπορεί να υποβάλλει αντιρρήσεις εντός δύο (2) μηνών από την κοινοποίηση. Εάν δεν είναι δυνατόν να γίνει κοινοποίηση γιατί ο κύριος, ο νομέας ή ο κάτοχος δεν κατέστη δυνατόν να ανευρεθεί από την Υπηρεσία, συντάσσεται ανακοίνωση για την εισήγηση, που δημοσιεύεται σε μια ημερήσια ή εβδομαδιαία εφημερίδα που εκδίδεται στην πρωτεύουσα του νομού όπου βρίσκεται το υπό χαρακτηρισμό ακίνητο ή το μεγαλύτερο τμήμα αυτού, και εάν δεν υπάρχει τέτοια σε μια ημερήσια εφημερίδα της Αθήνας ή της Θεσσαλονίκης για τις Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας, Δυτικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Παράλληλα η ανακοίνωση τοιχοκολλάται στο υπό χαρακτηρισμό ακίνητο και συντάσσεται πρακτικό από την Υπηρεσία για την τοιχοκόλληση. Στην περίπτωση αυτή η προθεσμία για την υποβολή αντιρρήσεων αρχίζει από τη δημοσίευση.

6. Ο κύριος ο οποίος έχει εμπράγματα δικαιώματα σε ακίνητο υπό χαρακτηρισμό, καθώς και ο νομέας, ο κάτοχος ή ο χρήστης οφείλει και πριν από την έκδοση της απόφασης να επιτρέπει στους υπαλλήλους της Υπηρεσίας την είσοδό τους σε αυτό και την εξέτασή του. Επίσης οφείλει να τους παρέχει κάθε σχετική πληροφορία.

7. Τα αποτελέσματα του χαρακτηρισμού επέρχονται από την κοινοποίηση ή τη δημοσίευση της ανακοίνωσης και αίρονται εάν η απόφαση περί χαρακτηρισμού δεν δημοσιευθεί εντός ενός (1) έτους από αυτές. Εντός του ίδιου χρονικού διαστήματος απαγορεύεται κάθε επέμβαση ή εργασία στο υπό χαρακτηρισμό ακίνητο.

8. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ρυθμίζεται κάθε λεπτομέρεια αναγκαία για την εφαρμογή των διατάξεων των προηγουμένων παραγράφων.

9. Η απόφαση χαρακτηρισμού ακινήτου μνημείου που εκδίδεται σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους μπορεί να ανακληθεί μόνο για πλάνη περί τα πράγματα. Η απόφαση ανάκλησης εκδίδεται κατά τη διαδικασία των παραγράφων 4 και 5 και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ατότου και επέρχονται τα αποτελέσματά της. Η απόφαση για τον χαρακτηρισμό ή η ανακλητική της αποστέλλεται στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία και στον οικείο δήμο ή κοινότητα και στο Κτηματολόγιο Α.Ε.

10. Η κατεδάφιση νεοτέρων ακινήτων που είναι προγενέστερα των εκάστοτε εκατό τελευταίων ετών ή η εκτέλεση εργασιών για τις οποίες απαιτείται η έκδοση οικοδομικής άδειας, ακόμα και αν τα ακίνητα αυτά δεν έχουν χαρακτηρισθεί μνημεία, δεν επιτρέπεται χωρίς την έγκριση της Υπηρεσίας. Για τον σκοπό αυτόν ο ενδιαφερόμενος γνωστοποιεί στην Υπηρεσία ότι προτίθεται να προβεί σε αυτήν. Η έγκριση θεωρείται ότι έχει χορηγηθεί εάν μέσα σε τέσσερις (4) μήνες από την γνωστοποίηση δεν συντελεστούν οι διατυπώσεις δημοσιότητας της εισήγησης για το χαρακτηρισμό του ακινήτου που προβλέπονται στην παράγραφο 5.

11. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου κρίνεται εάν είναι αναγκαία η ολική ή μερική διαρκής ή προσωρινή άρση της προστασίας ακινήτου μνημείου προκειμένου να προστατευθεί άλλο μνημείο.

Άρθρο 7: Κυριότητα σε ακίνητα μνημεία.

1. Τα αρχαία ακίνητα μνημεία που χρονολογούνται έως και το 1453 ανήκουν στο Δημόσιο κατά κυριότητα και νομή και είναι πράγματα εκτός συναλλαγής και ανεπίδεκτα χρησικτησίας.

2. Τα ακίνητα αρχαία που ανακαλύφθηκαν ή αποκαλύπτονται κατά την εκτέλεση ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας ανήκουν κατά κυριότητα στο Δημόσιο, είναι εκτός συναλλαγής και ανεπίδεκτα χρησικτησίας.

3. Το δικαίωμα κυριότητας σε άλλα ακίνητα μνημεία μεταγενέστερα του 1453 ασκείται υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις του παρόντος νόμου.

4. Δεν υπόκεινται σε κατάσχεση ακίνητα αρχαία που χρονολογούνται έως και το 1453. Οι παράγραφοι 2-4 του άρθρου 22 εφαρμόζονται αναλόγως.

Άρθρο 8: Δήλωση, υπόδειξη ακινήτων αρχαίων και αμοιβή.

Άρθρο 9: Διατήρηση ακινήτων αρχαίων.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΕ ΑΚΙΝΗΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥΣ

Άρθρο 10

Ενέργειες σε ακίνητα μνημεία και στο περιβάλλον τους

1. Απαγορεύεται κάθε ενέργεια σε ακίνητο μνημείο, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του.

2. Απαγορεύεται η εκμετάλλευση λατομείου, ο πορισμός οικοδομικών υλικών, η διενέργεια μεταλλευτικών ερευνών και η εκμετάλλευση μεταλλείων, καθώς και ο καθορισμός λατομικών περιοχών, χωρίς έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, η οποία χορηγείται εντός τριών (3) μηνών από την περιέλευση στο Υπουργείο Πολιτισμού της αίτησης και των σχεδιαγραμμάτων που προβλέπονται από τη μεταλλευτική και λατομική νομοθεσία. Εάν τυχόν παρέλθει άπρακτη η ως άνω προβλεπόμενη προθεσμία θεωρείται ότι δεν υφίστανται απαγορευτικοί λόγοι. Η έγκριση δεν χορηγείται εάν, λόγω της απόστασης από ακίνητο μνημείο, της οπτικής επαφής με αυτό, της μορφολογίας του εδάφους και του χαρακτήρα των ενεργειών για τις οποίες ζητείται, κινδυνεύει να προκληθεί άμεση ή έμμεση βλάβη στο μνημείο.

3. Η εγκατάσταση ή η λειτουργία βιομηχανικής, βιοτεχνικής ή εμπορικής επιχείρησης, η τοποθέτηση τηλεπικοινωνιακών ή άλλων εγκαταστάσεων, η επιχείρηση οποιουδήποτε τεχνικού ή άλλου έργου ή εργασίας, καθώς και η οικοδομική δραστηριότητα πλησίον αρχαίου επιτρέπεται μόνο μετά από έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Η έγκριση χορηγείται εάν η απόσταση από ακίνητο μνημείο ή η σχέση με αυτό είναι τέτοια ώστε να μην κινδυνεύει να επέλθει άμεση ή έμμεση βλάβη αυτού λόγω του χαρακτήρα του έργου ή της επιχείρησης ή της εργασίας.

4. Για κάθε εργασία, επέμβαση ή αλλαγή χρήσης σε ακίνητα μνημεία, ακόμη και αν δεν επέρχεται κάποια από τις συνέπειες της παραγράφου 1 σε αυτά, απαιτείται έγκριση που χορηγείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου.

5. Σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης για την αποτροπή άμεσου και σοβαρού κινδύνου είναι δυνατή η επιχείρηση εργασιών αποκατάστασης βλάβης που δεν αλλοιώνει τα υπάρχοντα κτιριολογικά, αισθητικά και άλλα συναφή στοιχεία του μνημείου χωρίς την έγκριση που προβλέπεται στις παραγράφους 3 και 4, μετά από άμεση και πλήρη ενημέρωση της Υπηρεσίας, η οποία μπορεί να διακόψει τις εργασίες με σήμα της.

6. Στις περιπτώσεις που απαιτείται έγκριση σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους, αυτή προηγείται από τις άδειες άλλων αρχών που αφορούν την επιχείρηση ή την εκτέλεση το έργου ή της εργασίας και τα στοιχεία της αναγράφονται με ποινή ακυρότητας στις άδειες αυτές. Η έγκριση χορηγείται μέσα σε τρεις (3) μήνες από την υποβολή της σχετικής αίτησης.

7. Για την προστασία των ακινήτων μνημείων είναι δυνατόν με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου να επιβάλλονται περιορισμοί στη χρήση και στον τρόπο λειτουργίας τους, καθώς και στους όρους δόμησης τους κατά παρέκκλιση από κάθε ισχύουσα διάταξη.

8. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Πολιτισμού και γνώμη των οικείων γνωμοδοτικών οργάνων, είναι δυνατόν να επιβάλλονται ειδικοί όροι δόμησης και χρήσης με σκοπό την προστασία των μνημείων.

Άρθρο 11: Υποχρεώσεις κυρίων, νομέων ή κατόχων ακινήτων μνημείων.

1. Ο κύριος, ο νομέας ή κάτοχος ακινήτου μνημείου ή ακινήτου μέσα στο οποίο διατηρείται ακίνητο αρχαίο, οφείλει να συνεργάζεται με την Υπηρεσία και να ακολουθεί τις υποδείξεις της για τη διατήρηση, την ανάδειξη και εν γένει την προστασία του μνημείου. Οφείλει επίσης να επιτρέπει την περιοδική ή έκτατη επιθεώρηση του μνημείου από την Υπηρεσία μετά από έγγραφη ειδοποίηση και να ειδοποιεί χωρίς υπαίτια καθυστέρηση την Υπηρεσία για κάθε γεγονός που μπορεί να το θέσει σε κίνδυνο.

2. Ο κύριος ή ο νομέας του μνημείου υποχρεούται να μεριμνά για την άμεση εκτέλεση των εργασιών συντήρησης, στερέωσης ή προστασίας ετοιμόρροπου μνημείου χωρίς υπαίτια καθυστέρηση, με δική του δαπάνη και υπό την εποπτεία και της Υπηρεσίας σύμφωνα και με τις διατάξεις των άρθρων 40 και 41. Αν ο κύριος ή νομέας αδρανή, την ίδια υποχρέωση έχει ο κάτοχος, ο οποίος μπορεί να αναχθεί κατά του κυρίου ή του νομέα. Αν η Υπηρεσία κρίνει ότι καθυστερεί η εκτέλεση των εργασιών συντήρησης ή στερέωσης για οποιονδήποτε λόγο ή ότι αυτές είναι ανεπαρκείς, μπορεί να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα, διατηρώντας τη δυνατότητα να καταλογίζει το σύνολο ή μέρος της σχετικής δαπάνης σε βάρος των υποχρέων κατά τις σχετικές εισπράξεως δημοσίων εσόδων διατάξεις. Το Δημόσιο ή οι Ο.Τ.Α. υποχρεούνται να καλύπτουν το σύνολο ή μέρος των δαπανών συντήρησης, στερέωσης ή άλλης εργασίας προστασίας μνημείου που δεν τους ανήκει, εφόσον

αυτές αφορούν μνημείο που κρίνεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου ότι πρέπει να καταστεί επισκέψιμο για το κοινό και υπερβαίνουν ένα εύλογο ποσό, ο κύριος, ο νομέας ή ο κάτοχος δεν είναι υπαίτιος για τη φθορά που το μνημείο έχει υποστεί και η οικονομική κατάσταση του υποχρέου δεν του επιτρέπει να καταβάλει τη δαπάνη. Στην περίπτωση αυτή ο κύριος, ο νομέας ή ο κάτοχος του μνημείου οφείλει να επιτρέψει την πρόσβαση του κοινού σε αυτό υπό προϋποθέσεις και για χρονικό διάστημα που ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου.

3. Ο κύριος, ο νομέας ή ο κάτοχος ακινήτου μνημείου ή ακινήτου μέσα στο οποίο διατηρείται αρχαίο οφείλουν να διευκολύνουν τη φωτογράφιση και τη μελέτη από την Υπηρεσία ή από ειδικούς επιστήμονες στους οποίους έχει χορηγηθεί σχετική άδεια από την Υπηρεσία.

4. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται αναλόγως και ως προς τους δικαιούχους άλλων εμπραγμάτων δικαιωμάτων.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ: ΧΩΡΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ.

Άρθρο 12: Οριοθέτηση αρχαιολογικών χώρων.

Άρθρο 13: Αρχαιολογικοί χώροι εκτός οικισμών. Ζώνες προστασίας.

Άρθρο 14: Αρχαιολογικοί χώροι σε οικισμούς.

Οικισμοί που αποτελούν αρχαιολογικούς χώρους.

Άρθρο 15: Ενάλιο αρχαιολογικοί χώροι.

Άρθρο 16: Ιστορικοί τόποι.

Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, συνοδεύεται από διάγραμμα οριοθέτησης και δημοσιεύεται μαζί με αυτό στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτάσεις ή σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης σύμφωνα με τις ειδικότερες διακρίσεις του εδαφίου δ' του άρθρου 2 χαρακτηρίζονται ιστορικοί τόποι. Στους ιστορικούς τόπους εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις των άρθρων 12,13,14 και 15.

Άρθρο 17: Ζώνες προστασίας γύρω από μνημεία.

1. Γύρω από μνημεία μπορεί να καθορίζεται Ζώνη Προστασίας Α', σύμφωνα με το άρθρο 13.

2. Ο καθορισμός χώρου, σε περιοχή εκτός σχεδίου πόλεως ή νομίμως υφισταμένων οικισμών, ως ζώνης Α', συνεπάγεται την αναγκαστική απαλλοτρίωσή του, εάν αναιρείται η κατά προορισμό χρήση του.

3. Γύρω από μνημεία μπορεί να καθορίζεται επίσης Ζώνη Προστασίας Β', σύμφωνα με το άρθρο 13.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΙΣ – ΣΤΕΡΗΣΗ ΧΡΗΣΗΣ

Άρθρο 18: Απαλλοτριώσεις.

1. Το Δημόσιο μπορεί να προβαίνει με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, είτε στην ολική ή τη μερική απαλλοτρίωση είτε στην απευθείας εξαγορά μνημείου ή οποιουδήποτε ακινήτου μέσα στο οποίο υπάρχουν μνημεία, καθώς και παρακείμενων ακινήτων ή μνημείων, εάν αυτό κρίνεται απαραίτητο για την προστασία των μνημείων.

2. Με όμοια απόφαση, που εκδίδεται με την ίδια διαδικασία, είναι δυνατή είτε η ολική ή μερική απαλλοτρίωση είτε η απευθείας εξαγορά του ακινήτου, εάν αυτό κρίνεται απαραίτητο για την προστασία αρχαιολογικών χώρων ή ιστορικών τόπων ή για τη διενέργεια ανασκαφών. Η εξαγορά γίνεται κατά τη διαδικασία του άρθρου 2 του Ν. 2882/2001, στη δε επιτροπή του άρθρου 15 του ίδιου νόμου μετέχει αντί του εμπειρογνώμονα, υπάλληλος της Υπηρεσίας στην περίπτωση που πρέπει να εκτιμηθεί η αξία μνημείου.

- 3.** Τα ακίνητα μνημεία που βρίσκονται μέσα σε ακίνητα ιδιοκτησίας Ο.Τ.Α., άλλων Ν.Π.Δ.Δ., εκκλησιαστικών νομικών προσώπων διατηρούνται και προστατεύονται με ευθύνη της Υπηρεσίας χωρίς το Δημόσιο να υποχρεούται σε απαλλοτρίωση.
- 4.** Η απαλλοτρίωση ή η απευθείας εξαγορά γίνεται υπέρ του Δημοσίου με δαπάνες αυτού ή άλλου νομικού ή φυσικού προσώπου.
- 5.** Κατά της απόφασης της παραγράφου 1 χωρεί ένσταση εντός τριάντα (30) ημερών από την κοινοποίηση της στον ενδιαφερόμενο, επί της οποίας αποφαιίνεται ο Υπουργός Πολιτισμού, μετά από γνώμη του Συμβουλίου.
- 6.** Η εισήγηση της Υπηρεσίας για ολική ή μερική απαλλοτρίωση ή απευθείας εξαγορά ακινήτου περιλαμβάνει την αιτιολογημένη απόρριψη άλλων λύσεων προστασίας των μνημείων, αρχαιολογικών χώρων ή ιστορικών τόπων, καθώς και τις βασικές κατευθύνσεις για τον τρόπο διατήρησης και ανάδειξής τους μέσα στο προς αλλοτρίωση ακίνητο.
- 7.** Το ποσό της αποζημίωσης μπορεί να καταβάλλεται, εφόσον συναινεί ο ιδιοκτήτης, σε δόσεις ή σε ομόλογα ή σε είδος ή με άλλου είδους διακανονισμό, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Πολιτισμού.
- 8.** Εφόσον συναινεί ο ιδιοκτήτης, είναι δυνατή η ανταλλαγή ιδιωτικού ακινήτου με ακίνητο ίσης αξίας του Δημοσίου ή του Ο.Τ.Α. ή η αποζημίωση με άλλο νόμιμο τρόπο. Στις περιπτώσεις αυτές εκδίδεται κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Πολιτισμού, η οποία εκτελείται με μέριμνα της Κτηματικής Εταιρίας Δημοσίου και είναι δυνατόν να καταβάλλεται τμήμα της τιμής του ακινήτου ή της αποζημίωσης που καθορίζεται. Η διάταξη της παραγράφου 7 εφαρμόζεται αναλόγως. Σε περίπτωση έκδοσης ομολόγων οι ειδικότεροι όροι και προϋποθέσεις έκδοσής τους θα καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών.
- 9.** Η ανεπιφύλακτη παραλαβή της αποζημίωσης σε είδος ή των ομολόγων ή της πρώτης δόσης ή του αντικειμένου του διακανονισμού κατά την παράγραφο 7 ή του τμήματος της αποζημίωσης κατά την παράγραφο 8, εξομοιώνεται με την έγγραφη συναίνεση.

Άρθρο 19: Αποζημίωση για στέρηση χρήσης ακινήτου.

- 1.** Για την προστασία μνημείων, αρχαιολογικών χώρων ή ιστορικών τόπων ή για τη διενέργεια ανασκαφών ο Υπουργός Πολιτισμού μπορεί να επιβάλλει προσωρινή ή οριστική στέρηση ή περιορισμό της χρήσης ακινήτου.
- 2.** Σε περίπτωση ουσιώδους προσωρινού περιορισμού ή ουσιώδους προσωρινής στέρησης της κατά προορισμό χρήσης του όλου ακινήτου, καταβάλλεται αποζημίωση, η οποία υπολογίζεται με βάση τη μέση κατά προορισμό απόδοση του ακινήτου πριν το περιορισμό ή τη στέρηση της χρήσης, λαμβανομένης υπόψη και της ιδιότητας του ακινήτου ως μνημείου, εφόσον αυτή συντρέχει.
- 3.** Σε περίπτωση ουσιώδους οριστικού περιορισμού ή ουσιώδους προσωρινής στέρησης κατά προορισμό χρήσης όλου του ακινήτου, καταβάλλεται αποζημίωση. Και στην περίπτωση αυτή λαμβάνεται υπόψη η ιδιότητα του ακινήτου ως μνημείου, εφόσον αυτή συντρέχει.
- 4.** Σε περίπτωση προσωρινής στέρησης της κατά προορισμό χρήσης του όλου ή μερους ακινήτου μέσα στο οποίο υπάρχουν μνημεία ή άλλων παρακείμενων ακινήτων, εάν κρίνεται απαραίτητο για την προστασία των μνημείων αυτών, κάθε θιγόμενος μπορεί να υποβάλλει αίτηση για αποζημίωση, για τον προσδιορισμό της οποίας εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 2.
- 5.** Σε περίπτωση ουσιώδους οριστικού περιορισμού ή ουσιώδους οριστικής στέρησης της κατά προορισμό χρήσης τμήματος του ακινήτου, που απαιτείται για την προστασία του μνημείου, η αποζημίωση καταβάλλεται για το τμήμα αυτό, μόνον εάν ο περιορισμός ή η στέρηση δεν επιφέρει ουσιώδη οριστικό περιορισμό ή οριστι-

κή στέρση της κατά προορισμό χρήση του όλου ακινήτου, οπότε καταβάλλεται η αποζημίωση που προβλέπεται στην παράγραφο 3.

6. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη επιτροπής, διαπιστώνεται εάν συντρέχει περίπτωση καταβολής αποζημίωσης κατά της παραγράφων 1 έως 5, καθώς και το ύψος της. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Πολιτισμού καθορίζεται η συγκρότηση και οι αρμοδιότητες της επιτροπής, η διαδικασία κατά την οποία γνωμοδοτεί, τα στοιχεία που λαμβάνει υπόψη, το είδος και ο τρόπος καταβολής της αποζημίωσης και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια.

7. Σε περίπτωση κατά την οποία το ποσό που έχει ή προβλέπεται να καταβληθεί ως αποζημίωση λόγω στέρσης ή περιορισμού χρήσης ακινήτου, προσεγγίζει την αξία του ακινήτου τότε αυτό κηρύσσεται απαλλοτριωτέο.

8. Η προστασία ή η ανάδειξη μνημείων που βρίσκονται σε ακίνητα ιδιοκτησίας Ο.Τ.Α., Ν.Π.Δ.Δ., εκκλησιαστικών νομικών προσώπων, Ν.Π.Ι.Δ. του ευρύτερου δημοσίου τομέα και ιδρυμάτων ή αστικών μη κερδοσκοπικών εταιριών που έχουν μεταξύ άλλων ως σκοπό την ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, θεωρείται ότι εντάσσεται στην κατά προορισμό χρήση των ακινήτων αυτών.

9. Σε περίπτωση επιβολής ουσιαστών περιορισμών στους όρους δόμησης ακινήτου για τους οποίους δεν προβλέπεται αποζημίωση ή μεταφορά του συντελεστή δόμησης, μπορεί να καταβάλλεται μη χρηματική αποζημίωση στον ιδιοκτήτη, το είδος, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία καθορισμού της οποίας καθορίζονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Περιβάλλοντος Χωροταξίας, και Δημοσίων Έργων και Πολιτισμού.

10. Οι διατάξεις των παραγράφων 2 έως 9 του άρθρου αυτού εφαρμόζονται και στην περίπτωση καθορισμού ζωνών σύμφωνα με τα άρθρα 13,14,16 και 17.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΚΙΝΗΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Άρθρο 20: Διακρίσεις κινητών μνημείων – Χαρακτηρισμός.

Άρθρο 21: Κυριότητα κινητών μνημείων.

Άρθρο 22: Κατάσχεση κινητών μνημείων.

Άρθρο 23: Κατοχή κινητών μνημείων.

Άρθρο 24: Δήλωση, υπόδειξη κινητών μνημείων και αμοιβή.

Άρθρο 25: Δανεισμός και ανταλλαγή κινητών μνημείων που ανήκουν στο Δημόσιο.

Άρθρο 26: Ενέργειες επί κινητών μνημείων.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ & ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΚΥΡΙΩΝ & ΚΑΤΟΧΩΝ ΚΙΝΗΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Άρθρο 27: Φύλαξη και συντήρηση κινητών μνημείων.

Άρθρο 28: Μεταβίβαση της κατοχής ή της κυριότητας κινητών μνημείων.

Άρθρο 29: Υποχρεώσεις κατόχων και κυρίων κινητών μνημείων για τη μελέτη και έκθεσή τους.

Άρθρο 30: Αρωγή για την ανεύρεση και διεκδίκηση κινητών μνημείων.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ: ΣΥΛΛΕΚΤΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΠΩΛΕΣ.

Άρθρο 31: Συλλέκτες μνημείων.

Άρθρο 32: Αρχαιοπώλες και έμποροι νεοτέρων μνημείων.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ.

Άρθρο 33: Εισαγωγή πολιτιστικών αγαθών.

Άρθρο 34: Εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΚΙΝΗΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ.**Άρθρο 35: Έννοια αρχαιολογικής έρευνας πεδίου.****Άρθρο 36: Συστηματικές ανασκαφές.****Άρθρο 37: Σωστικές ανασκαφές.****Άρθρο 38: Άλλης μορφής αρχαιολογικές έρευνες.****Άρθρο 39: Δημοσιεύσεις αποτελεσμάτων ανασκαφών και άλλων αρχαιολογικών ερευνών.****ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ.****Άρθρο 40: Εργασίες σε ακίνητα μνημεία.**

1. Οι εργασίες σε ακίνητα μνημεία και ιδίως η συντήρηση, η αποκατάσταση, η αναστήλωση, η κατάχωση, η τοποθέτηση προστατευτικών στεγών, η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου και οι εργασίες που αποβλέπουν σε χρήση ή σε φιλοξενία χρήσεων αποσκοπούν στη διατήρηση της υλικής υπόστασης και της αυθεντικότητάς τους, την ανάδειξη και εν γένει στην προστασία τους. Διενεργούνται σύμφωνα με μελέτη, η οποία εγκρίνεται από την Υπηρεσία ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, ή αν αυτές είναι μείζονος σημασίας, με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Για την έγκριση της μελέτης απαιτείται να έχει προηγηθεί η τεκμηρίωση του μνημειακού χαρακτήρα του ακινήτου.
2. Επείγουσες εργασίες συντήρησης και στερέωσης διενεργούνται με μέριμνα της Υπηρεσίας χωρίς υπαίτια καθυστέρηση και χωρίς άλλη διατύπωση.
3. Εάν οι αναφερόμενες στο παρόν και στα άρθρα 41 και 42 εργασίες εκτελούνται από την Υπηρεσία, δεν απαιτείται η έκδοση οικοδομικής αδείας.
4. Με απόφαση του υπουργού Πολιτισμού τίθενται οι ειδικότεροι κανόνες που διέπουν την εκπόνηση των μελετών και την εκτέλεση των εργασιών, οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος άρθρου. Αυτό αφορά ιδίως την καταγραφή, αποτύπωση, τεκμηρίωση, τοπογράφηση των μνημείων, την κατάρτιση των σχετικών αρχιτεκτονικών, δομοστατικών και διαγνωστικών μελετών, τις μελέτες συντήρησης, προστασίας, αναστήλωσης, ανάδειξης, διαχείρισης και ολοκληρωμένης χρήσης των μνημείων, την εφαρμογή συστημάτων ποιοτικού ελέγχου στα έργα συντήρησης και αναστήλωσης και κάθε άλλο συναφές ζήτημα.

Άρθρο 41: Προστασία ετοιμόρροπων μνημείων.

1. Αν ο φέρων οργανισμός ενός μνημείου μεταγενέστερου του 1453 έχει υποστεί επικίνδυνες βλάβες και είναι έτοιμος να καταρρεύσει, συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού πενταμελής επιτροπή αποτελούμενη από έναν αρχιτέκτονα, έναν συντηρητή και έναν πολιτικό μηχανικό, υπαλλήλους του Υπουργείου Πολιτισμού, έναν αρχαιολόγο και έναν ιστορικό ή ιστορικό τέχνης ή δύο αρχαιολόγους, υπαλλήλους του Υπουργείου Πολιτισμού, αν το μνημείο χρονολογείται μέχρι το 1830, ή έναν ιστορικό ή ιστορικό τέχνης αν το μνημείο είναι νεότερο. Η επιτροπή ελέγχει την κατάστασή τους και προτείνει μέτρα υπό την προϋπόθεση ότι διαφυλάσσεται η αυθεντικότητα του μνημείου, στα οποία περιλαμβάνονται και οι αναγκαίες εργασίες για την υποστύλωση, την προσωρινή στερέωση του κτιρίου, την αποξήλωση ετοιμόρροπων τμημάτων, τη συλλογή αρχιτεκτονικών μελών, την απομάκρυνση διακοσμητικών στοιχείων που κινδυνεύουν, καθώς και την ασφάλεια των ενοίκων και των διερχομένων.
2. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν η επιτροπή κρίνει ότι η διατήρηση του μνημείου είναι, στο σύνολο ή σε τμήμα του αδύνατη, μπορεί να εισηγηθεί βάση μελέτης την μερική ή ολική κατεδάφισή του, η οποία αποφασίζεται από τον Υπουργό Πολιτισμού μετά από γνώμη του συμβουλίου, αφού προηγηθεί λεπτομερής περιγραφή της μορφής και της σύνθεσής του, πλήρης φωτογράφιση, αποτύπωση και τεκμηρίωσή του και έχουν συλλεγεί όλα τα αρχιτεκτονικά μέλη και διακοσμητικά στοιχεία.

3. Επείγουσες εργασίες προστασίας ετοιμόρροπων μνημείων γίνονται με μέριμνα της Υπηρεσίας χωρίς υπαίτια καθυστέρηση και χωρίς άλλη διατύπωση.
4. Στην περίπτωση που κρίνεται αναγκαία η κατεδάφιση του μνημείου σύμφωνα με την παράγραφο 2 και ο ιδιοκτήτης το έχει εσκεμμένα καταστήσει ή το έχει αφήσει να καταστεί ετοιμόρροπο, επιτρέπεται να ανεγερθεί νέα οικοδομή μόνον εφόσον έχει το πολύ ίδιο όγκο και ωφέλιμη επιφάνια με αυτό. Η σχετική οικοδομική άδεια εκδίδεται μετά από γνώμη της επιτροπής της διάταξης της παραγράφου 1.
5. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ρυθμίζονται ειδικότερα θέματα για την εφαρμογή των προηγούμενων παραγράφων.

Άρθρο 42: Μεταφορά ακίνητου μνημείου - Απόσπαση τμημάτων.

1. Απαγορεύεται η μεταφορά ακίνητου μνημείου ή τμήματός του χωρίς άδεια του Υπουργού Πολιτισμού, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, εφόσον διασφαλίζονται οι απαραίτητες εγγυήσεις για τη μεταφορά και επανατοποθέτησή του σε κατάλληλο μέρος. Προκειμένου για μνημεία ιδιαίτερης σημασίας, που χαρακτηρίζονται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού μετά από γνώμη του Συμβουλίου, η άδεια μπορεί να χορηγηθεί κατ' εξαίρεση εάν κριθεί ότι η μετακίνησή τους είναι απολύτως αναγκαία για να διασωθούν από κίνδυνο εξαιτίας φυσικών φαινομένων ή λόγω εκτέλεσης μεγάλων τεχνικών έργων τα οποία είναι απαραίτητα για την εθνική άμυνα ή έχουν μείζονα σημασία για την εθνική οικονομία και ικανοποιούν ζωτικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Η μετακίνηση μνημείου λόγω τεχνικού έργου εξετάζεται μόνο όταν μετά από σχετικό επιστημονικό έλεγχο αποκλείεται κάθε δυνατότητα διατήρησής του στο περιβάλλον του.
2. Απαγορεύεται η απόσπαση από ακίνητα μνημείο γλυπτικών, ζωγραφικών, ψηφιδωτών διακοσμητικών ή άλλων στοιχείων που είναι αναπόσπαστα τμήματά του. Κατ' εξαίρεση μπορεί να επιτραπεί η απόσπαση και απομάκρυνση τέτοιων στοιχείων μόνο εάν αυτό κριθεί, με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, ότι είναι απολύτως αναγκαίο για τη διάσωσή τους.
3. Οι παραπάνω εργασίες εκτελούνται σύμφωνα με μελέτη, που εγκρίνεται με την οικεία απόφαση.
4. Αν παρίσταται επείγουσα ανάγκη, οι εργασίες διενεργούνται με μέριμνα της Υπηρεσίας χωρίς υπαίτια καθυστέρηση και χωρίς άλλη διατύπωση.

Άρθρο 43: Εργασίες συντήρησης μνημείων.

1. Οι εργασίες συντήρησης σε κινητά μνημεία και σε γλυπτικά, ζωγραφικά, διακοσμητικά ή άλλα στοιχεία που είναι αναπόσπαστα τμήματα ακινήτων μνημείων, διενεργούνται από την Υπηρεσία ή από πρόσωπα που είναι εγγεγραμμένα στα μητρώα συντηρητών αρχαιοτήτων και έργων τέχνης, που προβλέπεται από τη διάταξη της παραγράφου 6 του άρθρου 9 του Ν. 2557/1997 (ΦΕΚ 271 Α') υπό την εποπτεία της Υπηρεσίας, ύστερα από μελέτη που εγκρίνεται από αυτήν ή, αν είναι μείζονος σημασίας, με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Για την έγκριση της μελέτης απαιτείται να έχει προηγηθεί τεκμηρίωση του μνημειακού χαρακτήρα του κινητού ή του ακινήτου.
2. Αν παρίσταται επείγουσα ανάγκη, οι εργασίες διενεργούνται χωρίς υπαίτια καθυστέρηση και χωρίς άλλη διατύπωση επί τόπου από τον συντηρητή που ορίζει η Υπηρεσία.
3. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, ορίζονται οι ειδικότεροι κανόνες και οι αρχές που διέπουν τις εργασίες συντήρησης των προηγούμενων παραγράφων.
4. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας των εργαστηρίων συντήρησης αρχαιοτήτων και έργων τέχνης.

Άρθρο 44: Δημοσιεύσεις αποτελεσμάτων εργασιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΜΟΥΣΕΙΑ.

Άρθρο 45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΩΝ.

Άρθρο 46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ.

Άρθρο 47: Φορολογικά κίνητρα.

Άρθρο 48: Άλλα οικονομικά κίνητρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ: ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ.

Άρθρο 49: Τοπικά Συμβούλια Μνημείων.

Άρθρο 50: Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.

Κεντρικό Συμβούλιο Νεοτέρων Μνημείων.

Άρθρο 51: Συμβούλιο Μουσείων.

Άρθρο 52: Κοινοί κανόνες για τη συγκρότηση και λειτουργία των Συμβουλίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ: ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Άρθρο 53: Κλοπή μνημείων.

Άρθρο 54: Υπεξαίρεση μνημείων.

Άρθρο 55: Αποδοχή και διάθεση μνημείων που αποτελούν προϊόντα εγκλήματος.

Άρθρο 56: Φθορά μνημείου.

Άρθρο 57: Φθορά μνημείου από αμέλεια.

Άρθρο 58: Παράβαση της υποχρέωσης δήλωσης μνημείου.

Άρθρο 59: Παράνομη μεταβίβαση μνημείου.

Άρθρο 60: Παράνομη εμπορία μνημείων.

Άρθρο 61: Παράνομη ανασκαφή ή άλλη αρχαιολογική έρευνα.

Άρθρο 62: Παράνομη χρήση ανιχνευτή μετάλλου.

Άρθρο 63: Παράνομη εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών.

Άρθρο 64: Παράνομη εισαγωγή πολιτιστικών αγαθών.

Άρθρο 65: Παράνομη μη επιστροφή πολιτιστικών αγαθών.

Άρθρο 66: Παράνομη επέμβαση ή εκτέλεση έργου.

Όποιος χωρίς την αναγκαία από το νόμο άδεια ή καθ' υπέρβαση αυτής διενεργεί σε μνημείο, σε αρχαιολογικό χώρο, ή σε ιστορικό τόπο, πράξη από αυτές που αναφέρονται στις διατάξεις των άρθρων 10 παρ. 2-4, 13, 14 και 15 τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών (3) ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος διενεργεί πράξη ή δραστηριότητα σε ζώνες προστασίας γύρω από μνημεία ή χώρους, όπως ορίζονται στα άρθρα 15 και 17, κατά παράβαση των όρων και περιορισμών που ισχύουν σε αυτές. Η ίδια ποινή επιβάλλεται σε όποιον χωρίς την αναγκαία από το νόμο άδεια ή καθ' υπέρβασή της διενεργεί τις πράξεις που αναφέρονται στα άρθρα 42,43 παράγραφος 1, και 46 παράγραφος 4.

Άρθρο 67: Πλημμελής φύλαξη, διατήρηση ή συντήρηση μνημείου.

Ο κύριος, ο νομέας ή ο κάτοχος μνημείου, ο οποίος εκτελεί τις υποχρεώσεις του για φύλαξη, διατήρηση ή συντήρησή του πλημμελώς και έτσι εκθέτει το μνημείο σε κίνδυνο, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών (3) ετών.

Άρθρο 68: Πράξεις ελεγκτικών οργάνων.

Άρθρο 69: Δήμευση και χρηματική ποινή.

Άρθρο 70: Επέκταση της εφαρμογής των διατάξεων του Ν. 2331/1995.

Άρθρο 71: Αρμοδιότητα εφετείου.**Άρθρο 72: Τύχη χρηματικών ποινών και δημοφθέντων πραγμάτων.****ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ: ΕΙΔΙΚΕΣ, ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.****Άρθρο 73: Μεταβατικές και ειδικές διατάξεις.****ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.****Άρθρο 74: Κωδικοποίηση της νομοθεσίας.**

Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών.

Π.Δ. της 19.10/13.11.1978 (ΦΕΚ 594 Δ').

Άρθρον 1.

Χαρακτηρίζονται δια του παρόντος ως παραδοσιακοί οι εις τον κατωτέρω πίνακα αναφερόμενοι οικισμοί: (ακολουθεί πίνακας Παραδοσιακών Οικισμών Ελλάδας).

Άρθρον 2: Όροι δομήσεως παραδοσιακών οικισμών.

Τα ελάχιστα όρια εμβαδού και διαστάσεων ως και οι λοιποί όροι και περιορισμοί δομήσεως των δια του άρθρου 1 του παρόντος, χαρακτηριζομένων οικισμών ως παραδοσιακών, καθορίζονται ως κάτωθι:

1.α) Τα οικόπεδα του κεντρικού τμήματος του οικισμού θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα εφ' όσον έχουν:

Ελάχιστον πρόσωπον: δώδεκα (12) μέτρα.

Ελάχιστον βάθος: δέκα οκτώ (18) μέτρα.

Ελάχιστον εμβαδόν: τριακόσια (300) τετρ. μέτρα.

Κατά παρέκκλιση από του προηγούμενου εδαφίου (α) θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα με τας διαστάσεις και το εμβαδόν τα οποία είχαν κατά την 2^ο Ιουλίου 1968 ημέραν δημοσιεύσεως του από 15 Ιουνίου 1968 Β.Δ)τος «περί καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων, των κειμένων εντός των νομίμων υφισταμένων προ του έτους 1923 οικισμών, των στερουμένων εγκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου» (ΦΕΚ 111 Δ').

β) Ωσαύτως θεωρούνται κατά παρέκκλιση άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα τα οποία μέχρι δημοσιεύσεως του παρόντος έχουν διαστάσεις:

Ελάχιστον πρόσωπον: οκτώ (8) μέτρα.

Ελάχιστον βάθος: δώδεκα (12) μέτρα.

Ελάχιστον εμβαδόν: τριακόσια (300) τετρ. μέτρα.

2.α) Τα οικόπεδα του λοιπού τμήματος του οικισμού θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα εφ' όσον έχουν ελαχίστας διαστάσεις:

Ελάχιστον πρόσωπον: είκοσι πέντε (25) μέτρα.

Ελάχιστον βάθος: τεσσαράκοντα (40) μέτρα.

Ελάχιστον εμβαδόν: δύο χιλιάδες (2000) τετρ. μέτρα.

β) Κατά παρέκκλιση από του προηγούμενου εδαφίου α' θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα με τας διαστάσεις και το εμβαδόν τα οποία είχαν κατά την 2^ο Ιουλίου 1968 ημέραν δημοσιεύσεως του ως άνω από 15.6.68 Β.Δ.(ΦΕΚ 111 Δ').

Ωσαύτως θεωρούνται κατά παρέκκλιση άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα τα οποία μέχρι δημοσιεύσεως του παρόντος έχουν διαστάσεις:

Ελάχιστον πρόσωπον: δώδεκα (12) μέτρα

Ελάχιστον βάθος: δέκα οκτώ (18) μέτρα

Ελάχιστον εμβαδόν: τριακόσια (300) τετρ. μέτρα.

3. Εάν δεν έχουν καθορισθή τα όρια του κεντρικού τμήματος του οικισμού, τα οικόπεδα θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα εφ' όσον έχουν τας υπό της προηγούμενης παραγράφου 2 του παρόντος εμβαδόν και διαστάσεις.

4. Εάν το οικόπεδον εμπίπτει εν μέρει εντός των ορίων του οικισμού και εν μέρει εκτός των αυτών ορίων, θεωρείται άρτιον και οικοδομήσιμον το εντός των ορίων τμήμα, εφ' όσον τούτο έχει τα ελάχιστα όρια εμβαδού και διαστάσεων τα ισχύοντα εις την περιοχὴν του οικισμού εις την οποίαν κείται.

5. Ως σύστημα δομῆσεως ορίζεται το των πτερύγων. Η Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου δύναται να μεταβάλῃ την θέσιν της οικοδομῆς εντός του οικοπέδου, εάν τούτο κριθῆ ἀπαραίτητο δια λόγους διατηρήσεως παλαιάς οικοδομῆς, συνθέσεων ὄγκων, εφαρμοσθέντος συστήματος δομῆσεως και εν γένει προβολῆς ἢ διατηρήσεως του παραδοσιακοῦ χαρακτήρος του περιβάλλοντος χώρου. Προς τούτο ἡ Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου δύναται να χορηγῇ προέγκρισιν ἐπὶ υποβαλλομένων προσχεδίων.

6. Μέγιστον ποσοστὸν καλύψεως των οικοπέδων ορίζεται, εις μεν το κεντρικὸν τμήμα του οικισμού εις ογδοήκοντα τοις εκατὸ (80%) της ἐπιφανείας αυτών.

7. Συντελεστής δομῆσεως ορίζεται, δια μεν το κεντρικὸν τμήμα του οικισμού εις ογδόντα εκατοστὰ (0,80) δια δε το υπόλοιπον τμήμα του οικισμού εις πενήντα εκατοστὰ (0,50).

8.α) Ο μέγιστος επιτρεπόμενος ἀριθμὸς ορόφων των οικοδομῶν ορίζεται εις δύο (2) ἀνεξαρτήτως πλάτους οδοῦ.

Επιτρέπεται ἡ κατασκευὴ τρίτου (3^{ου}) ορόφου, ἀνευ υπερβάσεως του συντελεστοῦ δομῆσεως (Σ.Δ.), εις τινὰς ὄψεις του κτιρίου, μόνον εάν οὗτος προκύπτει λόγω κλίσεως του εδάφους.

β) Το μέγιστον επιτρεπόμενον ὕψος των οικοδομῶν ορίζεται εις ἐπτὰ (7,00) μέτρα, μετρούμενον ἀπὸ το υψηλότερον σημεῖον της τομῆς του περιγράμματος της κατόψεως του κτιρίου με το φυσικὸν ἢ κατὰ το ἄρθρο 6 παρ. 2 του παρόντος διαμορφωμένον ἔδαφος. Η οικοδομὴ δεν δύναται να υπερβαίνῃ λόγω κλίσεως του εδάφους, το ὕψος των δέκα (10) μέτρων εις οἰονδήποτε σημεῖον της.

Η Ε.Ε.Α.Ε. δύναται να ἐπιφέρῃ μικρὰς ἐκτάσεως μεταβολὰς κατὰ την κρίσιν της εις τα ὡς ἀνω ὕψη, εφ' όσον τούτο ἀπαιτεῖται δια την προσαρμογὴν του κτιρίου εις τα πρότυπα του ἀμέσου περιβάλλοντος του, ἀνευ υπερβάσεως του ἀριθμοῦ ορόφων.

γ) Ὑπεράνω του μεγίστου ὕψους της οικοδομῆς ἐπιτρέπεται μόνον ἡ κατασκευὴ μετὰς ἀπολύτως ἐλαχίστας κατὰ τα παραδοσιακὰ πρότυπα κλίσεις, καπνοδόχων και κτιστῆς δεξαμενῆς ἀποθηκεύσεως ὕδατος, των ἀπολύτως ἀναγκαίων ἐλαχίστων διαστάσεων. Η κλειστὴ δεξαμενὴ δέον να εἶναι ἐντός της στέγης ἢ σε περίπτωσιν δώματος, ὀργανικὰ συντιθεμένη με τον ὄγκο του κτίσματος, μεγίστου ὕψους οὐχὶ μεγαλύτερου του ἐνός (1) μέτρου.

9. Ως κεντρικὸν τμήμα του οικισμού, δια την ἐφαρμογὴν των διατάξεων του παρόντος καθορίζεται το τμήμα ἢ τα τμήματα τα ὁποῖα ἀπὸ ἀπόψεως πυκνότητος δομῆσεως παρουσιάζουν ἐμφανῶς μεγαλύτεραν συνοχὴν ἢ συνοψίζουν τὰς κυριωτέρας δραστηριότητος του οικισμού, μὴ τιθέμενου περιορισμοῦ, εφ' όσον συντρέχει περίπτωσις, ὡς προς την ἑκτασίαν του.

10.α) Ἐπὶ του οικισμού ἢ τμήματος οικισμού ἀνευ ἐγκεκριμένου σχεδίου, ὑπαγομένου εις την ρύθμισιν του παρόντος διατάγματος, ὡς γραμμὴ δομῆσεως ορίζεται το κοινὸν ὄριον μετὰξὺ των οικοπέδων και των κοινοχρήστων χώρων.

β) Εάν ἡ υφιστάμενη κατάσταση εἶχει δημιουργήσῃ κανὸνα ὡς προς την θέσιν της γραμμῆς δομῆσεως των κτιρίων (ὑπαρξῆς προκηπίου), το νέο κτίριο τοποθετεῖται συμφώνως προς τον οὕτως δημιουργηθέντα κανὸνα.

γ) Εἰς περίπτωσιν συγχρόνου ἀντιμετωπίσεως των ἀναφερομένων εις τὰ ἀνωτέρω ἐδάφια α' και β', περὶ της θέσεως της γραμμῆς δομῆσεως ἀποφαίνεται ἡ Επιτροπὴ Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

δ) Εἰς περίπτωσιν ἀνεγέρσεως οικοδομῆς, εις θέσιν κτιρίου υφισταμένου κατὰ την δημοσίευσιν του παρόντος, ἀποδεικνυομένου δια φωτογραφιῶν φερουσῶν βεβαί-

ωσιν χρονολογίας υπό του Προέδρου της Κοινότητας ή της Αστυνομικής Αρχής, αυτή κατά κανόνα, τοποθετείται, κατά το δυνατόν εις την θέσιν της παλαιάς, δυναμένη να τοποθετηθή εις άλλην θέσιν μόνον κατόπιν εγκρίσεως της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

ε) Εις περιπτώσιν ανεγέρσεως νέας οικοδομής εις θέσιν κατεδαφισθείσης, προ της δημοσιεύσεως του παρόντος, παλαιάς παραδοσιακού χαρακτήρος οικοδομής, αυτή κατά την κύριαν όψιν αυτής τοποθετείται εις την θέσιν της παλαιάς αποδεικνυομένης ταύτης δια φωτογραφιών, θεωρουμένων ως εις το εδάφιον δ' αναφέρεται, και δια σχεδίων. Άλλως ή τοποθέτησις της οικοδομής θα γίνεται κατά την κρίσιν της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

11. Εις περιπτώσιν παραλιακών οικισμών ή οικοδομική γραμμή τοποθετείται εις απόστασιν δέκα πέντε (15) μέτρων τουλάχιστον από της κατά τας κειμένας διατάξεις καθοριζομένης γραμμής αιγιαλού, εφ' όσον δεν ορίζεται άλλως εξ ειδικής διατάξεως.

12. Η προηγούμενη παράγραφος δεν ισχύει δια τας κάτωθι περιπτώσεις:

α) επισκευήν, μετασκευήν, αποκατάστασιν ή προσθήκην καθ' ύψος επί νομίμως υφισταμένης οικοδομής, εφ' όσον ο συντελεστής δομήσεως δεν δύναται να εξαντληθή διαφορετικώς.

β) ανεγέρσιν νέας οικοδομής, όταν μεταξύ του οικοπέδου και της θαλάσσης παρεμβάλλεται διαμορφωμένη ήδη οδός.

13. Εις περιπτώσιν παραλιακών οικισμών έχουν εφαρμογήν και αι διατάξεις της παρ. 10 του παρόντος άρθρου.

14. Απαγορεύεται η κατασκευή κτιρίων επί υποστηλωμάτων(PILOTIS).

Άρθρον 3: Σύνθεσις, Διάταξις κτιρίων, Μορφολογικά στοιχεία.

1. Η ογκοπλαστική μορφή των κτιρίων πρέπει να προσεγγίζει τα παραδοσιακά πρότυπα ως προς την σύνθεσιν την κλίμακα και τας αναλογίας των όγκων.

Η Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου δύναται, κατά την κρίσιν της, να επιβάλη τροποποιήσεις, αναφερομένας εις την διάσπασιν του όγκου του κτιρίου μέχρι και διαχωρισμού εις περισσότερα του ενός κτίρια, εάν τούτο επιβάλλεται από τας συνθήκας και τα χαρακτηριστικά πρότυπα του περιβάλλοντος.

2. Αι οικοδομαί δέον όπως καλύπτονται δια στέγης μορφής ομοίας των παραδοσιακών (τετρακλινούς, δικλινούς, μονοκλινούς), μετά των αντιστοιχών προεξοχών, ή επιπέδου δώματος μετ' αναλόγου μορφής και διαστάσεων στηθαίου ή συνδιασμού των δύο συστημάτων, κατά τα επικρατούντα παραδοσιακά πρότυπα του αμέσου περιβάλλοντος αυτών. Εις περιπτώσιν επιβολής στέγης, απαγορεύεται η συνέχισις των οικοδομικών εργασιών αίτινες ακολουθούν τας τοιαύτας του φέροντος οργανισμού και των τοίχων πληρώσεως του κτιρίου, προ της περατώσεως των εργασιών κατασκευής της στέγης. Η στέγη είναι υποχρεωτική έστω και εάν άνωθεν του κατασκευαζομένου τμήματος οικοδομής επιτρέπεται ή προβλέπεται η κατασκευή επί πλέον ορόφου.

Εις περιπτώσιν κατασκευής δώματος, τυχόν αναμονές (οπλισμού) καλύπτονται υποχρεωτικώς.

3. Η τελική επεξεργασία των εξωτερικών όψεων των κτιρίων διαμορφώνεται κατά τα παραδοσιακά πρότυπα από απόψεως υλικού και τρόπου κατασκευής. Αι όψεις διατάσσονται κατά επίπεδα κατά την κρίσιν της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου χωρίς εν πάση περιπτώσει να αφίστανται των αναλογιών των εμφανιζομένων εις τα ως άνω πρότυπα.

4. Τα βοηθητικά κτίσματα δέον όπως κατασκευάζονται συμφώνως προς τα εις τας προηγούμενας παραγράφους, του παρόντος άρθρου αναφερόμενα δια τα κυρίως κτίρια δύναται όμως να κατασκευασθούν, κατόπιν εγκρίσεως της Επιτροπής Ένα-

σκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, και δι' ευτελεστέρων υλικών, αν τούτο συναντάται εις τον οικισμόν ως παραδοσιακόν στοιχείον.

5. Η κατασκευή ενός εκάστου των κατωτέρων στοιχείων των οικοδομών επιτρέπεται μόνον εάν απαντώνται κατά κανόνα και όχι κατ' εξαίρεσιν εις τας οικοδομάς του αμέσου περιβάλλοντος του κτιρίου.

α) Εξωστών ανοικτών ή κλειστών εν εσοχή ή εν εξοχή.

β) Προστεγασμάτων.

γ) Κλιμάκων ανοικτών.

δ) Στοών.

ε) Τοίχων αντιστηρίξεως.

στ) Κογχών.

ζ) Πέργκολας.

η) Αρχιτεκτονικών προεξοχών και λοιπών λειτουργικών ή διακοσμητικών στοιχείων.

6. Άπαντα τα κατά την προηγουμένην παράγραφον στοιχεία ως και τα κουφώματα και αι καμινάδες προσαρμόζονται ως προς την μορφήν, το υλικόν, τον τρόπον κατασκευής και τους χρωματισμούς, εις τα παραδοσιακά πρότυπα του αμέσου περιβάλλοντος της οικοδομής.

7. Αι περιφράξεις των οικοπέδων, (τοίχοι, κάγκελα, αυλόθυραι, κ.λ.π.) κατασκευάζονται ως προς το υλικό την μορφήν και το ύψος κατά τα παραδοσιακά πρότυπα.

Η κατασκευή κτιστού περιφράγματος, ελαχίστου ύψους 1.80 μ., δια την κάλυψιν χώρων εργασίας (αποθηκών, συνεργείων αυτοκινήτων, βιοτεχνιών κ.λ.π.) από τους κοινοχρήστους χώρους του οικισμού δύναται να επιβάλλεται όταν καθ' οποιονδήποτε τρόπον εξωτερικεύονται αι ως άνω χρήσεις κατά την κρίσιν της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

8. Απαγορεύεται η ανάρτησις και η εγκατάστασις πετασμάτων (τεντών) εις οιοσδήποτε χώρους, πλην των ισογείων χώρων παραμονής ατόμων των κέντρων αναψυχής, εστιατορίων κ.λ.π. κατά την κρίσιν της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου από απόψεως μορφής, χρώματος, υλικού κ.λ.π.

9. Απαγορεύεται η ανάρτησις και η εγκατάστασις φωτεινών ή μη διαφημίσεων, κατ' εξαίρεσιν επιτρέπεται η εγκατάστασις διαφημίσεων κατόπιν εγκρίσεως της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου καθοριζομένης υπ' αυτής συγχρόνως της θέσεως, των διαστάσεων, της μορφής και του περιεχομένου των, ώστε να μη επηρεάζεται ο χαρακτήρας του αμέσου περιβάλλοντός των.

10. Επιτρέπεται η τοποθέτησις απλών ή έγχρωμων επιγραφών μεγίστου μήκους όχι μεγαλύτερου από του πλάτους του ή των ανοιγμάτων εις τα οποία αντιστοιχούν.

11. Επιβάλλεται η εγκατάστασις ανά μιας ομαδικής κεραίας τηλεοράσεως κατά οικοδομικόν τετράγωνον, εις θέσιν μη εμφανή από των κοινοχρήστων χώρων του οικισμού.

Κατ' εξαίρεσιν επιτρέπεται η εγκατάστασις μεμονωμένης κεραίας τηλεοράσεως μόνον εις θέσιν η οποία δεν προβάλλεται εις κεντρικόν κοινόχρηστον χώρον του οικισμού ή δεν προσβάλη την μορφήν μεμονωμένων μνημείων ή αξιολόγου αισθητικώς συνόλου, μετά προηγουμένην έγκρισιν της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

12. Έκαστον έργον υποδομής (ΔΕΗ - ΟΤΕ κ.λ.π.) και εκάστη εργασία αφορώσα εις διαμόρφωσιν τροποποίησιν ή ανάπλασιν κοινοχρήστων χώρων, οδών πλατειών, λιμένων, κρηπιδωμάτων κ.λ.π. δέον να διαμορφώνεται κατά τρόπον προσαρμοζόμενον εις τα ανάλογα παραδοσιακά πρότυπα και κατόπιν εγκρίσεως της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

Ειδικώτερα η τοποθέτησις μετρητών ηλεκτρικού ρεύματος και παν έτερον στοιχείον παροχής δέον όπως τοποθετείται εις μη προβαλλομένην επιφάνειαν.

13. Οι Οργανισμοί Κοινής Ωφελείας δέον να αναλαμβάνουν ιδίαις δαπάναις την αναμόρφωσιν και βελτίωσιν των εγκαταστάσεων των εντός του οικισμού, ώστε να μην βλάπτεται η εικόνα του συνόλου.

Άρθρον 4: Επιτρεπόμεναι χρήσεις.

- 1.** Εντός των ορίων των οικισμών των υπαγομένων εις τας διατάξεις του παρόντος επιτρέπεται η ανέγερσις κτιρίων δια κατοικίας, κοινής ωφελείας και κοινωνικού εξοπλισμού κτίρια.
- 2.** Απαγορεύεται η εγκατάστασις βιοτεχνιών και Βιομηχανιών ή άλλων χρήσεων υψηλής οχλήσεως. Δια την εγκατάστασιν κάθε άλλη χρήσεως εκτός κατοικίας ως προς την θέσιν εντός του οικισμού επιβάλλεται και η προέγκρισις της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, δια την εις το στάδιον των προσχεδίων υποβαλλομένην μελέτην.

Άρθρον 5: Παρεκκλίσεις.

- 1.** Διά την επισκευήν και αποκατάστασιν παλαιών κτιρίων, αντιπροσωπευτικών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, (τούτου αποδεικνυομένου δια φωτογραφιών, δεόντως θεωρημένων υπό του Προέδρου της Κοινότητας ή της Αστυνομικής Αρχής) κατά την κρίσιν της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, χορηγείται άδεια οικοδομής έστω και αν αι αιτούμεναι να εκτελεσθούν εργασίαι αντίκεινται εις τας διατάξεις του παρόντος διατάγματος τας αναφερομένας εις το μέγιστον ποσοστόν καλύψεως, μέγιστον ύψος, τον αριθμόν των ορόφων και τον συντελεστήν δομήσεως.
- 2.** Ειδικώς προκειμένου περί ερειπωμένων κτισμάτων επιτρέπεται η αναστήλωσις των έστω και εάν αι απαιτούμεναι να εκτελεσθούν εργασίαι αντίκεινται εις τας διατάξεις του παρόντος διατάγματος. Η αναστήλωσις θα επιτραπή κατόπιν τεκμηριωμένης ερεύνης, η οποία θα αποδεικνύη την ακριβή αρχική μορφή του κτίσματος.

Άρθρον 6: Ειδικαί διατάξεις.

- 1.** Δια την κατεδάφισιν παλαιών κτισμάτων ή την αφαιρέσιν στοιχείων εξ αυτών λειτουργικών ή διακοσμητικών ως και δια την καθαίρεσιν εξοπλισμού ιδιωτικών και δημοσίων χώρων (μάνδραι, λιθόστρωτα, κρήναι, φρέατα, κ.λπ.) απαιτείται άδεια. Η σχετική άδεια κατεδαφίσεως ή καθαιρέσεως παρέχεται μόνον κατόπιν εγκρίσεως της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, και υπό την προϋπόθεσιν ότι το προς κατεδάφισιν ή καθαίρεσιν στοιχείον δεν αποτελεί αξιόλογον ή χαρακτηριστικόν (πρότυπον) δείγμα διά τον οικισμό.
- 2.** Δια την διαμόρφωσιν ακαλύπτων χώρων των οικοπέδων επιτρέπονται μόνον αι απολύτως αναγκαίαι εκσκαφαί.
Εις περίπτωσιν κεκλιμένου εδάφους επιτρέπεται η διαμόρφωσις του οικοπέδου δι' αναλημματικών τοίχων ή πρανών μεγίστου ύψους ενός και ημίσεως (1,50) μέτρου.
- 3.** Παρέκκλισις του ανωτέρω μεγίστου ύψους επιτρέπεται κατόπιν εγκρίσεως της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου και μόνον εις περιπτώσεις όπου τούτο επιβάλλεται απολύτως δια λόγους τεχνικούς ή αισθητικούς και υπό την προϋπόθεσιν ότι η κατασκευή αυτή δύναται να ενταχθή αισθητικώς εις το περιβάλλον του οικισμού.
- 4.** Εις περίπτωσιν κατασκευής τοίχων αντιστηρίξεως, ούτοι θα πρέπει να διαμορφούνται από απόψεως υλικού και τρόπου κατασκευής συμφώνως προς τα παραδοσιακά πρότυπα.
- 5.** Δεν έχει εφαρμογήν το άρθρο 102 του Γ.Ο.Κ. δια τους οικισμούς του άρθρου 1 του παρόντος.

Άρθρον 7: Γενικαί διατάξεις.

- 1.** Δια την χορήγησιν οιασδήποτε αδείας οικοδομής (ανεγέρσεως νέου κτιρίου, προσθήκης, επισκευής κ.λπ.) απαιτείται, πέραν των απαιτούμενων υπό των κειμένων σχετικών διατάξεων στοιχείων και η υποβολή δύο τουλάχιστον φωτογραφιών εις

τας οποίας να απεικονίζεται το οικόπεδο μετά του τυχόν υπάρχοντος κτίσματος και του αμέσου περιβάλλοντος αυτού.

2. Προ της εκδόσεως αδείας, ανεγέρσεως νέας οικοδομής, επισκευής αποκαταστάσεως, προσθήκης ή κατασκευής έργων, κατεδαφίσεως ή καθαιρέσεως στοιχείων οικοδομών απαιτείται έγκρισις της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

3. Άδειαι εκδοθείσαι μέχρι της δημοσιεύσεως του παρόντος και εφαρμοσθείσαι ότι αφορά την αποπεράτωσιν των εξωτερικών όψεων του κτιρίου δέον όπως αναθεωρηθούν υποκείμεναι εις την κρίσιν της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, ως προς τας διατάξεις αι οποίαι αφορούν εις την μορφήν του κτιρίου, ισχύουσαι ως έχουν ως προς τον συντελεστή δομήσεως.

4. Η προβλεπομένη υπό της υπ' αριθμ. Ε. 37608)5.11.76 αποφάσεως του Υφυπουργού Δημοσίων Έργων «περί αντικαταστάσεως της υπ' αριθμ. Ε. 18241) 12.5.1976» αποφάσεως «περί τρόπου εκδόσεως οικοδομικών αδειών» (ΦΕΚ 361 Δ) τελική θεώρησις της αδείας απαραίτητος δια την σύνδεσιν του κτιρίου μετά των δικτύων υδρεύσεως και αποχετεύσεως παρέχεται, δια τους οικισμούς τους περιλαμβανομένους εις το άρθρο 1 του παρόντος πίνακος, μετά την υποβολή δύο τουλάχιστον φωτογραφιών του κτιρίου και της βεβαιώσεως της αρμοδία πολεοδομικής υπηρεσίας περί της πιστής εφαρμογής των εγκεκριμένων υπό της Επιτροπής Ένασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου σχεδίων της μελέτης.

Άρθρον 8.

1. Αι διατάξεις των ανωτέρω άρθρων εφαρμόζονται δι' άπαντας τους οικισμούς τους χαρακτηρισθέντας ως παραδοσιακούς με το άρθρο 1 του παρόντος.³

2. Ειδικαί διατάξεις χαρακτηρισμού οικισμού ως παραδοσιακού και επιβολής ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως προς προστασίαν του παραδοσιακού χαρακτήρος αυτού, κατισχύουν των διατάξεων του παρόντος διατάγματος των ρυθμιζόντων το αυτό θέμα.

Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών των οικισμών της περιοχής Πηλίου και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως εις αυτούς και εις την περιοχήν των διοικητικών ορίων των Δήμων ή Κοινοτήτων εντός των οποίων ανήκουν ούτοι.

Π.Δ. της 11.7/4.8.1980 (ΦΕΚ 374 Δ')

Άρθρον 1: Χαρακτηρισμοί.

1. Χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακοί οικισμοί έβραν των δια του από 19.10.1978 Π.Δ. «περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών >> (ΦΕΚ 594 Δ') ήδη χαρακτηρισθέντων και οι κάτωθι οικισμοί της περιοχής του όρους Πηλίου:

Άγιος Βλάσιος, Άγιος Δημήτριος, Άγιος Ονούφριος, Άγιος Ιωάννης, Ανήλιων, Άνω Γατζέα, Άνω Λεχώνια, Αργαλαστή, Αργυρέϊκα, Αφέται, Βένετο, Γλαφυραί (Κάπουρνα), Καλαμάκι (Πρόπαν), Κάλαμος, Κανάλια, Κατηγιώργης, Κατηχώρι, Κερασιά, Κορωπί, Λαμπινού, Λαύκος, Λεφόκαστρο, Λύρη, Μακρυρράχη, Μετόχι, Μηλίνα, Μούρρεσι, Ξουρίχτι, Ξυνόβρυση, Παναγιά Τρικεριού, Προμύρι, Σταγιάτες, Σύκη, Χόρτο, Ανακασιά, Αγία Παρασκευή, Αγία Κυριακή Τρικεριού, Αγριά, Καλά Νερά, Κάτω Γατζέα, Κάτω Λεχώνια, Πλατανιάς, Πλατανίδια και Μελισσιάτικα.

2. Οι οικισμοί οι χαρακτηριζόμενοι ως παραδοσιακοί δια της παρ. 1 του παρόντος άρθρου ως και οι προαναφερθέντες ήδη χαρακτηρισμένοι δια του από 19.10.1978 (ΦΕΚ594 Δ/13.11.1978) Π.Δ. διαχωρίζονται κατά ομάδας I,II και III ως κάτωθι:

Ομάς I

Περιλαμβάνει τους κάτωθι οικισμούς οι οποίοι διατηρούν τον παραδοσιακόν των χαρακτήρα ανέπαφον και χρήζουν απολύτου προστασίας.

1. Μακρυνίτσα, 2. Βυζίτσα, 3. Πινακάτες.

Ομάς ΙΙ

Περιλαμβάνει τους κάτωθι οικισμούς οι οποίοι διατηρούν τον παραδοσιακόν των χαρακτήρα με μικράς μόνον αλλοιώσεις.

1. Άγιος Βλάσιος, 2. Άγιος Γεώργιος, 3. Άγιος Δημήτριος, 4. Άγιος Λαυρέντιος, 5. Άγιος Ονούφριος, 6. Ανήλιο, 7. Άνω Βόλος, 8. Άνω Γατζέα, 9. Άνω Λεχώνια, 10. Αργαλαστή, 11. Αργυρέϊκα, 12. Άφησος, 13. Αφέται, 14. Βένετο, 15. Δράκεια, 16. Ζαγορά, 17. Γλαφυραί (Κάπουρνα), 18. Καλαμάκι (Προπάν), 19. Κάλαμος, 20. Κανάλια, 21. Κατηγιώργης, 22. Κατηχώρι, 23. Κεραμίδι, 24. Κερασιά, 25. Κορωπί, 26. Κισσός, 27. Λαμπινού, 28. Λαυκός, 29. Λεφόκαστρο, 30. Λύρη, 31. Μακρυρράχη, 32. Μετόχι, 33. Μηλιές, 34. Μηλίνα, 35. Μούρεσι, 36. Νεοχώρι, 37. Νταμούχαρι, 38. Ξουρίχτι, 39. Ξυνόβρυση, 40. Παναγιά Τρικερίου, 41. Πορταριά, 42. Πουρί, 43. Προμύρι, 44. Σταγιάτες, 45. Συκή, 46. Τρίκερι, 47. Τσαγκαράδα, 48. Χορευτό, 49. Χόρτο.

Ομάς ΙΙΙ

Περιλαμβάνει τους κάτωθι οικισμούς οι οποίοι διατηρούν ολιγώτερα παραδοσιακά στοιχεία και ευρίσκονται πλησίον της πόλεως του Βόλου ή είναι παραθαλάσσια.

1. Ανακασία, 2. Αγία Κυριακή (Τρικερίου), 3. Αγία Παρασκευή (Δήμου Βόλου), 4. Αγριά, 5. Καλά Νερά, 6. Κάτω Γατζέα, 7. Κάτω Λεχώνια, 8. Πλατανιάς, 9. Πλατανίδια, 10. Μελισσιάτικα, 11. Άλλη Μεριά, 12. Άγιος Ιωάννης.

Άρθρον 2: Όροι δομήσεως.

Τα ελάχιστα όρια εμβαδού και διαστάσεων ως και οι λοιποί όροι και περιορισμοί δομήσεως των οικοπέδων των κειμένων εντός των οικισμών των περιλαμβανόμενων εις τας ομάδας Ι, ΙΙ και ΙΙΙ της παρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος, νομίμως υφισταμένων προ του έτους 1923, είτε περιλαμβανομένων εντός εγκεκριμένου σχεδίου πόλεων, καθορίζονται ως κάτωθι:

1. α) Ελάχιστον πρόσωπον: είκοσι (20) μέτρα.
Ελάχιστον βάθος: τριάκοντα (30) μέτρα.
Ελάχιστον εμβαδόν: χίλια (1000) τ.μ.

1. β) Κατ' εξαίρεσιν δια τον οικισμό Τσαγκαράδας καθορίζονται:
Ελάχιστον πρόσωπον: είκοσι πέντε (25) μέτρα.
Ελάχιστον βάθος: τεσσαράκοντα (40) μέτρα.
Ελάχιστον εμβαδόν: χίλια πεντακόσια (1500) τ.μ.

1. γ) Κατά παρέκκλισιν των προηγουμένων περιπτώσεων 1α και 1β θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα οικισμών:

α) Στερουμένων εγκεκριμένου σχεδίου εφ' όσον κατά τον χρόνον δημοσιεύσεως του παρόντος έχουν εμβαδόν και διαστάσεις μη υπολειπομένας των ελαχίστων τοιούτων των καθοριζομένων δια του από 19.7.1979 Π.Δ./τος «περί τροποποιήσεως των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων των κειμένων εντός των ορίων των νομίμως υφισταμένων προ του έτους 1923 οικισμών, των στερουμένων εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου» (ΦΕΚ 401/Δ79).

β) Εχόντων εγκεκριμένον ρυμοτομικόν σχέδιον και είτε στερουμένων όρων δομήσεως ως προς το εμβαδόν και τας διαστάσεις είτε εχόντων τοιούτους βάσει ειδικού Δ/τος, εφ' όσον κατά τον χρόνον δημοσιεύσεως του παρόντος έχουν εμβαδόν και διαστάσεις μη υπολειπομένας των δια του Ν.Δ. 8/1973 «περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού», (ΦΕΚ 124/Α) προβλεπομένων ή των τυχόν ισχυόντων δι' αυτά ειδικών διατάξεων.

2. Σύστημα δομήσεως ορίζεται των πτερύγων, αφιεμένης υποχρεωτικώς ελάχιστης αποστάσεως από των πλαγίων και οπισθίων ορίων του οικοπέδου μέχρι της ανεγερθησομένης οικοδομής ενενήκοντα εκατοστά του μέτρου (0,90).

3. Μέγιστον ποσοστόν καλύψεως των οικοπέδων ορίζεται εξήκοντα επί τοις εκατόν (60%) της επιφάνειας αυτών, απαγορευομένης καλύψεως μείζονος τον εκατόν πενήντα τετραγωνικών μέτρων (150 τ.μ.) υπό μιας μόνον οικοδομής, αλλά επιβαλλομένης της μορφολογικής διαστάσεως της συνολικής καλύψεως εις τμήματα επιφανείας ουχί μείζονος των εκατόν πενήντα τετραγωνικών μέτρων (150 τ.μ.) έκαστον, οσάκις η συνολική κάλυψις είναι μεγαλύτερα.

3. α) Κατ' εξαίρεσιν επιτρέπεται ή μη κατά τα ως άνω διάσπασις της συνολικής καλύψεως, προκειμένου δια κοινωφελή κτίρια και τουριστικά τοιαύτα, και εφ' όσον ταύτα ανοικοδομούνται εκτός του κεντρικού πυρήνος του οικισμού. Διά τας περιπτώσεις αυτάς είναι υποχρεωτική η υποβολή εις την Επιτροπήν Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, προς κατ' αρχήν έγκρισιν, προμελέτης του ανεγερθησομένου κτιρίου. Αυτή θα περιλαμβάνει: α) τοπογραφικόν της περιοχής εις ο θα απεικονίζεται τόσον η προς ανέγερσιν οικοδομή, όσον και αι τυχόν υφιστάμεναι όμοροι, β) φωτογραφίας του αμέσου προς την ανεγερθησομένην οικοδομήν περιβάλλοντος και γ) κατόψεις, τομάς και όψεις της ανεγερθησομένης οικοδομής υπό κλίμακα 1:100 τουλάχιστον. Η Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου δύναται κατά την κρίσιν της να μεταβάλη την θέσιν της οικοδομής εντός του οικοπέδου, και να επιβάλη την διάσπασιν αυτής εις περισσοτέρας, επί σκοπώ όπως εξασφαλίζεται η διατήρησις της παραδοσιακής κλίμακος του οικισμού και εις τας υπό ανέγερσιν οικοδομάς.

4. Συντελεστής δομήσεως των οικοπέδων ορίζεται ογδοήκοντα εκατοστά (0,80).

5. Κατά παρέκκλισιν των εδαφίων 3 και 4 του παρόντος άρθρου επιτρέπεται η ανέγερσις οικοδομών συνολικής επιφανείας όλων των ορόφων ουχί μείζονος των εκατόν είκοσι τετρ. μέτρων (120 τ.μ.) και υπό την προϋπόθεσιν ότι δεν θα προκύπη ποσοστόν καλύψεως των οικοπέδων μείζον του ογδοήκοντα επί τοις εκατό (80%).

6. Εις τον συντελεστήν δομήσεως του οικοπέδου προσμετρούνται οι υπόγειοι χώροι ή τμήματα αυτών εφ' όσον η οροφή των υπέρκειται της μέσης στάθμης του περιβάλλοντος τους υπογείους χώρους ή τα τμήματα αυτών φυσικού εδάφους πέραν του ενός μέτρου (1 μ.).

7. Ο μέγιστος επιτρεπόμενος αριθμός ορόφων ορίζεται εις τρεις (3) ανεξαρτήτως πλάτους οδού. Η Ε.Ε.Α.Ε. δύναται κατά την κρίσιν της να επιβάλη υποχώρησιν της οικοδομής εις το εσωτερικόν του οικοπέδου προς επίτευξιν μεγαλύτερας αποστάσεως από την έναντι γραμμής δομήσεως.

8. Το μέγιστον επιτρεπόμενον ύψος των οικοδομών ορίζεται ως ακολούθως: Εις ουδεμίαν θέσιν των όψεων αυτών επιτρέπεται να υφίσταται ύψος υπερβαίνον τα δέκα μέτρα (10 μ.) μετρούμενον από του φυσικού εδάφους ή του προ υφισταμένου τεχνητώς διαμορφωμένου τοιούτου εις την εξεταζομένην θέσιν της οικοδομής μέχρι του υψηλότερου σημείου αυτής μη συμπεριλαμβανομένης της στέγης.

8α) Υπεράνω του μεγίστου επιτρεπομένου ύψος της οικοδομής απαγορεύεται οιαδήποτε κατασκευή πλην στέγης, καπνοδόχων και αεραγωγών. Αι εξαιρούμεναι αυταί κατασκευαί επιβάλλεται να έχουν μορφήν, διαστάσεις και κλίσεις κλπ., απολύτως σύμφωνους προς τα παραδοσιακά πρότυπα. Ομοίως επιτρέπεται η εγκατάστασις ηλιακών θερμοσιφώνων — υπό την προϋπόθεσιν ότι οι μεν ηλιακοί συλλέκται θα ενσωματώνονται εις την στέγην και εφ' όσον τούτον δεν είναι τεχνικώς εφικτόν θα επικάθονται αυτής, ακολουθούντες απολύτως την κλίσιν της, το δε δοχείον αποθηκείσεως του θερμού ύδατος θα τοποθετηται κάτωθεν της στέγης.

9. Εις περίπτωσιν ανεγέρσεως οικοδομής εις αντικατάστασιν παλαιάς τοιαύτης υφισταμένης κατά την δημοσίευσιν του παρόντος, η νέα οικοδομή τοποθετείται υποχρεωτικώς εις την θέσιν της παλαιάς. Αλλαγή θέσεως της νέας οικοδομής δύναται να επιτραπή μόνον μετ' έγκρισιν της Ε.Ε.Α.Ε. , αλλ' άνευ υπερβάσεως των επιτρεπομένων, συντελεστού δομήσεως και ποσοστού καλύψεως.

Η ύπαρξις και ακριβής θέσις της παλαιάς οικοδομής εντός του οικοπέδου ως και εν σχέσει προς τας ομόρους ιδιοκτησίας θ' αποδεικνύεται δια φωτογραφιών θεωρημένων παρά της αρμοδίας δια την έκδοσιν των σχετικών αδειών κατεδαφίσεως και ανοικοδομήσεως Αρχής.

10. Απαγορεύονται αί κατασκευαί: α) κτιρίων επί υποστυλωμάτων (SUR PILOTIS) και β) λυομένων οικίσκων εις ολόκληρον την περιοχὴν την καθοριζομένην υπό τον διοικητικῶν ορίων των Δήμων ἢ Κοινοτήτων των οικισμῶν του ὄρουσ Πηλίου.

Ἄρθρον 3: Σύνθεσις ὀγκων - Διάταξις κτιρίων - Μορφολογικά στοιχεῖα.

1. Η διάταξις των ὀγκων των κτιρίων επιβάλλεται να προσαρμόζεται εις τα παραδοσιακά πρότυπα του περιβάλλοντος, ὡς προς την σύνθεσιν, την κλίμακα και τας αναλογίας των ἐπὶ μέρους ὀγκων. Ἡ Ε.Ε.Α.Ε., δύναται να επιβάλῃ τροποποιήσεις προκειμένου να επιτευχθῇ περαιτέρω ανεξαρτοποίησις τμημάτων του ὄγκου του κτιρίου, μέχρι και της δημιουργίας πλειόνων απολύτως διακεκριμένων κτιρίων, ἐάν τούτο επιβάλλεται ἀπὸ τας συνθήκας και τα χαρακτηριστικά παραδοσιακά πρότυπα του περιβάλλοντος.

2. Επιβάλλεται ἡ κατασκευὴ τετρακλινούσ ἢ πολυκλινούσ στέγης δια την κάλυψιν των κτιρίων, με τας ἀπολύτως ελαχίστας κατὰ τα παραδοσιακά πρότυπα κλίσεις και οὐχὶ μεγαλύτερας των τριάκοντα πέντε ἐπὶ τοις εκατό (35%). Η επικάλυψις της στέγης επιβάλλεται να γίνεται διὰ πλακῶν Πηλίου. Μόνον εις τους οικισμοὺς της ομάδος III της παρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος δύναται ἡ επικάλυψις να γίνῃ και διὰ βυζαντινῶν κεράμων.

Η κατασκευὴ της τετρακλινούσ ἢ πολυκλινούσ κατὰ τας ὡς ἄνω στέγης εἶναι υποχρεωτική ἐστὼ και ἐάν ἄνωθεν του κατασκευαζομένου τμήματος οικοδομῆς επιτρέπεται ἢ προβλέπεται ἡ κατασκευὴ ἐπὶ πλέον ορόφου ἢ ορόφων.

Η στέγη επιβάλλεται να προεξέχῃ ἐκ των ὄψεων του κτιρίου κατὰ πενήκοντα ἕως εβδομήκοντα εκατοστὰ (0,50 - 0,70) του μέτρου.

3. Απαγορεύεται ἡ ἐναρξις και ἐκτέλεσις των οικοδομικῶν εργασιῶν αἰτινες ἀκολουθοῦν τας τοιαύτας του φέροντος οργανισμοῦ και των τοίχων πληρώσεως του κτιρίου προ της πλήρους περατώσεως των εργασιῶν κατασκευῆς της στέγης και της επικεραμώσεως αὐτῆς.

4. Αἱ ὄψεις των κτιρίων δέον ὡπως προσαρμόζονται εις τα παραδοσιακά πρότυπα του περιβάλλοντος με τας ἀκολουθούσ υποδείξεις:

α) Απαγορεύεται ἡ διαμόρφωσις ἐπιπέδου ὄψεως του κτιρίου με κυριαρχοῦντα ἄξονα, τον ὀριζόντιον, λαμβανομένων προς τούτο ὑπ' ὄψιν και τον μελλοντικῶν ορόφων των δυναμένων να κτισθοῦν νομίμως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δύναται ἡ Ε.Ε.Α.Ε. κατὰ την κρίσιν της εις ἐιδικὰς περιπτώσεις, να επιτρέπῃ ἄλλως.

β) Εἰς περιπτώσιν κατὰ την ὀποῖαν ἡ κατασκευὴ ἀκολουθεῖ την παραδοσιακὴν μορφήν επιβάλλεται ὁ μελετητῆς να προβλέψῃ δια την ἐνίσχυσιν αὐτῆς κατ' ἴσα διαστήματα διαζώματα (σενάζ) ἐκ ξύλου συμπαγούσ ἢ ὀπλισμένου σκυροδέματος ὑψους δέκα ἕως δέκα ἐπτὰ εκατοστὰ του μέτρου (0,10 - 0,17 μ.).

γ) Οἱ χρωματισμοὶ των τοίχων ἐξωτερικός επιβάλλεται να γίνωνται δια λευκοῦ χρώματος ἢ ελαφρῶν ἀποχρώσεων αὐτοῦ. Η χρῆσις ἐτέρου χρώματος επιτρέπεται ἐφ' ὅσον τούτο κυριαρχεῖ ἢ ἐπαναλαμβάνεται συχνὰ εις τα παραδοσιακά κτίρια της πλησίον περιοχῆς.

δ) Αἱ καπνοδόχοι των ἐστιῶν (τζάκια) και οἱ σωλήνες ἀποχετεύσεων και των ἐν γένει ἐγκαταστάσεων δέον να τοποθετῶνται ἐξ ὀλοκλήρου ἐντός του σώματος του τοίχου (ἐντοιχισμένοι) ἢ ἐφ' ὅσον τούτο δὲν εἶναι ἐφικτόν, να τοποθετῶνται εις τὸ ἐσωτερικόν του κτιρίου.

5. Ἄπαντα τα κουφώματα των ὄψεων των κτιρίων επιβάλλεται να εἶναι ξύλινα ὡς ἀκολουθῶσ:

α) Τα υαλοστάσια να χωρίζονται δι' υποδιαιρέσεων (καϊτιών) εις τετράγωνα ή ορθογώνια πλαίσια.

β) Τα εξώφυλλα να είναι ταμπλαδωτά ή καρφωτά (σανιδωτά), να τοποθετώνται δε εις το αυτό επίπεδον με την εξωτερικήν επιφάνειαν των τοίχων του κτιρίου.

γ) Τα ανοίγματα επιβάλλεται ν' ακολουθούν τα παραδοσιακά πρότυπα, τόσον ως προς την θέσιν αυτών εις το κτίριον (και όροφον), όσον ως προς την μορφήν και τας συνήθεις αυτών αναλογίας και διαστάσεις.

δ) Τα ανοίγματα των καταστημάτων δέον να είναι περιωρισμένων διαστάσεων εις τρόπον ώστε να μην επέρχεται διάλυσις των όγκων των κτιρίων εις την βάση αυτού, τα δε κουφώματα αυτών θα είναι αναλόγου κατασκευής με τα υπόλοιπα κουφώματα του κτίσματος (ταμπλαδωτά – καρφωτά).

ε) Επιτρέπεται η τοποθέτησις σιδηρών κιγκλιδωμάτων ασφαλείας εις παράθυρα και θύρας, μορφής απλής (ράβδοι διατομής στρογγύλης ή τετραγώνου, αι οποία σχηματίζουν τετράγωνα ή ορθογώνια σχήματα). Ταύτα υποχρεωτικώς θα χρωματίζονται μαύρα.

6. Επιτρέπεται η κατασκευή των κατωτέρω στοιχείων:

α) Προεξοχών χώρων (κλειστοί εξώσται) εις τον τελευταίον επιτρεπόμενον όροφον του κτιρίου και εις όλας τα όψεις αυτού. Το μέγιστον πλάτος αυτών μετρούμενον εκ της αντιστοιχου όψεως του κτιρίου δε θα υπερβαίνη τα εξήκοντα εκατοστά (0,60) του μέτρου, το δε ολικόν μήκος των δε θα υπερβαίνη το 1/2 της περιμέτρου του ορόφου. Εις τα υπόλοιπα τμήματα του ίδιου ορόφου του κτιρίου επιτρέπεται προεξοχή αυτού μέχρι 20 εκ. πλάτους. Άπασαι αι ως άνω προεξοχαί προσμετρούνται εις τον συντελεστήν δομήσεως του οικοπέδου. Εφ' όσον προβλέπεται η κατασκευή εις τον τελευταίον όροφον διωρόφου οικοδομής κλειστών εξωστών επιβάλλεται όπως το ισόγειον έχει μικτόν εξωτερικόν ύψος τρία και ήμισυ μέτρα (3.50 μ.) μετρούμενον από του χαμηλοτέρου σημείου του ίχνους της οικοδομής (τομής των όψεων μετά του φυσικώς ή προϋφισταμένου τεχνητώς διαμορφωμένου εδάφους). Εις περιπτώσιν όμως τριωρόφου οικοδομής επιβάλλεται όπως οι δύο πρώτοι όροφοι έχουν μικτόν εξωτερικόν ύψος έξι μέτρα και πενήκοντα εκατοστά του μέτρου (6.50) μετρούμενον κατά τον αυτόν ως άνω τρόπο ακριβώς. Μικραί αποκλίσεις από του κατά τα ως άνω οριζομένου ύψους επιτρέπονται μόνον μετ' έγκρισιν της Ε.Ε.Α.Ε.

Το ελεύθερον ύψος ορόφου δέον όπως είναι τουλάχιστον δύο μέτρα και τεσσαράκοντα εκατοστά του μέτρου (2.40 μ.)

β) Ανοικτών εξωστών περιωρισμένων διαστάσεων μόνο μετ' έγκρισιν της Ε.Ε.Α.Ε. Ούτοι δεν προσμετρούνται εις τον συντελεστήν δομήσεως. Οι ως άνω εξώσται θα καλύπτονται με την προέκτασιν της στέγης του κτιρίου πλην των περιπτώσεων εξωστών εν προβόλω εις κατοικίας διωρόφους αγροτικού τύπου, δια τους οποίους δεν απαιτείται η επιστέγασίς των. Πάντως, ο τρόπος κατασκευής και η μορφή των εξωστών δέον όπως εναρμονίζονται με την παραδοσιακήν αρχιτεκτονικήν του κτιρίου.

γ) Επιτρέπεται η κατασκευή εξωστών εν εσοχή εις το ισόγειον ή εις περιπτώσεις τριωρόφου οικοδομής εις τον τελευταίον όροφον αυτής μεγίστου πλάτους 2.00 μέτρων και μεγίστου μήκους μέχρι το 1/3 του μήκους της αντιστοιχου όψεως του κτιρίου. Απαγορεύεται η κατασκευή γωνιακών εξωστών εν εσοχή. Οι εν εσοχή εξώσται προσμετρούνται εις τον συντελεστήν δομήσεως του οικοπέδου. Εν πάση περιπτώσει η Ε.Ε.Α.Ε., δύναται κατά την κρίσιν της εις ειδικάς περιπτώσεις να επιτρέπη άλλως.

Δεν επιτρέπεται η κατασκευή ανοικτών εξωστών εν εσοχή η εν προβόλω εις τους οικισμούς τους περιλαμβανομένους εις την ομάδα Ι και ΙΙ της παραγρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος.

δ) Η ελάχιστη απόσταση όψεων μετ' εν προβόλο εξωστών εκ του ορίου των παρακειμένων και των έναντι ιδιοκτησιών ορίζεται εις τέσσαρα (4.00) μέτρα.

ε) Τα κιγκλιδώματα των ανοικτών εν εσοχή ή εν προβόλω εξωστών δέον να είναι απλής μορφής ξύλινα ή σιδηρά εν αρμονία προς τα τοιαύτα του αμέσου περιβάλλοντος της οικοδομής, κατά τα παραδοσιακά πρότυπα και συμφώνως προς τας υποδείξεις της Ε.Ε.Α.Ε.

Δια τους οικισμούς τους περιλαμβανομένους εις την ομάδα ΙΙΙ της παρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος επιτρέπεται η τοποθέτησις μεταλλικών κιγκλιδωμάτων ή η κατασκευή συμπαγών στηθαίων.

Απαγορεύεται όμως η χρησιμοποίησις υαλοπινάκων εν γένει ή πλαστικών υλικών ως κυρίων ή δευτερευόντων στοιχείων των κιγκλιδωμάτων.

στ) Δεν επιτρέπεται η κατασκευή εξωτερικών κλιμάκων οδηγουσών εις τους ορόφους, εκτός εάν αυταί κατασκευάζονται επί κεκλιμένου εδάφους ή οδηγούν εις διαφορετικά επίπεδα αυλής.

Επιτρέπεται η κατασκευή εξωτερικής κλίμακος οδηγούσης εκ πλατύσκαλου κυρίας εισόδου του ισόγειου, μόνον μέχρι ύψους πενήκοντα εκατ. του μέτρου και με γραμμήν αναβάσεως κάθετον προς την όψιν της οικοδομής. Εάν λόγω μεγαλύτερας κλίσεως του εδάφους απαιτείται μεγαλύτερον ανάπτυγμα κλίμακος τότε δύναται να κατασκευασθή το υπόλοιπον τμήμα επί του κεκλιμένου εδάφους εις ένα ή διαφορετικά επίπεδα ή εν ανάγκη λόγω ελλείψεως χώρου δύναται ν' αναπτυχθή παραλλήλως προς την όψιν και εν επαφή με αυτήν.

Εις τους οικισμούς περιλαμβανομένους εις την ομάδα ΙΙΙ της παρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος επιτρέπεται η κατασκευή εξωτερικής κλίμακος μόνον εις περιπτώσιν προσθήκης ανεξαρτήτου λειτουργικώς ορόφου επί υπάρχοντος κτίσματος και εν πάση περιπτώσει παραλλήλως και εν επαφή προς την όψιν της οικοδομής. Τα κιγκλιδώματα των κλιμάκων της ανωτέρω παραγράφου κατασκευάζονται συμφώνως προς τα αναφερόμενα εις την παράγραφον 6.ε. του παρόντος άρθρου. Αι ανοικταί κλίμακες δεν προσμετρούνται εις τον συντελεστήν δομήσεων και την κάλυψη του οικοπέδου. Άπαντα τα κατά την προηγούμενην παράγραφον στοιχεία προσαρμόζονται κατά την μορφήν, το υλικόν, τον τρόπον κατασκευής και τους χρωματισμούς, εις τα παραδοσιακά πρότυπα του περιβάλλοντος και εις τας υποδείξεις της Ε.Ε.Α.Ε.

7. α) Οι μανδρότοιχοι εις τους οικισμούς τους περιλαμβανομένους εις την ομάδα Ι της παρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος επιβάλλεται να κατασκευάζονται από εμφανή λιθοδομήν ολόσωμον (όχι επένδυσιν). Εις τους οικισμούς των ομάδων ΙΙ και ΙΙΙ της παρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος, δύναται ούτοι να κατασκευάζονται και από οπτοπλινθοδομήν επιχρισμένην εξωτερικώς με κοινόν τριπτόν επίχρισμα, να έχουν δε πλάτος τουλάχιστον είκοσι εκατοστών του μέτρου (0,20 μ.). Το ύψος των δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τα δύο μέτρα. Οσάκις οι μανδρότοιχοι χρησιμεύουν συγχρόνως και ως τοίχοι αντιστηρίξεως δύναται να υπερβούν των δύο (2) μέτρων, αν αυτό κριθή απαραίτητον και εγκριθή τούτο υπό της Ε.Ε.Α.Ε.

β) Αι αυλόθυραι της κυρίας εισόδου επιβάλλεται να είναι ξύλιναί. Εις περιπτώσιν μανδροτοίχου με ύψος μεγαλύτερον του ενός μέτρου η αυλόθυρα της κυρίας εισόδου επιβάλλεται να είναι επιστεγασμένη με τετράκλινη ή δίκλινη στέγην.

8. Εγκαταστάσεις επί των κοινοχρήστων χώρων.

α) Έκαστον έργον υποδομής των Οργανισμών Κοινής Ωφελείας (ΔΕΗ, ΟΤΕ κ.λπ.) επιβάλλεται να είναι υπόγειον. Η τοποθέτησις των μετρητών ηλεκτρικού ρεύματος κλπ, ως και παντός ετέρου στοιχείου των παροχών των Οργανισμών Κοινής Ωφελείας επιβάλλεται να γίνεται εις μη προβαλλομένην θέσιν των κοινόχρηστων χώρων.

β) Οι Οργανισμοί Κοινής Ωφελείας (ΔΕΗ, ΟΤΕ κ.λπ.) υποχρεούνται να αναλαμβάνουν ιδίαις δαπάναις την εγκατάστασιν ή την αναμόρφωσιν και βελτίωσιν των εγκαταστάσεών των εις την περιοχόν ώστε να διατηρήται η μορφή του συνόλου.

Επίσης υποχρεούνται ν' αναλαμβάνουν την αποκατάστασιν της αρχικής μορφής οδών και κοινοχρήστων χώρων εις τους οποίους επενέβησαν δια την εγκατάστασιν των δικτύων των.

γ) Εκάστη εργασία αφορώσα εις την διαμόρφωσιν, τροποποίησιν ή ανάπλασιν κοινοχρήστων χώρων (οδών, πλατειών, κρηπιδωμάτων κ.λπ.) εκτελείται κατά τρόπον προσαρμοζόμενον εις τα παραδοσιακά πρότυπα και κατόπιν εγκρίσεως της Ε.Ε.Α.Ε.

δ) Επιβάλλεται η εγκατάστασις ανά έκαστον οικοδομικόν τετράγωνον μιάς ομαδικής κεραίας τηλεοράσεως και εις μη προβαλλομένην θέσιν. Εφ' όσον υπάρχουν εις οικοδομικόν τετράγωνο, μία ή πλείονες μεμονωμένοι κεραίαι, αυτά αντικαθίστανται δια μιας εξυπηρετούσης ολόκληρον το οικοδομικόν τετράγωνον.

Εις περίπτωσιν καθ' ην, δι' οιονδήποτε λόγον δεν είναι εφικτή η εγκατάστασις, κατά τα ως άνω ομαδικής κεραίας τηλεοράσεως, αι μεμονωμένως εγκαθιστάμεναι τοιαύται, δέον να τοποθετώνται εγγύς του κτιρίου και της περιφράξεως, ώστε να μην είναι αισθητή η παρουσία των, υπό την προϋπόθεσιν ότι θα είναι δυνατή η λήψις του οπτικού και ακουστικού σήματος.

ε) Δεν επιτρέπεται γενικώς η ανάρτησις φωτεινών επιγραφών η διαφημίσεων. Επιτρέπεται η ανάρτησις απλών επιγραφών κοινών ή εγχρώμων κατόπιν εγκρίσεως ως της Ε.Ε.Α.Ε. ήτις θέλει εγκρίνει και την θέσιν, τας διαστάσεις και την μορφήν αυτών.

Αι επιγραφαί πρέπει να είναι αναγεγραμμένοι εις την Ελληνικήν γλώσσαν. Επιτρέπεται η ύπαρξις ομού μετά της Ελληνικής επιγραφής και ξενόγλωσσων τοιούτων (μεταφραζουσών την Ελληνικήν) υπό τον όρο ότι τα ξενόγλωσσα στοιχεία δε θα υπερβαίνουν εις μέγεθος τα Ελληνικά.

στ) Δεν επιτρέπεται η ανάρτησις επιγραφών επί στηθαιών δωματών, εξωστών και κλιμάκων, καθώς και η τοποθέτησις ικριωμάτων εν γένει επί δωματών των κτιρίων εντός των ακαλύπτων χώρων των οικοπέδων και των κοινοχρήστων χώρων του οικισμού.

Ομοίως δεν επιτρέπεται η τοποθέτησις διαφημίσεων εις χώρους με ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά και αρχαιολογικούς χώρους.

ζ) Δεν επιτρέπεται η κατασκευή ή η αλλαγή οποιουδήποτε στοιχείου κοινόχρηστων χώρων ως πλακοστρώσεων οδών και πλατειών, φρεάτων, κρήνων, αναβαθμών, δένδρων και τοξωτών ανοιγμάτων. Εις περίπτωσιν κατά την οποίαν συντρέχουν σοβαροί λόγοι δια την κατεδάφισιν ή αντικατάστασιν ή αναμόρφωσιν τινός εκ των άνω στοιχείων των κοινοχρήστων χώρων απαιτείται έγκρισις της Ε.Ε.Α.Ε.

η) Η επικάλυψις των οδών και πλατειών επιβάλλεται να γίνεται κατά τους παραδοσιακούς τρόπους κατασκευής ή με σύγχρονα υλικά κατόπιν εγκρίσεως της Ε.Ε.Α.Ε.

θ) Επιτρέπεται η κατασκευή πετασμάτων δια μονοχρώμου υφάσματος μόνον εις την περίπτωσιν καταστημάτων και χώρων παραμονής ατόμων, κέντρων αναψυχής, κατόπιν εγκρίσεως της Ε.Ε.Α.Ε. και μόνον εις του οικισμούς των ομάδων ΙΙ και ΙΙΙ της παρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος.

9. Προς της χαράξεως επαρχιακής, κοινοτικής ή δημοτικής οδού απαιτείται έγκρισις της μελέτης υπό της Ε.Ε.Α.Ε. ήτις δέον να κοινοποιείται εις τους αρμοδίους φορείς εγκαίρως (Δ/νσιν Παραδοσ. Οικισμών της Γεν. Δ/νσεως Οικισμού, Ε.Ο.Τ., ΥΠ.Π.Ε. κ.λπ.) προς ενημέρωσιν.

Άρθρον 4: Επιτρεπόμεναι χρήσεις.

1. Εντός των ορίων των εις παρ. 1 του άρθρου 1 του παρόντος οικισμών επιτρέπεται η ανέγερσις κτιρίων κοινής ωφελείας και κοινωνικού εξοπλισμού, απαγορεύεται όμως η κατασκευή οιοιδήποτε κτιρίου, η χρήσις του οποίου θα ωχλούσε απαραδέκτως την περιοχίν, κατά την κρίσιν της Ε.Ε.Α.Ε. Επίσης απαγορεύεται η χρησιμοποίησις ακαλύπτων χώρων δι' απορρίματα.

Άρθρον 5: Παρεκκλίσεις.

1. Διά την επισκευήν και αποκατάστασιν παλαιών κτιρίων, αντιπροσωπευτικών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, χορηγείται άδεια οικοδομής, κατόπιν εγκρίσεως της Ε.Ε.Α.Ε. έστω και αν αι αιτούμεναι να εκτελεσθούν εργασίαι αντίκεινται εις τας διατάξεις του παρόντος Διατάγματος.

Εις τας ως άνω περιπτώσεις και υπό τους αυτούς όρους επιτρέπεται η προσθήκη κατ' επέκτασιν απαραίτητων χώρων δια την εξυπηρέτησιν της κατοικίας, όπως λουτρού και κουζίνας, εφ' όσον ούτοι δεν υπάρχουν ή δεν δύναται να δημιουργηθούν εντός του υπάρχοντος κτίσματος, καθώς και η κατασκευή φούρνου κατ' επέκτασιν ή ανεξαρτήτως του κτιρίου.

Η ύπαρξις και η θέσις της παλαιάς οικοδομής εντός του οικοπέδου θ' αποδεικνύεται δια φωτογραφιών, θεωρημένων υπό της αρμοδίας δια την έκδοσιν της σχετικής αδείας Πολεοδομικής Αρχής.

2. Προκειμένου περί κτισμάτων ερειπωμένων ή κατεδαφιστέων ως ετοιμορρόπων επικινδύνων αντιπροσωπευτικών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, επιτρέπεται η αναστήλωσις των έστω και αν αι απαιτούμεναι να εκτελεσθούν εργασίαι αντίκεινται εις τας διατάξεις του παρόντος διατάγματος, κατόπιν όμως τεκμηριωμένης ερεύνης, εκ της οποίας θα προκύπη η ακριβής αρχική μορφή του κτίσματος και κατόπιν εγκρίσεως κατά περίπτωσιν της Ε.Ε.Α.Ε. ή του ΥΠ.Π.Ε.

Άρθρον 6: Ειδικαί διατάξεις.

1. Δια την κατεδάφισιν παλαιών κτισμάτων ή την αφαιρέσιν λειτουργικών ή διακοσμητικών στοιχείων εξ αυτών ως και δια την καθαίρεσιν εξοπλισμού ιδιωτικών και δημοσίων χώρων (μάνδραι, λιθόστρωτα, κρήναι, φρέατα, κοπή αξιολόγων δενδρων κ.λπ.) απαιτείται άδεια. Η σχετική άδεια κατεδαφίσεως ή καθαιρέσεως παρέχεται μόνον κατόπιν εγκρίσεως της Ε.Ε.Α.Ε. ή - κατά περίπτωσιν - του ΥΠ.Π.Ε. και υπό την προϋπόθεσιν ότι το προς κατεδάφισιν η καθαίρεσιν στοιχείον δεν αποτελεί αξιόλογον ή χαρακτηριστικόν πρότυπον δείγμα της περιοχής και η αφαιρέσις αυτού δεν θ' αλλοιώση την αισθητικήν ενότητα πλην της περιπτώσεως της αναφερομένης εις την παράγραφον 2 του προηγουμένου άρθρου.

2. Δια την διαμόρφωσιν ακαλύπτων χώρων των οικοπέδων επιτρέπονται μόνον αι απολύτως αναγκαίαι εκσκαφαί.

Εις περίπτωσιν κεκλιμένου εδάφους επιτρέπεται η διαμόρφωσις του οικοπέδου δι' αναλημματικών τοίχων ή πρανών μεγίστου ύψους ενός και ημίσεως (1,50) μέτρου, από φυσικού εδάφους.

Παρέκκλισις του ανωτέρω μεγίστου ύψους επιτρέπεται κατόπιν εγκρίσεως της Ε.Ε.Α.Ε. ή - κατά περίπτωσιν - του ΥΠ.Π.Ε. και μόνον εις περιπτώσεις όπου τούτο επιβάλλεται απολύτως δια λόγους τεχνικούς ή αισθητικούς και υπό την προϋπόθεσιν ότι η κατασκευή αυτή δύναται να ενταχθή αισθητικώς εις το περιβάλλον.

3. Εις περίπτωσιν κατασκευής τοίχων αντιστηρίξεως, ούτοι διαμορφούνται από απόψεως υλικού και τρόπου κατασκευής, συμφώνως προς τα παραδοσιακά πρότυπα και τας υποδείξεις της Ε.Ε.Α.Ε. ή - κατά περίπτωσιν - του ΥΠ.Π.Ε.

4. Δεν έχει εφαρμογήν το άρθρο 102 του ΓΟΚ/1973, δια τους οικισμούς των ομάδων Ι,ΙΙ και ΙΙΙ της παρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος.

Άρθρον 7: Γενικαί διατάξεις.

1. Δια την χορήγησιν οιασδήποτε αδείας δι' ανέγερσιν νέου κτιρίου ή προσθήκης ή επισκευής κ.λπ. ως και κατεδαφίσεως ή καθαιρέσεως στοιχείων εξ υπάρχουσών οικοδομών, απαιτείται, πέραν των απαιτουμένων υπό των κειμένων σχετικών διατάξεων στοιχείων και η υποβολή δύο τουλάχιστον φωτογραφιών δια των οποίων θ' αποδεικνύεται η θέσις του οικοπέδου μετά του τυχόν υπάρχοντος κτίσματος και αι όμοροι ιδιοκτησίαι μετά των εντός αυτών κτισμάτων. Αυταί δέον να θεωρούνται υπό της αρμοδίας δια την έκδοσιν της ζητουμένης αδείας Πολεοδομικής Αρχής.

2. Προ της εκδόσεως αδειας, ανεγέρσεως νέας οικοδομής, επισκευής αποκαταστάσεως, προσθήκης ή κατασκευής έργων, κατεδαφίσεως ή καθαιρέσεως στοιχείων οικοδομών απαιτείται έγκρισις της Ε.Ε.Α.Ε.

3. Άδειαι εκδοθείσαι μέχρι της δημοσιεύσεως του παρόντος και μη εφαρμοσθείσαι εν όλω ή εν μέρει, ανθεωρούνται εν όλω ή διά τας υπολοίπους εργασίας, εφαρμοζομένων των διατάξεων του άρθρου 3 του παρόντος και κατά τας υποδείξεις της Ε.Ε.Α.Ε.

Άρθρον 8.

1. Όροι και περιορισμοί δια την εκτός των ορίων των εν άρθρω 1 του παρόντος οικισμών, αλλ' εντός των διοικητικών ορίων των δήμων ή κοινοτήτων εις τους οποίους υπάγονται ούτοι, περιοχών ισχύουν οι προβλεπόμενοι δια του από 6.10.78 Π. Δ/τος «περί καθορισμού όρων και περιορισμών δομήσεως των γηπέδων των κειμένων εκτός των ρυμοτομικών σχεδίων των πόλεων και εκτός των ορίων των νομίμως υφισταμένων προ του έτους 1932 οικισμών» (ΦΕΚ 538 Δ/78) εξαιρέσει του άρθρου 4.

2. Δια την αυτήν ως άνω περιοχών ισχύουν αι διατάξεις των άρθρων 3,5 και αι παρ 1,2,3 του άρθρου 6 του παρόντος.

Η Ε.Ε.Α.Ε. δύναται κατά την κρίσιν της να επιφέρει μικράς αλλαγάς, δια λόγους λειτουργικούς. Επίσης δύναται η επικάλυψις της στέγης εις την αυτήν περιοχών να γίνεται δια βυζαντινών κεράμων.

Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως αυτού. **Π.Δ. της 28.2/5.4.1979 (Φ.Ε.Κ. 201 Δ')**

Άρθρον 1: Χαρακτηρισμός.

Χαρακτηρίζεται δια του παρόντος, ως παραδοσιακό το τμήμα της πόλεως των Τρικάλων, το περικλειόμενο δι' ερυθράς διακεκομμένης γραμμής ως φαίνεται εις το, υπό του Γεν. Δ/ντού Οικισμού τεθεωρημένον δια της υπ' αριθμ. Γ. 2911/79 πράξεως αυτού σχετικόν πρωτότυπον διάγραμμα υπό κλίμακα 1:5000.

Άρθρον 2: Όροι δομήσεως.

Οι όροι και περιορισμοί δομήσεως των οικοπέδων του χαρακτηριζομένου δια του άρθρου 1 του παρόντος, ως παραδοσιακού τμήματος, καθορίζεται κατά τομείς Α και Β εμφανιζομένους εις το αυτό εν άρθρω 1 του παρόντος διάγραμμα ως κατωτέρω:

1. Τομείς Α:

α) Ελάχιστον πρόσωπο : Δώδεκα (12) μέτρα.

Ελάχιστον βάθος : Δέκα οκτώ (18) μέτρα.

Ελάχιστον εμβαδόν : Τριακόσια (300) τετρ. μέτρα.

β) Κατά παρέκκλισιν από του προηγουμένου εδαφίου (α) θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα με τις διατάξεις και το εμβαδόν τα οποία έχουν κατά τη 2^α Ιουλίου 1968, ημέραν δημοσιεύσεώς του από 15 Ιουνίου 1968 Β.Δ. « περί καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων των κειμένων εντός των νομίμως υφισταμένων προ του έτους 1923 οικισμών των στερουμένων εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου» (ΦΕΚ 111 Δ).

γ) Ωσαύτως, θεωρούνται κατά παρέκκλισιν άρτια και οικοδομήσιμα τα οικόπεδα τα οποία μέχρι δημοσιεύσεως του παρόντος Διατάγματος έχουν:

Ελάχιστον πρόσωπον : Δώδεκα (12) μέτρα.

Ελάχιστον βάθος : Δέκα οκτώ (18) μέτρα.

Ελάχιστον εμβαδόν : Εκατόν πενήντα (150) τετρ. μέτρα.

2. Τομείς Β:

α) Ελάχιστον πρόσωπον : Είκοσι πέντε (25) μέτρα.

Ελάχιστον βάθος : Τεσσαράκοντα (40) μέτρα.

Ελάχιστον εμβαδόν : Δύο χιλιάδες (2.000) τετρ. μέτρα.

β) Κατά παρέκκλιση από του προηγούμενου εδαφίου θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα τα οικοπέδα με τις διατάξεις και το εμβαδόν τα οποία είχαν κατά την δημοσίευση του παρόντος, αποδεικνυομένου δια φωτογραφιών φερουσών βεβαιώσεις χρονολογίας υπό του Προέδρου της Κοινότητας ή της αστυνομικής αρχής, αυτή κατά κανόνα τοποθετείται, κατά το δυνατόν εις τη θέση της παλαιάς, δυναμένη να τοποθετηθή εις άλλην θέσιν μόνον κατόπιν εγκρίσεως της Ε.Ε.Α.Ε.

δ) Εις περιπτώσιν ανεγέρσεως νέας οικοδομής εις θέσιν κατεδαφισθείσης προ της δημοσίευσως του παρόντος παλαιάς παραδοσιακού χαρακτήρος οικοδομής, αυτή κατά την κύριαν όψιν αυτής τοποθετείται εις την θέσιν της παλαιάς αποδεικνυομένης ταύτης δια φωτογραφιών, θεωρουμένων ως εις το εδάφιον δ αναφέρεται, και δια σχεδίων. Άλλως η τοποθέτησις της οικοδομής θα γίνεται κατά την κρίσιν της Ε.Ε.Α.Ε.

ε) Απαγορεύεται η κατασκευή κτιρίων επί υποστηλωμάτων (PILOTIS)

Άρθρον 3: Σύνθεσις - διατάξεις κτιρίων - μορφολογικά στοιχεία.

1. Η Ογκοπλαστική μορφή των κτιρίων πρέπει να προσεγγίξη παραδοσιακά πρότυπα ως προς την σύνθεσιν την κλίμακα και τας αναλογίας των όγκων.

Η Ε.Ε.Α.Ε. δύναται κατά την κρίσιν της, να επιβάλη τροποποιήσεις, ως προς την αναξαρτοποίησιν τμημάτων του όγκου του κτιρίου μέχρι και εις απολύτως διακεκριμένα κτίρια, εάν τούτο επιβάλλεται από τας συνθήκας και τα χαρακτηριστικά πρότυπα του περιβάλλοντος.

2. Αι οικοδομαί δέον όπως καλύπτονται δια στέγης μορφής ομοίας των παραδοσιακών (τετρακλινούς, δικλινούς, μονοκλινούς) μετά των αντιστοιχών προεξοχών, κατά τα επικρατούντα παραδοσιακά πρότυπα του αμέσου περιβάλλοντος αυτών.

Απαγορεύεται η συνέχισις των οικοδομικών εργασιών αίτινες ακολουθούν τας τοιαύτας του φέροντος οργανισμού και των τοίχων πληρώσεως του κτιρίου προ της περατώσεως των εργασιών κατασκευής της στέγης. Η στέγη είναι υποχρεωτική έστω και εάν άνωθεν του κατασκευαζομένου τμήματος οικοδομής επιτρέπεται ή προβλέπεται η κατασκευή επί πλέον ορόφου.

3 α. Η τελική επεξεργασία των εξωτερικών όψεων των κτιρίων διαμορφώνεται κατά τα παραδοσιακά πρότυπα από απόψεως υλικού και τρόπου κατασκευής.

Αι όψεις διατάσσονται κατά επίπεδα με μέγιστον πλάτος έξι (6) μέτρων.

β. Το επίχρισμα ή αι εξωτερικαί όψεις των κτιρίων δέον να διαμορφούνται δι' αδρού επιχρίσματος ή δι' εμφανούς λιθοδομής με αρμολόγημα (ξηρολιθιά) ή δια λιθοδομής άνευ αρμολογήματος.

Επιτρέπεται και συνδυασμός των άνω κατασκευών, ως εν μέρει σοβάς και εν μέρει εμφανής λιθοδομή ως μονάδα επιφανείας.

γ. Ο όροφος δύναται να προεξέχη του ισογείου το πολύ 0,4 μ.

4. Τα βοηθητικά κτίσματα δέον όπως κατασκευάζονται συμφώνως προς τα εις τας προηγούμενας παραγράφους του παρόντος άρθρου αναφερόμενα δια τα κυρίως κτίρια, δύναται όπως να κατασκευασθούν, κατόπιν εγκρίσεως της Ε.Ε.Α.Ε. και δι' ευτελέστερων υλικών, αν τούτο συναντάται εις τον οικισμόν ως παραδοσιακόν στοιχείον.

Η στέγη επιτρέπεται να είναι και μονοκλινής με το υψηλότερον σημείον της εις το όριον του οικοπέδου.

5. Η κατασκευή ενός εκάστου των κατωτέρω στοιχείων των οικοδομών επιτρέπεται μόνον εάν απαντώνται κατά κανόνα και όχι κατ' εξαίρεσιν εις τας οικοδομάς του άμεσου περιβάλλοντος του κτιρίου.

α) Εξωστών ανοικτών ή κλειστών εν εσοχή ή εν εξοχή έως 3μ. πλάτος

β) Προστεγασμάτων.

- γ) Κλιμάκων ανοικτών.
- δ) Στοών.
- ε) Τοίχων αντιστηρίξεως ύψους έως 1,2.
- στ) Κογχών.
- ζ) Περικολών.
- η) Αρχιτεκτονικών προεξοχών και λοιπών λειτουργικών ή διακοσμητικών στοιχείων.

Άρθρον 4: Επιτρεπόμεναι χρήσεις.

1. Εντός των ορίων του οικισμού επιτρέπεται η ανέγερσις κτιρίων διά κατοικίας, και κτίρια κοινής ωφελείας και κοινωνικού εξοπλισμού.
2. Απαγορεύεται η εγκατάστασις οχλουσών βιοτεχνιών και βιομηχανιών ή άλλων χρήσεως υψηλής οχλήσεως. Δια την εγκατάστασιν κάθε άλλης χρήσεως εκτός κατοικίας ως προς την θέσιν εντός του οικισμού επιβάλλεται και η προέγκρισις της Ε.Ε.Α.Ε. δια την εις το στάδιον των προσχεδίων υποβαλλομένην μελέτην.

Άρθρον 5: Παρεκκλίσεις.

1. Δια την επισκευήν και αποκατάστασιν παλαιών κτιρίων αντιπροσωπευτικών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, τούτο αποδεικνυομένου δια φωτογραφιών, δεόντως θεωρημένων υπό του Προέδρου της Κοινότητος ή της αστυνομικής αρχής, κατά την κρίσιν της Ε.Ε.Α.Ε. χορηγείται άδεια οικοδομής έστω και αν αι αιτούμεναι να εκτελεσθούν εργασίαι αντίκεινται εις τας διατάξεις του παρόντος διατάγματος τας αναφερομένας εις το μέγιστον ποσοστόν καλύψεως το μέγιστον ύψος, τον αριθμό των ορόφων και τον συντελεστή δομήσεως.
2. Ειδικώς προκειμένου περί ερειπωμένων κτισμάτων επιτρέπεται η αναστήλωσις των έστω και εάν αι απαιτούμεναι να εκτελεσθούν εργασίαι αντίκεινται εις τας διατάξεις του παρόντος διατάγματος. Η αναστήλωσις επιτρέπεται κατόπιν τεκμηριωμένης ερεύνης από την οποία αποδεικνύεται η ακριβής αρχική μορφή του κτίσματος.

Άρθρον 6: Ειδικαί διατάξεις.

1. Δια την κατεδάφισιν παλαιών κτισμάτων ή την αφαίρεσιν στοιχείων εξ αυτών λειτουργικών ή διακοσμητικών, καθώς και για την καθαίρεσιν στοιχείων εξοπλισμού ιδιωτικών και δημοσίων χώρων (μάνδραι, λιθόστρωτα, κρήναι, φρέατα κλπ), απαιτείται άδεια. Η σχετική άδεια κατεδαφίσεως ή καθαιρέσεως παρέχεται μόνον κατόπιν εγκρίσεως της Ε.Ε.Α.Ε. και υπό την απαραίτητων προϋπόθεσιν ότι το προς κατεδάφισιν ή καθαίρεσιν στοιχείον δεν αποτελεί αξιόλογον ή χαρακτηριστικόν (πρότυπον) δείγμα δια τον οικισμόν.
2. Δια την διαμόρφωσιν ακαλύπτων χώρων των οικοπέδων επιτρέπονται μόνον αι απολύτως αναγκαίαι εκσκαφαί. Εις περίπτωσιν κεκλιμένου εδάφους, επιτρέπεται η διαμόρφωσις του οικοπέδου δι' αναλημματικών τοίχων ή πρανών μεγίστου ύψους ενός μέτρου και είκοσιν εκατοστών (1,20) του μέτρου.
3. Παρέκκλισις του ανωτέρω μεγίστου ύψους επιτρέπεται κατά την κρίσιν της Ε.Ε.Α.Ε., και μόνον εις περίπτωσιν όπου τούτο επιβάλλεται απολύτως δια λόγους τεχνικούς ή και αισθητικούς και υπό τον όρον ότι η κατασκευή αυτή δύναται να ενταχθή αισθητικώς εις το περιβάλλον του οικισμού.
4. Εις περίπτωσιν κατασκευής τοίχων αντιστηρίξεως, ούτοι διαμορφούνται, από απόψεως υλικού και τρόπου κατασκευής, συμφώνως προς τα παραδοσιακά πρότυπα, δηλ. ξερολιθιά εμφανή λιθοδομή με αρμούς εν εσοχή ή πιτσιλωτό.
5. Δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 102 του ΓΟΚ δια τον οικισμόν του άρθρου 1 του παρόντος.

Τροποποίηση του από 28.2.79 Π.Δ/τος «Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως αυτού».
Π.Δ. της 16.9/29.10.1982 (Φ.Ε.Κ. 529 Δ')

Άρθρο 1.

Τροποποιείται το μεταξύ των τομέων Α και Β όριο των οικοπέδων του παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων που καθορίστηκε με το από 28.2.1979 Π. Δ/γμα «περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτού», όπως φαίνεται στο σχετικό πρωτότυπο διάγραμμα σε κλίμακα 1: 5000, που έχει θεωρηθεί από τον Προϊστάμενο της Διευθύνσεως Πολεοδομικών Εφαρμογών με την υπ' αριθμ. Γ 27885/1982 πράξη του και που αντίτυπό του δημοσιεύεται συνοπτικά με αυτό το Διάταγμα.

Άρθρο 2.

1. Μετά το εδάφιο 6 της παραγράφου 2 του άρθρου 2 του αυτού ως άνω Π. Δ/τος προστίθεται εδάφ. γ.

2. Το τρίτο εδάφιο της περίπτωσης (β) της παρ. 3 του πιο πάνω άρθρου αντικαθίσταται ως εξής:

« Η μέγιστη καλυπτομένη επιφάνεια του οικοπέδου δεν μπορεί να υπερβαίνει τα εκατό πενήντα (150) μ² ανά όροφο»

3. Στο τέλος του εδ. ε της παρ. 3 του ίδιου άρθρου 2 προστίθεται εδάφιο στ.

Απόφαση κήρυξης ως ιστορικού τόπου τμήματος πόλεως Βεροίας (περιοχές Κυριώτισσας- Μπαρμπούτας - Παναγιάς Δεξιάς και Έλλης - Κοντογεωργάκη)

ΟΝΟΜΑΣΙΑ: Ρυμοτομικό σχέδιο διατηρητέων περιοχών Κυριώτισσας-Μπαρμπούτας - Παναγιάς Δεξιάς - Κοντογεωργάκη.

ΝΟΜΟΣ: Ημαθίας, **ΕΠΑΡΧΙΑ:** Ημαθίας, **ΔΗΜΟΣ Ή ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ:** Βεροίας

ΟΙΚΙΣΜΟΣ: Βέροια, **ΘΕΣΗ:** Τμήμα πόλεως Βεροίας: περιοχές Κυριώτισσας - Μπαρμπούτας - Παναγιάς Δεξιάς - Κοντογεωργάκη (ΟΤ 36 α, 36β, 37α, 37β).

Ε.Σ.Υ.Ε. 53100201

ΑΠΟΦΑΣΗ ΚΗΡΥΞΗΣ Φ.Ε.Κ.:

1) ΥΑ Φ31/61132/6993/π.ε./4-3-1977 ΦΕΚ 266/Β/21-3-1977

2) ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2772/24295/2-4-1979 ΦΕΚ 464/Β/12-5-1979

3) ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/983/25315/25-4-1980 ΦΕΚ 468/Β/9-5-1980

4) ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1595/24915/26-6-1985 ΦΕΚ 453/Β/18-7-1985

5) ΠΔ 20-9-1993 ΦΕΚ 1209/Δ/28-9-1993

6) ΠΔ 18-92-2000 ΦΕΚ 134/Δ/15-3-2000

ΦΟΡΕΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ: ΥΠΠΟ - 4^η ΕΝΜ (Θεσσαλονίκη) και ΥΠΕΧΩΔΕ.

ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΗΡΥΞΗΣ:

1) «Χαρακτηρίζομεν την περιοχή της πόλεως Βεροίας, την οριζομένην υπό των οδών α) Ολγανου, 10^{ης} Μεραρχίας και Τριποτάμου, ως χρήζουσα ειδικής κρατικής προστασίας, λόγω των σωζομένων εις αυτήν χαρακτηριστικών δειγμάτων παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και β) Έλλης και Κοντογεωργάκη ως χρήζουσα ειδικής κρατικής προστασίας, λόγω των σωζομένων εις αυτήν χαρακτηριστικών δειγμάτων παραδοσιακής αρχιτεκτονικής»

2) «Επεκτείνουμε τα όρια της χαρακτηρισμένης με την απόφαση αριθ. 61132/6993 π.ε./4-3-1977 Εβραϊκής Συνοικίας " Μπαρμπούτα" της Βέροιας ως

τόπο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, λόγω της γραφικότητας του φυσικού τοπίου και του παραδοσιακού χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής της περιοχής.

Τα όρια της ανωτέρω περιοχής, όπως φαίνονται και στο σκαρίφημα ορίζονται:

1. Προς Βορρά: Ο ποταμός Τριπόταμος.

2. Προς Νότον: α) Η συμβολή των οδών Σοφού και Κεντρικής, β) η πρώτη γραμμή των κτιρίων της νότιας πλευράς της οδού 10^{ης} Μεραρχίας, γ) η πλευρά των σπιτιών της Εβραϊκής Συνοικίας προς την οδό 10^{ης} Μεραρχίας, δ) τα όρια της ιδιοκτησίας του ΤΕΘΑ και του Υπουργείου Δικαιοσύνης και ε) μέχρι τη συμβολή των οδών Μιέζης και Βερόης.

3. Προς τα Ανατολικά: Η πρώτη γραμμή των κτιρίων της ανατολικής πλευράς της οδού Σοφού και από την Κεντρική οδό ως τον Τριπόταμο, και

4. Προς τα Δυτικά: Η συμβολή των οδών Βερόης και Μιέζης ως την αρχή της οδού Δήμητρας και τον Τριπόταμο. Στην περιοχή του Ιερού Ναού Αγίου Κηρύκου η κήρυξη περιορίζεται στο Ο.Τ. 76, όπως ορίζεται σήμερα από το εξωτερικό περίγραμμα των παλαιών οικιών που αυλίζονται στο ναό και περικλείεται Βόρεια και Ανατολικά από την οδό Κοντογεωργάκη και Νότια από την οδό Έλλης.

3) «Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό τόπο το τμήμα της Βέροιας, όπως αυτό ορίζεται στο συνημμένο τοπογραφικό διάγραμμα, επειδή διατηρεί τον παραδοσιακό του πολεοδομικό ιστό (κλειστά οικοδομικά τετράγωνα, που δημιουργούνται από την «εν σειρά» αμυντική διάταξη των σπιτιών, σε συνδυασμό με τη λαϊκή μακεδονίτικη αρχιτεκτονική των σπιτιών, αποτελεί για την ιστορία της Αρχιτεκτονικής και για την ιστορία της πόλεως της Βέροιας ένα πολύ ενδιαφέρον σύνολο».

4) «Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό τόπο που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 1469/50, τμήμα της πόλης της Βέροιας που εκτείνεται από την παλιά Μητρόπολη, μέχρι την οδό Πλατάνου και τα όρια τα οποία έχουν καθοριστεί από την ΕΠΑ και φαίνονται στο συνημμένο τοπογραφικό διάγραμμα, με τα στοιχεία ΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚΛΜΝΞΟΠΡΣΤΥΦΧΨΩΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚΛΑ, διότι είναι τμήμα του ιστορικού κέντρου της πόλης και περιλαμβάνει δύο αξιόλογους και ιστορικούς πυρήνες, της παλιάς Μητρόπολης με τμήμα του τείχους και της Παναγιάς Δεξιάς που αποτελεί το δεύτερο στο είδος του Βεροιώτικο οικοδομικό τετράγωνο που σώζεται σήμερα. Οι δύο αυτοί πυρήνες περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό αξιόλογων κτισμάτων με ποικιλία αρχιτεκτονικών μορφών».

ΚΝ 5351/1932, άρθρο 52 και Ν 1469/1950.

5) Άρθρο 1

«Εγκρίνεται η μελέτη αναθεώρησης των διατηρητέων περιοχών της Βέροιας: "Μπαρμπούτας", "Κυριώτισσας", "Παναγιάς Δεξιάς" και "Έλλης - Κοντογεωργάκη", όπως αυτές φαίνονται στα σχεδιαγράμματα Π-2.1.8, Π-2.1.10, με κλίμακα 1:1000, που αντίτυπά τους δημοσιεύονται με το παρόν διάταγμα.

Άρθρο 2

Στις διατηρητέες περιοχές επιτρέπονται όλες οι χρήσεις εφ' όσον συμβιβάζονται με το ιστορικό περιβάλλον, κατοικία, διάσπαρτες τουριστικές και πολιτιστικές λειτουργίες, υπηρεσίες, καταστήματα. Επιτρέπεται η εκτέλεση κοινωφελών έργων για την ίδρυση παιδικών – βρεφονηπιακών σταθμών, σχολείων και ενδεχομένως άλλων δημοτικών υπηρεσιών που αφορούν όλη την πόλη.

Τέτοιες κοινωνικές χρήσεις επιτρέπεται να στεγασθούν σε αναστηλωμένα παραδοσιακά κτίρια, εξασφαλίζοντας παράλληλα τη διατήρησή τους και την εξυπηρέτηση της πόλης...*»

6) Άρθρο 1

« Τροποποιούμε το εγκεκριμένο Ρυμοτομικό Σχέδιο των "Διατηρητέων περιοχών Κυριώτισσας – Μπαρμπούτας – Παναγιάς Δεξιάς – Κοντογεωργάκη του Δήμου Βέροιας (Ν. Ημαθίας) και καθορισμός χρήσεων και όρων και περιορισμών δόμησης αυτών" στην περιοχή των Ο.Τ. 36 α , 36 β, 37 α, 37 β, τα οποία φαίνονται στο

συνημμένο σχεδιάγραμμα υπό κλίμακα 1:200 και του οποίου αντίτυπο δημοσιεύεται με το παρόν Διάταγμα ως εξής:

Άρθρο 2

1. Τα Ο.Τ. 36β και 37β ενοποιούνται και στο εξής αποτελούν το ενιαίο Ο.Τ. 36β το οποίο διευρύνεται όπως φαίνεται στο συνημμένο σχέδιο στα οικοδομήσιμα τμήματα και στα τα τμήματα των κοινοχρήστων χώρων των άλλων Ο.Τ. Οι αλλαγές στα τμήματα των ρυμοτομικών και οικοδομικών γραμμών φαίνονται στο συνημμένο σχεδιάγραμμα υπό κλίμακα 1:200 και με τους κατάλληλους συμβολισμούς.

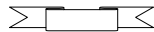
2. Η χρήση του νέου Ο.Τ. χαρακτηρίζεται ως χώρος Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού.

3. Καθορίζεται ανώτατος συντελεστής δόμησης (ΣΔ) σε όλο το ενιαίο Ο.Τ. 36β κατά παρέκκλιση το ένα και έξι (1,6) **».

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

* Στο παρόν Π. Δ. 20-9-1993 (ΦΕΚ 1209/Δ/28-9-1993), και στα άρθρα 3 έως 6, καθορίζονται λεπτομερώς οι γενικοί και ειδικοί αρχιτεκτονικοί όροι δόμησης των κτιρίων μέσα στα όρια των χαρακτηριζομένων ως διατηρητέων περιοχών της πόλεως Βέροιας.

** Έγκριση πολεοδομικής μελέτης επέκτασης του εγκεκριμένου πολεοδομικού σχεδίου της Βέροιας στο ΦΕΚ 78/Δ/3-2-1988. Τροποποίηση της απόφασης αυτής στο ΦΕΚ 220/Δ/22-3-2001.

Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί της Ελλάδας κατά Νομό.

(ΟΙΚΙΣΜΟΣ, Φ.Ε.Κ. - ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ, ΔΗΜΟΣ)

Αιτωλοακαρνανίας

ΕΠΑΝΩ ΣΙΣΙΟ 594 - 13/11/1978 ΝΕΑΠΟΛΗΣ
ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ 594 - 13/11/1978 ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ
ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΣ 594 - 13/11/1978 ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΥ

Ανατολικής Αττικής

ΚΗΦΙΣΙΑ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 180 - 19/3/1982
ΚΗΦΙΣΙΑΣ
ΚΗΦΙΣΙΑ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 24/11/1901 - 20/10/1983
ΚΗΦΙΣΙΑΣ
ΚΗΦΙΣΙΑ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 1035 - 16/10/1987
ΚΗΦΙΣΙΑΣ

Αργολίδος

ΑΡΓΟΣ 401 - 20/8/1982 ΑΡΓΟΥΣ
ΚΑΡΥΑ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ 388 - 25/7/1990 ΛΥΡΚΕΙΑΣ
ΜΑΝΔΡΑΚΙΑ ΕΡΜΙΟΝΗΣ 594 - 13/11/1978
ΕΡΜΙΟΝΗΣ
ΝΑΥΠΛΙΟ (ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ) 38 - 26/1/1989
ΝΑΥΠΛΙΟΥ
ΣΚΟΤΕΪΝΑ 167 ΠΕΤΡΑΣ 7/3/1986

Αρκαδίας

ΑΒΔΑΝΙΤΑΙ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
ΑΓΙΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ 908 - 13/11/1998 ΒΟΡ.
ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ
ΑΓΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ 504 - 14/7/1988 ΥΔΡΟΥΣΑΣ
ΑΓΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ 908 - 13/11/1998 ΒΟΡΕΙΑΣ
ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ
ΑΛΩΝΙΣΤΑΪΝΑ 908 - 13/11/1998 ΦΑΛΑΝΘΟΥ
ΑΤΣΙΛΟΧΟΣ 908 - 13/11/1998 ΓΟΡΤΥΝΟΣ
ΒΑΛΤΕΤΣΙ 908 - 13/11/1998 ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ
ΒΛΑΧΟΚΕΡΑΣΕΑ 908 - 13/11/1998 ΣΚΥΡΙΤΙΔΑΣ
ΒΛΑΧΟΡΡΑΠΤΗΣ 908 - 13/11/1998 ΓΟΡΤΥΝΟΣ
ΒΛΟΓΓΟΣ 594 - 13/11/1978 ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ
ΒΥΤΙΝΑ 908 - 13/11/1998 ΒΥΤΙΝΑΣ
ΒΥΖΙΚΙ 908 - 13/11/1998 ΤΡΟΠΑΙΩΝ
ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ 594 - 13/11/1978 ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ

Λακωνίας

ΑΓΕΡΑΝΟΣ 594 - 13/11/1978 ΓΥΘΕΙΟΥ
ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΑΛΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
ΜΑΝΗΣ
ΑΝΤΡΟΓΙΑΛΙ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
ΑΝΩ ΜΠΟΥΛΑΡΙΟΙ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΑΝΩ ΓΑΡΔΕΝΙΤΣΑ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΑΡΓΙΛΙΑ 912 - 16/11/1998 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
ΑΡΕΟΠΟΛΗΣ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΑΡΦΙΓΚΙΑ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΑΣΤΕΡΙ ΚΑΙ ΤΑ ΣΟΛΑ 594 - 13/11/1978 ΓΥΘΕΙΟΥ
ΑΧΙΛΛΕΙΟ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
ΒΑΘΕΙΑ 447 - 30/8/1979 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΒΑΘΕΙΑ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΒΑΜΒΑΚΑ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΒΑΧΟΣ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΒΕΛΟΥΣΙ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΓΕΡΜΑ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΓΚΛΕΖΗ ΚΑΙ ΓΚΛΕΖΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΓΩΝΕΑ ΚΑΙ ΓΟΝΕΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
ΜΑΝΗΣ
ΔΙΜΑΡΙΣΤΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ 912 - 16/11/1998 ΓΥΘΕΙΟΥ
ΔΡΥ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ ΚΗΡΥΞΗ/ΜΕΤΑΒΟΛΗ
ΔΡΥΑΛΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΔΡΥΜΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
ΕΛΑΙΑ ΚΑΙ ΕΛΙΑ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΕΞΩ ΝΥΜΦΙΟ 912 - 16/11/1998 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
ΕΡΗΜΟΣ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΧΩΡΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
ΜΑΝΗΣ
ΚΑΛΟΝΙΟΙ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΚΑΛΟΠΥΡΓΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΚΑΛΟΣ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ
ΚΑΡΑΒΑΣ 912 - 16/11/1998 ΟΪΤΥΛΟΥ

Αρκαδίας (συνέχεια)

ΔΥΡΡΑΧΙΟ 908 - 13/11/1998 ΦΑΛΑΙΣΙΑΣ
 ΕΛΑΤΗ 908 - 13/11/1998 ΒΥΤΙΝΑΣ
 ΖΑΤΟΥΝΑ 908 - 13/11/1998 ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ
 ΖΙΓΟΒΙΤΣΙ 908 - 13/11/1998 ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ
 ΙΣΑΡΗΣ 908 - 13/11/1998 ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ
 ΚΑΡΔΑΡΑΣ 908 - 13/11/1998 ΛΕΒΙΔΙΟΥ
 ΚΑΡΙΤΑΙΝΑ 594 - 13/11/1978 ΓΟΡΤΥΝΟΣ
 ΚΑΣΤΑΝΙΤΣΑ 908 - 13/11/1998 ΒΟΡΕΙΑΣ
 ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ
 ΚΑΤΩ ΔΟΛΙΑΝΑ 908 - 13/11/1998 ΒΟΡΕΙΑΣ
 ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ
 ΚΕΡΑΣΙΑ 908 - 13/11/1998 ΣΚΥΡΙΤΙΔΑΣ
 ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΑ 908 - 13/11/1998
 ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΗΣ
 ΚΟΣΜΑΣ 908 - 13/11/1998 ΚΟΣΜΑ
 ΚΟΥΝΟΥΠΙΑ 908 - 13/11/1998 ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ
 ΛΑΓΚΑΔΙΑ 594 - 13/11/1978 ΛΑΓΚΑΔΙΩΝ
 ΛΑΣΤΑ 908 - 13/11/1998 ΒΥΤΙΝΑΣ
 ΛΕΟΝΤΑΡΙ 908 - 13/11/1998 ΦΑΛΑΙΣΙΑΣ
 ΛΕΥΚΟΧΩΡΙ 908 - 13/11/1998 ΛΑΓΚΑΔΙΩΝ
 ΜΑΓΟΥΛΙΑΝΑ 908 - 13/11/1998 ΒΥΤΙΝΑΣ
 ΜΕΛΙΣΣΟΠΕΤΡΑ 908 - 13/11/1998 ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ
 ΠΑΡΑΛΙΟ ΑΣΤΡΟΣ 908 - 13/11/1998 ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ
 ΠΑΡΑΛΟΓΓΟΙ 908 - 13/11/1998 ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΗΣ
 ΠΕΡΑ ΜΕΛΑΝΑ 908 - 13/11/1998 ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ
 ΠΙΑΝΑ 908 - 13/11/1998 ΦΑΛΑΝΘΟΥ
 ΠΛΑΤΑΝΟΣ 594 - 13/11/1978 ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ
 ΠΟΥΛΙΘΡΑ 908 - 13/11/1998 ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ
 ΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΗΣ 908 - 13/11/1998 ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ
 ΠΡΑΣΤΟΣ 594 - 13/11/1978 ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ
 ΠΥΡΓΑΚΙ 908 - 13/11/1998 ΒΥΤΙΝΑΣ
 ΡΑΔΟΣ 908 - 13/11/1998 ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ
 ΣΑΠΟΥΝΑΚΑΪΚΑ 908 - 13/11/1998 ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ
 ΣΤΡΕΜΝΙΤΣΑ 908 - 13/11/1998 ΤΡΙΚΟΛΩΝΩΝ
 ΤΥΡΟΣ 908 - 13/11/1998 ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ
 ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΙ 908 - 13/11/1998 ΦΑΛΑΝΘΟΥ

Αχαΐας

ΑΓΡΙΔΙ 908 - 13/11/1998 ΚΛΕΙΤΟΡΟΣ
 ΒΑΛΤΕΣΙΝΙΚΟ 908 - 13/11/1998 ΚΛΕΙΤΟΡΟΣ
 ΠΑΤΡΩΝ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 364 - 30/7/1982 ΠΑΤΡΕΩΝ
 ΠΑΤΡΩΝ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 499 - 16/5/1996 ΠΑΤΡΕΩΝ

Βοιωτίας

ΑΡΑΧΩΒΑ 460 - 5/9/1978 ΑΡΑΧΩΒΑΣ
 ΑΡΑΧΩΒΑ 460 - 5/9/1978 ΑΡΑΧΩΒΑΣ
 ΑΡΑΧΩΒΑ 594 - 13/11/1978 ΛΕΒΑΔΕΩΝ
 ΛΑΓΚΑΔΑ 594 - 13/11/1978 ΛΕΥΚΤΡΟΥ

Γρεβενών

ΑΒΔΕΛΑ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΔΙΠΟΡΟ 594 - 13/11/1978 ΒΕΝΤΖΙΟΥ
 ΚΑΛΛΟΝΗ 594 - 13/11/1978 ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

Δράμας

ΠΑΓΟΝΕΡΙ 594 - 13/11/1978 ΚΑΤΩ ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ
 ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ 594 - 13/11/1978 ΚΑΤΩ ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ

Δωδεκανήσου

ΑΓΑΘΟΝΗΣΙ 402 - 17/5/2002 ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ
 ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ 594 - 13/11/1978 ΛΕΡΟΥ
 ΑΛΙΜΙΑ 594 - 13/11/1978 ΧΑΛΚΗΣ
 ΑΛΙΝΔΑ 594 - 13/11/1978 ΛΕΡΟΥ
 ΑΡΓΙΝΩΝΤΑ 694 - 8/12/1980 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΑΡΓΟΣ 694 - 8/12/1980 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΑΡΚΟΙ 402 - 17/5/2002 ΠΑΤΜΟΥ
 ΑΡΚΟΙ 594 - 13/11/1978 ΠΑΤΜΟΥ
 ΑΡΝΙΘΑ 594 - 13/11/1978 ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ
 ΑΣΤΥΠΑΛΛΑΙΑ 594 - 13/11/1978 ΑΣΤΥΠΑΛΛΑΙΑΣ
 ΑΣΤΥΠΑΛΛΑΙΑ 402 - 17/5/2002 ΑΣΤΥΠΑΛΛΑΙΑΣ

Λακωνίας (συνέχεια)

ΚΑΡΕΑ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΑΡΥΝΙΑ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΑΡΥΟΥΠΟΛΗΣ 594 - 13/11/1978 ΓΥΘΕΙΟΥ
 ΚΑΣΤΑΝΙΑ 594 - 13/11/1978 ΣΜΥΝΟΥΣ
 ΚΑΤΩ ΓΑΡΔΕΝΙΤΣΑ ΚΑΙ ΧΩΡΑ 594 - 13/11/1978
 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΑΤΩ ΚΑΡΕΑ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΑΤΩ ΜΠΟΥΛΑΡΙΟΙ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΑΦΙΟΝΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΕΛΕΦΑ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΕΡΙΑ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΕΧΡΙΑΝΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΗΠΟΥΛΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΟΙΤΑ ΚΑΙ ΚΙΤΤΑ ΚΑΙ ΚΙΤΑ 594 - 13/11/1978
 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΟΡΑΚΙΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΡΑΚΙΑΝΙΚΑ 594 - 13/11/1978
 ΒΟΙΩΝ
 ΚΟΡΟΓΟΝΙΑΝΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
 ΜΑΝΗΣ
 ΚΟΤΡΑΦΙ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΟΥΛΟΥΜΙ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΟΥΝΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΟΥΤΡΕΛΑ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΡΥΟΝΕΡΙ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΛΑΓΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΓΙΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
 ΜΑΝΗΣ
 ΛΑΓΙΑ 447 - 30/8/1979 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΛΑΚΚΟΣ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΛΕΟΝΤΑΚΗΣ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΛΙΜΕΝΙ ΚΑΙ ΛΙΜΑΝΙ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΛΟΥΚΑΔΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΜΑΛΛΙΑΡΗ ΣΥΚΙΑ 594 - 13/11/1978 ΓΥΘΕΙΟΥ
 ΜΑΡΑΘΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΜΕΖΑΠΟΣ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΜΕΣΑ ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΝΥΦΗ 594 - 13/11/1978
 ΑΝΑΤΟΛ. ΜΑΝΗΣ
 ΜΙΝΑ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ 594 - 13/11/1978 ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ
 ΜΟΥΝΤΑΝΙΣΤΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΜΠΡΙΚΙ ΚΑΙ ΒΡΙΚΙ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΝΙΚΑΝΔΡΕΙΟ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΝΟΜΙΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΟΙΤΥΛΟ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΟΛΥΜΠΙΑΙ 912 - 16/11/1998 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΟΜΑΛΑΙ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΟΧΙΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΠΑΓΚΙΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΠΑΛΙΡΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΠΑΧΙΑΝΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΠΙΟΝΤΕΣ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΠΟΛΕΜΙΤΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΤΑ 594 - 13/11/1978
 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΠΟΛΥΧΡΑΒΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΑΡΑΒΟΣ 594 - 13/11/1978
 ΓΥΘΕΙΟΥ
 ΠΥΡΡΙΧΟΣ 912 - 16/11/1998 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΡΙΓΑΝΟΧΩΡΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΣΚΑΛΤΣΟΤΙΑΝΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
 ΜΑΝΗΣ
 ΣΠΙΡΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΣΤΑΥΡΙ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΣΩΤΗΡΑΣ ΚΑΙ ΚΟΥΣΚΟΥΝΙ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΤΣΙΚΚΑΛΙΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΤΣΟΠΑΚΑΣ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ 912 - 16/11/1998 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΦΛΟΜΟΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ
 ΦΡΑΓΚΟΥΛΙΑΣ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΧΑΡΙΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΧΑΡΟΥΔΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΤΥΛΟΥ

Δωδεκανήσου (συνέχεια)

ΑΣΚΛΗΠΕΙΟ 594 - 13/11/1978 ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ
 ΑΥΛΩΝΑ 961 - 12/9/2002 ΟΛΥΜΠΟΥ (ΚΑΡΠΑΘΟΥ)
 ΒΑΓΙΕΣ ΚΑΙ ΒΑΡΗ 594 - 13/11/1978 ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ
 ΒΑΘΥΣ 594 - 13/11/1978 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΒΑΘΥΣ 694 - 8/12/1980 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΒΟΘΥΝΟΙ 694 - 8/12/1980 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΓΕΡΑΣ 803 - 19/9/2002 ΤΗΛΟΥ
 ΕΜΟΡΕΙΟΣ 694 - 8/12/1980 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΕΜΠΟΡΕΙΟΣ 594 - 13/11/1978 ΝΙΣΥΡΟΥ
 ΕΜΠΟΡΕΙΟΣ 237 - 26/3/2002 ΝΙΣΥΡΟΥ
 ΕΜΠΟΡΕΙΟΣ 594 - 13/11/1978 ΣΥΜΗΣ
 ΕΠΑΝΩ ΚΑΛΑΜΩΝ 594 - 13/11/1978 ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ
 ΚΑΛΥΜΝΟΣ 594 - 13/11/1978 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΚΑΜΑΡΙ 694 - 8/12/1980 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΚΑΣΟΣ 402 - 17/5/2002 ΚΑΣΟΥ
 ΚΑΤΤΑΒΙΑ 594 - 13/11/1978 ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ
 ΚΟΣΚΙΝΟΥ 594 - 13/11/1978 ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ
 ΚΥΟΤΑΡΙ ΚΑΙ ΚΙΟΤΑΡΙ 594 - 13/11/1978 ΝΟΤΙΑΣ
 ΡΟΔΟΥ
 ΛΑΚΚΙ 594 - 13/11/1978 ΛΕΡΟΥ
 ΛΕΙΨΟΙ 402 - 17/5/2002 ΛΕΙΨΩΝ
 ΛΕΥΚΟΣ ΚΑΙ ΓΥΑΛΟΥ ΧΩΡΑΦΙ 594 - 13/11/1978
 ΚΑΡΠΑΘΟΥ
 ΛΕΥΚΟΣ ΚΑΙ ΓΥΑΛΟΥ ΧΩΡΑΦΙ 961 - 12/9/2002
 ΚΑΡΠΑΘΟΥ
 ΛΙΒΑΔΙΑ 594 - 13/11/1978 ΤΗΛΟΥ
 ΛΙΒΑΔΙΑ 803 - 19/9/2002 ΤΗΛΟΥ
 ΛΙΒΑΔΙ 594 - 13/11/1978 ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ
 ΛΙΒΑΔΙ 367 - 17/4/2003 ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ
 ΜΑΝΔΡΑΚΙ 594 - 13/11/1978 ΝΙΣΥΡΟΥ
 ΜΑΝΔΡΑΚΙ 237 - 26/3/2002 ΝΙΣΥΡΟΥ
 ΜΑΡΛΑΣ 504 - 14/7/1988 ΠΑΝΟΡΜΟΥ
 ΛΙΝΔΟΣ 594 - 13/11/1978 ΛΙΝΔΙΩΝ
 ΜΕΓΑΛΟ ΧΩΡΙΟ 803 - 19/9/2002 ΤΗΛΟΥ
 ΜΕΓΑΛΟ ΧΩΡΙΟ 594 - 13/11/1978 ΤΗΛΟΥ
 ΜΕΓΙΣΤΗ 594 - 13/11/1978 ΜΕΓΙΣΤΗΣ
 (ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ)
 ΜΕΓΙΣΤΗ 1163 - 21/10/2003 ΜΕΓΙΣΤΗΣ
 (ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ)
 ΜΕΓΙΣΤΗ 402 - 17/5/2002 ΜΕΓΙΣΤΗΣ
 ΜΕΣΑΝΑΓΡΟΣ 594 - 13/11/1978 ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ
 ΜΕΣΟΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΚΑΡΠΑΘΟΥ
 ΜΕΣΟΧΩΡΙ 961 - 12/9/2002 ΚΑΡΠΑΘΟΥ
 ΜΙΚΡΟ ΧΩΡΙΟ 803 - 19/9/2002 ΤΗΛΟΥ
 ΜΙΚΡΟ ΧΩΡΙΟ 594 - 13/11/1978 ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ
 ΜΥΡΤΕΑΙ 694 - 8/12/1980 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΝΙΚΙΑ 594 - 13/11/1978 ΝΙΣΥΡΟΥ
 ΝΙΚΙΑ 237 - 26/3/2002 ΝΙΣΥΡΟΥ
 ΝΙΣΥΡΟΣ 402 - 17/5/2002 ΝΙΣΥΡΟΥ
 ΟΛΥΜΠΟΣ 830 - 26/9/2002 ΟΛΥΜΠΟΥ (ΚΑΡΠΑΘΟΥ)
 ΠΑΛΑΙΟ ΠΥΛΙΟ 594 - 13/11/1978 ΔΙΚΑΙΟΥ
 ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ 594 - 13/11/1978 ΣΥΜΗΣ
 ΠΑΝΟΡΜΟΣ 694 - 8/12/1980 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΠΑΡΘΕΝΙΟ 594 - 13/11/1978 ΛΕΡΟΥ
 ΠΑΤΜΟΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΤΜΟΥ
 ΠΕΔΙΟ 594 - 13/11/1978 ΣΥΜΗΣ
 ΠΕΥΚΟΙ 594 - 13/11/1978 ΛΙΝΔΙΩΝ
 ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ 594 - 13/11/1978 ΚΑΜΕΙΡΟΥ
 ΠΡΟΦΙΛΙΑ 594 - 13/11/1978 ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ
 ΣΙΑΝΑ 594 - 13/11/1978 ΑΤΤΑΒΥΡΟΥ
 ΣΚΑΛΙΑ 694 - 8/12/1980 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΣΥΜΗ 594 - 13/11/1978 ΣΥΜΗΣ
 ΤΕΛΕΝΔΟΣ 594 - 13/11/1978 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΤΕΛΕΝΔΟΣ 402 - 17/5/2002 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΤΗΛΟΥ 402 - 17/5/2002 ΤΗΛΟΥ
 ΤΡΙΣΤΟΜΟ 594 - 13/11/1978 ΑΥΛΩΝΑ (ΚΑΡΠΑΘΟΥ)
 ΤΡΙΣΤΟΜΟ 961 - 12/9/2002 ΑΥΛΩΝΑ (ΚΑΡΠΑΘΟΥ)
 ΦΟΙΝΙΚΙ 594 - 13/11/1978 ΚΑΡΠΑΘΟΥ
 ΦΟΙΝΙΚΙ 961 - 12/9/2002 ΚΑΡΠΑΘΟΥ
 ΧΑΛΚΗ (ΝΗΜΠΟΡΕΙΟΥ) 594 - 13/11/1978 ΧΑΛΚΗΣ

Λακωνίας (συνέχεια)

ΧΙΜΑΡΑ ΚΑΙ ΧΕΙΜΑΡΑ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
 ΜΑΝΗΣ

Λάρισας

ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ 594 - 13/11/1978 ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ
 ΑΝΑΤΟΛΗ 594 - 13/11/1978 ΛΑΚΕΡΕΙΑΣ
 ΚΡΑΝΙΑ 594 - 13/11/1978 ΚΑΤΩ ΟΛΥΜΠΟΥ
 ΜΕΓΑΛΟΒΡΥΣΟ 594 - 13/11/1978 ΑΓΙΑΣ
 ΜΕΤΑΞΟΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΑΓΙΑΣ
 ΤΕΜΠΗ 594 - 13/11/1978 ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

Λασιθίου

ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ 581 - 6/8/1998 ΜΑΚΡΥ ΓΙΑΛΟΥ
 ΒΑΪΟΝ 594 - 13/11/1978 ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ
 ΒΡΑΧΑΣΙ 581 - 6/8/1998 ΝΕΑΠΟΛΗΣ
 ΕΠΑΝΩ ΕΛΟΥΝΤΑ 594 - 13/11/1978 ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
 ΕΤΙΑ ΚΑΙ ΝΕΘΙΑ ΚΑΙ ΕΘΙΑ 594 - 13/11/1978 ΛΕΥΚΗΣ
 ΚΑΣΤΕΛΛΙ 581 - 6/8/1998 ΝΕΑΠΟΛΗΣ
 ΚΑΤΩ ΖΑΚΡΟΣ 594 - 13/11/1978 ΙΤΑΝΟΥ
 ΚΡΙΤΣΑ 594 - 13/11/1978 ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
 ΛΙΜΝΑΙ 581 - 6/8/1998 ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
 ΜΑΚΡΥΓΙΑΛΟΣ 594 - 13/11/1978 ΜΑΚΡΥ ΓΙΑΛΟΥ
 ΜΙΛΑΤΟΣ 581 - 6/8/1998 ΝΕΑΠΟΛΗΣ
 ΠΛΑΚΑ 594 - 13/11/1978 ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
 ΦΟΥΡΝΗ 581 - 6/8/1998 ΝΕΑΠΟΛΗΣ

Λέσβου

ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ 366 - 17/4/2003 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΑΓΙΑΣΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΓΙΑΣΟΥ
 ΑΓΙΑΣΟΣ 367 - 17/4/2003 ΑΓΙΑΣΟΥ
 ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ 402 - 17/5/2002 ΛΕΣΒΟΥ
 ΑΣΩΜΑΤΟΣ 367 - 17/4/2003 ΕΥΕΡΓΕΤΟΠΟΥΛΑ
 ΑΦΑΛΩΝΑΣ 366 - 17/4/2003 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΒΑΣΙΛΙΚΑ 208 - 19/3/2002 ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΥ
 ΒΑΤΟΥΣΑ 594 - 13/11/1978 ΕΡΕΣΟΥ - ΑΝΤΙΣΣΗΣ
 ΒΡΙΣΑ 208 - 19/3/2002 ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΥ
 ΛΙΣΒΟΡΙ 208 - 19/3/2002 ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΥ
 ΜΗΘΥΜΝΑ 594 - 13/11/1978 ΜΗΘΥΜΝΑΣ
 ΜΟΡΙΑ 366 - 17/4/2003 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΜΥΤΙΛΗΝΗ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 537 - 6/10/1979
 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΜΥΤΙΛΗΝΗ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 731 - 31/12/1985
 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΠΑΜΦΙΛΑ 366 - 17/4/2003 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΠΑΝΑΓΙΟΥΔΑ 366 - 17/4/2003 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΠΕΤΡΑ 594 - 13/11/1978 ΠΕΤΡΑΣ
 ΠΛΗΓΩΝΙ 366 - 17/4/2003 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΣ 594 - 13/11/1978 ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΥ
 ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΣ 208 - 19/3/2002 ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΥ
 ΣΥΚΑΜΙΝΕΑ 594 - 13/11/1978 ΜΗΘΥΜΝΑΣ
 ΤΑΞΙΑΡΧΕΣ 366 - 17/4/2003 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

Λευκάδας

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ 594 - 13/11/1978 ΛΕΥΚΑΔΟΣ

Μαγνησίας

ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ 383 - 15/6/1997 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ 374 - 4/7/1980 ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ
 ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ 383 - 15/6/1997 ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ
 ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 374 - 4/7/1980 ΒΟΛΟΥ
 ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 383 - 15/6/1997 ΒΟΛΟΥ
 ΑΓΙΟΣ ΒΛΑΣΙΟΣ 374 - 4/7/1980 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΑΓΙΟΣ ΒΛΑΣΙΟΣ 383 - 15/6/1997 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ 383 - 15/6/1997 ΜΗΛΕΩΝ
 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ 594 - 13/11/1978 ΜΗΛΕΩΝ
 ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ 374 - 4/7/1980 ΣΟΥΡΠΗΣ
 ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ 383 - 15/6/1997 ΣΟΥΡΠΗΣ

Δωδεκανήσου (συνέχεια)

ΧΑΛΚΗ (ΝΗΜΠΟΡΕΙΟΥ) 362 - 8/5/2002 ΧΑΛΚΗΣ
 ΧΑΛΚΗ 402 - 17/5/2002 ΧΑΛΚΗΣ
 ΧΩΡΑ 367 - 17/4/2003 ΑΣΤΥΠΑΛΛΑΙΑΣ
 ΧΩΡΙΟ 594 - 13/11/1978 ΧΑΛΚΗΣ
 ΨΕΡΙΜΟΣ 594 - 13/11/1978 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΨΕΡΙΜΟΣ 402 - 17/5/2002 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
 ΨΙΝΘΟΣ 594 - 13/11/1978 ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ

Έβρου

ΜΕΤΑΞΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΜΕΤΑΞΑΔΩΝ
 ΠΑΛΙΟΥΡΙ 594 - 13/11/1978 ΜΕΤΑΞΑΔΩΝ
 ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ 594 - 13/11/1978 ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Εύβοιας

ΣΚΥΡΟΣ 594 - ΣΚΥΡΟΥ 13/11/1978

Ευρυτανίας

ΔΟΜΙΑΝΟΙ 594 - 13/11/1978 ΚΤΗΜΕΝΙΩΝ
 ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ 14 - 11/2/1986 ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ
 ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ 588 - 23/12/1982 ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ
 ΦΙΔΑΚΙΑ 594 - 13/11/1978 ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ
 ΦΟΥΡΝΑ 594 - 13/11/1978 ΦΟΥΡΝΑ

Ηλείας

ΤΑΞΙΑΡΧΑΙ 594 - 13/11/1978 ΖΑΧΑΡΩΣ

Ηρακλείου

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 58 - 28/1/1982
 ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
 ΚΟΥΤΟΥΛΟΥΦΑΡΙ 594 - 13/11/1978 ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ
 ΜΑΤΑΛΑ 594 - 13/11/1978 ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ
 ΜΕΓΑΛΟ ΧΩΡΙΟ 594 - 13/11/1978 ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ
 ΠΙΣΚΟΠΙΑΝΟ 594 - 13/11/1978 ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ
 ΠΡΙΝΙΑΣ 594 - 13/11/1978 ΑΣΤΕΡΟΥΣΙΩΝ

Θεσπρωτίας

ΓΙΡΟΜΕΡΙ 594 - 13/11/1978 ΦΙΛΙΑΤΩΝ
 ΚΑΜΙΤΣΑΝΗ 594 - 13/11/1978 ΦΙΛΙΑΤΩΝ
 ΜΑΡΓΑΡΙΤΙ 594 - 13/11/1978 ΜΑΡΓΑΡΙΤΙΟΥ
 ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ 441 - 20/8/1981 ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ
 ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ
 ΠΛΑΙΣΙΟ 594 - 13/11/1978 ΦΙΛΙΑΤΩΝ
 ΣΑΓΙΑΔΑ 594 - 13/11/1978 ΣΑΓΙΑΔΑΣ
 ΣΥΒΟΤΑ 594 - 13/11/1978 ΑΟΛΛΩΝΙΩΝ
 ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗ 594 - 13/11/1978 ΦΙΛΙΑΤΩΝ
 ΦΟΙΝΙΚΙ 594 - 13/11/1978 ΦΙΛΙΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκης

ΑΝΩ ΠΟΛΗ 197 - 2/4/1979 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
 ΡΕΝΤΙΝΑ 594 - 13/11/1978 ΡΕΝΤΙΝΗΣ

Ιωαννίνων

ΑΓΙΟΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ 594 - 13/11/1978 ΜΕΛΙΤΕΙΕΩΝ
 ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΑΝΩ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΒΙΤΣΑ 594 - 13/11/1978
 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΑΝΩ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΒΙΤΣΑ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΑΡΙΣΤΗ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΑΡΙΣΤΗ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΒΙΚΟΣ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΒΙΚΟΣ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΒΟΤΟΝΟΣΙ 615 - 1/11/1979 ΜΕΤΣΟΒΟΥ
 ΒΡΑΔΕΤΟ 594 - 13/11/1978 ΤΥΜΦΗΣ
 ΒΡΑΔΕΤΟ 615 - 1/11/1979 ΤΥΜΦΗΣ
 ΓΑΝΑΔΙΟ 594 - 13/11/1978 ΚΟΝΙΤΣΑΣ
 ΔΙΚΟΥΡΥΦΟ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡ. ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Μαγνησίας (συνέχεια)

ΑΓΙΟΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ 374 - 4/7/1980 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΑΓΙΟΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ 374 - 4/7/1980 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΑΓΙΟΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ 383 - 15/6/1997 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΑΓΙΟΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΑΓΙΟΣ ΟΝΟΥΦΡΙΟΣ 374 - 4/7/1980 ΙΩΛΚΟΥ
 ΑΓΙΟΣ ΟΝΟΥΦΡΙΟΣ 383 - 15/6/1997 ΙΩΛΚΟΥ
 ΑΓΡΙΑ 374 - 4/7/1980 ΑΓΡΙΑΣ
 ΑΓΡΙΑ 383 - 15/6/1997 ΑΓΡΙΑΣ
 ΑΛΛΗ ΜΕΡΙΑ 374 - 4/7/1980 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΑΛΛΗ ΜΕΡΙΑ 374 - 4/7/1980 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΑΛΛΗ ΜΕΡΙΑ 383 - 15/6/1997 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΑΛΛΗ ΜΕΡΙΑ 594 - 13/11/1978 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΑΛΟΝΝΗΣΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ
 ΑΝΑΚΑΣΙΑ 374 - 4/7/1980 ΙΩΛΚΟΥ
 ΑΝΑΚΑΣΙΑ 383 - 15/6/1997 ΙΩΛΚΟΥ
 ΑΝΗΛΙΟ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΑΝΗΛΙΟ 383 - 15/6/1997 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΑΝΩ ΒΟΛΟΣ 374 - 4/7/1980 ΙΩΛΚΟΥ
 ΑΝΩ ΒΟΛΟΣ 374 - 4/7/1980 ΙΩΛΚΟΥ
 ΑΝΩ ΒΟΛΟΣ 383 - 15/6/1997 ΙΩΛΚΟΥ
 ΑΝΩ ΒΟΛΟΣ 594 - 13/11/1978 ΙΩΛΚΟΥ
 ΑΝΩ ΓΑΤΖΕΑ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΑΝΩ ΓΑΤΖΕΑ 383 - 15/6/1997 ΜΗΛΕΩΝ
 ΑΝΩ ΛΕΧΩΝΙΑ ΚΑΙ ΛΕΧΩΝΙΑ 374 - 4/7/1980
 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΑΝΩ ΛΕΧΩΝΙΑ ΚΑΙ ΛΕΧΩΝΙΑ 383 - 15/6/1997
 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗ 374 - 4/7/1980 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗ 383 - 15/6/1997 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΑΦΕΤΕΣ 374 - 4/7/1980 ΑΦΕΤΩΝ
 ΑΦΕΤΕΣ 383 - 15/6/1997 ΑΦΕΤΩΝ
 ΑΦΥΣΣΟΣ 374 - 4/7/1980 ΑΦΕΤΩΝ
 ΑΦΥΣΣΟΣ 374 - 4/7/1980 ΑΦΕΤΩΝ
 ΑΦΥΣΣΟΣ 383 - 15/6/1997 ΑΦΕΤΩΝ
 ΑΦΥΣΣΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΦΕΤΩΝ
 ΒΕΝΕΤΟ 374 - 4/7/1980 ΚΕΡΑΜΙΔΙΟΥ
 ΒΕΝΕΤΟ 383 - 15/6/1997 ΚΕΡΑΜΙΔΙΟΥ
 ΒΥΖΙΤΣΑ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΒΥΖΙΤΣΑ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΒΥΖΙΤΣΑ 383 - 15/6/1997 ΜΗΛΕΩΝ
 ΒΥΖΙΤΣΑ 594 - 13/11/1978 ΜΗΛΕΩΝ
 ΓΛΑΦΥΡΕΣ 374 - 4/7/1980 ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ
 ΓΛΑΦΥΡΕΣ 383 - 15/6/1997 ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ
 ΔΡΑΚΕΙΑ 374 - 4/7/1980 ΑΓΡΙΑΣ
 ΔΡΑΚΕΙΑ 374 - 4/7/1980 ΑΓΡΙΑΣ
 ΔΡΑΚΕΙΑ 383 - 15/6/1997 ΑΓΡΙΑΣ
 ΔΡΑΚΕΙΑ 594 - 13/11/1978 ΑΓΡΙΑΣ
 ΖΑΓΟΡΑ 373 - 4/7/1980 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΖΑΓΟΡΑ 374 - 4/7/1980 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΖΑΓΟΡΑ 383 - 15/6/1997 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΖΑΓΟΡΑ 594 - 13/11/1978 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΚΑΛΑ ΝΕΡΑ 383 - 15/6/1997 ΜΗΛΕΩΝ
 ΚΑΛΑΜΑΚΙ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΝ 374 - 4/7/1980 ΑΦΕΤΩΝ
 ΚΑΛΑΜΑΚΙ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΝ 383 - 15/6/1997 ΑΦΕΤΩΝ
 ΚΑΛΑΜΟΣ 374 - 4/7/1980 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΚΑΛΑΜΟΣ 423 - 20/6/1995 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΚΑΛΑ ΝΕΡΑ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΚΑΝΑΛΙΑ 374 - 4/7/1980 ΚΑΡΛΑΣ
 ΚΑΝΑΛΙΑ 423 - 20/6/1995 ΚΑΡΛΑΣ
 ΚΑΤΗΓΙΩΡΓΗΣ 374 - 4/7/1980 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΚΑΤΗΓΙΩΡΓΗΣ 383 - 15/6/1997 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΚΑΤΗΧΩΡΙ 374 - 4/7/1980 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΚΑΤΗΧΩΡΙ 383 - 15/6/1997 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΚΑΤΩ ΓΑΤΖΕΑ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΚΑΤΩ ΓΑΤΖΕΑ 383 - 15/6/1997 ΜΗΛΕΩΝ
 ΚΑΤΩ ΛΕΧΩΝΙΑ ΚΑΙ ΛΕΧΩΝΙΑ 374 - 4/7/1980
 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΚΑΤΩ ΛΕΧΩΝΙΑ ΚΑΙ ΛΕΧΩΝΙΑ 383 - 15/6/1997
 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΚΕΡΑΜΙΔΙ 374 - 4/7/1980 ΚΕΡΑΜΙΔΙΟΥ

Ιωαννίνων (συνέχεια)

ΔΙΚΟΡΥΦΟ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΔΙΛΟΦΟ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΔΙΛΟΦΟ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΔΟΛΟ 594 - 13/11/1978 ΠΩΓΩΝΙΑΝΗΣ
 ΕΛΑΤΗ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΤΖΙ 594 - 13/11/1978
 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΕΛΑΤΗ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΤΖΙ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 48 - 22/2/1985 ΙΩΑΝΝΙΤΩΝ
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 605 - 2/10/1989 ΙΩΑΝΝΙΤΩΝ
 ΚΑΛΑΡΙΤΑΙ 594 - 13/11/1978 ΚΑΛΑΡΙΤΩΝ
 ΚΑΛΟΥΤΑΣ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΚΑΛΟΥΤΑΣ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΚΑΠΕΣΟΒΟ 594 - 13/11/1978 ΤΥΜΦΗΣ
 ΚΑΠΕΣΟΒΟ 615 - 1/11/1979 ΤΥΜΦΗΣ
 ΚΑΤΩ ΠΕΔΙΝΑ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΚΑΤΩ ΠΕΔΙΝΑ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΚΗΠΟΙ 594 - 13/11/1978 ΤΥΜΦΗΣ
 ΚΗΠΟΙ 615 - 1/11/1979 ΤΥΜΦΗΣ
 ΚΟΝΙΤΣΑ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 24 - 26/1/2000
 ΚΟΝΙΤΣΑΣ
 ΚΟΥΚΚΟΥΛΙ 594 - 13/11/1978 ΤΥΜΦΗΣ
 ΚΟΥΚΚΟΥΛΙ 615 - 1/11/1979 ΤΥΜΦΗΣ
 ΛΙΓΚΙΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ
 ΛΙΓΚΙΑΔΕΣ 615 - 1/11/1979 ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ
 ΜΑΝΑΣΣΗΣ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΜΑΝΑΣΣΗΣ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΜΕΣΟΒΟΥΝΙ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΜΙΚΡΟ ΠΑΠΙΓΚΟ 594 - 13/11/1978 ΚΟΙΝΟΤ.
 ΠΑΠΙΓΚΟΥ
 ΜΕΤΣΟΒΟ 594 - 13/11/1978 ΜΕΤΣΟΒΟΥ
 ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ 594 - 13/11/1978 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ 615 - 1/11/1979 ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
 ΖΑΓΟΡΙΟΥ
 ΝΕΓΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΤΥΜΦΗΣ
 ΝΕΓΑΔΕΣ 615 - 1/11/1979 ΤΥΜΦΗΣ
 ΝΗΣΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 594 - 13/11/1978 ΚΟΙΝ.
 ΝΗΣΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΠΑΠΙΓΚΟ 594 - 13/11/1978 ΚΟΙΝΟΤ. ΠΑΠΙΓΚΟΥ
 ΠΑΠΙΓΚΟ 615 - 1/11/1979 ΚΟΙΝΟΤ. ΠΑΠΙΓΚΟΥ
 ΡΑΦΤΑΝΑΙΟΙ 594 - 13/11/1978 ΠΡΑΜΑΝΤΩΝ
 ΣΙΡΑΚΟ 594 - 13/11/1978 ΣΙΡΑΚΟΥ
 ΣΚΑΜΝΕΛΛΙ 594 - 13/11/1978 ΤΥΜΦΗΣ
 ΣΚΑΜΝΕΛΛΙ 615 - 1/11/1979 ΤΥΜΦΗΣ
 ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ 594 - 13/11/1978 ΤΥΜΦΗΣ
 ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ 615 - 1/11/1979 ΤΥΜΦΗΣ
 ΦΡΑΓΚΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΤΥΜΦΗΣ
 ΦΡΑΓΚΑΔΕΣ 615 - 1/11/1979 ΤΥΜΦΗΣ

Καβάλας

ΑΛΥΚΗ 594 - 13/11/1978 ΘΑΣΟΥ
 ΔΩΜΑΤΙΑ 594 - 13/11/1978 ΠΙΕΡΕΩΝ
 ΖΥΓΟΣ 594 - 13/11/1978 ΦΙΛΙΠΠΩΝ
 ΘΕΟΛΟΓΟΣ 594 - 13/11/1978 ΘΑΣΟΥ
 ΚΑΣΤΡΟ 594 - 13/11/1978 ΘΑΣΟΥ
 ΚΕΧΡΟΚΑΜΠΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΡΕΙΝΟΥ
 ΚΗΠΙΑ 594 - 13/11/1978 ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΗΣ
 ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΝ 594 - 13/11/1978 ΟΡΕΙΝΟΥ
 ΜΑΚΡΥΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΟΡΕΙΝΟΥ
 ΜΑΡΙΑΙ 594 - 13/11/1978 ΘΑΣΟΥ

Μαγνησίας (συνέχεια)

ΚΕΡΑΜΙΔΙ 374 - 4/7/1980 ΚΕΡΑΜΙΔΙΟΥ
 ΚΕΡΑΜΙΔΙ 383 - 15/6/1997 ΚΕΡΑΜΙΔΙΟΥ
 ΚΕΡΑΜΙΔΙ 594 - 13/11/1978 ΚΕΡΑΜΙΔΙΟΥ
 ΚΕΡΑΣΙΑ 374 - 4/7/1980 ΚΑΡΛΑΣ
 ΚΕΡΑΣΙΑ 383 - 15/6/1997 ΚΑΡΛΑΣ
 ΚΙΣΣΟΣ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΚΙΣΣΟΣ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΚΙΣΣΟΣ 383 - 15/6/1997 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΚΙΣΣΟΣ 594 - 13/11/1978 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΚΟΡΟΠΗ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΚΟΡΟΠΗ 383 - 15/6/1997 ΜΗΛΕΩΝ
 ΛΑΜΠΙΝΟΥ 374 - 4/7/1980 ΑΦΕΤΩΝ
 ΛΑΜΠΙΝΟΥ 383 - 15/6/1997 ΑΦΕΤΩΝ
 ΛΑΥΚΟΣ 374 - 4/7/1980 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΛΑΥΚΟΣ 383 - 15/6/1997 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΛΕΦΟΚΑΣΤΡΟ 374 - 4/7/1980 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΛΕΦΟΚΑΣΤΡΟ 383 - 15/6/1997 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΛΥΡΗ 374 - 4/7/1980 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΛΥΡΗ 383 - 15/6/1997 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑ ΚΑΙ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ 374 - 4/7/1980
 ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ
 ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑ ΚΑΙ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ 374 - 4/7/1980
 ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ
 ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑ ΚΑΙ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ 383 - 15/6/1997
 ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ
 ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑ ΚΑΙ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ 594 - 13/11/1978
 ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ
 ΜΑΚΡΥΡΑΧΗ 374 - 4/7/1980 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΜΑΚΡΥΡΑΧΗ 383 - 15/6/1997 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΜΕΛΙΣΣΙΑΤΙΚΑ 374 - 4/7/1980 ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ
 ΜΕΛΙΣΣΙΑΤΙΚΑ 383 - 15/6/1997 ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ
 ΜΕΤΟΧΙ 374 - 4/7/1980 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΜΕΤΟΧΙ 383 - 15/6/1997 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΜΗΛΕΑΙ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΜΗΛΕΑΙ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΜΗΛΕΑΙ 383 - 15/6/1997 ΜΗΛΕΩΝ
 ΜΗΛΕΑΙ 594 - 13/11/1978 ΜΗΛΕΩΝ
 ΜΗΛΙΝΑ 374 - 4/7/1980 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΜΗΛΙΝΑ 383 - 15/6/1997 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΜΟΥΡΕΣΙ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΜΟΥΡΕΣΙ 383 - 15/6/1997 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΝΕΟΧΩΡΙ 374 - 4/7/1980 ΑΦΕΤΩΝ
 ΝΕΟΧΩΡΙ 383 - 15/6/1997 ΑΦΕΤΩΝ
 ΝΕΟΧΩΡΙ 374 - 4/7/1980 ΑΦΕΤΩΝ
 ΝΕΟΧΩΡΙ 383 - 15/6/1997 ΑΦΕΤΩΝ
 ΝΕΟΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΑΦΕΤΩΝ
 ΝΤΑΜΟΥΧΑΡΙ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΝΤΑΜΟΥΧΑΡΗ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΝΤΑΜΟΥΧΑΡΗ 383 - 15/6/1997 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΝΤΑΜΟΥΧΑΡΗ 594 - 13/11/1978 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΞΟΥΡΙΧΤΙ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΞΟΥΡΙΧΤΙ 383 - 15/6/1997 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΞΥΝΟΒΡΥΣΗ 374 - 4/7/1980 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΞΥΝΟΒΡΥΣΗ 383 - 15/6/1997 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ 374 - 4/7/1980 ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ
 ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ 383 - 15/6/1997 ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ
 ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ 374 - 4/7/1980 ΜΗΛΕΩΝ
 ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ 383 - 15/6/1997 ΜΗΛΕΩΝ
 ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ 594 - 13/11/1978 ΜΗΛΕΩΝ
 ΠΛΑΤΑΝΙΑΣ 374 - 4/7/1980 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΠΛΑΤΑΝΙΑΣ 383 - 15/6/1997 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΠΛΑΤΑΝΙΔΙΑ 374 - 4/7/1980 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΠΛΑΤΑΝΙΔΙΑ 383 - 15/6/1997 ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ
 ΠΟΡΤΑΡΙΑ 374 - 4/7/1980 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΠΟΡΤΑΡΙΑ 374 - 4/7/1980 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΠΟΡΤΑΡΙΑ 383 - 15/6/1997 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΠΟΡΤΑΡΙΑ 594 - 13/11/1978 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΠΟΥΡΙ 374 - 4/7/1980 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΠΟΥΡΙ 374 - 4/7/1980 ΖΑΓΟΡΑΣ

Καβάλας (συνέχεια)

ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΕΙΟ 594 - 13/11/1978 ΠΙΕΡΕΩΝ
 ΜΕΣΟΡΟΠΗ 594 - 13/11/1978 ΠΙΕΡΕΩΝ
 ΜΟΥΣΘΕΝΗ 594 - 13/11/1978 ΠΙΕΡΕΩΝ
 ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΘΑΣΟΥ
 ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΠΑΓΓΑΙΟΥ
 ΠΑΛΙΑ ΚΑΒΑΛΑ 594 - 13/11/1978 ΚΑΒΑΛΑΣ
 ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ 594 - 13/11/1978 ΘΑΣΟΥ
 ΠΛΑΤΑΜΩΝ 594 - 13/11/1978 ΟΡΦΑΝΟΥ
 ΠΟΔΟΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΟΡΦΑΝΟΥ
 ΠΟΤΑΜΙΑ 594 - 13/11/1978 ΘΑΣΟΥ
 ΠΡΙΝΟΣ 594 - ΘΑΣΟΥ 13/11/1978
 ΠΥΡΓΟΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΠΙΕΡΕΩΝ
 ΧΡΥΣΟΚΑΣΤΡΟ 594 - 13/11/1978
 ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΗΣ

Καρδίτσας

ΚΑΡΥΑ 504 - 14/7/1988 ΑΡΓΙΘΕΑΣ

Καστοριάς

ΚΑΣΤΟΡΙΑ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 195 - 1/6/1983
 ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ
 ΚΑΣΤΟΡΙΑ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 667 - 21/11/1983
 ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Κέρκυρας

ΑΓΙΟΙ ΔΕΚΑ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ 594 - 13/11/1978 ΦΑΙΑΚΩΝ
 ΑΓΙΟΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ 594 - 13/11/1978 ΘΙΝΑΛΙΟΥ
 ΑΓΡΑΦΟΙ 594 - 13/11/1978 ΕΣΠΕΡΙΩΝ
 ΑΝΩ ΓΑΡΟΥΝΑ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΑΡΓΥΡΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΚΟΡΙΣΣΙΩΝ
 ΑΥΛΙΩΤΑΙ 594 - 13/11/1978 ΕΣΠΕΡΙΩΝ
 ΑΧΙΝΟΣ 160 - 27/2/1987 ΕΧΙΝΑΙΩΝ
 ΒΑΡΥΠΑΤΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΒΙΡΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΒΛΑΧΑΤΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ
 ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΑΤΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΞΩΝ
 ΓΑΡΔΕΛΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΙΤΩΝ
 ΓΑΣΤΟΥΡΙ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΓΙΑΝΝΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΕΛΙΩΝ
 ΓΙΜΑΡΙ 594 - 13/11/1978 ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ
 ΔΟΥΚΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΙΤΩΝ
 ΕΒΡΟΠΟΥΛΟΙ 594 - 13/11/1978 ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ
 ΚΑΒΑΛΛΟΥΡΙ 594 - 13/11/1978 ΕΣΠΕΡΙΩΝ
 ΚΑΛΑΜΙ 594 - 13/11/1978 ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ
 ΚΑΛΑΦΑΤΙΩΝΕΣ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΚΑΜΑΡΑ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΚΑΣΤΕΛΛΑΝΟΙ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΚΑΤΣΙΜΑΤΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΞΩΝ
 ΚΑΤΩ ΓΑΡΟΥΝΑ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΚΕΝΤΡΩΜΑ 594 - 13/11/1978 ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ
 ΚΕΡΚΥΡΑ ΠΑΛΑΙΑ ΠΟΛΗ 274 - 5/5/1980
 ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ
 ΚΟΚΚΟΚΥΛΑΣ 594 - 13/11/1978 ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ
 ΚΟΜΙΑΝΑΤΑ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΚΟΥΡΑΜΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΚΡΕΜΙΘΑΣ 594 - 13/11/1978 ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ
 ΚΥΝΟΠΙΑΣΤΑΙ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΚΥΠΡΙΑΝΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΘΙΝΑΛΙΟΥ
 ΛΑΚΩΝΕΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΙΤΩΝ
 ΛΙΑΠΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΙΤΩΝ
 ΜΑΓΑΖΙΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΞΩΝ
 ΛΟΥΚΑΤΑ 594 - 13/11/1978 ΑΧΙΛΛΕΙΩΝ
 ΜΕΓΓΟΥΛΑΣ 594 - 13/11/1978 ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ
 ΝΥΜΦΑΙ 594 - 13/11/1978 ΘΙΝΑΛΙΟΥ
 ΠΕΛΕΚΑΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΕΛΙΩΝ
 ΠΕΡΟΥΛΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΕΣΠΕΡΙΩΝ
 ΠΟΤΑΜΟΣ 594 - 13/11/1978 ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ
 ΠΡΙΝΥΛΑΣ 594 - 13/11/1978 ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Μαγνησίας (συνέχεια)

ΠΟΥΡΙ 383 - 15/6/1997 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΠΟΥΡΙ 594 - 13/11/1978 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΠΡΟΜΥΡΙ 374 - 4/7/1980 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΠΡΟΜΥΡΙ 383 - 15/6/1997 ΣΗΠΙΑΔΟΣ
 ΣΚΟΠΕΛΟΣ 594 - 13/11/1978 ΣΚΟΠΕΛΟΥ
 ΣΤΑΓΙΑΤΕΣ 374 - 4/7/1980 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΣΤΑΓΙΑΤΕΣ 594 - 13/11/1978 ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ
 ΣΥΚΗ 374 - 4/7/1980 ΑΦΕΤΩΝ
 ΤΡΙΚΕΡΙ 374 - 4/7/1980 ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ
 ΤΡΙΚΕΡΙ 374 - 4/7/1980 ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ
 ΤΡΙΚΕΡΙ 383 - 15/6/1997 ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ
 ΤΡΙΚΕΡΙ 594 - 13/11/1978 ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ
 ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑ 374 - 4/7/1980 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑ 383 - 15/6/1997 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑ 594 - 13/11/1978 ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ
 ΧΟΡΕΥΤΟ 374 - 4/7/1980 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΧΟΡΕΥΤΟ 374 - 4/7/1980 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΧΟΡΕΥΤΟ 383 - 15/6/1997 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΧΟΡΕΥΤΟ 594 - 13/11/1978 ΖΑΓΟΡΑΣ
 ΧΟΡΤΟ 374 - 4/7/1980 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ
 ΧΟΡΤΟ 383 - 15/6/1997 ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ

Μεσσηνίας

ΕΛΛΗΝΟΠΥΡΓΟΣ 594 - 13/11/1978 ΙΘΩΜΗΣ
 ΘΑΛΑΜΑΙ ΚΑΙ ΚΟΥΤΗΦΑΡΙ 594 - 13/11/1978
 ΛΕΥΚΤΡΟΥ
 ΚΑΛΑΜΑΤΑ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 821 - 16/11/1988
 ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
 ΜΥΣΤΡΑΚΙ 127 - 10/3/2000 ΚΟΡΩΝΗΣ

Ξάνθης

ΚΑΤΩ ΚΑΡΥΟΦΥΤΟ 594 - ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΗΣ 13/11/1978

Πειραιώς

ΑΙΓΙΝΑ 594 - 13/11/1978 ΑΙΓΙΝΑΣ
 ΑΚΤΗ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ (ΚΑΣΤΕΛΛΑ) 385 - 20/7/1979
 ΠΕΙΡΑΙΩΣ
 ΑΡΩΝΙΑΔΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΚΥΘΗΡΩΝ
 ΚΑΣΤΡΙΣΙΑΝΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΚΥΘΗΡΩΝ
 ΚΑΤΩ ΧΩΡΑ 594 - 13/11/1978 ΚΥΘΗΡΩΝ
 ΚΥΘΗΡΑ 594 - 13/11/1978 ΚΥΘΗΡΩΝ
 ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΣ 594 - 13/11/1978 ΚΥΘΗΡΩΝ
 ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 410 - 27/8/1982 ΠΕΙΡΑΙΩΣ
 ΣΠΕΤΣΑΙ 594 - 13/11/1978 ΣΠΕΤΣΩΝ
 ΥΔΡΑ 594 - 13/11/1978 ΥΔΡΑΣ ΚΗΡΥΞΗ/ΜΕΤΑΒΟΛΗ

Πέλλας

ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ 810 - 15/11/1999 ΒΕΓΟΡΙΤΙΔΑΣ
 ΑΕΤΟΧΩΡΙ 810 - 15/11/1999 ΕΞΑΠΛΑΤΑΝΟΥ
 ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ 810 - 15/11/1999 ΕΞΑΠΛΑΤΑΝΟΥ
 ΓΑΡΕΦΙΟΥ 810 - 15/11/1999 ΑΡΙΔΑΙΑΣ
 ΚΡΩΜΝΗ 810 - 15/11/1999 ΚΥΡΡΟΥ
 ΛΑΓΚΑΔΙΑ 810 - 15/11/1999 ΕΞΑΠΛΑΤΑΝΟΥ
 ΝΟΤΙΑ 810 - 15/11/1999 ΕΞΑΠΛΑΤΑΝΟΥ
 ΠΑΛ. ΞΑΝΘΟΓΕΙΑ 810 - 15/11/1999 ΒΕΓΟΡΙΤΙΔΑΣ
 ΠΕΡΙΚΛΕΙΑ 810 - 15/11/1999 ΕΞΑΠΛΑΤΑΝΟΥ

Πιερίας

ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ 167 - 7/3/1986 ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ
 ΟΛΥΜΠΟΥ
 ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ
 ΟΛΥΜΠΟΥ
 ΠΟΡΟΙ 167 - 7/3/1986 ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ
 ΣΚΟΤΙΝΑ 167 - 7/3/1986 ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Πρέβεζας

ΑΓΙΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΓΑΣ
 ΠΑΡΓΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΓΑΣ
 ΠΡΕΒΕΖΑ ΤΜ. ΠΟΛΗΣ 594 - 13/11/1978 ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Κέρκυρας (συνέχεια)

ΣΙΝΑΡΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΕΛΙΩΝ
 ΣΚΡΙΠΕΡΟ 594 - 13/11/1978 ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΙΤΩΝ
 ΧΛΟΜΟΣ 594 - 13/11/1978 ΜΕΛΙΤΕΙΕΩΝ
 ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙ 594 - 13/11/1978 ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Κεφαλονιάς

ΑΣΟΣ 594 - 13/11/1978 ΕΡΙΣΟΥ
 ΒΑΘΥ ΙΘΑΚΗΣ 594 - 13/11/1978 ΙΘΑΚΗΣ
 ΦΙΣΚΑΡΔΟ 594 - 13/11/1978 ΕΡΙΣΟΥ

Κοζάνης

ΣΙΑΤΙΣΤΑ 594 - 13/11/1978 ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ

Κυκλάδων

ΑΓΑΠΗ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΑΓΙΑ 504 - 14/7/1988 ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ
 ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ 504 - 14/7/1988 ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ
 ΑΓΚΑΡΙΑ 504 - 14/7/1988 ΠΑΡΟΥ
 ΑΗΔΟΝΙΑ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΑΙΓΙΑΛΗ 504 - 14/7/1988 ΑΜΟΡΓΟΥ
 ΑΚΡΩΤΗΡΙ 504 - 14/7/1988 ΘΗΡΑΣ
 ΑΛΑΜΑΝΝΙΑ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΑΜΟΝΑΚΛΙΟΣ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΑΜΟΡΓΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΜΟΡΓΟΥ
 ΑΜΟΡΓΟΣ 402 - 17/5/2002 ΑΜΟΡΓΟΥ
 ΑΝΑΦΗ 594 - 13/11/1978 ΑΝΑΦΗΣ
 ΑΝΑΦΗ 961 - 12/9/2002 ΑΝΑΦΗΣ
 ΑΝΑΦΗ 402 - 17/5/2002 ΑΝΑΦΗΣ
 ΑΝΔΡΟΣ 594 - 13/11/1978 ΑΝΔΡΟΥ
 ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ 504 - 14/7/1988 ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ
 ΑΝΩ ΚΟΥΦΟΝΗΣΙ 402 - 17/5/2002 ΚΟΥΦΟΝΗΣΙΩΝ
 ΑΝΩ ΜΕΡΑ 504 - 14/7/1988 ΜΥΚΟΝΟΥ
 ΑΝΩ ΠΟΤΑΜΙΑ 594 - 13/11/1978 ΝΑΞΟΥ
 ΑΝΩ ΣΑΓΚΡΙ 504 - 14/7/1988 ΝΑΞΟΥ
 ΑΝΩ ΣΥΡΟΣ 504 - 14/7/1988 ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ
 ΑΠΕΙΡΑΘΟΣ ΚΑΙ ΑΠΥΡΑΝΘΟΣ 594 - 13/11/1978 ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ
 ΑΠΟΙΚΙΑ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ 594 - 13/11/1978 ΣΙΦΝΟΥ
 ΑΡΝΑΔΟΣ 504 - 14/7/1988 ΤΗΝΟΥ
 ΑΡΤΕΜΩΝ 594 - 13/11/1978 ΣΙΦΝΟΥ
 ΒΑΘΥ 504 - 14/7/1988 ΣΙΦΝΟΥ
 ΒΕΝΑΡΔΑΤΟΣ 504 - 14/7/1988 ΠΑΝΟΡΜΟΥ
 ΒΙΒΛΟΣ 504 - 14/7/1988 ΝΑΞΟΥ
 ΒΟΘΩΝ 594 - 13/11/1978 ΘΗΡΑΣ
 ΒΟΥΡΚΑΡΙ 504 - 14/7/1988 ΚΕΑΣ
 ΒΟΥΡΚΩΤΗ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΒΡΑΧΝΟΣ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΒΩΛΑΞ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΓΑΛΑΝΑΔΟ 504 - 14/7/1988 ΝΑΞΟΥ
 ΓΑΛΑΝΗ 504 - 14/7/1988 ΣΕΡΙΦΟΥ
 ΓΛΙΝΑΔΟ 504 - 14/7/1988 ΝΑΞΟΥ
 ΔΑΜΑΡΙΩΝΑΣ 594 - 13/11/1978 ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ
 ΔΟΝΟΥΣΑ 402 - 17/5/2002 ΔΟΝΟΥΣΑΣ
 ΔΡΥΟΠΙΣ 594 - 13/11/1978 ΚΥΘΝΟΥ
 ΔΥΟ ΧΩΡΙΑ 504 - 14/7/1988 ΤΗΝΟΥ
 ΕΜΠΟΡΕΙΟ 594 - 13/11/1978 ΘΗΡΑΣ
 ΕΞΩ ΒΟΥΝΙΑ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΕΞΩ ΓΩΝΙΑ 504 - 14/7/1988 ΘΗΡΑΣ
 ΕΠΙΣΚΟΠΕΙΟ 504 - 14/7/1988 ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ
 ΕΠΙΣΚΟΠΕΙΟ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΓΩΝΙΑΣ 504 - 14/7/1988 ΘΗΡΑΣ
 ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ 594 - 13/11/1978 ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ
 ΗΜΕΡΟΒΙΓΛΙ 504 - 14/7/1988 ΘΗΡΑΣ
 ΗΡΑΚΛΕΙΑ 402 - 17/5/2002 ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ
 ΘΗΡΑ 594 - 13/11/1978 ΘΗΡΑΣ
 ΘΗΡΑΣΙΑ 504 - 14/7/1988 ΟΙΑΣ
 ΘΟΛΑΡΙΑ 504 - 14/7/1988 ΑΜΟΡΓΟΥ
 ΘΟΛΟΣ 504 - 14/7/1988 ΟΙΑΣ

Πρέβεζας (συνέχεια)

ΧΡΥΣΟΓΙΑΛΙ ΚΑΙ ΒΑΛΤΟΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΓΑΣ

Ρεθύμνης

ΑΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΡΕΘΥΜΝΗΣ) 728 - 1/1/1995 ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ
 ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
 ΑΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ (ΡΕΘ.) 728 - 1/1/1995 ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ
 ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΑΛΦΑ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΑΜΑΡΙ 728 - 1/1/1995 ΣΥΡΒΙΤΟΥ
 ΑΜΝΑΤΟΣ 728 - 1/1/1995 ΑΡΚΑΔΙΟΥ
 ΑΜΠΕΛΑΚΙ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΑΝΩ ΤΡΙΠΟΔΟ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΑΠΟΔΟΥΛΟΥ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΡΗΤΩΝ
 ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΙΣ 728 - 1/1/1995 ΛΑΠΠΑΙΩΝ
 ΑΡΜΕΝΙΟΙ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΑΡΧΟΝΤΙΚΗ 728 - 1/1/1995 ΛΑΠΠΑΙΩΝ
 ΑΤΣΙΠΟΠΟΥΛΙ 728 - 1/1/1995 ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ
 ΒΕΔΕΡΟΙ 728 - 1/1/1995 ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ
 ΒΕΡΓΙΑΝΑ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΒΕΣΙΝΙ 594 - 13/11/1978 ΠΑΙΩΝ
 ΓΑΛΛΟΣ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΓΑΡΑΖΟ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
 ΓΙΑΝΝΟΥΔΙ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΔΑΜΑΒΟΛΟΣ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
 ΔΑΦΝΕΔΕΣ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
 ΔΑΦΝΗ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ 728 - 1/1/1995 ΑΡΚΑΔΙΟΥ
 ΕΠΙΣΚΟΠΗ 594 - 13/11/1978 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
 ΕΠΙΣΚΟΠΗ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
 ΕΠΙΣΚΟΠΗ 728 - 1/1/1995 ΛΑΠΠΑΙΩΝ
 ΖΟΥΡΙΔΙ 728 - 1/1/1995 ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ
 ΚΑΛΑΜΑΣ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΚΑΛΑΝΔΑΡΕ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ 728 - 1/1/1995 ΣΥΡΒΙΤΟΥ
 ΚΑΠΕΔΙΑΝΑ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΚΑΡΕ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΚΑΣΤΕΛΑΟΣ 594 - 13/11/1978 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΚΑΣΤΡΙ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΚΑΣΤΕΛΑΟΣ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΚΑΤΩ ΠΟΡΟΣ 728 - 1/1/1995 ΛΑΠΠΑΙΩΝ
 ΚΑΨΑΛΙΑΝΑ 728 - 1/1/1995 ΑΡΚΑΔΙΟΥ
 ΚΕΡΑΜΕΣ 728 - 1/1/1995 ΛΑΜΠΗΣ
 ΚΡΑΣΟΥΝΑΣ 594 - 13/11/1978 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΚΡΑΣΟΥΝΑΣ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΚΟΥΣΠΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΚΟΡΙΣΣΙΩΝ
 ΚΥΡΙΑΝΝΑ 728 - 1/1/1995 ΑΡΚΑΔΙΟΥ
 ΛΑΓΚΑ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΙ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΜΑΡΟΥΛΑΣ 594 - 13/11/1978 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΜΕΓΑΛΟ ΜΕΤΟΧΙ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΜΕΛΑΜΠΕΣ 728 - 1/1/1995 ΛΑΜΠΗΣ
 ΜΕΛΙΔΟΝΙ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΜΙΚΡΟ ΜΕΤΟΧΙ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ (ΡΕΘΥΜΝΗΣ) 728 - 1/1/1995 ΣΥΡΒΙΤΟΥ
 ΜΟΥΝΤΡΟΣ 728 - 1/1/1995 ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ
 ΜΟΥΡΤΖΑΝΑ 594 - 13/11/1978 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
 ΜΟΥΡΤΖΑΝΑ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
 ΜΠΑΛΙ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΜΥΛΟΙ 594 - 13/11/1978 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΜΥΛΟΙ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΜΥΡΘΙΟΣ 728 - 1/1/1995 ΦΟΙΝΙΚΑ
 ΟΜΑΛΑ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ
 ΠΙΚΡΗΣ 728 - 1/1/1995 ΑΡΚΑΔΙΟΥ
 ΠΛΕΥΡΙΑΝΑ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΠΡΑΣΙΑΙ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΠΡΙΝΕΣ 728 - 1/1/1995 ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ

Κυκλάδων (συνέχεια)

ΙΟΣ 594 - 13/11/1978 ΙΗΤΩΝ
 ΙΣΤΕΡΝΙΑ ΚΑΙ ΥΣΤΕΡΝΙΑ 594 - 13/11/1978
 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΙΣΤΕΡΝΙ 504 - 14/7/1988 ΠΑΡΟΥ
 ΚΑΛΛΟΝΗ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΑΜΠΟΣ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΑΜΠΟΥ 587 - 16/10/1981 ΙΗΤΩΝ
 ΚΑΡΑΒΟΣΤΑΣΗΣ 504 - 14/7/1988 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ
 ΚΑΡΑΒΟΣΤΑΤΗΣ 920 - 23/10/2002 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ
 ΚΑΡΔΙΑΝΗ 594 - 13/11/1978 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΑΡΤΕΡΑΔΟΣ 504 - 14/7/1988 ΘΗΡΑΣ
 ΚΑΣΤΡΟ 594 - 13/11/1978 ΣΙΦΝΟΥ
 ΚΑΤΑΚΑΛΑΙΟΙ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΚΑΤΑΠΟΛΑ 504 - 14/7/1988 ΑΜΟΡΓΟΥ
 ΚΑΤΩ ΚΛΕΙΣΜΑ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΑΤΩ ΚΛΕΙΣΜΑ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΑΤΩ ΠΕΤΑΛΙ 504 - 14/7/1988 ΣΙΦΝΟΥ
 ΚΑΤΩ ΠΟΤΑΜΙΑ 504 - 14/7/1988 ΝΑΞΟΥ
 ΚΑΤΩ ΣΑΓΚΡΙ 504 - 14/7/1988 ΝΑΞΟΥ
 ΚΕΑ 594 - 13/11/1978 ΚΕΑΣ
 ΚΕΝΤΑΡΧΟΣ 504 - 14/7/1988 ΣΕΡΙΦΟΥ
 ΚΕΡΑΜΩΤΗ 504 - 14/7/1988 ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ
 ΚΕΧΡΟΣ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΙΜΩΛΟΣ 402 - 17/5/2002 ΚΙΜΩΛΟΥ
 ΚΙΜΩΛΟΣ 594 - 13/11/1978 ΚΙΜΩΛΟΥ
 ΚΙΝΙΔΑΡΟΣ 504 - 14/7/1988 ΝΑΞΟΥ
 ΚΛΗΜΑ 504 - 14/7/1988 ΜΗΛΟΥ
 ΚΟΡΗΣΣΙΑ 504 - 14/7/1988 ΚΕΑΣ
 ΚΟΡΘΙ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΚΟΡΩΝΙΣ 504 - 14/7/1988 ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ
 ΚΟΡΩΝΟΣ 504 - 14/7/1988 ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ
 ΚΟΥΜΑΡΟΣ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΟΥΡΟΥΝΟΧΩΡΙ 504 - 14/7/1988 ΝΑΞΟΥ
 ΚΡΟΚΟΣ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΤΙΚΑΔΟΣ 594 - 13/11/1978 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΥΘΝΟΣ 931 - 24/10/2002 ΚΥΘΝΟΥ
 ΚΩΜΗ 594 - 13/11/1978 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΚΩΣΤΟΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΟΥ
 ΛΑΜΥΡΑ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΛΕΥΚΑΙ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΟΥ
 ΛΙΒΑΔΙΑ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΛΟΥΤΡΑ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΛΟΥΤΡΑ 504 - 14/7/1988 ΚΥΘΝΟΥ
 ΜΑΡΑΘΙ 504 - 14/7/1988 ΠΑΡΟΥ
 ΜΑΡΜΑΡΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΟΥ
 ΜΑΡΠΗΣΣΑ ΚΑΙ ΤΣΙΠΙΔΟΣ 594 - 13/11/1978
 ΠΑΡΟΥ
 ΜΕΓΑΛΟΓΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΘΗΡΑΣ
 ΜΕΛΙΔΑ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΜΕΝΗΤΕΣ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΜΕΣΑ ΒΟΥΝΙ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΜΕΣΑ ΧΩΡΙΟ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΜΕΣΑΘΟΥΡΙ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΜΕΣΑΡΙΑ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΜΕΣΑΡΙΑ 504 - 14/7/1988 ΘΗΡΑΣ
 ΜΕΣΗ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΜΕΣΗ ΠΟΤΑΜΙΑ 504 - 14/7/1988 ΝΑΞΟΥ
 ΜΕΣΣΑΡΙΑ 594 - 13/11/1978 ΜΗΛΟΥ
 ΜΟΝΗ 504 - 14/7/1988 ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ
 ΜΟΥΝΤΑΔΟΣ 594 - 13/11/1978 ΤΗΝΟΥ
 ΜΟΥΣΙΩΝΑΣ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΜΠΑΤΣΙ 605 - 20/11/1978 ΑΝΔΡΟΥ
 ΜΠΑΤΣΙ 594 - 13/11/1978 ΥΔΡΟΥΣΑΣ
 ΜΠΕΡΔΕΜΙΑΡΟΣ 504 - 14/7/1988 ΤΗΝΟΥ
 ΜΥΚΟΝΟΣ 594 - 13/11/1978 ΝΑΞΟΥ
 ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΣ 504 - 14/7/1988 ΚΕΑΣ
 ΜΥΡΣΙΝΗ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΝΑΟΥΣΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΟΥ
 ΞΙΝΑΡΑ 594 - 13/11/1978 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΞΥΛΟΚΕΡΑΤΙΔΙ 504 - 14/7/1988 ΑΜΟΡΓΟΥ

Ρεθύμνης (συνέχεια)

ΡΕΘΥΜΝΟ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 30 - 14/2/1985 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΡΕΘΥΜΝΟ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ 594 - 13/11/1978
 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΡΟΥΣΣΟΣΠΙΤΙ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ
 ΡΟΥΣΤΙΚΑ 728 - 1/1/1995 ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ
 ΣΑΪΤΟΥΡΑΙ 728 - 1/1/1995 ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ
 ΣΚΕΠΑΣΤΗ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ 594 - 13/11/1978 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ 728 - 1/1/1995 ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΦΟΥΡΦΟΥΡΑΣ 728 - 1/1/1995 ΚΟΥΡΗΤΩΝ
 ΧΡΟΜΟΝΑΣΤΗΡΙ 728 - 1/1/1995 ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Ροδόνης

ΒΑΚΟΣ ΚΑΙ ΒΑΚΟΥΦΟ 594 - 13/11/1978 ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ
 ΜΑΡΩΝΕΙΑ 594 - 13/11/1978 ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ
 ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΙ 594 - 13/11/1978 ΝΕΟΥ ΣΙΔΗΡΟΧΩΡΙΟΥ
 ΜΙΣΧΟΣ ΚΑΙ ΤΣΕΛΕΠΙ 594 - 13/11/1978 ΣΩΣΤΟΥ

Σάμου

ΑΚΑΜΑΤΡΑ 961 - 12/9/2002 ΕΥΔΗΛΟΥ (ΙΚΑΡΙΑΣ)
 ΔΑΓΚΑΔΑ ΚΑΙ ΛΑΓΚΑΔΑ 594 - 13/11/1978 ΡΑΧΩΝ
 ΘΥΜΑΙΝΑ 402 - 17/5/2002 ΣΑΜΟΥ
 ΚΟΚΚΑΡΙ 510 - 12/9/1980 ΒΑΘΕΟΣ
 ΛΑΓΚΑΔΑ 961 - 12/9/2002 ΡΑΧΩΝ (ΙΚΑΡΙΑΣ)
 ΠΕΖΙ 594 - 13/11/1978 ΡΑΧΩΝ (ΙΚΑΡΙΑΣ)
 ΠΕΖΙ 961 - 12/9/2002 ΡΑΧΩΝ (ΙΚΑΡΙΑΣ)
 ΦΟΥΡΝΟΙ 402 - 17/5/2002 ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ
 (ΣΑΜΟΥ)

Σερρών

ΑΛΙΣΤΡΑΤΗ 594 - 13/11/1978 ΑΛΙΣΤΡΑΤΗΣ
 ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΠΑΣ 594 - 13/11/1978 ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
 ΠΑΠΠΑ
 ΗΛΙΟΚΩΜΗ 594 - 13/11/1978 ΚΟΡΜΙΣΤΑΣ
 ΚΟΡΜΙΣΤΑ 594 - 13/11/1978 ΚΟΡΜΙΣΤΑΣ
 ΜΙΚΡΟ ΣΟΥΛΙ 594 - 13/11/1978 ΡΟΔΟΛΙΒΟΥΣ
 ΠΡΩΤΗ 594 - 13/11/1978 ΠΡΩΤΗΣ
 ΡΟΔΟΛΙΒΟΣ 594 - 13/11/1978 ΡΟΔΟΛΙΒΟΥΣ

Τρικάλων

ΑΝΘΟΥΣΑ 594 - 13/11/1978 ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ
 ΤΡΙΚΑΛΩΝ (ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ) 201 - 5/4/1979
 ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ
 ΤΡΙΚΑΛΩΝ (ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΗΣ) 594 - 13/11/1978
 ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ
 ΧΑΛΙΚΙ 594 - 13/11/1978 ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Φλώρινας

ΝΥΜΦΑΙΟ 594 - 13/11/1978 ΝΥΜΦΑΙΟΥ
 ΨΑΡΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΠΡΕΣΠΩΝ

Φωκίδας

ΑΛΕΠΟΧΩΡΙ 594 - 13/11/1978 ΤΡΙΤΑΙΑΣ
 ΓΑΛΛΞΙΔΙ 594 - 13/11/1978 ΓΑΛΛΞΙΔΙΟΥ
 ΔΕΛΦΟΙ 594 - 13/11/1978 ΔΕΛΦΩΝ

Χαλκιδικής

ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ 594 - 13/11/1978 ΠΟΛΥΓΥΡΟΥ
 ΠΑΡΘΕΝΩΝ 594 - 13/11/1978 ΣΙΘΩΝΙΑΣ

Χανίων

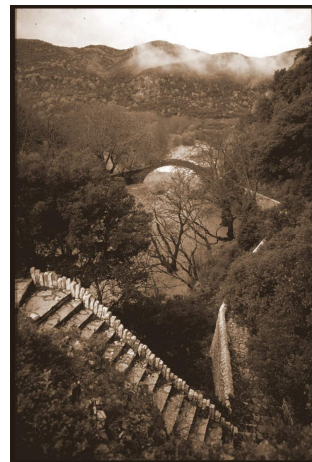
ΑΓΙΑ ΡΟΥΜΕΛΗ 594 - 13/11/1978 ΣΦΑΚΙΩΝ
 ΚΟΜΙΤΑΔΕΣ 594 - 13/11/1978 ΣΦΑΚΙΩΝ
 ΛΟΥΤΡΟ 594 - 13/11/1978 ΣΦΑΚΙΩΝ
 ΟΜΑΛΟΣ 594 - 13/11/1978 ΜΟΥΣΟΥΡΩΝ
 ΠΑΘΗΜΑ 594 - 13/11/1978 ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΕΩΣ
 ΣΚΑΛΩΤΗ 594 - 13/11/1978 ΣΦΑΚΙΩΝ
 ΦΥΛΑΚΗ 594 - 13/11/1978 ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΕΩΣ
 ΧΩΡΑ ΣΦΑΚΙΩΝ 594 - 13/11/1978 ΣΦΑΚΙΩΝ

Κυκλάδων (συνέχεια)

ΟΡΜΟΣ ΑΜΜΟΥΔΙΟΥ 504 - 14/7/1988 ΟΙΑΣ
 ΟΡΜΟΣ ΑΡΜΕΝΗΣ 504 - 14/7/1988 ΟΙΑΣ
 ΟΡΜΟΥ ΓΕΡΜΑΝΩΛΗ 587 - 16/10/1981 ΙΗΤΩΝ
 ΟΙΑ 594 - 13/11/1978 ΟΙΑΣ
 ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟΝ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΠΑΛΑΙΟΠΟΛΙΣ 504 - 14/7/1988 ΥΔΡΟΥΣΑΣ
 ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ 504 - 14/7/1988 ΣΕΡΙΦΟΥ
 ΚΗΡΥΞΗ/ΜΕΤΑΒΟΛΗ
 ΠΑΝΟΡΜΟΣ 594 - 13/11/1978 ΠΑΝΟΡΜΟΥ
 ΠΑΡΑΚΟΠΗ 504 - 14/7/1988 ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ
 ΠΑΡΟΙΚΙΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΟΥ
 ΠΕΡΑ ΧΩΡΙΟ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΠΕΡΑΣΤΡΑ 594 - 13/11/1978 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΠΙΣΩ ΜΕΡΙΑ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΠΛΑΓΙΑ 504 - 14/7/1988 ΚΕΑΣ
 ΠΛΑΤΙΑ 594 - 13/11/1978 ΜΥΚΟΝΟΥ
 ΠΛΑΤΙΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΝΟΡΜΟΥ
 ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑ 504 - 14/7/1988 ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑΣ
 ΠΟΤΑΜΙΑ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΠΟΤΑΜΟΣ 504 - 14/7/1988 ΑΜΟΡΓΟΥ
 ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ (ΔΡΑΓΟΥΛΑΣ) 594 - 13/11/1978
 ΠΑΡΟΥ
 ΠΥΡΓΟΣ ΔΥΡΟΥ ΚΑΙ ΔΙΡΟΥ 594 - 13/11/1978
 ΘΗΡΑΣ
 ΠΥΡΓΟΣ ΔΥΡΟΥ ΚΑΙ ΔΙΡΟΥ 594 - 13/11/1978
 ΟΙΤΥΛΟΥ
 ΡΑΧΙΔΙ 504 - 14/7/1988 ΑΜΟΡΓΟΥ
 ΡΟΓΟ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΣΕΡΙΦΟΣ (ΧΩΡΑ) 594 - 13/11/1978 ΣΕΡΙΦΟΥ
 ΣΙΚΙΝΟΣ 594 - 13/11/1978 ΣΙΚΙΝΟΥ
 ΣΙΚΙΝΟΣ 402 - 17/5/2002 ΣΙΚΙΝΟΥ
 ΣΚΑΛΑΔΟΣ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΣΜΑΡΔΑΚΙ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΣΤΑΥΡΟΣ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΣΤΕΝΗ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΣΤΕΝΙΑΙ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΣΤΡΑΠΟΥΡΙΑΙ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΣΧΟΙΝΟΥΣΑ 402 - 17/5/2002 ΣΧΟΙΝΟΥΣΗΣ
 ΤΑΡΑΜΠΑΔΟΣ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΤΖΑΔΟΣ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΤΡΙΑΝΤΑΡΟΣ 594 - 13/11/1978 ΤΗΝΟΥ
 ΤΡΙΠΟΤΑΜΟΣ 594 - 13/11/1978 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΤΡΥΠΗΤΗ 504 - 14/7/1988 ΜΗΛΟΥ
 ΥΨΗΛΑ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΦΑΛΑΤΑΔΟΣ 504 - 14/7/1988 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΦΑΛΛΙΚΑ 504 - 14/7/1988 ΑΝΔΡΟΥ
 ΦΑΡΟΣ 504 - 14/7/1988 ΣΙΦΝΟΥ
 ΦΙΛΟΤΙ 504 - 14/7/1988 ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ
 ΦΟΙΝΙΚΙΑ 504 - 14/7/1988 ΟΙΑΣ
 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ 594 - 13/11/1978 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ
 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ (ΧΩΡΑ) 920 - 23/10/2002
 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ
 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ 402 - 17/5/2002 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ
 ΦΟΥΡΚΟΒΟΥΝΙ 504 - 14/7/1988 ΜΗΛΟΥ
 ΧΑΛΚΕΙΟ 504 - 14/7/1988 ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ
 ΧΑΤΖΙΡΑΔΟΣ 594 - 13/11/1978 ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΧΡΟΥΣΑ 504 - 14/7/1988 ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ
 ΧΩΝΑΙ 504 - 14/7/1988 ΚΟΡΘΙΟΥ
 ΧΩΡΑ 594 - 13/11/1978 ΚΥΘΝΟΥ
 ΧΩΡΑ 594 - 13/11/1978 ΠΑΡΟΥ

Χίου

ΑΓΙΟ ΓΑΛΑ 189 - 2/3/1988 ΑΜΑΝΗΣ
 ΑΓΙΟ ΓΑΛΑ 594 - 13/11/1978 ΑΜΑΝΗΣ
 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΥΚΟΥΣΗΣ 189 - 2/3/1988
 ΚΑΜΠΟΧΩΡΙΩΝ
 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΥΚΟΥΣΗΣ 594 - 13/11/1978
 ΚΑΜΠΟΧΩΡΙΩΝ
 ΑΝΑΒΑΤΟΣ 189 - 2/3/1988 ΟΜΗΡΟΥΠΟΛΗΣ
 ΑΝΑΒΑΤΟΣ 594 - 13/11/1978 ΟΜΗΡΟΥΠΟΛΗΣ
 ΑΡΜΟΛΙΑ 189 - 2/3/1988 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΑΥΓΩΝΥΜΑ 189 - 2/3/1988 ΟΜΗΡΟΥΠΟΛΗΣ
 ΒΕΣΣΑ 189 - 2/3/1988 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΒΕΣΣΑ 594 - 13/11/1978 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΒΟΥΝΟΣ 189 - 2/3/1988 ΙΩΝΙΑΣ
 ΒΟΛΙΣΣΟΣ 189 - 2/3/1988 ΑΜΑΝΗΣ
 ΔΙΕΥΧΑ 189 - 2/3/1988 ΑΜΑΝΗΣ
 ΔΙΕΥΧΑ 594 - 13/11/1978 ΑΜΑΝΗΣ
 ΕΛΑΤΑ 189 - 2/3/1988 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΕΞΩ ΔΙΔΥΜΑ 189 - 2/3/1988 ΙΩΝΙΑΣ
 ΖΥΦΙΑΣ 189 - 2/3/1988 ΚΑΜΠΟΧΩΡΙΩΝ
 ΚΑΜΠΙΑ 189 - 2/3/1988 ΚΑΡΔΑΜΥΛΩΝ
 ΚΑΜΠΙΑ 594 - 13/11/1978 ΚΑΡΔΑΜΥΛΩΝ
 ΚΑΤΑΒΑΣΙΣ 189 - 2/3/1988 ΑΜΑΝΗΣ
 ΚΕΡΑΜΟΣ 189 - 2/3/1988 ΚΑΡΔΑΜΥΛΩΝ
 ΚΟΜΠΟΣ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΥ ΧΙΟΥ 33 - 17/1/1992 ΧΙΟΥ
 ΛΙΘΙΟ 189 - 2/3/1988 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΜΕΣΤΑ 189 - 2/3/1988 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΜΕΣΤΑ 594 - 13/11/1978 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ 381 - 27/5/1999 ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ (ΧΙΟΥ)
 ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ 402 - 17/5/2002 ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ (ΧΙΟΥ)
 ΟΛΥΜΠΟΙ 189 - 2/3/1988 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΟΛΥΜΠΟΙ 594 - 13/11/1978 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΠΑΡΜΠΑΡΙΑ 189 - 2/3/1988 ΑΜΑΝΗΣ
 ΠΑΤΡΙΚΑ 189 - 2/3/1988 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΠΑΤΡΙΚΑ 594 - 13/11/1978 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΠΙΡΑΜΑ 189 - 2/3/1988 ΑΜΑΝΗΣ
 ΠΥΡΓΙ 189 - 2/3/1988 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΠΥΡΓΙ 594 - 13/11/1978 ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ
 ΣΙΔΗΡΟΥΝΤΑ 189 - 2/3/1988 ΟΜΗΡΟΥΠΟΛΗΣ
 ΣΙΔΗΡΟΥΝΤΑ 594 - 13/11/1978 ΟΜΗΡΟΥΠΟΛΗΣ
 ΤΡΥΠΑΙ 189 - 2/3/1988 ΑΜΑΝΗΣ
 ΧΑΛΚΕΙΟ 189 - 2/3/1988 ΚΑΜΠΟΧΩΡΙΩΝ
 ΨΑΡΑ 402 - 17/5/2002 ΨΑΡΩΝ (ΧΙΟΥ)

2. ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΑΡΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ (ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ) (1964)

Η έννοια ενός ιστορικού μνημείου δεν καλύπτει μόνο το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και την αστική ή αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί έναν ιδιαίτερο πολιτισμό, μια ενδεικτική εξέλιξη ή ένα ιστορικό γεγονός. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τις μεγάλες δημιουργίες αλλά και για τα ταπεινά έργα που με τον καιρό απέκτησαν πολιτιστική σημασία.

1. Η συντήρηση και η αποκατάσταση των μνημείων αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο ο οποίος πρέπει να αποτελείται στη συνεργασία όλων των επιστημών κι όλων των τεχνών που μπορούν να συνεισφέρουν στη μελέτη και τη διάσωση της μνημειακής κληρονομιάς.

2. Η συντήρηση και η αποκατάσταση των μνημείων αποσκοπούν να τα διασώσουν τόσο σαν έργα τέχνης όσο και σαν ιστορικές μαρτυρίες.

Συντήρηση.

3. Η συντήρηση των μνημείων έχει σαν πρωταρχική απαίτηση τη συνεχή και μόνη φροντίδα για τη διατήρησή τους.

4. Η συντήρηση των μνημείων ευνοείται πάντοτε από την καταλληλότητα τους να χρησιμοποιηθούν για κάποιο σκοπό ωφέλιμο στην κοινωνία. Μια τέτοια χρησιμοποίηση είναι βέβαια επιθυμητή, αλλά δεν πρέπει να αλλάζει τη διάρθρωση ή τη διακόσμηση των κτιρίων. Οι διαρρυθμίσεις που επιβάλλει η αλλαγή της λειτουργίας τους (από νέες χρήσεις) πρέπει να αντιμετωπίζονται και ενδεχομένως να επιτρέπονται μέσα σ' αυτά τα όρια.

5. Η συντήρηση ενός μνημείου συνεπάγεται τη διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντός του, στην κλίμακά του. Αν το παραδοσιακό πλαίσιο δεν έχει εξαφανισθεί, έχουμε καθήκον να το διατηρήσουμε αλλά και ταυτόχρονα να αποκλείσουμε κάθε προσθήκη, κάθε κατεδάφιση και κάθε αλλαγή που θα μπορούσε να αλλάξει τις σχέσεις των όγκων και των χρωμάτων.

6. Το μνημείο είναι αναπόσπαστο από την ιστορική στιγμή που αντιπροσωπεύει και από τον χώρο όπου είναι τοποθετημένο. Επομένως η μετακίνηση του όλου ή τμήματος ενός μνημείου μπορεί να γίνει παραδεκτή μόνον αν επιβάλλεται από την ανάγκη διασώσεώς του, ή δικαιολογείται από λόγους μεγάλης εθνικής ή διεθνούς σημασίας.

7. Τα γλυπτικά, ζωγραφικά ή διακοσμητικά στοιχεία που είναι αναπόσπαστα δεμένα με το μνημείο, δεν μπορούν να διαχωριστούν παρά μόνον αν το μέτρο αυτό είναι η μοναδική διέξοδος για να εξασφαλιστεί η διάσωσή τους.

Αποκατάσταση και αναστήλωση.

8. Η διαδικασία της αποκαταστάσεως είναι μία επέμβαση υψηλής εξειδικεύσεως που επιβάλλεται να γίνεται κατ' εξαίρεση. Έχει σαν στόχο να διατηρήσει και να αποκαλύψει τις αισθητικές και ιστορικές αξίες του μνημείου και βασίζεται στο σεβασμό προς την αρχική του υπόσταση και τα αυθεντικά του στοιχεία. Σταματάει στο σημείο που αρχίζουν να υπάρχουν υποθέσεις. Πέρα από αυτό το σημείο, οποιαδήποτε εργασία που ενδεχομένως θα θεωρηθεί απαραίτητη για αισθητικούς ή τεχνικούς λόγους θα πρέπει να διαχωρίζεται από την (αρχική) αρχιτεκτονική σύνθεση και να φέρνει τη σφραγίδα της εποχής μας. Σ' όλες τις περιπτώσεις η αρχαιολογική μελέτη θα προηγείται της αποκαταστάσεως και θα την ακολουθεί.

9. Όταν οι παραδοσιακές τεχνικές αποδεικνύονται ανεπαρκείς, η στερέωση ενός μνημείου μπορεί να εξασφαλιστεί με την προσφυγή σ' όλες τις σύγχρονες τεχνικές

συντηρήσεως και κατασκευές, που η αποτελεσματικότητά τους θα έχει αποδειχθεί από τα επιστημονικά δεδομένα και τις οποίες θα εγγυάται η πείρα της εφαρμογής τους.

10. Οι αξιολογες προσθήκες όλων των εποχών στη σημερινή υπόσταση ενός μνημείου πρέπει να γίνουν σεβαστές, γιατί σκοπός της αποκαταστάσεώς του δεν είναι η ενότητα του αρχικού ρυθμού. Όταν ένα κτίριο φέρνει υπερκείμενες φάσεις διαφόρων εποχών, η επαναφορά στην αρχική του κατάσταση δεν δικαιολογείται παρά μόνο κατ' εξαίρεση. Αν, δηλαδή, τα στοιχεία που θα αφαιρεθούν έχουν πολύ μικρή σημασία και η σύνθεση που θα αποκαλυφθεί είναι μεγάλης ιστορικής, αρχαιολογικής ή αισθητικής αξίας κι ακόμα αν η κατάσταση της διατηρήσεως του μνημείου κριθεί αρκετά ικανοποιητική. Η κρίση σχετικά με την αξιολόγηση των μεταγενέστερων στοιχείων και η απόφαση για την απάλειψή τους, δεν θα πρέπει να εξαρτώνται μόνον από το άτομο που ανέλαβε τη μελέτη του έργου.

11. Τα στοιχεία που προορίζονται να αντικαταστήσουν τμήματα του μνημείου που έχουν καταστραφεί, πρέπει να ενσωματώνονται αρμονικά στο σύνολο, αλλά και να διακρίνονται από τα αυθεντικά μέρη, έτσι ώστε να μην πλαστογραφούνται τα καλλιτεχνικά και ιστορικά τεκμήρια του κτιρίου.

12. Οι προσθήκες δεν μπορεί να γίνουν ανεκτές παρά μόνον αν σέβονται όλα τα ενδιαφέροντα μέρη του κτιρίου, το παραδοσιακό του πλαίσιο, την ισορροπία της συνθέσεώς του και τις σχέσεις του με τον περιβάλλοντα χώρο.

Μνημειακά σύνολα.

13. Τα μνημειακά σύνολα πρέπει να γίνουν αντικείμενο ειδικών φροντίδων για να διασωθεί η ακεραιότητά τους και να εξασφαλισθεί η εξυγίανσή τους. Οι εργασίες για τη συντήρηση και την αποκατάστασή τους, πρέπει να εμπνέονται από τις αρχές που διατυπώνονται στα προηγούμενα άρθρα.

Ανασκαφές.

14. Οι ανασκαφές πρέπει να γίνονται σύμφωνα με επιστημονικούς κανόνες και καθώς ορίζουν οι "συστάσεις για τους διεθνείς όρους που πρέπει να εφαρμόζονται στις αρχαιολογικές ανασκαφές" τις οποίες υιοθέτησε η UNESCO το 1956. Επιβάλλεται να γίνεται διευθέτηση των ερειπίων και να λαμβάνονται τα αναγκαία μέτρα για τη συντήρηση και τη μόνιμη προστασία των αρχιτεκτονικών στοιχείων και των ευρημάτων. Εξάλλου, θα είναι ευπρόσδεκτη κάθε πρωτοβουλία που θα διευκολύνει την κατανόηση του μνημείου χωρίς να παραμορφώνει τη σημασία του. Ωστόσο, κάθε εργασία ανακατασκευής θα πρέπει να αποκλείεται εκ των προτέρων. Μόνον η αναστήλωση μπορεί να αντιμετωπιστεί, δηλαδή η ανασύνθεση μελών που σώθηκαν αλλά έχουν μετακινηθεί. Οι συμπληρώσεις όμως θα είναι πάντα αναγνωρίσιμες και θα αντιπροσωπεύουν το ελάχιστο που απαιτείται για να εξασφαλισθούν οι συνθήκες συντηρήσεως του μνημείου και να αποκατασταθεί η μορφολογική του συνέχεια.

Τεκμηρίωση και δημοσιεύσεις.

15. Οι εργασίες συντηρήσεως, αποκαταστάσεως και ανασκαφής θα πρέπει να βασίζονται σε εξακριβωμένη τεκμηρίωση, δηλαδή σε αναλυτικές και κριτικές εκθέσεις, εικονογραφημένες με σχέδια και φωτογραφίες. Όλες οι φάσεις των εργασιών για την απάλειψη νεωτέρων στοιχείων, τη στερέωση, την ανασύνθεση και την ένταξη νέων (στοιχείων), καθώς και όλα τα τεχνικά και μορφολογικά στοιχεία που θα εξακριβώνονται κατά τη διάρκεια των εργασιών, θα πρέπει να καταγράφονται λεπτομερειακά. Αυτή η τεκμηρίωση θα κατατίθεται στα αρχεία ενός δημόσιου ιδρύματος και θα είναι προσιτή στους ερευνητές. Συνιστάται η δημοσίευσή της.

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ **ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ** **(1975)**

Το Συνέδριο του Άμστερνταμ, το σημαντικότερο γεγονός του Έτους Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς 1975, με αντιπροσώπους από όλα τα μέρη της Ευρώπης, αποδέχεται ολόψυχα τον Χάρτη της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Επιτροπή διαπιστώνει ότι η ανεπανάληπτη αρχιτεκτονική της Ευρώπης είναι κοινή κληρονομιά όλων των λαών της και διακηρύσσει την πρόθεση των κρατών - μελών να συνεργαστούν μεταξύ τους και με άλλες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις για την προστασία της.

Το Συνέδριο διακηρύσσει επίσης ότι η ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική κληρονομιά είναι αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς ολόκληρου του κόσμου και επισημαίνει με μεγάλη ικανοποίηση την ανάληψη αμοιβαίας υποχρέωσης για την προώθηση της συνεργασίας και των ανταλλαγών στον πολιτιστικό τομέα, όπως διατυπώνεται στην τελική Απόφαση του Συνεδρίου για Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη που υιοθετήθηκε στο Ελσίνκι τον Ιούλιο αυτού του χρόνου. Το Συνέδριο, στηριζόμενο στις παραπάνω διαπιστώσεις, τονίζει τις ακόλουθες βασικές αρχές:

- α)** Εκτός από την ανεκτίμητη πολιτιστική αξία της, η ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική κληρονομιά βοηθάει τους λαούς της Ευρώπης να συνειδητοποιήσουν την κοινή ιστορία και την κοινή τους μοίρα. Γι' αυτό η διατήρησή της είναι θέμα ζωτικής σημασίας.
- β)** Η αρχιτεκτονική κληρονομιά περιλαμβάνει όχι μόνο μεμονωμένα κτίρια εξαιρετικής ποιότητας και το άμεσο περιβάλλον τους, αλλά επίσης ολόκληρες πόλεις ή χωριά ιστορικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος.
- γ)** Εφόσον οι θησαυροί αυτοί είναι κοινή κληρονομιά όλων των λαών της Ευρώπης, όλα τα κράτη μαζί είναι υπεύθυνα για την προστασία τους από τους αυξανόμενους κινδύνους που τους απειλούν εγκατάλειψη και φθορά, κατεδαφίσεις, νέες κατασκευές ασυμβίβαστες με το περιβάλλον και υπερβολική κίνηση τροχοφόρων.
- δ)** η αρχιτεκτονική διατήρηση δεν πρέπει να θεωρείται δευτερεύον ζήτημα, αλλά βασικός στόχος του σχεδιασμού των πόλεων και της υπαίθρου.
- ε)** Οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, που παίρνουν τις πιο σημαντικές αποφάσεις σχεδιασμού, είναι ιδιαίτερα υπεύθυνοι για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και πρέπει να αλληλοβοηθούνται με την ανταλλαγή ιδεών και πληροφοριών.
- στ)** η αποκατάσταση παλαιών περιοχών πρέπει να αντιμετωπίζεται και να εκτελείται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζει, όπου είναι δυνατόν, τη μικρότερη αλλαγή στην κοινωνική σύνθεση των κατοίκων. Όλα τα κοινωνικά στρώματα θα πρέπει να συμμετέχουν στα οφέλη από τις αναστηλώσεις που χρηματοδοτεί το δημόσιο.
- ζ)** Τα απαιτούμενα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα πρέπει να ενισχυθούν και να γίνουν αποτελεσματικότερα σε όλες τις χώρες.
- η)** Για την αντιμετώπιση του κόστους της αναστήλωσης, προσαρμογής και διατήρησης κτιρίων και περιοχών αρχιτεκτονικού ή ιστορικού ενδιαφέροντος, πρέπει να χορηγείται επαρκής οικονομική βοήθεια στους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και παράλληλα να εξασφαλίζονται οικονομικές ενισχύσεις και φορολογικές απαλλαγές για τους ιδιώτες - ιδιοκτήτες.
- θ)** Η αρχιτεκτονική κληρονομιά θα διατηρηθεί μόνο αν εκτιμηθεί από το κοινωνικό σύνολο και ιδιαίτερα από τη νεώτερη γενιά. Γι' αυτό τα μορφωτικά προγράμματα για όλες τις ηλικίες πρέπει να δίνουν περισσότερη έμφαση σ' αυτό το θέμα.
- ι)** Πρέπει να ενθαρρυνθούν οι ανεξάρτητοι οργανισμοί - διεθνείς, εθνικοί και τοπικοί - που βοηθούν στην αφύπνιση του ενδιαφέροντος του κοινωνικού συνόλου.

ια) Εφόσον τα καινούργια κτίρια της εποχής μας θα είναι η κληρονομιά του αύριο, πρέπει να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια ώστε η σύγχρονη αρχιτεκτονική να είναι υψηλής ποιότητας .

Έχοντας υπόψη τη διαπίστωση της Επιτροπής των Υπουργών στον Ευρωπαϊκό Χάρτη της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς , ότι αποτελεί καθήκον του Συμβουλίου της Ευρώπης να εξασφαλίσει την επιδίωξη κοινής πολιτικής με πνεύμα αλληλεγγύης από τα κράτη – μέλη , είναι σημαντικό να εκδίδονται περιοδικές εκθέσεις για την πρόοδο της αρχιτεκτονικής διατήρησης σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες με τρόπο που να προωθείται η ανταλλαγή εμπειρίας .

Το Συνέδριο κάνει έκκληση στις κυβερνήσεις στα κοινοβούλια στα πνευματικά και πολιτιστικά ιδρύματα, στους επαγγελματικούς συλλόγους, στους εμπορικούς, βιομηχανικούς και ανεξάρτητους συλλόγους, και σε όλους τους πολίτες να υποστηρίξουν με θέρμη τους στόχους αυτής της διακήρυξης και να κάνουν ό,τι μπορούν για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή της. Μόνο με αυτό τον τρόπο μπορεί να διατηρηθεί αναντικατάστατη αρχιτεκτονική κληρονομιά της Ευρώπης, για τη βελτίωση της ζωής των λαών της τώρα και στο μέλλον.

Με αφορμή τις συζητήσεις που έγιναν, το Συνέδριο υποβάλλει πιο κάτω τα συμπεράσματα και τις συστάσεις του.

Αν δεν εφαρμοστεί επείγοντως μια καινούργια πολιτική για την προστασία και την ολοκληρωμένη διατήρηση, η κοινωνία μας θα βρεθεί σύντομα υποχρεωμένη να παραιτηθεί από την κληρονομιά των κτιρίων και των περιοχών που αποτελούν το παραδοσιακό της περιβάλλον. Η προστασία είναι απαραίτητη σήμερα για την ιστορικές πόλεις, τα παλαιά τμήματα των πόλεων, τις κωμοπόλεις και τα χωριά με παραδοσιακό χαρακτήρα, καθώς επίσης και για τα ιστορικά πάρκα και κήπους. Η διατήρηση αυτών των αρχιτεκτονικών συνόλων μπορεί να βοηθηθεί μόνο σε μια πλατιά προοπτική, που θα περιλαμβάνει όλα τα κτίρια πολιτιστικής αξίας, από τα μεγαλύτερα μέχρι τα πιο ταπεινά – χωρίς να ξεχνάμε τα σύγχρονα – μαζί με τον περίγυρό τους. Αυτή η γενική προστασία θα συμπληρώσει την τμηματική προστασία των μεμονωμένων και απομονωμένων μνημείων και περιοχών.

Η σημασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και οι λόγοι για τη διατήρησή της έχουν γίνει τώρα περισσότερο εμφανείς. Είναι γνωστό πως η εξασφάλιση της ιστορικής συνέχειας του περιβάλλοντος είναι απαραίτητη αν θέλουμε να διατηρήσουμε ή να δημιουργήσουμε χώρους που θα βοηθήσουν τα άτομα να γνωρίσουν τον εαυτό τους και να αισθάνονται ασφαλή παρά τις απότομες κοινωνικές αλλαγές. Ένας καινούργιος τύπος πολεοδομίας προσπαθεί να ξαναδημιουργήσει τους περικλειστούς χώρους, τις ανθρώπινες διαστάσεις, την αλληλοδιείσδυση των λειτουργιών και την κοινωνική και πολιτιστική ποικιλία που χαρακτήριζαν τον αστικό ιστό των παλαιών πόλεων. Αλλά έχει επίσης διαπιστωθεί ότι η διάσωση των αρχαίων κτιρίων βοηθάει στην εξοικονόμηση πόρων και την καταπολέμηση της σπατάλης, ζητήματα πολύ σημαντικά για τη σημερινή κοινωνία. Έχει αποδειχθεί ότι στα ιστορικά κτίρια μπορούν να προσδοθούν νέες λειτουργίες που να αντιστοιχούν στις ανάγκες της σύγχρονης ζωής. Ακόμη, η διατήρηση χρειάζεται καλλιτέχνες και ιδιαίτερα ειδικευμένους τεχνίτες των οποίων οι δεξιότητες και οι γνώσεις πρέπει να διατηρηθούν ζωντανές και να διαδοθούν. Τέλος η ανάπλαση των υπαρχουσών κατοικιών βοηθάει στον έλεγχο του σφετερισμού της αγροτικής γης και στην αποφυγή ή την αισθητή μείωση, των μετακινήσεων του πληθυσμού – ένα πολύ σημαντικό πλεονέκτημα που προκύπτει από την πολιτική της διατήρησης .

Αν και, για όλους αυτούς τους λόγους, η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς επιβάλλεται σήμερα περισσότερο από άλλοτε, χρειάζεται ωστόσο να τοποθετηθεί σε σταθερές και διαρκείς βάσεις. Πρέπει συνακόλουθα να γίνει αντικείμενο βασικής έρευνας και στοιχείο όλων των προγραμμάτων εκπαίδευσης και πολιτιστικής ανάπτυξης.

Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς: ένας από τους σημαντικότερους στόχους του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού.

Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς πρέπει να ενταχθεί στον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, αντί να αντιμετωπίζεται σαν ένα δευτερεύον ζήτημα ή σαν κάτι που απαιτεί παρεμβάσεις εδώ κι εκεί, όπως τόσο συχνά συνέβαινε στο πρόσφατο παρελθόν. Γι' αυτό είναι απαραίτητος ένας συνεχής διάλογος μεταξύ αυτών που ασχολούνται με τη διατήρηση και των υπεύθυνων σχεδιασμό.

Οι πολεοδόμοι οφείλουν να παραδεχθούν ότι όλες οι περιοχές δεν είναι ίδιες και γι' αυτό πρέπει να αντιμετωπίζονται και σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Η διαπίστωση των απαιτήσεων των αισθητικών και πολιτιστικών αξιών της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς πρέπει να οδηγήσει στην υιοθέτηση καθορισμένων στόχων και κανόνων σχεδιασμού για τα παλαιά αρχιτεκτονικά σύνολα. Δεν είναι αρκετό απλώς να εφαρμόζουμε, χωρίς να συντονίζουμε, τους κοινούς πολεοδομικούς κανονισμούς και τους ειδικούς κανόνες για την προστασία των ιστορικών κτιρίων.

Για να γίνει δυνατή η "ολοκληρωμένη διατήρηση" είναι απαραίτητος ένας λεπτομερής κατάλογος των κτιρίων, των αρχιτεκτονικών συνόλων και των περιοχών με οριοθετημένες τις ζώνες προστασίας. Αυτός ο κατάλογος πρέπει να κυκλοφορήσει ευρύτατα, ιδιαίτερα στους φορείς της περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης και στις δημόσιες αρχές που έχουν την ευθύνη του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, για να επιστήσει την προσοχή τους στα κτίρια και τις περιοχές που αξίζει να διατηρηθούν. Ένας τέτοιος κατάλογος θα αποτελέσει τη ρεαλιστική βάση για τη διατήρηση σαν ένας ουσιαστικός ποιοτικός συντελεστής στη διαχείριση του χώρου.

Η πολιτική περιφερειακού σχεδιασμού πρέπει να περιλαμβάνει τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και να συντελεί σ' αυτή. Ιδιαίτερα, μπορεί να αναπτύξει νέες δραστηριότητες στις οικονομικά φθίνουσες περιοχές για να ελεγχθεί η μείωση του πληθυσμού και να σταματήσει η κατάρρευση των παλαιών κτιρίων. Επιπλέον οι αποφάσεις για την ανάπτυξη περιφερειακών αστικών περιοχών μπορεί να παίρνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να ασκείται λιγότερη πίεση στις παλαιές γειτονιές, σ' αυτή την περίπτωση η πολιτική μεταφορών και απασχόλησης, μαζί με μια καλύτερη κατανομή των κεντρικών σημείων της αστικής δραστηριότητας, μπορεί να έχει σημαντική επίδραση στη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Η πλήρης ανάπτυξη μιας συνεχούς πολιτικής διατήρησης απαιτεί μια σημαντική αποκέντρωση, καθώς επίσης και φροντίδα για τις τοπικές κουλτούρες. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να υπάρχουν υπεύθυνοι για τη διατήρηση σε όλα τα επίπεδα (κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό) όπου παίρνονται οι αποφάσεις σχεδιασμού. Εντούτοις, η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς δεν πρέπει να είναι μόνο θέμα των ειδικών Είναι απαραίτητη η υποστήριξη της κοινής γνώμης, ο πληθυσμός, με βάση την πλήρη και αντικειμενική πληροφόρηση, πρέπει να παίρνει ενεργό μέρος σε κάθε στάδιο των εργασιών, από την κατάρτιση καταλόγων ως την προετοιμασία αποφάσεων.

Τέλος, η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς πρέπει να αποτελέσει στοιχείο μιας νέας μακροπρόθεσμης αντιμετώπισης, η οποία θα δώσει την πρότερη σημασία σε κριτήρια ποιότητας και σωστών αναλογιών και θα κάνει δυνατή, από τώρα και στο εξής, την απόρριψη επιλογών και στόχων που συχνά καθορίζονται από βραχυπρόθεσμες θεωρήσεις, από μια στενή τεχνολογική οπτική και γενικά από ξεπερασμένες αντιλήψεις.

Η ολοκληρωμένη διατήρηση προϋποθέτει την ευθύνη των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης και την συμμετοχή των πολιτών.

Οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης πρέπει να έχουν καθορισμένες και εκτεταμένες ευθύνες για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Για την εφαρμογή των αρχών της ολοκληρωμένης διατήρησης πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τη συνέχεια της υφιστάμενης κοινωνικής και φυσικής πραγματικότητας στις αστικές

και αγροτικές κοινότητες. Το μέλλον δεν μπορεί και δεν πρέπει να κτίζεται σε βάρος του παρελθόντος.

Για να εφαρμοστεί μια πολιτική που να σέβεται το ανθρωπογενές περιβάλλον με σύνεση, ευαισθησία και οικονομία, οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης πρέπει:

α) να χρησιμοποιούν ως βάση τη μελέτη της υφής των αστικών και αγροτικών περιοχών, και συγκεκριμένα τη δομή τους, τις σύνθετες λειτουργίες τους, και τα αρχιτεκτονικά και ογκομετρικά χαρακτηριστικά των δομημένων και ελεύθερων χώρων,

β) να προσδίδουν στα κτίρια χρήσεις οι οποίες, ενώ θα αντιστοιχούν σε ανάγκες της σύγχρονης ζωής, θα σέβονται τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους και θα εξασφαλίζουν τη διατήρησή τους,

γ) να έχουν υπόψη τους ότι μακροπρόθεσμες μελέτες πάνω στην ανάπτυξη των κοινωφελών υπηρεσιών (μορφωτικών, διοικητικών, ιατρικών) οδηγούν στο συμπέρασμα πως το υπερβολικό μέγεθος βλάπτει την ποιότητα και την αποτελεσματικότητά τους,

δ) να διαθέτουν ένα σημαντικό τμήμα του προϋπολογισμού τους σε μια τέτοια πολιτική. Με αυτή την έννοια, πρέπει να ζητούν από τις κυβερνήσεις τη δημιουργία ταμείων ειδικά για τέτοιους σκοπούς. Οι επιχορηγήσεις και τα δάνεια των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης προς ιδιώτες και διάφορους συλλόγους πρέπει να έχουν στόχο την υποκίνηση του ενεργού ενδιαφέροντός τους και την ανάληψη δεσμευτικών οικονομικών υποχρεώσεων,

ε) να ορίζουν αντιπροσώπους για την αντιμετώπιση όλων των θεμάτων που αφορούν την αρχιτεκτονική κληρονομιά,

στ) να ιδρύουν ειδικές υπηρεσίες που θα φέρνουν σε άμεση επαφή τους πιθανούς χρήστες των κτιρίων με τους ιδιοκτήτες τους,

ζ) να διευκολύνουν τη δημιουργία και την αποτελεσματική λειτουργία των οργανώσεων που προσφέρουν εθελοντικές υπηρεσίες για τη διατήρηση και την αποκατάσταση.

Οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης θα πρέπει να βελτιώσουν την τεχνική των διαβουλεύσεών τους ώστε να εξακριβώνουν τις γνώμες των ομάδων που ενδιαφέρονται για τα σχέδια διατήρησης και θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους αυτές τις γνώμες ήδη από τα πρώτα στάδια του σχεδιασμού. Στην προσπάθειά τους για την πληροφόρηση του κοινωνικού συνόλου, οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης πρέπει να αποφασίζουν δημοσίως, χρησιμοποιώντας μια σαφή και διεθνώς αντιληπτή γλώσσα, ώστε οι κάτοικοι της περιοχής να μαθαίνουν, να συζητούν και να αξιολογούν τις αποφάσεις. Πρέπει να δημιουργηθούν τόποι συναντήσεων όπου αντιπρόσωποι του κοινωνικού συνόλου θα συζητούν μεταξύ τους.

Με αυτή την έννοια, μέθοδοι όπως δημόσιες συνεδριάσεις, εκθέσεις, σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης, η χρήση των μαζικών μέσων ενημέρωσης και άλλες κατάλληλοι μέθοδοι πρέπει να γίνουν κοινή πρακτική.

Η εκπαίδευση των νέων στα θέματα του περιβάλλοντος και το ενεργό ενδιαφέρον τους για τα έργα διατήρησης είναι μια από τις σπουδαιότερες κοινωνικές απαιτήσεις.

Προτάσεις ή εναλλακτικές λύσεις που προτείνονται από ομάδες ή άτομα πρέπει να θεωρούνται σημαντική συμβολή στον σχεδιασμό.

Οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης μπορούν να ωφεληθούν σημαντικά από την αντιπαράθεση των εμπειριών τους. Πρέπει επομένως να υπάρχει συνεχής ανταλλαγή πληροφοριών και ιδεών με κάθε τρόπο.

Μια πολιτική ολοκληρωμένης διατήρησης μπορεί να πετύχει μόνο όταν ληφθούν υπόψη οι κοινωνικοί παράγοντες.

Η πολιτική της διατήρησης σημαίνει επίσης την ένταξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην κοινωνική ζωή.

Η αξιολόγηση για τη διατήρηση των κτιρίων δεν πρέπει να γίνεται με βάση μόνο την πολιτιστική τους αξία τους αλλά και την αξία χρήσης τους. Τα κοινωνικά προβλήματα της ολοκληρωμένης διατήρησης μπορούν να τεθούν σωστά μόνο με την ταυτόχρονη αναφορά και στις δυο αυτές κλίμακες αξιών.

Η αποκατάσταση ενός αρχιτεκτονικού συνόλου, που αποτελεί μέρος της κληρονομιάς, δεν είναι απαραίτητα δαπανηρότερη από την κατασκευή ενός καινούριου συγκροτήματος σε μια όχι ακόμη αναπτυγμένη περιοχή. Γι' αυτό, όταν γίνεται η σύγκριση του κόστους των τριών αυτών λύσεων, που οι κοινωνικές τους συνέπειες είναι τελείως διαφορετικές, είναι σημαντικό να μην παραβλέπεται το κοινωνικό κόστος. Αυτά αφορούν όχι μόνο τους ιδιοκτήτες και τους ενοικιαστές, αλλά και τους τεχνίτες, τους εμπόρους και τους τοπικούς κατασκευαστές οικοδομών, που διατηρούν την περιοχή ζωντανή.

Για να αποφευχθεί η ανεξέλεγκτη λειτουργία των νόμων της αγοράς σε περιοχές αναστήλωσης και αποκατάστασης που έχει σαν αποτέλεσμα την αδυναμία των κατοίκων να πληρώνουν τα υψηλά ενοίκια που τους επιβάλλονται, οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης πρέπει να επεμβαίνουν για να μειώνουν την επίδραση των οικονομικών παραγόντων, όπως κάνουν πάντα στις περιπτώσεις κατοικιών χαμηλού κόστους.

Οι οικονομικές παρεμβάσεις πρέπει να έχουν σκοπό την αποκατάσταση μιας ισορροπίας μεταξύ επιδοτήσεων για συντήρηση στους ιδιοκτήτες, σε συνδυασμό με τον καθορισμό ανωτάτων ορίων στα ενοίκια, και στεγαστικών επιδομάτων στους ενοικιαστές για τη μερική ή ολική κάλυψη της διαφοράς μεταξύ των παλαιών και των νέων ενοίκων.

Για να μπορέσει ο πληθυσμός να πάρει ενεργό μέρος στην κατάρτιση προγραμμάτων, πρέπει να του δοθούν τα απαραίτητα στοιχεία για να κατανοήσει την κατάσταση, από τη μια μεριά με την επεξήγηση της ιστορικής και αρχιτεκτονικής αξίας των κτιρίων που πρέπει να διατηρηθούν, κι από την άλλη με επαρκή πληροφόρηση για τη μόνιμη και προσωρινή επαναστέγαση.

Η συμμετοχή αυτή είναι πολύ σημαντική γιατί δεν υπάρχει θέμα αναστήλωσης μερικών προνομιακών κτιρίων μόνο αλλά αποκατάστασης ολόκληρων περιοχών.

Ο πρακτικός αυτός τρόπος αφύπνισης του ενδιαφέροντος του πληθυσμού για τις πολιτιστικές αξίες θα έχει σημαντικά κοινωνικά οφέλη.

Η ολοκληρωμένη διατήρηση απαιτεί την αναπροσαρμογή νομοθετικών και διοικητικών μέτρων.

Επειδή η έννοια της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς έχει βαθμιαία επεκταθεί από το μεμονωμένο ιστορικό κτίριο στα αστικά και αγροτικά αρχιτεκτονικά σύνολα, και σε χτισμένες μαρτυρίες πρόσφατων περιόδων, η πλήρης αναμόρφωση της νομοθεσίας, σε συνδυασμό με μια αύξηση των διοικητικών μέσων, αποτελεί προϋπόθεση κάθε αποτελεσματικής δράσης.

Η αναμόρφωση αυτή πρέπει να διέπεται από την ανάγκη συντονισμού της νομοθεσίας για την περιφερειακή ανάπτυξη με την νομοθεσία για την προστασία τη αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Η τελευταία πρέπει να δώσει έναν καινούριο ορισμό της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και των σκοπών της ολοκληρωμένης διατήρησης.

Επίσης πρέπει να λάβει ιδιαίτερα μέτρα για ειδικές διαδικασίες σε σχέση με:

- α)** την επισήμανση και την οροθέτηση των αρχιτεκτονικών συνόλων,
- β)** τη χαρτογράφηση των περιμετρικών ζωνών προστασίας και τον καθορισμό των περιορισμών χρήσης που θα επιβληθούν σ' αυτές για λόγους δημόσιας ωφέλειας
- γ)** την προετοιμασία σχεδίων ολοκληρωμένης διατήρησης και την ένταξη των προβλεπόμενων μέτρων στα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης.
- δ)** την έγκριση των μελετών και την εξουσιοδότηση για την προώθηση των εργασιών.

Επίσης, η απαραίτητη νομοθεσία πρέπει να θεσπιστεί έτσι ώστε:

- α)** να εξασφαλίζει μιαν ισόρροπη κατανομή των χρηματικών πόρων στην αποκατάσταση και την ανάπτυξη αντίστοιχα,
- β)** να παρέχει στους πολίτες που αποφασίζουν να αποκαταστήσουν ένα παλαιό κτίριο τουλάχιστον τις ίδιες οικονομικές ευκολίες με αυτές που παρέχονται για νέες κατασκευές,
- γ)** να αναθεωρήσει το σύστημα της κρατικής οικονομικής βοήθειας σύμφωνα με τη νέα πολιτική ολοκληρωμένης διατήρησης.

Η εφαρμογή των οικοδομικών κανονισμών πρέπει να είναι κατά το δυνατό χαλαρή όταν πρόκειται να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες της ολοκληρωμένης διατήρησης.

Για να αυξηθεί το λειτουργικό δυναμικό των υπηρεσιών, είναι απαραίτητο να αναθεωρηθεί η δομή της διοίκησης ώστε να εξασφαλιστεί ότι τα υπεύθυνα για την πολιτιστική κληρονομιά τμήματα θα είναι οργανωμένα κατάλληλα σε όλα τα επίπεδα και ότι θα έχουν στη διάθεσή τους επαρκές ειδικευμένο προσωπικό, καθώς και τα απαραίτητα επιστημονικά, τεχνικά και οικονομικά μέσα. Τα τμήματα αυτά πρέπει να βοηθούν τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, να συνεργάζονται με τα γραφεία περιφερειακής ανάπτυξης και να βρίσκονται σε συνεχή επαφή με δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς.

Η ολοκληρωμένη διατήρηση απαιτεί κατάλληλα μέσα χρηματοδότησης.

Είναι δύσκολο να οριστεί μια πολιτική χρηματοδότησης που να εφαρμόζεται σε όλες τις χώρες ή να αξιολογηθούν οι συνέπειες των διαφορετικών μέτρων που εντάσσονται στη διαδικασία σχεδιασμού, λόγω των αμοιβαίων επιπτώσεών τους.

Επιπλέον, η διαδικασία αυτή καθαυτή ρυθμίζεται από εξωτερικούς παράγοντες που προκύπτουν από τη σημερινή δομή της κοινωνίας. Εναπόκειται επομένως στο κάθε κράτος να επινοήσει τις δικές του μεθόδους και τα δικά του όργανα χρηματοδότησης. Μπορούμε, ωστόσο, να πούμε με βεβαιότητα ότι δεν υπάρχει σχεδόν καμία χώρα στην Ευρώπη που να διαθέτει επαρκή χρηματικά μέσα για τη διατήρηση.

Είναι επίσης προφανές ότι καμία ευρωπαϊκή χώρα δεν έχει ακόμη επινοήσει τον ιδανικό διοικητικό μηχανισμό για την αντιμετώπιση των οικονομικών αναγκών μιας πολιτικής ολοκληρωμένης διατήρησης. Για την επίλυση των οικονομικών προβλημάτων της ολοκληρωμένης διατήρησης, είναι σημαντικό – και αυτό είναι ένας αποφασιστικός παράγοντας – να θεσπιστεί νομοθεσία σύμφωνα με την οποία τα νέα κτίρια θα υπόκεινται σε ορισμένους, όσον αφορά τον όγκο και τις διαστάσεις τους (ύψος, συντελεστής εκμετάλλευσης κ.λ.π.) για να βρίσκονται σε αρμονία με το περιβάλλον τους.

Οι πολεοδομικοί κανονισμοί πρέπει να αποθαρρύνουν την αύξηση της πυκνότητας και να προωθούν την αποκατάσταση περισσότερο από την ανοικοδόμηση.

Πρέπει να επινοηθούν μέθοδοι για να ετιμηθεί το επιπλέον κόστος που δημιουργείται από τις ανάγκες των προγραμμάτων διατήρησης. Όπου είναι δυνατό, πρέπει να εξασφαλίζεται επαρκής χρηματοδότηση στους ιδιοκτήτες που είναι υποχρεωμένοι να εκτελέσουν το έργο της αναστήλωσης, ώστε να αντιμετωπίζουν το επιπλέον κόστος – ούτε περισσότερη, ούτε λιγότερη.

Αν τα κριτήρια του επιπλέον κόστους γίνονταν αποδεκτά, θα έπρεπε βέβαια να ληφθεί πρόνοια ώστε το όφελος να μην ελαττώνεται με τη φορολογία.

Η ίδια αρχή πρέπει να εφαρμοστεί για την αποκατάσταση ερειπωμένων συνόλων ιστορικού ή αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος. Αυτό θα βοηθούσε στην αποκατάσταση της κοινωνικής ισορροπίας.

Οι οικονομικές διευκολύνσεις και οι φορολογικές παραχωρήσεις που ισχύουν για νέα κτίρια, πρέπει να παρέχονται, στην ίδια αναλογία, για τη διατήρηση και συντήρηση των παλαιών κτιρίων, αφού αφαιρεθεί, βέβαια, κάθε αποζημίωση που ίσως έχει δοθεί για το επιπλέον κόστος.

Οι αρχές πρέπει να ιδρύσουν Ανανεούμενα Ταμεία (Revolving Funds) ή να ενθαρρύνουν την ίδρυσή τους, παρέχοντας στους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς τα αναγκαία κεφάλαια. Αυτό μπορεί να εφαρμοστεί ιδιαίτερα σε περιοχές όπου τέτοια προγράμματα μπορούν μακροπρόθεσμα ή βραχυπρόθεσμα να γίνουν αυτοχρηματοδοτούμενα, λόγω της συνεχούς αύξησης της αξίας που προέρχεται από τη μεγάλη ζήτηση για τόσο ελκυστικές ιδιοκτησίες. Αποτελεί ζωτική, ωστόσο, ανάγκη να ενθαρρύνονται όλες οι ιδιωτικές πηγές χρηματοδότησης, ιδιαίτερα - οι βιομηχανικές. Πολυάριθμες ιδιωτικές πρωτοβουλίες έχουν δείξει τον συνεχή ρόλο που μπορούν να παίζουν σε συνεργασία με τις αρχές, είτε στο εθνικό είτε στο τοπικό επίπεδο.

Η ολοκληρωμένη διατήρηση απαιτεί την προώθηση μεθόδων, τεχνικής και ειδίκευσης για την αναστήλωση και αποκατάσταση.

Η μεθοδολογία και η τεχνική της αναστήλωσης και αποκατάστασης των ιστορικών συνόλων πρέπει να διερευνηθούν και να εξελιχθούν.

Η εξειδικευμένη τεχνική που έχει αναπτυχθεί για την αναστήλωση σημαντικών ιστορικών συνόλων πρέπει στο εξής να εφαρμοστεί στο ευρύ φάσμα κτιρίων και συνόλων μικρότερης καλλιτεχνικής αξίας.

Πρέπει να ληφθούν μέτρα για να εξασφαλιστεί η ύπαρξη παραδοσιακών οικοδομικών υλικών και να συνεχιστεί η χρησιμοποίηση παραδοσιακών τρόπων και μεθόδων κατασκευής.

Η διαρκής συντήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς θα απομακρύνει, τελικά, την ανάγκη δαπανηρών εργασιών για την αποκατάστασή της.

Κάθε έργο αποκατάστασης πρέπει να μελετάται διεξοδικά προτού εκτελεστεί. Πρέπει να συγκεντρώνονται πλήρη στοιχεία για τα υλικά και την τεχνική και να γίνεται ανάλυση των δαπανών. Αυτά τα στοιχεία πρέπει να συγκεντρώνονται και να καταχωρίζονται σε κατάλληλα κέντρα. Νέα υλικά και μέθοδοι κατασκευής μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο αφού εγκριθούν από ανεξάρτητα επιστημονικά ιδρύματα.

Πρέπει να γίνουν έρευνες για την κατάρτιση ενός καταλόγου των μεθόδων και της τεχνικής που χρησιμοποιούνται για τη διατήρηση, και γι' αυτό τον σκοπό πρέπει να δημιουργηθούν επιστημονικά ιδρύματα τα οποία θα συνεργάζονται στενά μεταξύ τους. Ο κατάλογος αυτός πρέπει να κυκλοφορήσει αμέσως και να διανεμηθεί σε όσους ασχολούνται με το θέμα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, ώστε να παρακινήσει στην αναμόρφωση των μεθόδων που χρησιμοποιούνται για αναστήλωση και αποκατάσταση. Υπάρχει θεμελιακή ανάγκη βελτιωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη δημιουργία ειδικευμένου προσωπικού. Τα προγράμματα αυτά πρέπει να είναι ευέλικτα, πολύπλευρα, και να περιλαμβάνουν μαθήματα στους τόπους των έργων για την απόκτηση πρακτικής εμπειρίας.

Η ανταλλαγή, σε διεθνές επίπεδο, γνώσεων, πείρας και εκπαιδευόμενων αποτελεί βασικό στοιχείο για την εκπαίδευση του προσωπικού που θα ασχοληθεί με τη διατήρηση.

Αυτό θα βοηθήσει στη δημιουργία της ευρύτερης ομάδας ειδικευμένων πολεοδόμων, αρχιτεκτόνων, τεχνικών και τεχνιτών, που απαιτείται για την προετοιμασία των προγραμμάτων διατήρησης και στη διάσωση και ανάπτυξη της παραδοσιακής τεχνικής που χρησιμοποιείται στις εργασίες αναστηλώσεων, η οποία κινδυνεύει να χαθεί.

Οι ευκαιρίες για εκπαίδευση, οι συνθήκες εργασίας, ο μισθός, η εξασφάλιση απασχόλησης και η κοινωνική προβολή πρέπει να είναι σε επίπεδα αρκετά ελκυστικά ώστε να παρακινήσουν νέους ανθρώπους να ακολουθήσουν και να παραμείνουν σε κλάδους που έχουν σχέση με αναστηλώσεις και αποκαταστάσεις.

Επιπλέον, οι υπεύθυνοι φορείς για τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε όλα τα επίπεδα πρέπει να προσπαθήσουν να προωθήσουν το ενδιαφέρον των νέων ανθρώπων για κλάδους της διατήρησης.

ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΝΑΔΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
(1985)

Τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης που υπογράφουν την παρούσα Σύμβαση:

Θεωρώντας ότι ο σκοπός του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι να πραγματοποιήσει μια πιο στενή σύνδεση ανάμεσα στα μέλη του με κύριο στόχο να διαφυλάξει και να προωθήσει τα ιδεώδη και τις αρχές, που αποτελούν την κοινή τους κληρονομιά.

Αναγνωρίζοντας ότι η αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελεί μια αναντικατάστατη έκφραση του πλούτου και της ποικιλίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης, μια ανεκτίμητη μαρτυρία του παρελθόντος μας και ένα κοινό αγαθό για όλους τους Ευρωπαίους.

Έχοντας υπόψη τον Αρχιτεκτονικό Χάρτη Κληρονομιάς που υιοθετήθηκε από τη Σύνοδο Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 26 Σεπτεμβρίου 1975 και την Απόφαση (76) 28, που πάρθηκε στις 14 Απριλίου 1976 και η οποία αφορά στην προσαρμογή των εθνικών νομοθεσιών και κανονισμών στις απαιτήσεις της ολοκληρωμένης διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Έχοντας υπόψη τη Σύσταση 880 (1970) της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης της σχετικής με τη διατήρηση αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Λαμβάνοντας υπόψη τη Σύσταση με αριθμό Ρ (80) 16 της Συνόδου των Υπουργών κρατών – μελών, η οποία αφορά την εξειδίκευση αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων, πολιτικών μηχανικών και αρχιτεκτόνων τοπίου όπως και τη Σύσταση με αριθμό Ρ (81)13 της Συνόδου των Υπουργών που υιοθετήθηκε την 1^η Ιουλίου 1981 και η οποία αφορά στις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να βοηθηθούν ορισμένα επαγγέλματα που απειλούνται με εξαφάνιση και τα οποία ανήκουν στις παραδοσιακές τέχνες.

Θυμίζοντας τη σημασία της μεταβίβασης στις επόμενες γενιές ενός συστήματος πολιτιστικών αναφορών, της βελτίωσης του αστικού και αγροτικού περιβάλλοντος, και ενθάρρυνση συγχρόνως της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης των κρατών και των περιφερειών.

Αναγνωρίζοντας ότι είναι σημαντικό να συμφωνήσουν στις κύριες κατευθύνσεις μιας κοινής πολιτικής, η οποία θα εξασφαλίσει την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Συμφώνησαν στα εξής:

Ορισμός της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Άρθρον 1

Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, η έκφραση "αρχιτεκτονική κληρονομιά" θεωρείται ότι περιλαμβάνει τα ακόλουθα ακίνητα αγαθά:

1. Τα μνημεία: κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους.

2. Τα αρχιτεκτονικά σύνολα: ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, τα οποία βρίσκονται σε συνάφεια μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες που μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά.

3. Οι τόποι: σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς ώστε να μπορούν

να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος.

Αναγνώριση των προστατευόμενων μνημείων.

Άρθρο 2

Προκειμένου να γίνει η ακριβής αναγνώριση των μνημείων, αρχιτεκτονικών συνόλων και τόπων που πρόκειται να προστατευθούν, κάθε Συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να προχωρήσει στην καταγραφή τους και, σε περίπτωση απειλής των σχετικών αγαθών, να ετοιμάσει, το συντομότερο, την κατάλληλη γι' αυτά τεκμηρίωση.

Νομικές διαδικασίες προστασίας.

Άρθρο 3

Κάθε Συμβαλλόμενος υποχρεώνεται:

1. Να εγκαταστήσει ένα νομικό καθεστώς προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.
2. Να εξασφαλίσει, μέσα σ' αυτό το νομικό πλαίσιο και ανάλογα με ιδιαίτερα για κάθε κράτος ή περιφέρεια μέτρα, την προστασία των μνημείων, των αρχιτεκτονικών συνόλων και τόπων.

Άρθρο 4

Κάθε Συμβαλλόμενος υποχρεώνεται:

1. Να θέσει σε εφαρμογή, με βάση τη νομοθετική προστασία των σχετικών ακινήτων, κατάλληλες διαδικασίες ελέγχου και αδειών.
2. Να φροντίσει ώστε τα προστατευόμενα ακίνητα να μην αλλοιωθούν, ερειπωθούν ή κατεδαφιστούν. Γι' αυτό το σκοπό, κάθε Συμβαλλόμενος υποχρεώνεται, εάν δεν το έχει ήδη κάνει, να εισάγει στη νομοθεσία του διατάξεις που να προβλέπουν:
 - α) την υποβολή σε μια αρμόδια Αρχή των σχεδίων κατεδάφισης ή μετατροπής μνημείων που ήδη προστατεύονται ή μνημείων που έχει κινηθεί η διαδικασία προστασίας, όπως και κάθε σχεδίου που θίγει το περιβάλλον τους,
 - β) την υποβολή σε μια αρμόδια Αρχή των μελετών που θίγουν το σύνολο ή τμήμα ενός αρχιτεκτονικού συνόλου ή ενός και οι οποίες αναφέρονται σε εργασίες
 - κατεδάφισης κτιρίων
 - ανέγερσης νέων κτιρίων
 - σημαντικών μετατροπών, οι οποίες θα αλλοίωναν το χαρακτήρα του αρχιτεκτονικού συνόλου ή του τόπου,
 - γ) τη δυνατότητα για τις Δημόσιες Υπηρεσίες να ζητούν από τον ιδιοκτήτη ενός προστατευόμενου ακινήτου να πραγματοποιεί εργασίες ή να τον υποκαθιστούν σε περίπτωση παράλειψης εκ μέρους του,
 - δ) τη δυνατότητα απαλλοτρίωσης ενός προστατευόμενου ακινήτου.

Άρθρο 5

Κάθε Συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να αποκλείσει τη μεταφορά του συνόλου ή τμήματος ενός προστατευόμενου μνημείου, εκτός κατά την περίπτωση την οποία η υλική προστασία του μνημείου θα το απαιτούσε επιτακτικά. Στην περίπτωση αυτή, η αρμόδια Υπηρεσία θα πρέπει να πάρει τις απαραίτητες προφυλάξεις για την αποσυναρμολόγηση, τη μεταφορά και την επανασυναρμολόγησή του σ' ένα κατάλληλο μέρος.

Συμπληρωματικά μέτρα.

Άρθρο 6

Κάθε Συμβαλλόμενος υποχρεώνεται:

1. Να προβλέψει, σε σχέση με τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρμοδιότητες και στα πλαίσια των διαθέσιμων πιστώσεων, με οικονομική υποστήριξη των δημοσίων Υπηρεσιών για τις εργασίες συντήρησης και αναστήλωσης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, που βρίσκεται στην περιοχή τους,

2. Να καταφύγει, εν ανάγκη, σε φορολογικά μέτρα για τη διατήρηση αυτής της κληρονομιάς,

3. Να ενθαρρύνει την ιδιωτική πρωτοβουλία για τη συντήρηση και αναστύλωση αυτής της κληρονομιάς.

Άρθρο 7

Στον περιβάλλοντα χώρο των μνημείων, στο εσωτερικό των αρχιτεκτονικών συνόλων και των τόπων, κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να λάβει μέτρα που θα αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος.

Άρθρο 8

Κάθε Συμβαλλόμενος υποχρεώνεται, προκειμένου να περιορίσει τους κινδύνους φυσικής φθοράς της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς:

1. Να υποστηρίξει την επιστημονική έρευνα με σκοπό να αναγνωρίσει να αναλύσει τα βλαβερά αποτελέσματα της μόλυνσης και να καθορίσει τα μέσα μείωσης ή απάλειψης αυτών των αποτελεσμάτων,

2. Να λάβει υπόψη τα ειδικά προβλήματα της διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στη χάραξη της εναντίον της μόλυνσης πολιτικής του.

Κυρώσεις.

Άρθρο 9

Κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται, μέσα στα πλαίσια των δικών του εξουσιών, να εξασφαλίσει τη λήψη κατάλληλων και επαρκών μέτρων εκ μέρους της αρμόδιας αρχής για την αντιμετώπιση των παραβάσεων της νομοθεσίας προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Αυτά τα μέτρα μπορούν να επιβάλλουν, κατά περίπτωση, στους υπαίτιους την υποχρέωση κατεδάφισης ενός καινούργιου κτιρίου κτισμένου παράνομα ή την αποκατάσταση της αρχικής κατάστασης του προστατευόμενου ακινήτου.

Πολιτική προστασία.

Άρθρο 10

Κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να υιοθετήσει πολιτική ολοκληρωμένης προστασίας, η οποία:

1. Τοποθετεί την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς μεταξύ των ουσιαστικών στόχων του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και εξασφαλίζει ότι η επιταγή αυτή θα ληφθεί υπόψη στα διάφορα στάδια της εκπόνησης ρυθμιστικών σχεδίων και τις διαδικασίες έγκρισης εργασιών.

2. Προωθεί προγράμματα αναστήλωσης και συντήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς,

3. Καθιστά τη συντήρηση, αναβίωση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ένα σημαντικότατο στοιχείο της πολιτιστικής περιβαλλοντολογικής και χωροταξικής πολιτικής,

4. Ευνοεί, όταν αυτό είναι δυνατό, μέσα στα πλαίσια του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, τη συντήρηση και τη χρήση κτιρίων, των οποίων η πραγματική σημασία δεν θα δικαιολογούσε την προστασία τους, με τις διατάξεις του άρθρου 3, παράγραφος 1, της παρούσας Σύμβασης, αλλά τα οποία θα παρουσίαζαν ενδιαφέρον από την άποψη της ένταξής τους, ως κτίρια συνοδείας, στο αστικό ή αγροτικό περιβάλλον και από την άποψη της ποιότητας ζωής.

5. Ενθαρρύνει την εφαρμογή και ανάπτυξη, απαραίτητες για το μέλλον της κληρονομιάς, παραδοσιακών τεχνικών και υλικών.

Άρθρο 11

Με σεβασμό του αρχιτεκτονικού και ιστορικού χαρακτήρα της κληρονομιάς, κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να ενθαρρύνει:

- τη χρήση των προστατευόμενων ακινήτων λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της σύγχρονης ζωής,
- την προσαρμογή, όταν είναι δυνατό, παλιών κτιρίων σε νέες χρήσεις.

Άρθρο 12

Αναγνωρίζοντας τη σημασία διευκόλυνσης της επίσκεψης των προστατευόμενων ακινήτων από το κοινό, κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να φροντίσει ώστε οι συνέπειες αυτού του ανοίγματος στο κοινό, κυρίως οι διαρρυθμίσεις που εξασφαλίζουν την προσέλευση, να μην προσβάλλουν τον αρχιτεκτονικό και ιστορικό χαρακτήρα αυτών των αγαθών και του περιβάλλοντός τους.

Άρθρο 13

Προκειμένου να διευκολυνθεί η εφαρμογή της παραπάνω πολιτικής, κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να αναπτύξει, μέσα στα πλαίσια της δικής του πολιτικής και οργάνωσης, την αποτελεσματική συνεργασία, στα διάφορα επίπεδα, ανάμεσα στις υπηρεσίες τις αρμόδιες για τη συντήρηση, τις πολιτιστικές δραστηριότητες, το περιβάλλον, τη χωροταξία.

Συμμετοχή και οργανώσεις.**Άρθρο 14**

Προκειμένου να βοηθηθεί το έργο των δημοσίων αρχών, το σχετικό με την αναγνώριση, προστασία, αναστήλωση, συντήρηση, διαχείριση και αναβίωση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται:

1. Να εγκαταστήσει, στα διάφορα στάδια των διαδικασιών λήψης απόφασης, μη χανισμούς πληροφόρησης, συμβουλής και συνεργασίας ανάμεσα στο Κράτος, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τα πολιτικά ιδρύματα και σωματεία και το κοινό.
2. Να ενθαρρύνει τις προσφορές εκ μέρους των ιδιωτικής πρωτοβουλίας και τη δημιουργία μη κερδοσκοπικών εταιρειών, οι οποίες θα δουλεύουν σ' αυτό τον τόμο.

Πληροφόρηση και εκπαίδευση.**Άρθρο 15**

Κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται:

1. Να ενημερώσει την κοινή γνώμη πάνω στην αξία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ως στοιχείου πολιτιστικής ταυτότητας αλλά και ως πηγή έμπνευσης και δημιουργικότητας για τις σύγχρονες και μελλοντικές γενεές,
2. Να προωθήσει, γι' αυτό το σκοπό, πολιτική πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης, με τη βοήθεια κυρίως των σύγχρονων τεχνικών επικοινωνίας και διαφήμισης, σκοπεύοντας ιδιαίτερα:
 - α) στο ξύπνημα ή στην αύξηση της ευαισθησίας του κοινού, από τη σχολική ηλικία, στα θέματα προστασίας της κληρονομιάς, ποιότητας δομημένου περιβάλλοντος και αρχιτεκτονικής έκφρασης,
 - β) στο να καταστήσει φανερό την ενότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς και τους δεσμούς που υπάρχουν ανάμεσα στην αρχιτεκτονική, τις τέχνες, τις λαϊκές παραδόσεις και τους τρόπους ζωής, είτε αυτά είναι σε επίπεδο ευρωπαϊκό, εθνικό ή περιφερειακό.

Άρθρο 16

Κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να προωθήσει την εκπαίδευση των διαφόρων επαγγελματικών κλάδων και τεχνιτών που επεμβαίνουν στη συντήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Συντονισμός για την πολιτική της προστασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.**Άρθρο 17**

Οι Συμβαλλόμενοι υποχρεώνονται να ανταλλάσσουν πληροφορίες πάνω στη δική τους πολιτική προστασίας όσον αφορά:

1. Τις μεθόδους που υιοθετούνται για την καταγραφή, προστασία και συντήρηση των ακινήτων, λαμβάνοντας υπόψη την ιστορική εξέλιξη και την προοδευτική αύξηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς,

2. Στα μέσα με τα οποία η ανάγκη προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς μπορεί, όσο το δυνατόν καλύτερα, να εναρμονιστεί με τις ανάγκες των σύγχρονων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων,

3. Στις δυνατότητες που προσφέρονται από τις νέες τεχνολογίες που αφορούν συγχρόνως, την αναγνώριση και καταγραφή, την αντιμετώπιση φθοράς των υλικών, την επιστημονική έρευνα, τις εργασίες αναστήλωσης και τους τρόπους διαχείρισης και αναβίωσης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς,

4. Στα μέσα παραγωγής της αρχιτεκτονικής δημιουργίας η οποία εξασφαλίζει τη συμμετοχή της εποχής μας στην κληρονομιά της Ευρώπης.

Άρθρο 18

Οι Συμβαλλόμενοι υποχρεώνονται να παρέχουν κάθε φορά που είναι αναγκαίο, μια αμοιβαία τεχνική βοήθεια, η οποία μεταφράζεται σε ανταλλαγή εμπειριών και εμπειρογνομών στον τομέα προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Άρθρο 19

Οι Συμβαλλόμενοι υποχρεώνονται, μέσα στα πλαίσια των σχετικών εθνικών νομοθεσιών ή των διεθνών συμφωνιών τις οποίες έχουν συνάψει, να ενθαρρύνουν τις ευρωπαϊκές ανταλλαγές ειδικών στα θέματα προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένου και του τομέα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης.

Άρθρο 20

Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, μια Επιτροπή Εμπειρογνομώνων, η οποία θα συσταθεί από τη Σύνοδο Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, βάση των διατάξεων του άρθρου 17 του Καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης, αναλαμβάνει την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης και ειδικότερα:

1. Την περιοδική υποβολή στη Σύνοδο των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, αναφοράς πάνω στην κατάσταση πολιτικής προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στα κράτη που συμμετέχουν στη Σύμβαση, πάνω στην εφαρμογή των αρχών που περιέχονται σ' αυτήν και πάνω στις δικές τις δραστηριότητες.

2. Την πρόταση στη Σύνοδο των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, μέτρων για την εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης, όπως μέτρων τα οποία θεωρούνται ότι εμπεριέχουν διακρατικές δραστηριότητες, αναθεώρηση ή βελτίωση της Σύμβασης και ενημέρωση του κοινού για τους στόχους της Σύμβασης.

3. Την υποβολή υποδείξεων στη Σύνοδο των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης να προσχωρήσουν σ' αυτή τη Σύμβαση.

Άρθρο 21

Οι διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν επηρεάζουν την εφαρμογή ειδικών διατάξεων, περισσότερο ευνοϊκών για την προστασία των ακινήτων, όπως αυτά περιγράφονται στο άρθρο 1, και οι οποίες περιέχονται στη:

- Σύμβαση που αφορά την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής Κληρονομιάς της 16^{ης} Νοεμβρίου 1972.

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία αρχαιολογικής κληρονομιάς της 6^{ης} Μαΐου 1969.

Τελικές διατάξεις.

Άρθρο 22

1. Η παρούσα Σύμβαση είναι ανοιχτή για την υπογραφή από τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Θα υποβληθεί σε επικύρωση, αποδοχή ή έγκριση. Οι πράξεις επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης θα κατατεθούν στη Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2. Η παρούσα Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ την πρώτη μέρα του μήνα που δακτυλοτύπει τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών μετά την ημερομηνία κατά την οποία τρία κράτη – μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης θα έχουν εκφράσει τη συγκαλά-

θέση τους να συμβληθούν σύμφωνα με τις διατάξεις της προηγούμενης πυράγραφου.

3. Θα τεθεί σε ισχύ, ως προς κάθε Κράτος μέλος που θα εξέφραζε μετάγεστερα τη συγκατάθεσή του να συμβληθεί την πρώτη μέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών μετά από την ημερομηνία κατάθεσης των πράξεων επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης.

Άρθρο 23

1. Μετά τη σε θέση ισχύ της παρούσας Σύμβασης, η Σύνοδος των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης θα μπορεί να προσκαλέσει κάθε Κράτος μη μέλος του Συμβουλίου όπως και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα να προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση, μέσω μιας απόφασης που θα ληφθεί από την πλειοψηφία από το άρθρο 20 Δ του Καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης με την ομόφωνη ψήφο των αντιπροσώπων των Κρατών που έχουν συμβληθεί και οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να παρίστανται στη Σύνοδο.

2. Για κάθε Κράτος που θα προσχωρήσει ή για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα σε περίπτωση προσχώρησης, η Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ την πρώτη μέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών μετά από την ημερομηνία κατάθεσης των πράξης προσχώρησης στη Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Άρθρο 24

1. Κάθε Κράτος μπορεί, τη στιγμή της υπογραφής ή τη στιγμή της κατάθεσης της πράξης της επικύρωσης, αποδοχής έγκρισης ή προσχώρησης, να υποδείξει την περιοχή ή τις περιοχές που θα εφαρμοσθεί η παρούσα Σύμβαση.

2. Κάθε Κράτος μπορεί, οποιαδήποτε άλλη στιγμή στη συνέχεια, με μια δήλωση που θα απευθύνεται στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, να επεκτείνει την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης σε οποιαδήποτε άλλη περιοχή υποδείξει στη δήλωση. Η Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ, ως προς αυτή την περιοχή, την πρώτη μέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών μετά την ημερομηνία παραλαβής της δήλωσης από το Γενικό Γραμματέα.

3. Κάθε δήλωση που θα γίνει με βάση τις δύο προηγούμενες παραγράφους μπορεί να αποσυρθεί, όσον αφορά τις περιοχές που υποδεικνύονται σ' αυτή τη δήλωση, με γνωστοποίηση απευθυνόμενη στο Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 25

1. Κάθε Κράτος μπορεί, κατά τη στιγμή της υπογραφής ή τη στιγμή κατάθεσης της πράξης επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης, να δηλώσει ότι επιφυλάσσεται του δικαιώματος να μη συμμορφωθεί με το σύνολο ή τμήμα των διατάξεων του άρθρου 3, παρ. γ και δ. Καμιά άλλη επιφύλαξη δεν γίνεται δεκτή.

2. Κάθε Συμβαλλόμενο κράτος, που έχει διατυπώσει μια επιφύλαξη βάσει της προηγούμενης παραγράφου, μπορεί να την αποσύρει στο σύνολό της ή εν μέρει απευθύνοντας γνωστοποίηση στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η ανάκληση θα αρχίσει να ισχύει από την ημέρα παραλαβής της γνωστοποίησης από το Γενικό Γραμματέα.

3. Το Συμβαλλόμενο μέλος, που έχει διατυπώσει την επιφύλαξη, βάσει της διάταξης της 1^{ης} παραγράφου αυτού του άρθρου, δεν μπορεί να απαιτήσει την εφαρμογή αυτής της διάταξης για από ένα άλλο Μέλος, εν τούτοις μπορεί, εάν η επιφύλαξη είναι μερική ή υπό όρους, να απαιτήσει την εφαρμογή αυτής της διάταξης στο μέτρο, που αυτό το ίδιο την έχει αποδεχτεί.

Άρθρο 26

1. Κάθε Συμβαλλόμενος μπορεί, οποιαδήποτε στιγμή, να καταγγείλει την παρούσα Σύμβαση απευθύνοντας γνωστοποίηση στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2. Η καταγγελία θα αρχίσει να ισχύει την πρώτη μέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου έξι μηνών μετά την ημερομηνία παραλαβής από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 27

Ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα κοινοποιήσει στα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, σε όλα τα κράτη που έχουν προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση και στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, εάν έχει προσχωρήσει:

- α) όλες τις υπογραφές
 - β) την κατάθεση όλων των πράξεων επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης,
 - γ) όλες τις ημερομηνίες κατά τις οποίες τέθηκε σε ισχύ, η παρούσα Σύμβαση, σύμφωνα με τα άρθρα 22,23 και 24,
 - δ) κάθε άλλη πράξη, γνωστοποίηση ή πληροφορία σχετικά με την παρούσα Σύμβαση.
- Έχοντας αποδεχτεί τα παραπάνω οι υπογράφωντες, πλήρως εξουσιοδοτημένοι γι' αυτό το σκοπό, υπέγραψαν την παρούσα Σύμβαση.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΑΡΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

(μετ. Σ. Αυγερινού, Ε. Μαΐστρου, έκδ. ICOMOS, ΤΕΕ 1990)

Προοίμιο και ορισμοί.

* Όλες οι πόλεις του κόσμου είτε αναπτύχθηκαν σταδιακά μέσα στο χρόνο, είτε δημιουργήθηκαν ύστερα από κάποιο σχεδιασμό αποτελούν υλική έκφραση της ποικιλίας των κοινωνιών, που σχηματίζονται για ιστορικούς λόγους και γι' αυτό αποτελούν γεγονότα ιστορικά.

* Η Χάρτα αυτή αφορά ακριβέστερα στις πόλεις μεγάλες ή μικρές, στα ιστορικά κέντρα ή στις συνοικίες και στο περιβάλλον τους φυσικό ή δομημένο. Πέρα από την ιδιότητα τους ως ιστορικού ντοκουμέντου, εκφράζουν τις ίδιες τις αξίες των παραδοσιακών αστικών πολιτισμών.

Πολλές από τις περιοχές αυτές απειλούνται από υποβάθμιση, αποδιάρθρωση, ακόμα και καταστροφή, εξαιτίας της αστικής ανάπτυξης που ακολουθεί την εκβιομηχάνιση στις κοινωνίες όλου του κόσμου. Μπροστά σ' αυτήν την συχνά δραματική κατάσταση που προκαλεί μη αναστρέψιμες απώλειες πολιτιστικές, κοινωνικές και ακόμη οικονομικές, το Διεθνές Συμβούλιο μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS) θεώρησε ότι είναι ανάγκη να συντάξει μια "Διεθνή Χάρτα για την προστασία των ιστορικών πόλεων".

* Το νέο αυτό κείμενο συμπληρώνει την "Διεθνή Χάρτα για την Αποκατάσταση των Μνημείων και των Τοποθεσιών" (Βενετία, 1964), καθορίζοντας τις αρχές και τους στόχους τις μεθόδους και τα μέσα της κατάλληλης δράσης για την διαφύλαξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών και ιστορικών πόλεων, προσπαθεί επίσης να βοηθήσει την εναρμόνιση της ατομικής με την κοινωνική ζωή και να διασώσει το σύνολο των πολιτιστικών αγαθών, που όσο ταπεινά κι αν είναι, αποτελούν τις μνήμες της ανθρωπότητας.

* Όπως στο κείμενο αρχών της UNESCO "Σύσταση σχετικά με τη διαφύλαξη των ιστορικών ή παραδοσιακών συνόλων και του ρόλου τους στη σύγχρονη ζωή" (Βαρσοβία - Ναϊρόμπι, 1976) καθώς και σε διάφορους άλλους διεθνείς φορείς με την "προστασία των ιστορικών πόλεων" νοούνται εδώ τα αναγκαία μέτρα για την προστασία, τη διατήρηση και την αποκατάστασή τους, όπως επίσης για την ανάπτυξη και την αρμονική προσαρμογή τους στην σύγχρονη ζωή.

Αρχές και στόχοι.

1. Η διαφύλαξη των πόλεων και των ιστορικών συνοικιών, για να είναι αποτελεσματική, οφείλει να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα μιας πολιτικής συνυφασμένης με την οικονομική και την κοινωνική ανάπτυξη. Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπ' όψη στα χωροταξικά και πολεοδομικά σχέδια όλων των επιπέδων.

2. οι αξίες που πρέπει να διαφυλαχθούν είναι ο ιστορικός χαρακτήρας της πόλης και το σύνολο των υλικών και πνευματικών στοιχείων που εκφράζουν αυτό το χαρακτήρα. Ειδικότερα:

α) Η αστική μορφή, που καθορίζεται από τα οικοδομικά τετράγωνα και τους δρόμους,

β) οι σχέσεις μεταξύ των κτιρίων και των υπαιθρίων και πρασίνων χώρων

γ) το σχήμα και η όψη των κτισμάτων (εξωτερική και εσωτερική), όπως καθορίζονται από τη δομή, τον όγκο, το ρυθμό, την κλίμακα, τα υλικά, τα χρώματα και τη διακόσμησή τους,

δ) οι σχέσεις της πόλης με το φυσικό και το δημιουργημένο από τον άνθρωπο περιβάλλον της,

ε) οι διάφορες λειτουργίες της πόλης που αποκτήθηκαν με το πέρασμα του χρόνου.

Κάθε προσβολή των αξιών αυτών θα έθετε σε κίνδυνο την αυθεντικότητα της ιστορικής πόλης.

3. Η συμμετοχή και ενεργοποίηση των κατοικιών όλης της πόλης είναι απαραίτητες για την επιτυχία του προγράμματος προστασίας. Πρέπει λοιπόν με κάθε τρόπο να επιδιώκονται να ενθαρρύνονται με την ευαισθητοποίηση όλων των ηλικιών. Δεν πρέπει ποτέ να λησμονηθεί ότι η προστασία των ιστορικών πόλεων και συνοικιών αφορά πρωτίστως τους ίδιους τους κατοίκους τους.

4. Οι σωστικές επεμβάσεις σε μία συνοικία ή σε μία ιστορική πόλη πρέπει να γίνουν με σύνεση, μέθοδο και πειθαρχία. Πρέπει να αποφεύγετε κάθε δογματισμός, εφόσον κάθε ιδιαίτερη περίπτωση μπορεί να εμφανίσει ειδικά προβλήματα.

Μέθοδοι και όργανα.

5. Ο σχεδιασμός της προστασίας των ιστορικών πόλεων και των συνοικιών πρέπει να προηγείται των διεπιστημονικών μελετών. Το σχέδιο προστασίας πρέπει να περιλαμβάνει μια ανάλυση των δεδομένων, ιδίως των αρχαιολογικών, των ιστορικών, των αρχιτεκτονικών, των τεχνικών, των κοινωνιολογικών και των οικονομικών και πρέπει να καθορίζει τις κύριες κατευθύνσεις και την ουσία των μορφών δράσης που πρέπει να ληφθούν σε νομικό και διοικητικό επίπεδο, αλλά και για τη χρηματοδότηση. Το σχέδιο προστασίας πρέπει να επιδιώκει τον καθορισμό μιας σχέσης των ιστορικών συνοικιών και την πόλη στο σύνολό της. Το σχέδιο προστασίας πρέπει να καθορίζει τα κτίρια ή τις ομάδες κτιρίων ιδιαίτερης προστασίας, ποια είναι υπό ορισμένες συνθήκες διατηρητέα και ποια σε εξαιρετικές περιπτώσεις θα μπορούσαν να κατεδαφιστούν. Η κατάσταση των χώρων πριν από οποιαδήποτε επέμβαση πρέπει να τεκμηριώνεται απόλυτα. Το σχέδιο θα πρέπει να έχει τη συναίνεση των κατοίκων.

6. Μέχρι την υιοθέτηση ενός σχεδίου προστασίας, πρέπει να πραγματοποιούνται σε συμφωνία με τις αρχές και τις μεθόδους αυτής της Χάρτας, και της Χάρτας της Βενετίας.

7. Η συνεχής συντήρηση του δομημένου χώρου είναι απολύτως αναγκαία για την αποτελεσματική διατήρηση μιας ιστορικής πόλης ή συνοικίας.

8. Οι νέες λειτουργίες και τα δίκτυα υποδομής που απαιτούνται από τη σύγχρονη ζωή, πρέπει να προσαρμόζονται στις ιδιαιτερότητες των ιστορικών πόλεων.

9. Ένας από τους βασικούς στόχους της προστασίας πρέπει να είναι η βελτίωση των συνθηκών κατοίκησης.

10. Σε περίπτωση που θα ήταν αναγκαίο να πραγματοποιηθούν μετατροπές ακινήτων ή να κατασκευασθούν νέα, κάθε προσθήκη θα πρέπει να σέβεται την υφιστάμενη οργάνωση του χώρου, ιδιαίτερα τον αστικό ιστό και την κλίμακά του, όπως το επιβάλλουν η ποιότητα και η αξία του συνόλου των υφισταμένων κατασκευών. Η εισαγωγή στοιχείων σύγχρονου χαρακτήρα, με την φροντίδα να μην βλάψουν την αρμονία του συνόλου, μπορεί να συμβάλλει στον εμπλουτισμό του.

11. Η γνώση της ιστορίας μιας ιστορικής πόλης, ή μιας αστικής περιοχής θα πρέπει να διευρύνονται με τις αρχαιολογικές έρευνες, και την κατάλληλη παρουσίαση των ευρημάτων τους, που δεν θα πρέπει να βλάπτει την οργάνωση του αστικού ιστού.

12. Η κυκλοφορία των οχημάτων μέσα σε μια ιστορική πόλη ή συνοικία πρέπει να είναι αυστηρά ρυθμισμένη, οι περιοχές στάθμευσης πρέπει να διαμορφώνονται έτσι ώστε να μην καταστρέφουν την όψη τους ή την όψη του περιβάλλοντός τους.

13. Τα μεγάλα οδικά δίκτυα, που προβλέπονται μέσα στα χωροταξικά πλαίσια δεν πρέπει να εισδύουν στις ιστορικές πόλεις, αλλά απλώς να διευκολύνουν την κίνηση κατά την προσέγγιση των πόλεων αυτών και να επιτρέπουν μια εύκολη προσπέλαση σ' αυτές.

14. Οι ιστορικές πόλεις πρέπει να προστατεύονται από τις φυσικές καταστροφές και οχλήσεις, όπως είναι η ρύπανση και οι κραδασμοί, ώστε και να διαφυλάσσεται η πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και να εξασφαλίζεται ή άνεση και η ασφάλεια των κατοίκων τους. Τα μέσα που τίθενται σε εφαρμογή με σκοπό να προλάβουν ή να αποκαταστήσουν τις συνέπειες όλων των θεομηνιών πρέπει να προσαρμόζονται στον ειδικό χαρακτήρα των προστατευομένων αγαθών.

15. Ήδη από τη σχολική ηλικία πρέπει να εφαρμόζεται, προκειμένου να εξασφαλίζεται η συμμετοχή και η δραστηριότητα των κατοίκων ένα πρόγραμμα γενικής πληροφόρησης. Η δράση των οργανώσεων προστασίας πρέπει να υποστηρίζεται και πρέπει να λαμβάνονται μέτρα χρηματοδότησης τέτοιας φύσης ώστε να διευκολύνεται η συντήρηση και η αποκατάσταση.

16. Η προστασία απαιτεί να οργανωθεί μια ειδική κατάρτιση (εκπαίδευση), που να απευθύνεται σε όλα τα επαγγέλματα που έχουν σχέση με τη συντήρηση.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ, *Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Αθήνα, Εκδόσεις Συμμετρία, 1997.

Χ. ΚΑΛΛΙΓΑ, Α. ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ (επ.) *Θεωρία και πρακτική για την αποκατάσταση ιστορικών οικισμών με σκοπό τις νέες χρήσεις*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 2004.

Γ. ΚΑΡΑΔΕΔΟΣ, *Προστασία μνημείων και συνόλων – Ιστορία και εξέλιξη της προστασίας μνημείων και συνόλων*, τ.2, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ. Τμήμα Αρχιτεκτόνων / Τομέας Β', 1984/1991-92.

Ζ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ, *Αποκατάσταση επανάχρηση κτιρίων και συνόλων. Αναβάθμιση προβληματικών οικιστικών περιοχών*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Γιαχούδη, 1997.

ΝΤ. ΚΟΝΣΟΛΑ, *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1994.

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ, «Από την πολεοδομοποίηση της αρχιτεκτονικής στην αρχιτεκτονοποίηση της πολεοδομίας» στο Ψυχάρης Ι., Γοσποδίνη Α., Χριστοπούλου Ο. (επ.) *Δεκαεπτά κείμενα για το σχεδιασμό, τις πόλεις και την ανάπτυξη*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2000, σσ. 145-159.

Μ. ΝΟΜΙΚΟΣ, *Αποκατάσταση επανάχρηση ιστορικών κτιρίων και συνόλων. Μεθοδολογία – εφαρμογές*, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ. Τμήμα Αρχιτεκτόνων / Εκδόσεις Γιαχούδη, 1997.

Α. ΡΑΡΟΡΟΡΤ, *Ανώνυμη Αρχιτεκτονική και Πολιτιστικοί Παράγοντες*, Αθήνα, Εκδ. Αρχιτεκτονικών Θεμάτων, 1976.

Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ, *Σημειώσεις του μαθήματος Θεωρία και Ιστορία της Αποκατάστασης*, Τρίκαλα, ΤΕΙ Λάρισας / Τμ. Ανακαίνισης και Αποκατάστασης Κτιρίων, 2006.

Ν. ΣΑΜΑΡΑΣ, «Θεωρητική προσέγγιση της διατήρησης και αναβίωσης των Παραδοσιακών Οικισμών της Πίνδου» *Τρικαλινά*, τ.27/2007, σσ. 419-458.

Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, *Έννοια και λειτουργία της πόλεως*, Αθήνα, Ε.Μ.Π. Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών, 1977/1978.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σ. 1
2. ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ	
2.1 Η επιστήμη της Πολεοδομίας.....	σ. 2
2.2 Η πόλη. Σχέση κτιρίου και ευρύτερου πολεοδομικού περιβάλλοντος.....	σ. 3
2.3 Οι λειτουργίες της πόλης και η έκφρασή τους στο χώρο.....	σ. 4
2.4 Ο δρόμος.....	σ. 5
2.5 Η πλατεία.....	σ. 10
2.6 Τα όρια της πόλης.....	σ. 14
3. ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ	
3.1 Ανάπλαση οικιστικού συνόλου, γενικά.....	σ. 15
3.2 Ανάπλαση και αναβίωση ιστορικών συνόλων στην Ευρώπη.....	σ. 16
3.3 Ανάπλαση και αναβίωση ιστορικών συνόλων στην Ελλάδα.....	σ. 19
3.3.1 Ανάπλαση και αναβίωση Παραδοσιακών Οικισμών.....	σ. 20
3.3.1.1 Αντικείμενο της ανάπλασης και αναβίωσης των Παραδοσιακών Οικισμών.....	σ. 21
3.3.1.2 Οι γενεσιουργές αιτίες των Παραδοσιακών Οικισμών	
3.3.1.2.α Η λειτουργία.....	σ. 36
3.3.1.2.β Τα υλικά, η κατασκευή και το κλίμα.....	σ. 48
3.3.1.2.γ Οι κοινωνικο-πολιτιστικοί παράγοντες.....	σ. 52
3.3.1.3 Πολεοδομική συγκρότηση των Παραδοσιακών Οικισμών.....	σ. 54
3.3.2 Ανάπλαση και αναβίωση Ιστορικών Κέντρων πόλεων.....	σ. 59
3.3.2.1 Αντικείμενο της ανάπλασης και αναβίωσης των Ιστορικών Κέντρων πόλεων.....	σ. 63
3.3.2.2 Οι γενεσιουργές αιτίες των κέντρων των ελληνικών πόλεων.....	σ. 65
3.3.2.3 Η αναβίωση των Ιστορικών Κέντρων συμβολή στην ανάπτυξη των σύγχρονων ελληνικών πόλεων.....	σ. 66
3.3.2.4 Ένταξη νέας αρχιτεκτονικής σε Ιστορικά Κέντρα σύγχρονων πόλεων.....	σ. 74
4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ	
4.1 ΑΝΑΛΥΣΗ - ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.....	σ. 81
4.1.1 Σχέσεις του οικισμού με τον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.	
4.1.2 Κοινωνικά - δημογραφικά - οικονομικά χαρακτηριστικά του οικισμού (Χωροταξική κλίμακα).	
4.1.3 Γενικά πολεοδομικά χαρακτηριστικά του οικισμού - Ιστορική ανάλυση (κλίμακα Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου)	σ. 82
4.1.4 Τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά οικιστικού συνόλου (κλίμακα Πολεοδομικής Μελέτης)... ..	σ. 83
4.1.5 Τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτισμάτων - φυσική κατάσταση (Αρχιτεκτονική κλίμακα)	σ. 85
4.2 ΣΥΝΘΕΣΗ - ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ	
4.2.1 Αξιολόγηση και βαθμός προστασίας κτισμάτων.	
4.2.2 Ρυμοτομικό Σχέδιο.....	σ. 86
4.2.3 Ειδικός Πολεοδομικός Κανονισμός.	
4.2.4 Αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις.....	σ. 87
4.2.5 Ένταξη νέας αρχιτεκτονικής.....	σ. 88

5. ΕΦΑΡΜΟΓΗ: ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΟΛΙΧΗΣ

5.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ – ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.....σ. 89

5.3 ΣΥΝΘΕΣΗ – ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ.....σ. 114

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Ν. 3028/28.6.2002 (ΦΕΚ 153 Α') Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....σ. 134

Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών. Π.Δ. της 19.10/13.11.1978 (ΦΕΚ 594 Δ').....σ. 145

Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών των οικισμών της περιοχής Πηλίου και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως εις αυτούς και εις την περιοχήν των διοικητικών ορίων των Δήμων ή Κοινοτήτων εντός των οποίων ανήκουν ούτοι. Π.Δ. της 11.7/4.8.1980 (ΦΕΚ 374 Δ')σ. 150

Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως αυτού. Π.Δ. της 28.2/5.4.1979 (Φ.Ε.Κ. 201 Δ')σ. 158

Τροποποίηση του από 28.2.79 Π.Δ/τος «Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως αυτού». Π.Δ. της 16.9/29.10.1982 (Φ.Ε.Κ. 529 Δ')σ. 161

Απόφαση κήρυξης ως ιστορικού τόπου τμήματος της πόλεως Βεροίας (περιοχές Κυριώτισσας- Μπαρμπούτας - Παναγιάς Δεξιάς και Έλλης - Κοντογεωργάκη)σ. 161

Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί της Ελλάδας κατά Νομόσ. 163

2. ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Διεθνής χάρτα για την αποκατάσταση των μνημείων και των τοποθεσιών (Χάρτης της Βενετίας) (1964).....σ. 172

Διακήρυξη του Άμστερνταμ για την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική κληρονομιά (1975)σ. 174

Σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (1985)σ. 181

Διεθνής χάρτα για την προστασία των ιστορικών πόλεωνσ. 187

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σ.190